

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності

*Матеріали XVII науково-практичної конференції
курсантів та студентів*

(Харків, 14 травня 2010 р.)

Харків 2010

УДК 34(477)
ББК 67.9(4УКР)
А 43

*Друкується відповідно до розпорядження Харківського національного
університету внутрішніх справ від 19.02.2010 № 26*

Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності : матеріали XVII наук.-практ. конф. курсантів та студентів (Харків, 14 трав. 2010 р.) / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2010. – 244 с.

У збірці знайшли відображення наукові розвідки курсантів та студентів Харківського національного університету внутрішніх справ та інших харківських ВНЗ з багатьох галузей правоохоронної та правозастосовчої діяльності. Основну частину робіт обговорено на підсумковій науково-практичній конференції.

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори та їх наукові керівники.

УДК 34(477)
ББК 67.9(4УКР)

Секція 1

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ІСТОРІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН. ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОСТІ УКРАЇНИ. ІСТОРІЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА СВІТОВОЇ КУЛЬТУРИ

Адаменко Альона Олександрівна, курсант групи ІГБ-09-2 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
ХНУВС, канд. юрид. наук Турута О. В.

КОЛІЗІЇ В ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Відомо, що законодавство є високоорганізованою, цілісною системою, яка повинна мати такі інтегруючі ознаки, як гнучкість, гармонійність і несуперечність усіх її елементів. Водночас слід зазначити, що чинному законодавству, як і будь-якій іншій системі, властива певна неузгодженість. Наявність розбіжності або суперечності між реально або формально чинними нормами права, які закріплені в законодавстві та регулюють одні фактичні відносини у правознавстві називають колізією у законодавстві.

Сьогодні під терміном «законодавство» прийнято розуміти як закони, так і підзаконні нормативні акти, що ґрунтуються на них, а також відповідні акти СРСР та Української РСР, які не втратили силу, а також нормами ратифікованих Верховною Радою України міжнародних договорів, які стали частиною її внутрішнього законодавства. Тому цілком зрозумілою стає природа колізій в законодавстві. Адже достатньо складно привести до єдиної системи і узгодженості нормативні акти, прийняті трьома різними суб'єктами правотворчості.

Для українського законодавства найбільш поширеними є темпоральні, ієрархічні та змістовні колізії.

Темпоральна (часова) колізія – це колізія, що виникає внаслідок видання в різний час з того самого питання принаймні двох норм права.

Ієрархічні (субординаційні) колізії виникають тоді, коли на врегулювання одних фактичних відносин претендують норми, що знаходяться на різних щаблях в ієрархічній (вертикальній) структурі законодавства і тому мають різну юридичну силу. Змістовні колізії, конфліктними відносинами між нормами, що виникають внаслідок часткового збігу об'єктів їх регулювання, обумовленого специфікою суспільних відносин.

Специфіка цих колізій пов'язана з поділом норм права на загальні, спеціальні та виняткові. Зменшення колізійності в законодавстві відбувається у декількох напрямках: попередження колізій, подолання та усунення.

Шляхами попередження колізій в законодавстві є:

- формування чіткого, логічно обґрунтованого єдиного концептуального праворозуміння у суб'єктів правотворчості та правозастосування, здатне забезпечити верховенство права і правового закону;

- вживання заходів щодо подолання правового нігілізму;

- суворе виконання правил законодавчої техніки у правотворчому процесі.

Способи подолання та усунення колізій:

- видання колізійних норм;

- тлумачення закону;
- правотворчість;
- діяльність судів щодо скасування нормативно-правових актів.

Таким чином, можна констатувати, що у сьогоденних умовах першорядного значення набуває питання про забезпечення відповідності всіх нормативно-правових актів Конституції України, а підзаконних актів – законам. Питання про співвідношення міжнародного й українського права та забезпечення їх гармонізації набувають сьогодні принципово важливого практичного значення для розвитку правової системи України.

Недосконалість, у тому числі й суперечливість законодавства, негативно позначається на роботі всіх гілок влади, значно ускладнює вирішення завдань, що стоять перед ними, суттєво знижує здатність законодавства ефективно регулювати суспільні відносини, послаблює режим законності, негативно впливає на рівень правопорядку в країні, заважає реалізації прав і свобод людини та громадянина. Тому цілком природним є прагнення держави створити систему засобів, здатних забезпечити попередження, подолання й усунення колізій у законодавстві.

*****

Бикова Євгенія Сергіївна, студент групи ПЗдср-07-3 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри теорії і історії права ННІ ПЕС ХНУВС,
 канд. іст. наук, доцент Головкин Б. Г.

НАДЗВИЧАЙНІ ЗАХОДИ ПОЛІЦІЇ БЕЗПЕКИ В ПРАЦЯХ РОСІЙСЬКИХ ПОЛІЦІЙСТІВ ХІХ СТОЛІТТЯ

У нашому докладі вивчені праці В. Ф. Дерюжинського та І. Т. Тарасова в частині діяльності поліції з застосування надзвичайних заходів. В російському законодавстві передбачається два види надзвичайних заходів: перший вид – надзвичайні заходи, котрі можуть бути вжиті адміністрацією в силу звичайних повноважень, які даються їй звичайними законами; другий вид – виключні заходи у власному розумінні, вони мають тимчасовий характер і ухвалюються особливими законоположеннями.

Перший вид – в силу 1-ї статті Статуту благочиння та безпеки (вид. 1916 р.) губернатори, місцеві поліцейські установи і взагалі всі начальницькі міста та особи зобов'язані всіма залежними від них засобами приймати заходи до охорони суспільного спокою, порядку, благочиння, безпеки. До таких мір закон відносить: віддачу під нагляд поліції, заборону проживання у відомих місцевостях, а також висилання іноземців за кордон. Ці заходи в деяких випадках можуть бути прийняті без формального судочинства, тобто в адміністративному порядку. Для відновлення і охорони порядку, тиші та внутрішньої безпеки, при нестачі поліцейських засобів, адміністрації дозволяється призвати війська.

Другий вид – виключні заходи. Положення про посилену охорону, являє собою низьку ступінь, може бути оголошено, «коли суспільний спокій в який-небудь місцевості буде порушено злочинними посяганнями проти існуючого державного устрою, чи безпеки окремих осіб та їх майна, чи підготовкою таких, так що для охорони порядку при застосуванні діючих постійних законів виявиться недостатнім». Положення про надзвичайні заходи, як вища ступінь виключних заходів, може бути оголошено тоді, коли вказаними «посяганнями населення відомої місцевості буде скликано в тривозі, яка потягне за собою необхідність прийняття виключних заходів для невідкладності відновлення по-

рушеного порядку (ст. 6 цього Положення)».

Виключні положення запроваджуються в дію через Височайше затверджене положення Ради Міністрів. При оголошенні виключних положень повинні бути достеменно визначені місцевості, на які поширюються їх дії. Термін дії положення посиленої охорони – один рік; положення надзвичайної охорони – шість місяців. Дія їх однаково може бути продовжена на нові строки, кожний раз в силу особливого положення Ради Міністрів.

Запровадження в дію того чи другого положення має загальну ознаку: стан посиленої охорони характеризується розширенням влади органів адміністрації.

Положення надзвичайної охорони, за винятком вказаних наслідків, дає ще більше розширення повноважень адміністративної влади. Генерал-губернаторам можуть бути присвоєні права головнокомандуючих армією в військовий час.

Одним з найбільш практикованих заходів, коли діють виключні положення, є висилка в адміністративному порядку осіб, у яку-небудь місцевість Європейської чи Азіатської Росії, з обов'язком не покидати свого місця на весь період вказаного строку.

Висновок: таким чином, адміністративні органи були наділені надмірними повноваженнями. Діяльність поліції була штучно обмежена регіонально, зачіпала більше коло осіб, ніж це було потрібно. Вона повинна була бути направлена на попередження правопорушень, а не боротьбу з їх наслідками.

*****

Власенко Наталія Олексіївна, студент групи ПЗдм-09-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри теорії і історії права ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. іст. наук, доцент Головкин Б. Г.

ЗЛОЧИНИ І ПОКАРАННЯ В МУСУЛЬМАНСЬКОМУ ПРАВІ

Особливу цінність мусульманського права ісламські дослідники вбачають, насамперед, в особливостях його походження. Якщо інші правові системи світу є наслідком людської діяльності, то мусульманське право – результат божественного одкровення. Характерною рисою мусульманського права було те, що воно подароване людям Аллахом через пророка Мухаммеда і ґрунтувалося на релігійних законах ісламу. Темою нашого дослідження стали норми мусульманського кримінального права.

Норми кримінального права забезпечують захист п'яти основних цінностей ісламу - релігії, життя, розуму та власності. Мусульманська правова доктрина виробила класифікацію злочинів. В основі більшості з них лежать два критерії: 1) рівень визначеності покарання; 2) характер інтересів і права, які порушуються цими злочинами. Найбільш поширеною є класифікація, за якою злочини поділяються на три групи: хадд, кісас і тазір.

До злочинів групи «хадд» відносяться найбільш найнебезпечніші, тому що вони посягають на «права Аллаха» (тобто на інтереси всієї общини). Таким визнається крадіжка, за яку Коран встановлює точно визначену міру покарання – відрубання руки, але його можна застосувати лише тоді коли злодій є людиною вільною (не рабом), повнолітньою і психічно здоровою. Для застосування цієї санкції має значення і місце, з якого було викрадене майно. Це мусить бути місце його постійного зберігання, куди злочинець не має вільного доступу. Крім того, викрадене майно повинно відповідати деяким вимогам. Його вартість має бути вищою за певну суму (в різних варіантах від 1/4 до 1 динара), бути «дозво-

леним» для мусульман і вільно продаватися на ринку. Перелюбство (позашлюбні статеві зносини) розглядається як злочин, що посягає на одну із цінностей, що охороняється ісламом (продовження роду) і одночасно становить загрозу основам моралі та інтересам сім'ї. Покаранням за цей злочин є побиття сотнею ударів. До відповідальності за неправдиве (несправедливе) звинувачення перелюбстві притягуються особи, які не можуть довести правдивість своїх звинувачень, а також свідки, показання яких були суперечливими, що ставило під сумнів їх достовірність. Покаранням за такі дії є побиття вісімдесятьма ударами. За вчинення розбою Коран встановлює комплекс жорстоких покарань: смерть, розп'яття, відрубування руки і ноги навхрест, вигнання. Крім цього, розбійникам гарантуються тяжкі муки і на тому світі. Суб'єктом покарання за розбій міг бути лише повнолітній чоловік – мусульманин, психічно здоровий, і тільки за умови, що потерпілий, який був власником і законним володарем викраденого майна, також мусульманин. Вживання спиртного розглядається як тяжкий злочин, тому що воно посягає на розум, який є однією з цінностей ісламу. Точна міра покарання за цей злочин визначається в Сунні та коментарях докторів ісламу і становить близько 80-ти ударів або смертну кару, якщо злочин вчинено вчетверте. Бунт (смута) розуміється як спроба усунення глави держави, непокора владі на всіх її рівнях та інша антидержавна діяльність, що посягає на основи мусульманського політичного ладу, підриває освячені шариатом підвалини способу життя. За бунт Коран і Сунна встановлюють однозначну санкцію – смертну кару. Про те зазначається, що спочатку слід зробити спробу переконати бунтівників у необхідності підкорення владі. Зрада ісламу охоплює розуміється, як віровідступництво, язичество то богохульство. Зрада ісламу загрожує релігії – головній цінності, як охороняє іслам. Отже цей злочин становить найбільшу суспільну небезпеку, а тому за його скоєння передбачене одну міру покарання – смертну кару.

Наступна категорія – злочини, за скоєння яких призначається визначена санкція, що має назву «кісас» і означає заподіяння злочинцю шкоди, рівної наслідкам його діяння. Основними злочинами цієї категорії є бивство і тілесні пошкодження необоротного характеру. Тому корені такого підходу чітко вбачається у принципі таліону.

Злочини групи «тазір» об'єднують діяння, які посягають на «право Аллаха» (інтересів всієї общини) або на приватні інтереси. Отже, «тазір» застосовується при скоєнні злочинів, за які не передбачалося точно призначених санкцій «хадд» або «кісас».

Покарання у мусульманському праві класифікуються так: кісас, дійя, тазір, хабс, абад і да'ва.

*****

Власійчук Христина Мирославівна, курсант групи ІКМ-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС,
канд. юрид. наук Слинько Д. В.

ПРОБЛЕМА ЗАКОНОТВОРЧОСТІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Процес законотворчості – це складний соціальний процес, який сполучує в собі дії законів об'єктивної дійсності і суб'єктивну волю законодавця. Тільки прийняття об'єктивно обумовлених, що виражають суспільні потреби, законів, може служити основою ефективно законотворчості, основним показником якої є реальна дія закону. Законотворчість, як всяка творчість, припускає у законодав-

ців не тільки загальну культуру, але й потребує від них спеціальних знань, визначених навиків здобуття мистецтвом формування і формулювання законодавчих актів. Ці знання у світовій юридичній теорії і практиці мають назву законодавча техніка, яка представляє собою визначену систему вимог при створенні нормативно-правових правил, законів і підзаконних актів, їх систематизації. Законотворчість характеризується органічною єдністю трьох його основних компонентів: пізнання, діяльності і результату, які в своїх діалектичних взаємо-переходах складають відносно закінчений цикл законотворчості, слідом за яким по висхідній лінії прямують в ті ж послідовності аналогічні цикли, утворюючи у своїй цілісності систему цього процесу. Насправді, для того, щоб в законах адекватно відображались витікаючі в суспільстві процеси, потрібно весь час виявляти, вивчати і вправно використовувати об'єктивні закономірності, спрямовуючі ці процеси. Саме тому передумовою створення закону є пізнання тих складних умов, факторів і обставин, тих розвиваючих суспільних відносин, правове регулювання яких диктується потребами соціального прогресу. Життєздатність законів забезпечується численністю компонентів, їх необхідно піддати глибокому аналізу, щоб визначити найбільш уразливі місця в процесі підготовки і реалізації законів. Слід виділити ряд проблем сучасної законотворчості. Необхідно змінити існуючу практику законотворчості на стадії підготовки проекту закону. Тут уявляється можливим розробка проекту групою вчених-спеціалістів, яка замінила б відомчий порядок підготовки законопроектів. Доцільно виносити важливі законопроекти на прилюдне обговорення, попередньо розробивши механізм підведення підсумків обговорення і їх врахування в законопроекті. Серйозною проблемою є недосконалість законів. Багато законів змінюються і доповнюються вже через декілька місяців або навіть тижнів після їх прийняття. Причина того, що відбувається – занижені вимоги до обговорюваних законопроектів. В результаті виявляється безліч «дірок», які приходиться негайно «латати». Інший блок проблем, пов'язаний з питаннями якості самого закону з техніко-юридичної точки зору, які представляють адекватне відображення законодавцем нормативно-правових потреб, що можливо лише при додержанні принципу науковості законотворчого процесу. Основне завдання полягає в тому, щоб створити надійну організаційно-правову перепону немотивованим законодавчим актам. Тільки науково обгрунтовані стандарти законотворчості мають бути в основі законотворчості, і це слід закріпити законодавче. Дуже важливою є проблема понятійної визначеності законодавства. Для досягнення точної юридичної мови велике значення має правильне використання правової термінології. Необхідно створити єдиний термінологічний словник законодавства. Друга проблема – це модельна збалансованість заборонених і дозвольних норм в нашому законодавстві, а також законів і законних нормативних актів. Необхідно законодавче визначити більш чітке коло питань загальноправового характеру, яке повинно регулюватись виключно на законодавчому рівні. Серед усіх проблем законотворчості найбільш гостро встає проблема виконання законів.

Багато законів, які створюються з величезним інтелектуальними, психологічними і фінансовими затратами не працюють, паралізуючи усю правову систему, усі три гілки влади – законодавчу, виконавчу, судову. Звичайно, перелічений перелік труднощів законотворчого процесу не є вичерпним. Необхідне глибоке наукове дослідження цих питань, розробка на цій основі практичних заходів по вдосконаленню законотворчого процесу.

*****

Гринь Наталія Сергіївна, студент групи ПЗдм-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри теорії і історії права ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. іст. наук, доцент Головка Б. Г.

ШЛЮБ І СІМ'Я ЗА МУСУЛЬМАНСЬКИМ ПРАВОМ

Ніяке людське суспільство не може гармонійно розвиватися, просуваючись до більш високого рівня, якщо в ньому принижена роль жінки і не збалансоване співвідношення двох взаємодоповнюючих початків – чоловічого і жіночого, адже положення жінок немов лакмусовий папірець виявляє дійсний ступінь цивілізованості тієї чи іншої соціальної чи релігійної спільності, а також безпомилково відбиває ступінь прихильності її членів принципам гуманізму, рівності і милосердя.

Мусульманин зобов'язаний женитися саме на правовірній дівчині і лише при відсутності придатних мусульманських наречених йому дозволяється шлюб з чи християнкою чи іудейкою, при тій умові, що згодом він зробить усе можливе для того, щоб залучити її серце до Ісламу. У той же самий час мусульманину заборонено женитися на атеїстках (не вірить в Бога), послідовниках деяких вчень (бахаїтів і ахмаді, нусайритів), крім того мусульманам категорично заборонено брати в дружини повій. Жінка продається чоловікові за визначену суму грошей або за відповідну кількість речей, але Коран наказує, щоб чоловік у свою чергу виплачував дружині визначену винагороду. Розмір цієї нагороди («садак», з тюркської – «калим») визначався залежно від соціального стану нареченого і нареченої, але не повинен бути менше 0,25 динара (один золотий рубель).

Іслам поклав на батьків усю повноту відповідальності за передачу дітям правил і зразків життєвого благополуччя, за правильне використання ними природної здатності робити потомство, вони повинні направити життєву силу, що б'є через край, молодих, у благодатне і спокійне русло законного шлюбу, і тому Шаріатом передбачено влаштування батьками ранніх шлюбів для тих, хто для цього досить дозрів.

Прийнявши рішення про розлучення, мусульманин говорить своїй дружині: «Інті талік», що значить «Ти розлучена» і з цього моменту в жінки починається особливий період – «ідда» (біля чотирьох з половиною місяців), під час якого подружжя вже не вступає в інтимну близькість, але жінка поки що залишається в будинку чоловіка. Це необхідно для встановлення можливого батьківства і після закінчення зазначеного часу, якщо рішення про розлучення як і раніше залишається в силі, а відносини продовжують загострюватися, чоловік ще раз говорить їй те ж саме. Якщо ж, на щастя, положення справ за цей період змінилось в кращу сторону і правовірні бажають зберегти свій шлюб, то вони можуть відновити свої подружні відносини без яких-небудь особливих церемоній. Однак якщо, на жаль, усе залишається як і раніше погано, тоді мусульманин знову повідомляє дружині про розлучення, і з цього моменту обидві сторони вільні для нового шлюбу.

Отже із всього вище зазначеного, для мусульманської жінки джерелом суспільної поваги і статусу є її характер і особисті якості, її порядності і гідності, освіта і її роль дружини і матері. Взагалі мусульманське право санкціонувало звичаї патріархального родового ладу, коли в сім'ї відновилось повновладдя чоловіка і рівноправ'я жінки.

*****

Дощенко Олександр Сергійович, студент групи ПЗдср-09-6 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри теорії і історії права ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Волошенюк О. В.

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА І ПОЛІТИКИ

Право – це особливий соціальний регулятор, своєрідний нормативний комплекс, що гарантує свободу членів суспільства. Право «живе» в оточенні різних соціальних явищ, які впливають на нього, але й вони відчувають його вплив. До таких явищ належить і політика.

Політика – явище багатоаспектне. Це одночасно і наука державного управління, і участь в справах держави, напрям діяльності держави, певні форми, мета, завдання, зміст діяльності держави. Сфера політики охоплює питання державного устрою, управління країною, керівництва соціальними спільнотами, конкуренції політичних партій, політичних рухів та ін. У політиці знаходять відображення корінні, життєві інтереси соціальних спільнот, класів тощо.

Як відносно самостійні сфери суспільного життя, політика і право формуються на основі впливу багатьох суспільних чинників і не можуть залежати тільки від взаємного впливу один на одного. По суті справи, їхні взаємовідносини визначаються особливостями характерних їм способів регулювання соціального порядку і технологій застосування державної влади.

Спільним між правом і політикою є те, що вони являються регулятивними взаємозалежними системами суспільства. Відмінність між ними полягає в тому, що це різні регулятивні системи.

Об'єднуючим чинником вказаних регулятивних систем є те, що як для права, так як і для політики велике значення мають правила і домінянти моралі. Принципи чинного права і політики зорієнтовані на загальнолюдські гуманістичні морально-етичні цінності, які впливають на формування правомірної поведінки як політично організованого суспільства, так і його окремих суб'єктів.

Право і політика знайшли своє відбиття в понятті правова політика, що є важливим для суспільства явищем, зокрема як особливий і необхідний компонент державної політики, головний засіб юридичної легітимзації правлячої еліти.

Правова, моральна, демократична держава є надійною основою для вираження гуманістичної політики в суспільстві, а вона є, в свою чергу, необхідною умовою для існуючого вдосконалення правових, моральних і політичних норм у встановленому порядку.

Право не тільки підтримується і забезпечується державою, але й в свою чергу підтримує і забезпечує державу. Виступаючи необхідною формою державної політики, а в цивілізованому суспільстві – як основна його форма (політика через закон, його виконання і на основі закону), право одночасно є показником положення особи в суспільстві, гарантованості її прав, інструментом їх охорони та реалізації.

В сучасну епоху питання про взаємозв'язок і взаємодію державної політики з правом набуває важливого значення ще тому, що право тільки тоді слід вважати справедливим і гуманним, коли воно є однаково обов'язковим для всіх суб'єктів, в тому числі і для чиновників держапарату, депутатів, керівників держави. Інакше, під тиском домінування політики над правом, виникає небезпека формування викривленого праворозуміння не лише у пересічних громадян, а й у політичній верхівки суспільства. Ознакою цього є поява у національній правосвідомості

хибних уявлень про політико-правову природу суспільного і державного устрою країни, про призначення та роль окремих політичних інститутів тощо.

Аналіз ситуації в сучасній Україні дає підстави для висновку, що стан політичного й правового життя за багатьма компонентами не відповідає новітнім вимогам. Принциповою умовою прогресивного, демократичного розвитку української держави слід вважати не лише дотримання і вдосконалення її законів з урахуванням міжнародних стандартів, але й піднесення на новий рівень правової і політичної культури суспільства.

*****

Загуменний Олександр Олександрович, курсант групи ІСД-08-4 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Шульга А. М.

ІСТОТНІ ОЗНАКИ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Правопорушення є прямою протилежністю правомірній поведінці, воно представляє собою діяння, яке є соціально шкідливим, протиправним, винним, вчинення котрого припускає притягнення суб'єкта правопорушення до юридичної відповідальності.

Правопорушення характеризується наявністю ознак, котрі його відрізняють як від інших видів соціальної поведінки, так і від такого виду правової поведінки як правомірна поведінка. Правопорушення це завжди певне діяння (дія чи бездіяльність). Таке діяння є соціально шкідливим, за іншою термінологією воно може визначатись як суспільно небезпечне або суспільно шкідливе діяння. Таке діяння завжди є протиправним, винним, для його суб'єкта («суб'єкта правопорушення») спричиняє настання характерного юридичного наслідку – юридичної відповідальності.

Правопорушення це свідомо-вольовий акт поведінки особи, який знайшов вираз у дії або бездіяльності. Події хоча й можуть констатуватись як соціально негативні за своєю значущістю, проте, на відміну від діянь, події виникають незалежно від волі й свідомості людей і тому вони не можуть визначатись як правопорушення. Не може визначатись як правопорушення і напрям думок людини, котрий потенційно може, але ще не знайшов свого втілення в діянні-правопорушенні, тобто відповідний внутрішній стан людини, який ще не знайшов свій зовнішній прояв в діянні-правопорушенні не є правопорушенням.

Суспільна небезпечність або суспільна шкідливість правопорушення припускає, що таке діяння у відповідній мірі має негативну соціальну значущість для суспільних відносин, цінностей, притаманних даному суспільству. Зазначена соціальна значущість в юридичній літературі визначається як матеріальна підстава визнання певного діяння правопорушенням.

З формально-юридичної точки зору, правопорушення – це діяння, котре порушує норму права, тобто воно має таку ознаку як протиправність. Остання в юридичній літературі визначається як юридична підстава визнання діяння правопорушенням. Іноді буває так, що об'єктивно суспільно небезпечні або суспільно шкідливі діяння ще не визнані такими законодавцем, тобто нормативно не визнані ним як протиправні. Наприклад, певний період часу формування ринкових відносин в Україні відбувалося за відсутності в кримінальному кодексі статті, що передбачає відповідальність за фіктивне банкрутство. І навпаки, іноді виникає ситуація, коли

діяння об'єктивно втратило свою суспільну небезпечність або шкідливість, проте не скасовано норму права, що встановлює відповідальність за дане діяння.

Слід зазначити, що не будь-яке об'єктивно протиправне діяння (наприклад, необхідна оборона) є правопорушенням. Останнє одночасно є і винним діянням. Винність діяння вказує, що правопорушення – результат свідомого прояву особою своєї волі шляхом вибору й здійснення протиправного варіанту поведінки серед можливих інших варіантів. Наявність вини у суб'єкта правопорушення, за загальним правилом, припускає його притягнення до юридичної відповідальності, тоді як відсутність вини, за загальним правилом, унеможливорює юридичну відповідальність. Правопорушення є підставою юридичної відповідальності (у вигляді застосування санкцій до суб'єкта правопорушення) як відповідну реакцію держави на правопорушення.

Орієнтуючись на законодавство України, серед правопорушень насамперед розрізняють такі їх види як злочини (суспільно небезпечні діяння) та проступки (суспільно шкідливі діяння). Які діяння є злочинами визначає кримінальне законодавство, за їх скоєння настає максимально сувора юридична відповідальність. Проступки передбачені, наприклад, адміністративним законодавством, вони тягнуть менш сувору юридичну відповідальність, котра є обов'язком правопорушника примусово перетерпіти негативні наслідки, передбачені санкцією порушеної ним норми права.

*****

Кучков Артем Олександрович, курсант групи ІКМ-09-2 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС
Велика Є. С.

ДЖЕРЕЛА ТА ОСНОВНІ РИСИ ПРАВА УКРАЇНИ-ГЕТЬМАНЩИНИ (СЕРЕДИНА XVII – ПЕРША ПОЛОВИНА XVIII СТОЛІТТЯ)

Правова система України у другій половині XVII століття розвивалася суперечливо. На Лівобережній Україні збереження української державності забезпечувало розвиток права з посиленням впливу на нього публічного права Росії, а складна воєнна обстановка й поділ території України на Лівобережну і Правобережну порушували цілісний розвиток права та сприяли посиленню впливу на правову систему України та на право сусідніх з нею держав.

У цей період українське звичаєве право закріплюється як у нормативних актах, так і в адміністративно-судовій практиці. «Давние права и обычаи» регулювали значну частину суспільних відносин, політико-правове життя на всій території України. Норми звичаєвого права доповнювали законодавчі та інші нормативні акти і, певною мірою, змінювали їх.

Важливу роль у регулюванні суспільних відносин в Україні і, насамперед, у Гетьманщині, стали відігравати договірні статті, підписані гетьманами України і козацькою старшиною, з одного боку, і московськими царями та їхніми представниками – з іншого, що стали начебто зразком основного закону України. Різновидом договірних статей були Гадяцький трактат І. Виговського (1658), Слободищенський пакт Ю. Хмельницького (1660), договір П. Дорошенка з Туреччиною (1669), «Статті вічного миру» Петрика (П. Іваненка) з Кримом.

Провідне місце в системі українського законодавства посідали акти гетьманської і місцевої воєнно-адміністративної влади. Акти гетьмана видавалися у

формі універсалів, ордерів, листів, декретів, грамот. В останній чверті XVII століття поширилися так звані земельні гетьманські універсали – про наділ землею «за службу» або про підтвердження права власності на землю. Окрему групу становили універсали воєнно-службового характеру.

Цінним джерелом права України були також актові книги, збірники оригіналів і копій документів, написаних або засвідчених судами різних інстанцій чи адміністративними органами, щоб надати цим документам юридичної сили. Актові книги поділялися на «чорні книги» – із записами рішень і вироків із кримінальних справ і «книги декретів» – з цивільних справ.

Загальні правові норми Російської держави на території Гетьманщини до кінця XVII століття не застосовувалися. Мали силу тільки ті нормативні акти, які російські власті спеціально видавали для впровадження в Україні. Більш активно російське законодавство впроваджувалося у Слобідській Україні й витісняло норми звичаєвого права.

До найбільш відомих пам'яток державного права можна віднести Конституцію П. Орлика (1710 р.), яка, на думку деяких дослідників, діяла на Правобережній Україні до 1714 р.

З кінця XVII століття в Україні поширюються норми російського законодавства (укази царів, приказів, колегій тощо). Діяли норми магдебурзького права, пристосованого до українських умов, а також майже в повному обсязі використовувався Литовський статут 1588 р. державними, адміністративними, судовими та військовими органами.

У XVIII столітті неодноразово робляться спроби кодифікацій українського права. Внаслідок діяльності кодифікаційних комісій з'явилися «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), «Процес краткий приказний» (1734 р.), «Суд і розправа в правах малоросійських» (1750 р.) тощо.

*****

Лєвшина Олександра Володимирівна, курсант групи ІСД-09-2 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС
Загуменна Ю. О.

ПОНЯТТЯ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Тлумачення норм права є невід'ємною складовою юридичної діяльності. Сам термін «тлумачення» за своїм змістом відповідає латинському поняттю «інтерпретація», а особа, що займається тлумаченням права, має назву інтерпретатора. Тлумачити право означає пізнавати та роз'яснювати його зміст, цілі, соціальне призначення і практичну значущість.

Необхідність юридичного тлумачення виникає, головним чином, у зв'язку з тим, що норми права мають загальний характер, передбачають лише типові ознаки визначених діянь та відносин, в той час коли реальність завжди конкретна та індивідуалізована. Крім цього, в процесі формулювання правових норм правотворчі органи використовують різноманітні засоби й прийоми юридичної техніки: специфічну термінологію, юридичні конструкції, систему посилань тощо. До того ж норми права здатні регулювати суспільні відносини лише у взаємозв'язку між собою, що потребує комплексного, системного підходу до їх інтерпретації.

Слід зазначити, що юридичне тлумачення не вносить і не може вносити поправок і змін в діючі норми права. Інтерпретація не створює право, а лише виявляє, встановлює точний зміст правової норми, волю законодавця, що висловлена в

нормативному акті. Зазвичай важливість тлумачення правових норм пов'язують перш за все з метою їх правильної практичної реалізації. Втім, необхідність тлумачення норм права є значно ширшою, вона виникає в наступних ситуаціях:

1) в процесі правотворчості, оскільки в розвинутій системі права більшість нових норм так чи інакше пов'язані з багатьма вже існуючими законодавчими положеннями;

2) в процесі кодифікаційних робіт, коли всі норми, що регулюють певну сферу суспільних відносин, приводяться до єдиної узгодженої системи;

3) в процесі застосування норм права, коли необхідно прив'язати нормативний припис абстрактного характеру до конкретної життєвої ситуації;

4) в процесі подолання прогалин в праві шляхом застосування аналогії закону та аналогії права;

5) в процесі наукового опанування правом, проведення дисертаційних та монографічних досліджень з різних юридичних питань.

Тлумачення правових норм може використовуватися з різною метою. По-перше, норми права можуть досліджуватися у чисто пізнавальних цілях, з метою підвищення рівня правової культури. По-друге, юридичного тлумачення може вимагати конкретна життєва ситуація, що вимагає належного вирішення. Наприклад, особа, яка бажає займатися підприємницькою діяльністю, вивчає діючі в даній сфері нормативні акти. По-третє, метою інтерпретації правових норм може бути донесення їхнього дійсного змісту до інших осіб (наприклад, підготовка коментарю до відповідного кодексу). Але всі ці випадки об'єднують одна вимога – встановлення дійсного, правильного змісту правових норм.

Таким чином, тлумачення норм права можна визначити як індивідуально-вольову діяльність, що полягає в усвідомленні та роз'ясненні змісту правових норм з метою їх найбільш правильної реалізації, а також пізнання самого феномену права.

*****

Пилипенко Олександр Іванович, курсант групи ІКМ-08-11 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри конституційного та міжнародного права ХНУВС, канд. юрид. наук Радченко О. І.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ІМПІЧМЕНТУ В УКРАЇНІ

За загальним правилом, глава держави не несе політичної або юридичної відповідальності за свої дії. Юридична невідповідальність гарантується інститутом недоторканності, а політична – інститутом контрасигнатури.

Проте в разі вчинення злочинів, главу держави може бути притягнуто до юридичної відповідальності шляхом імпічменту.

Імпічмент (англ. *impeachment* – недовіра, звинувачення) – спеціальні правила порядку притягнення до відповідальності глави держави, а також винних службових осіб (міністрів) у разі порушення ними законів даної країни або вчинення злочинів.

Фактично імпічмент передбачає притягнення вищих посадових осіб держави до юридичної відповідальності, а точніше конституційно-правової, парламентським шляхом. Результатом імпічменту, як правило, є дострокове припинення повноважень президента або іншого посадовця і наступне усунення його з посади. Зазвичай відповідне рішення приймається конституційною більшістю парламенту.

Інститут імпічменту виник в Англії у XIV ст. як засіб боротьби проти свавілля королівських фаворитів. Тоді Палата громад британського парламенту наділила себе правом віддавати королівських міністрів під суд Палати лордів. До того це право належало тільки королеві. З британських законів інститут імпічменту перейшов до конституції США.

В Україні процедура імпічменту передбачена ст. 111 Конституції України, де, зокрема, зазначається, що президент може бути усунутий з поста Верховною Радою України у порядку імпічменту в разі вчинення ним державної зради або іншого злочину.

Усунення з посади Президента України відбувається невідкладно. Глава держави вважається усуненим з посади з моменту оголошення про це головуючим на засіданні парламенту за результатами голосування. Одночасно приймається рішення про припинення повноважень тимчасової слідчої комісії.

Про прийняте рішення Верховна Рада України повідомляє Генерального прокурора України і направляє йому, за наявності передбачених законом підстав, матеріали тимчасової слідчої комісії. При цьому додаткового рішення Верховної Ради України про надання згоди на притягнення особи, усуненої з посади Президента України, до кримінальної відповідальності не потрібно.

Аналіз інституту імпічменту в Україні дає підстави стверджувати, що процес усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є одним з найскладніших серед інших європейських країн. Наразі імпічмент в Україні слугує більше засобом політичного тиску на главу держави або його залякування з боку політичних опонентів, аніж реальним інструментом притягнення конституційної відповідальності. Невизначеність термінів проведення розслідування та вивчення відповідних матеріалів, залучення до розгляду справи Конституційного та Верховного судів України опосередковано засвідчує, що процес імпічменту може тривати досить довго.

На відміну від багатьох зарубіжних конституцій, Основний Закон України не передбачає загального терміну з моменту висунення звинувачення, протягом якого має бути прийняте рішення про усунення Президента України з посади.

При цьому існує необхідність законодавчого закріплення процедури імпічменту, зокрема потрібно визначити процесуальне статус спеціальних прокурора та слідчих, строки проведення розслідування та розгляду матеріалів розслідування Конституційним та Верховним судами України. Розв'язанню цих проблем, на нашу думку, могло б сприяти прийняття окремого спеціального закону про імпічмент вищих посадових країн і, зокрема, Президента України.

*****

Супрун Яна Сергіївна, студент групи ПЗдср-09-2 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри теорії і історії права ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. іст. наук, доцент Головка Б. Г.

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО ЗА ЗБІРКОЮ «ПРАВА, ЗА ЯКИМИ СУДИТЬСЯ МАЛОРОСІЙСЬКИЙ НАРОД» 1743 Р.

Реформування судової системи сучасної України потребує вивчення історичного досвіду попередніх поколінь. Одним з найяскравіших феноменів історії українського права є збірка «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Мета роботи – дослідити особливості судового процесу за Кодексом 1743 р.

На початку XVIII ст. судовий процес переважно був відкритим і гласним,

сторонні особи могли брати в ньому безпосередню участь, висловлювати свої думки щодо справи, яка розглядається, порушувати клопотання. Але згодом поширеними стали закриті процеси, особливо це стосувалося кримінальних справ.

Згідно зі збіркою все частіше відмовляються від гласного розгляду справ. Кожний розгляд справи у суді розпочинався з перевірки присутності сторін. Якщо відповідач злісно ухилився від явки до суду, то це призводило до повного задоволення позову потерпілого. В процесі судового розгляду і в наступні три дні сторони судового процесу були зобов'язані викласти все на папері, а також обмінятися копіями документів.

Також на початку процесу практикувалась «викидщина». Сторона, яка прагнула переконати суд у своїй правоті, виставляла певну суму грошей, або пропонувала завдати шкоди її здоров'ю, або навіть позбавити її життя у тому випадку, якщо вона виявиться неправою. Користь від предмету застави мала адміністрація чи суд. Цей принцип дійшов і до наших днів, застава і понині частенько практикується в сучасному судочинстві України.

Наступним з принципів відвертості є присяга чи співприсягання. Нею забезпечувалася правдивість показань сторін та свідків. Сторона, яка відмовлялася від присяги, програвала справу.

Потерпілий повинен був повідомити про правопорушення найближчу державну установу, а пізніше суд. Повідомлення реєстрували у спеціальній книзі. Після цього потерпілий займався опитуванням людей, які хоча б щось знали про злочин. Якщо злочинець залишив слід, то органи починали його переслідування – «погоню». Потерпілий мав право сам захопити злочинця «на гарячому», а потім привести його до суду. Суди вживали до злочинця заходи впливу – брали під варту, накладали арешт на його майно. Судові постанови також виносилися усно, лише потім їх стали записувати.

У середині XVIII ст. на Правобережній Україні процес зі змагального петроторився на інквізиційний. Судочинство характеризувалося формалізмом і здійснювалося на латині. Також варті уваги докази серед яких: власна заява, показання свідків, речові докази, висновки експертів. У 70-х рр. XVIII ст. офіційно був створений інститут судово-медичних експертів. Сторони мали привести до суду не менше, ніж двох свідків. Свідки поділялися на звичайних та офіційних. Показання одержувались під час катування у вигляді так званої «проби», «квестії», «муки». Від них звільнялися шляхта, духовенство, урядовці вищих рангів, божевільні, старі (понад 70 років), малолітні, вагітні жінки.

Судовий процес завершала судова постанова, яка називалася «декретом». У XVIII ст. вирок суду в кримінальних справах почав називатися «мнение», постанова в цивільних справах – «решение», які ухвалювалися в тому випадку, якщо набирали більшу кількість голосів членів суду. Спочатку постанови виносились усно, а потім їх стали записувати у судові книги «для пам'яті». Сторона, яка була незадоволена вироком чи рішенням суду, могла порушити клопотання про їх скасування. У скарзі на суддів йшла мова про те, що вони винесли неправомірне рішення, або зловживали своїм службовим становищем. Верховний суд мав право задовольнити скаргу або касувати її. Якщо він скасовував рішення, то судді зобов'язані були відшкодувати усі судові витрати. Апеляція подавалася у десятиденний строк після винесення судової постанови вказівного оскарження. Апеляційна інстанція під час скасування рішення чи вироку мала право вносити в них значні зміни, або навіть ухвалити нову постанову, а також надіслати справу на новий роз-

гляд. Але найчастіше скарга залишалася апеляційною інстанцією без задоволення.

Таким чином, Кодекс 1743 р. містив багато дуже передових ідей щодо організації і функціонування судової влади. На жаль, Кодекс 1743 р. не набрав законної сили. Але в нашій роботі ми досліджуємо особливості судового процесу за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., як видатної пам'ятки вітчизняного права.

*****

Терещенко Ганна Олександрівна, курсант групи ІКМ-09-11 ХНУВС
Науковий керівник: професор кафедри теорії та історії держави і права ХНУВС,
канд. іст. наук, доцент Гавриленко О. А.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ В УКРАЇНІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)

Розвиток суспільства, його стабільність тісно пов'язані з розвитком особистості. Стратегія розвитку XXI ст. спрямована на гендерну рівновагу, статеву збалансованість в суспільстві. Без демократичного розвитку особистості, як чоловіка, так і жінки, неможлива демократизація всіх сфер світобачення. Система волевиявлення обох статей – чоловіків і жінок, як рівних у правах та можливостях, що закріплені законодавчо й забезпечені реально у політико-правових принципах, діях, розбудові громадських і державних структур з урахуванням гендерних інтересів має стати основою функціонування суспільства в третьому тисячолітті. Однак, правовий статус жінки історично змінювався.

У XVIII ст. в українських губерніях Російської імперії статус жінок був урегульований нормами Табелю про ранги 1722 р., Городового положення 1785 р., Статуту про цехи 1799 р. тощо. Норми, які визначали права та обов'язки жінок містилися й у Правах, за якими судиться малоросійський народ 1743 р., хоча ця збірка й не набула офіційного затвердження. У XIX – на початку XX ст. правовий статус жінок визначався переважно нормами Зводу законів Російської імперії.

Законодавство розподіляло громадянок на три головні класи: 1) вищий – дворянки та духовенство; 2) середній – «купчихи, міщанки та цехові»; 3) нижчий – селянки. Громадянські права жінок охоплювали сімейні, батьківські, дитячі права та права на власність. Ці права переважно належали громадянкам, але згідно із законодавством вони поширювалися й на іноземок.

За тогочасними нормами сімейного права дівчина не могла вийти заміж не досягши 13-річного віку. Дворянкам же повинно було на момент вінчання бути не менше 17 років. Не мали права виходити заміж божевільні та монахині. У другий та в третій шлюб дозволялося вступати лише у випадках смерті чоловіка, або розриву шлюбу. Четвертий шлюб вважався недійсним. У шлюбі жінка, як господиня дому, повинна була підкорятися чоловіку, кохати його, поважати та догоджати. Чоловік, в свою чергу надавав жінці свій політичний стан, чин та переваги. Однак, якщо дворянка вступала до шлюбу з недворянином, вона не позбавлялася дворянського статусу. У випадку одруження за згодою поміщика кріпака з дворянкою, перший ставав вільним.

У сфері батьківських відносин жінка повинна була зобов'язана підготувати дитину до того, щоб «стати справжнім сином церкви», відданим громадянином та хорошим сім'янином. Дворянок закони зобов'язували віддавати своїх синів на військову чи державну службу, відповідно до схильностей кожного. Матері

вимагали від своїх дітей взаємної любові, поваги, захисту та покірності. У випадках удочеріння опікуни повинні були забезпечити малолітній дівчині належне їй виховання, обмеживши від негативних прикладів, виховати у неї «повагу до державних органів та установ, розвинути любов до віри, царя та вітчизни». Законом захищалися й майнові права жінок. Так, після смерті чоловіка дружина-поміщиця мала отримати з його нерухомої власності (поселення, землі, заводи, фабрики) сьому, а з рухомого (гроші, векселі, кріпосні люди без землі) четверту частину у поміщицькому володінні. Так само й дочки мали право на певну частину спадку померлого батька (прожитковий маєток).

Отже, кінець XVIII – початок XX ст. ознаменувався поступовим розширенням прав жінок. Водночас, варто зауважити, що у багатьох сферах діяльності жінки лишалися обмеженими у своїй дієздатності.

*****

Чорна Анастасія Ігорівна, курсант групи ІСД-08-3 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права ХНУВС Гудзь Т. І.

КОМПЕТЕНЦІЯ ПОЛІЦІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ТУРИЗМУ

Сучасна поліція зарубіжних країн має досить складну структуру, оскільки складними є процеси, які відбуваються у суспільстві. Звичайні органи захисту порядку не в змозі охопити всі сфери правоохоронної діяльності. Саме тому в структурі зарубіжної поліції деяких країн крім таких традиційних підрозділів як кримінальна, військова та політична поліція формуються такі специфічні підрозділи, як туристична поліція.

Останнім часом у зв'язку з процесами всесвітньої глобалізації та інтеграції гостро постало питання правового регулювання у сфері туризму. Велика увага приділяється ролі поліції у дотриманні правового режиму міждержавних кордонів, але її компетенція безпосередньо у сфері туризму не є чітко визначеною у багатьох країнах. Іншою вагомою причиною, яка спонукає до заснування окремого департаменту, спрямованого на контроль правопорядку в галузі туризму, є боротьба з міжнародним тероризмом. Саме тому можна спостерігати створення нового підрозділу – туристичної поліції (tourist police).

Туристична поліція як організація існує у країнах з добре розвиненою туристичною інфраструктурою, таких як Туреччина, Таїланд, Єгипет, Індія, ОАЕ, Греція, Росія тощо. Нещодавно подібний підрозділ поліції був заснований і в Україні. Основним напрямком її діяльності є спостереження за дотриманням громадського порядку іноземними туристами, а також охорона їх законних прав.

Особливо добре туристична поліція розвинена у країнах Азії та Африки. У кожній країні є певні особливості роботи департаменту туристичної поліції. Наприклад, у всіх туристичних районах Єгипту є офіси туристичної поліції, і що б не сталося, до звичайного відділку турист не потрапить. В разі зіткнення з місцевими громадянами єгипетська держава переважно завжди на стороні іноземця. Працівників туристичної поліції в цій країні можна впізнати по нарукавній пов'язці з написом «Tourist Police». На поліцейських покладається обов'язок надавати допомогу та необхідні відомості іноземним туристам. Варто зауважити, що кожен поліцейський повинен володіти англійською мовою. Також туристична поліція займається охороною туристичних об'єктів. Будь-

яка екскурсія по країні також обов'язково повинна супроводжуватися працівниками цього підрозділу поліції.

У Туреччині туристична поліція є більш суворою у ставленні до туристів, тому, звертаючись до неї, необхідно мати достатні підстави. У Греції в системі національної поліції також існує підрозділ туристичної поліції. До складу підрозділу входять спеціально вивчені поліцейські, які володіють іноземними мовами. До компетенції грецької туристичної поліції, як і в інших країнах, входить надання туристам інформації, якої вони потребують, а також вирішення конфліктів, що виникають між ними та туристичними агенціями. Для оптимального виконання покладених на неї завдань туристична поліція постійно знаходиться у контакті з місцевими органами управління туризмом і органами місцевого самоврядування. Вона стежить за дотриманням законодавства у сфері туризму, готелях, під час екскурсій, на курортах тощо.

Країною, де дуже добре розвинена структура туристичної поліції, є також Таїланд. Створена ще у 1982 році, вона разом із Туристичним Управлінням Таїланду покликана забезпечувати безпеку туристів. У теперішній час до її штату входять близько 500 працівників, що несуть службу на головних туристичних об'єктах країни. Працівники туристичної поліції в цій країні зобов'язані розв'язувати конфліктні ситуації, до яких потрапили іноземці, а також захист їх законних прав та інтересів.

Таким чином, можна зробити висновок, що в зв'язку зі збільшенням повноважень поліції у сфері міжнародного туризму, протягом останніх 20 років спостерігається утворення окремого поліцейського департаменту туристичної поліції – у більшості країн світу. Він покликаний не тільки захищати права іноземців, а і підтримувати у країнах правопорядок. Компетенція туристичної поліції у більшості країн, де вона існує, майже однакова, але має деякі відмінності, які визначаються національними та соціально-політичними особливостями.

*****

Секція 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ТА ТРУДОВОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС. ПРАВОВІ ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ЕКОЛОГІЧНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Анохіна Юлія Володимирівна, курсант групи ІКМ-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри цивільного права та процесу ХНУВС
канд. юрид. наук Д'ячкова Н. А.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСНУВАННЯ «ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ»

Традиційно сім'я починається з утворення шлюбу. В останній час в більшості країн сімейні відносини приймають все більш незвичайні форми. Люди намагаються створити оптимальну модель сімейного життя, яка б відповідала як одвічним потребам, так і новим тенденціям.

Зараз уже усе більше людей, не тільки чоловіків, але й жінок, розглядають цивільний шлюб як спосіб перевірки відносин. Авжеж, поживемо, придивимось, притремося друг до друга, а якщо буде все добре, то можна й одружитися. Отака генеральна репетиція сімейного життя. Але нерідко трапляється, що «перевірочний» шлюб так і залишається незареєстрованим, оскільки, як відомо, немає нічого більше постійного, ніж тимчасове. Найчастіше перевірка почуттів у цивільному шлюбі може тривати вічність, доти, поки цей союз не розвалиться. Ось тоді і виникає питання, а взагалі доцільно було укладати «цивільний шлюб» і чи прирівнюється він згідно із сімейним законодавством до офіційного шлюбу?

У статті 74 Сімейного кодексу України передбачено, що жінка та чоловік, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, набувають за час спільного проживання майно, котре належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На перший погляд, ця норма фактично прирівнює так званий фактичний шлюб до офіційного, зареєстрованого у державних органах РАЦС.

Але стаття 74 СК не в повній мірі прирівнює фактичні шлюби до цивільних, оскільки вступаючи в фактичний шлюб, люди погоджуються на юридичну невизначеність у своїх відносинах. Юридичні права та обов'язки, що захищаються законом, виникають лише у зареєстрованому шлюбі.

Проблеми, що пов'язані із вирішенням цих питань, не вирішені в сімейному законодавстві. Нерідко законодавець у випадках фактичного шлюбу рекомендує вирішувати проблеми правового характеру через суд, але оскільки в нашому законодавстві відсутній єдиний підхід до фактичного шлюбу, відсутня також система правового регулювання такого виду відносин, і підхід судів до таких справ також не однаковий.

Крім того, ще раз очевидно стає нерівність законного та фактичного шлюбів, оскільки сучасне сімейне законодавство не містить жодної прямої норми, що урівнює фактичний та законний шлюб. Відповідно, особи, що перебувають в фактичному шлюбі, не можуть бути визнані сім'єю і не можуть, наприклад, отримати кредит як сім'я, в тому числі – і на молодіжне житлове будівництво.

Що ж до поділу майна, то тут не все так однозначно. Відповідно до зазначеної ст. 74 СК жінка і чоловік, які живуть однією сім'єю, але не перебувають у офіційному шлюбі, можуть претендувати на майно, нажите ними за час спільного проживання, на правах загальної спільної власності. От тільки в разі розірвання стосунків треба зуміти довести сам факт цього шлюбу, що досить-таки проблематично. Підтвердженням можуть бути спільні діти, спільні видаткові рахунки, а також свідчення родичів і сусідів. У результаті таке з'ясування стосунків виліється в тривалі судові розгляди, особливо, якщо в цивільному шлюбі не було спільних дітей.

Ще один аспект, про який необхідно згадати, це спадкування. Якщо особа перебувала у зареєстрованому шлюбі, вона є спадкоємцем першої черги. Якщо ж не було офіційного шлюбу, то така особа може отримати право на спадщину як спадкоємець четвертої черги, як особа, що проживала із спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років. При цьому, безумовно, у такому випадку слід буде довести, з якого моменту існував цей фактичний шлюб.

*****

Гладкий Олег Миколайович, студент групи ПЗдср-07-4 ХНУВС

Науковий керівник: завідувач кафедри правових основ підприємницької діяльності
ІІІІ ПЕС ХНУВС, д-р юрид. наук, професор Гетманець О. П.

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ ПО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

З набуттям незалежності в Україні з'явилися нові можливості для розвитку економіки, нові органи державного фінансового контролю, але також і проблеми в його організації. Рахункова палата, як спеціальний орган державного фінансового контролю реалізує свою діяльність на засадах законності, плановості, об'єктивності та гласності. Предметом контрольної роботи є: виконання завдань учасниками бюджетного процесу, своєчасність і достовірність в реалізації фінансових обов'язків в різних галузях економіки, вирішення соціальних задач тощо.

Правові засади реалізації повноважень Рахункової палати по контролю за дотриманням бюджетного законодавства – це одна з проблем сучасної науки фінансового права. Мета роботи – дослідити право Рахункової палати щодо застосування фінансових санкцій до порушників бюджетного законодавства.

Згідно зі ст. 110 Бюджетного кодексу України до повноважень Рахункової палати по контролю за дотриманням бюджетного законодавства належить здійснення контролю за: використанням коштів Державного бюджету України відповідно до закону про Державний бюджет України; утворенням, обслуговуванням і погашенням державного боргу України; ефективністю використання та управління коштами Державного бюджету України; використанням бюджетних коштів у частині фінансування повноважень місцевих державних адміністрацій та делегованих місцевому самоврядуванню повноважень органів виконавчої влади по доходах і видатках.

Проаналізувавши статтю Бюджетного кодексу України, виникає питання: чи має Рахункова палата право стягувати фінансові санкції за недотримання бюджетного законодавства при виявленні бюджетного правопорушення?

Згідно із Законом України «Про Рахункову палату» до функцій Рахункової палати щодо контролю за бюджетним процесом належить: здійснювати експер-

тно-аналітичні, інформаційні та інші види діяльності, що забезпечують контроль за використанням коштів; проводити фінансові перевірки і ревізії; організовувати та проводити оперативний контроль за використанням коштів Державного бюджету України за звітний період; готувати і подавати висновки до Верховної Ради України та її комітетів щодо виконання Державного бюджету України; у разі виявлення під час перевірок, ревізій та обслідування фактів привласнення грошей і матеріальних цінностей, інших зловживань передавати матеріали перевірок, ревізій та обслідувань до правоохоронних органів з інформуванням про це Верховної Ради України.

Отже, аналіз повноважень Рахункової палати приводить до висновку, що здійснення контрольних заходів, які є в розпорядженні цього потужного органу фінансового контролю не має логічного, остаточного завершення, що на наш погляд, суттєво впливає на реалізацію завдань і функцій Рахункової палати.

Таким чином, в сучасному законодавстві бракує норми, яка б визначала право Рахункової палати щодо притягнення до фінансової відповідальності. Отже, не зважаючи на численність виявлених фактів порушення законодавства, Рахункова палата самостійно не може притягнути порушників до юридичної відповідальності, що є суттєвою проблемою, оскільки право на проведення перевірок та ревізій є, а право покарати порушників відсутнє. Для вирішення цієї проблеми пропонуємо доповнити ст. 110 Бюджетного кодексу України і ст. 6 Закону України «Про Рахункову палату» повноваженнями щодо права застосування фінансових санкцій до порушників бюджетного законодавства.

*****

Гулієв Елдар Вахид-огли, Мунір Анжела Ахмадєєвна,
студенти групи ПЗдср-05-7 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри правових основ підприємницької діяльності
ННІ ПЕС ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Фомін Г. Ф.

ПІДСТАВИ РОЗІРВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ БІРЖОВИХ УГОД НЕДІЙСНИМИ

Економічний стан будь-якої країни залежить від діяльності різних фінансових інститутів: банків, бірж, страхових компаній, які здійснюють свою діяльність на підставі укладення відповідних угод.

Особливості біржових угод визначаються головним чином статусом суб'єктів біржі, місцем вчинення, порядком розірвання та визнання біржових угод недійсними.

Розірвання біржових угод в односторонньому порядку не допускається, за винятком випадків, передбачених законодавством та правилами біржової торгівлі. Розгляд претензій щодо невиконання повністю або частково біржових угод регулюється відповідно до умов угоди, чинного законодавства та нормативних актів біржі. Біржова угода та її складові, що суперечать чинному законодавству та правилам біржі, недійсні. Угода, зареєстрована на біржі, вважається розірваною в наступних випадках: за рішенням біржового арбітражу; за рішенням судових органів; за погодженням сторін; у випадку невиконання умов однієї із сторін біржової угоди; у випадку настання форс-мажорних обставин, що заважають виконанню угоди сторонами. У випадках розірвання угоди сторони зобов'язані сповістити про це біржу не пізніше 2-х днів з дня її розірвання.

При частковому або повному невиконанні угоди покупцем з негайним виконанням на протязі встановленого строку, продавець по закінченню цього строку має право відмовитися від угоди, про що він повинен письмово сповістити біржу. З моменту надходження вказаної заяви угода вважається розірваною. Покупець сплачує на користь продавця неустойку в розмірі, обумовленому в угоді. Якщо очікуваний до прибуття товар не надійшов у встановлений строк, то покупець має право відмовитися взагалі від угоди.

Продавець сплачує штрафні санкції в розмірі, обумовленому в угоді. У разі невиконання повністю або частково потерпіла сторона, зробивши протягом 2 днів з дня закінчення терміну виконання угоди відповідну письмову заяву біржі і своєму контрагенту, поряд зі стягненням з винної сторони понесених нею внаслідок прострочення збитків, може: а) продовжити термін виконання угоди на свій розсуд; б) розірвати угоду і укласти протягом 7 днів нову товар з віднесенням різниці в ціні двох угод на рахунок винної сторони; в) вимагати негайного розірвання угоди з віднесенням різниці між ціною угоди і біржовою ціною на основі котирування другого, наступного за днем закінчення терміну виконання дня (періоду) на рахунок винної сторони.

Продавець (покупець) має право в односторонньому порядку відмовитися від виконання угоди у разі: поставки продукції з відступом від стандартів або зразків; при оголошенні банком покупця неплатоспроможним; при відмові однієї із сторін внести передбачені види забезпечення.

У спорах сторони встановлюють невідповідність доставленого товару умовам біржової угоди та можуть передати справу в арбітражну комісію біржі або до господарського суду.

Після добровільної згоди покупець протягом 3 днів письмово повідомляє продавцеві, що він має намір: прийняти товар із встановленою знижкою-надбавкою; зажадати протягом встановленого строку з дня надходження цієї заяви доставки товару; вимагати здійснення взаємного розрахунку.

Правове регулювання розірвання або визнання біржової угоди недійсною обирається за згодою сторін і визначається в біржовій угоді. Порядок претензійного врегулювання визначається правилами біржової торгівлі, положенням про арбітражну комісію біржі, а також господарсько-процесуальним кодексом України.

Таким чином, загальні підстави розірвання та визнання біржових угод недійсними визначені Цивільним кодексом та іншими законами та підзаконними актами України, а особливості цих угод визначаються правилами біржової торгівлі кожної товарної біржі України.

*****

Дабагян Ангеліна Арутюнівна, курсант групи ІКМ-08-12 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри цивільного права та процесу ХНУВС,
канд. юрид. наук Шишка О. Р.

МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

На куполі будинку штаб-квартири ВОІВ у Женеві звертає на себе увагу напис:
«Людський геній є джерелом всіх творів мистецтва і винаходів. Ці твори є гарантією життя, гідного людини. Обов'язок держави – забезпечити надійну охорону всіх видів мистецтва і винаходів» (Арпад Богш).

Міжнародна система охорони інтелектуальної власності – це сукуп-

ність міжнародних угод, які регулюють основні правила та принципи охорони наступних об'єктів інтелектуальної власності (літературні, художні, наукові твори, винаходи тощо)

Розвитком та захистом ІВ в усьому світі займається Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), заснована ООН в 1967 році. ВОІВ сприяє підписанню нових міжнародних угод та модернізації національних законодавств, заохочує адміністративне співробітництво між країнами, надає технічну допомогу країнам, що розвиваються, і утримує служби, які полегшують міжнародний захист винаходів, знаків та промислових зразків.

При ВОІВ діє центр по арбітражу та посередництву. З 1999 року ВОІВ надає послуги по врегулюванню суперечок, які виникають при реєстрації та використанні найбільш поширених типових назв доменів в Інтернеті (.com, .net, .org). ВОІВ здійснює управління 21 угодою, які охоплюють основні аспекти інтелектуальної власності. Двома ключовими угодами є Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883) та Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886).

Міжнародні договори та угоди в сфері інтелектуальної власності, адміністративні функції яких виконує ВОІВ: Конвенція, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності від 1967 року; Всесвітня конвенція про авторське право від 6 вересня 1952 року (переглянута в Парижі 24 липня 1971 року); Паризька конвенція про охорону промислової від 20 березня 1883 року; Договір про патентну кооперацію від 19 червня 1970 року; Міжнародна конвенція по охороні нових сортів рослин від 2 грудня 1961 року; Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 28 червня 1989 року; Договір ВОІС по авторському праву від 12 грудня 1996 року; Договір ВОІС по виконаннях і фонограмах від 20 грудня 1996 року; Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26 жовтня 1961 року; Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків; Договір про патентне право від 1 червня 2000 року тощо.

Що особливо важливо, не у всіх країнах можна домогтися захисту прав інтелектуальної власності. Захист може бути слабким або зовсім відсутнім. Відбувається це з різних причин, наприклад:

- законодавство про процедуру захисту прав сформульовано таким чином, що інтелектуальну власність неможливо захистити;

- законодавство «добре» не виконується, наприклад, через невисокий професіоналізм суддів або з економічних причин – немає засобів для вжиття всіх необхідних заходів.

Щоб подолати ці труднощі, у 1994 році було укладено Угоду про аспекти прав інтелектуальної власності (скорочено – **ТРІПС**, за абревіатурою англійської назви).

Основні вимоги ТРІПС: повинні визнаватися права інтелектуальної власності; ці права повинні захищатися. ТРІПС особливу увагу приділяє цивільним (судовим) заходам захисту, хоча вимагає захищати права інтелектуальної власності і за допомогою інших заходів: прикордонних (конфіскація на кордоні товарів, виготовлених із порушенням прав інтелектуальної власності); адміністративних (миваючи суд); кримінальних; захист прав інтелектуальної власності повинен бути ефективним; держави не повинні припускати дискримінації між вітчизняними й іноземними держателями прав, а також між держателями прав із різних країн.

*****

Довжик Андрій Андрійович, курсант групи ІГБ-08-2 ХНУВС.
Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права та процесу ХНУВС,
канд. юрид. наук Кириченко Т. С.

КОЛІЗІЇ В СПАДКОВОМУ ПРАВІ

На сучасному етапі саме спадкові відносини посідають особливе місце у системі цивільно-правових відносин. Виникнення права власності і розвиток шлюбно-сімейних відносин у суспільстві зумовили потребу відповіді на питання щодо долі майна, яке залишається після смерті людини.

Спадкування за заповітом, як один з способів здійснення спадкових відносин, у всіх країнах відіграє провідну роль, оскільки надає можливість власнику розпорядитися своїм майном на випадок смерті на власний розсуд. Заповіт – це особисте розпорядження особи (заповідача) відносно належного йому майна, майнових прав та обов'язок на випадок смерті, складений у встановленому законом порядку (ст. 1233 ЦК України).

Питанням спадкування за заповітом присвячено багато наукових розробок. Серед вчених, які досліджували проблеми спадкування взагалі і зокрема спадкування за заповітом можна виділити таких, як О. А. Підопригара, Т. П. Коваленко, Л. В. Шевчук, М. Мельник, О. О. Грін, Ю. О. Заїка та ін. Ці автори досліджували різні сторони правового регулювання спадкування за заповітом, роблячи наголос на заповіті як підставі спадкування. З огляду на важливість спадкових відносин та недостатніх знань основних суб'єктів цих відносин, слід відмітити практичну сторону цієї проблеми, де велику роль відіграють публікації Я. Ковальчука – юриста-практика, який розглядає відносини спадкування за заповітом з практичної точки зору і охоплює широке коло проблемних питань.

Також необхідно відмітити, що недостатньо вивченими на сьогоднішній день залишаються проблеми, пов'язані з колізійними нормами законодавств різних країн, оскільки ці питання вивчалися фрагментарно і стосувались основним чином аналізу судової практики, що не завжди може дати відповідь на ті чи інші ситуації.

Колізійні питання в сфері спадкування завжди мали спірний характер в міжнародному приватному праві з тієї причини, що вони займають специфічне місце між особистим та речовим статусом.

Передача майна після смерті особи забезпечується процесом спадкування і підпорядковується особистому статусу, але спадкування пов'язано і з речовим статусом, тому що під час спадкування мова йде саме про передачу майна.

В порівняльному праві існує два шляхи регулювання спадкових відносин – в першому визначаються відносини між рухомим і нерухомим майном, а в другому і рухоме, і нерухоме майно підпорядковується єдиному закону.

Так в Англії, Франції, США основною колізійною прив'язкою є *lex rei sitae*, закон місця знаходження майна.

Також така система існує і в Україні. Відповідно до ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» з урахуванням положень ст. 71, 72 цього закону спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був.

Відношення до цього положення є неоднозначним і часто підлягає критиці, при цьому руйнується єдність спадкового статусу і підпорядковує об'єкт – майно,

яке складається з рухомого та нерухомого майна, яке знаходиться в різних державах, декільком різним правопорядкам.

Таким чином, узагальнюючи все вищесказане, можна сказати, що колізії в спадковому праві – це такі правові ситуації, в яких правовідносини по спадкуванню пов'язані з двома чи більше національними системами через іноземний елемент, які шляхом взаємодії здатні їх регулювати. Цивільний кодекс нашої країни максимально наближений до сучасних Європейських та світових стандартів, що на мою думку сприяє інтеграції України в Європейську Спільноту і до решти країн світу.

*****

Заєць Віталій Олегович, студент групи ПЗср-08-6 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного-правових дисциплін ХНУВС,
канд. юрид. наук Вакулович Е. В.

НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ ЗА НАБУВАЛЬНОЮ ДАВНІСТЮ

Для набувальної давності характерна проблематика недостатності роз'яснення законодавством умов яких потрібно додержуватися, щоб набути право на земельну ділянку за набувальною давністю. Практики і теоретики зіштовхуються з масою питань з цього приводу, а також нерідко положення статей про набувальну давність тлумачаться по-різному, що веде до виникнення маси протиріч. Тому метою роботи є роз'яснення положень статей, що передбачають набуття права на земельну ділянку та виділення основних проблем з цього приводу, а також запропонувати шляхи до їх вирішення.

Інститут набувальної давності знайшов своє відображення в ст. 344 Цивільного кодексу (далі – ЦК).

Аналізуючи положення ст. 119 ЗК можна зробити висновок, що винятково громадяни України мають можливість набувати права на земельну ділянку за набувальною давністю. Характерною рисою для даного інституту в земельному праві є те, що підставою набувальної давності є не давність володіння, як це зазначено в ЦК, а давність користування. Як і в ЦК, так і в ЗК набувальній давності притаманна низка ознак: добросовісність, відкритість і безперервність користування.

У статті 119 ЗК на відміну від ЦК не ставиться умова добросовісності заволодіння, а лише добросовісне користування, що є підставою припустити, що недобросовісний набувач теж зможе набути права на земельну ділянку за набувальною давністю.

Питання добросовісності є досить проблемним для цивільного права. На підставі наукових праць вчених ми можемо зробити висновок, що добросовісність володіння – це така умова набуття права власності за давністю володіння при якій особа не знає і не може знати про те, що ця річ належить іншій особі.

Відкритість полягає в тому, що громадянин безпосередньо і самостійно використовує земельну ділянку, а треті особи не заперечують проти цього.

Безперервність полягає в тому, що громадяни повинні користуватися земельною ділянкою впродовж визначеного строку. Стаття 119 ЗК встановлює строк в 15 років. Призначення строку в 15 років пов'язана з особливістю даного об'єкту. Розмір земельної ділянки, яку можливо отримати в результаті набуття права на земельну ділянку за давністю користування обмежено ст. 121 ЗК.

ЦК говорить, що особа заволоділа чужим майном, а ЗК такого не наводить:

це пов'язано з тим, що «чужою» земельна ділянка бути не може. Згідно ЗК особи можуть звернутися до органу державної влади або органу місцевого самоврядування з відповідним клопотанням про передачу їй у власність або надання у користування земельної ділянки. В даному випадку йдеться не про вступ в силу права на набуття права за набувальною давністю, а про можливість звернення до відповідних органів з клопотанням про отримання земельної ділянки у власність або в користування, але вплив даного строку не призводить до автоматичного виникнення прав на землю.

Нами пропонується внести зміни до ЗК і встановити строк набуття права на земельну ділянку в 10 років стосовно можливості звернення до відповідних органів з метою надання земельної ділянки у користування.

На даний момент часу громадянам України, що виявили бажання спробувати узаконити свої права на землю шляхом визнання права на земельну ділянку за набувальною давністю, слід поміркувати та відшукувати інші шляхи набуття земельної ділянки у власність.

Отже, інститут набувальної давності є необхідним для вивчення це пов'язано з його специфічністю та новизною для України. Проведене дослідження вказує нам на той факт, що наявність статті закону не говорить про можливість нею скористатися. Набувальна давність на земельні ділянки є тільки умовною, що закріплена юридично, а фактично скористатися нею неможливо. Постає питання навіть законодавець створюючи норму в законі піддав її обмеженню, тим паче досить тривалим строком. Відсутність у законодавстві розкриття змісту таких термінів, як володіння майном відкрито, безперервно та добросовісно викликає масу проблематичних моментів, тому пропонуємо законодавцю вирішити дане питання.

*****

Земська Катерина Анатоліївна, студент групи ПЗдб-09-4 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри правових основ підприємницької діяльності
НН ІПЕС ХНУВС Сядристий А. О.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ ТОВАРИСТВОМ З ОДНИМ АКЦІОНЕРОМ

Законодавче закріплення господарських товариств з одним учасником, безперечно, є позитивним явищем. Наявність подібного правового інституту гарантує незалежність господарського товариства від зміни складу його учасників, вільне розпорядження акціонером належними йому акціями, забезпечує розмежування відповідальності учасника і господарського товариства.

Правовий статус акціонерних товариств з одним учасником зазнав значних змін з 29 квітня 2009 року, а саме з дати набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон). Хоча цьому питанню присвячено лише декілька статей Закону, очевидно, що деякі з них покликані вирішити низку проблем, з якими час від часу стикаються учасники акціонерних товариств під час управління їхньою діяльністю.

Статті 9 та 10 Закону встановлюють загальну процедуру заснування акціонерних товариств, у тому числі однією особою. Так, абз. 5 ч. 3 ст. 9 Закону не передбачає можливості укладення засновницького договору в разі заснування акціонерного товариства однією особою. Тобто, укладення засновницького договору вважається можливим виключно за наявності двох або більше засновни-

ків акціонерного товариства.

Відповідно до абз. 1 ч. 4 ст. 10 Закону в разі заснування акціонерного товариства однією особою рішення, що підлягають прийняттю на установчих зборах, приймаються такою особою одноосібно і оформляються рішенням про заснування товариства. У разі заснування акціонерного товариства фізичною особою її підпис на рішенні про заснування підлягає нотаріальному посвідченню.

Стаття 49 Закону визначає особливості проведення загальних зборів акціонерного товариства, що складається з однієї особи. Так, ч. 3 зазначеної статті не передбачає застосування кумулятивного голосування під час обрання персонального складу наглядової ради та/або ревізійної комісії (у разі їх створення) в акціонерному товаристві з одним акціонером.

Відповідно до ст. 9 Закону, якщо акціонерне товариство складається з однієї особи, до нього не застосовують положення щодо порядку скликання та проведення загальних зборів акціонерного товариства. Згідно з цією статтею повноваження загальних зборів товариства акціонер здійснює одноосібно, а рішення єдиного акціонера з питань, що належать до компетенції загальних зборів, оформляється ним письмово у формі наказу.

Аналізуючи положення зазначеної статті, можна прослідкувати певні невідповідності, допущені законодавцем. Так, згідно з ч. 1 ст. 49 Закону до акціонерного товариства, що складається з однієї особи, не застосовують положення ст. 33–48 Закону щодо порядку скликання та проведення загальних зборів акціонерного товариства. Проте на таке товариство поширюються загальні положення норм, що регулюють діяльність вищого органу управління акціонерного товариства – загальних зборів акціонерів.

Слід зазначити, що загальні збори покликані бути органом господарського товариства, який складається з кількох осіб, тобто для існування такого органу необхідні щонайменше два учасники. Якщо ж розглядати загальні збори акціонерів лише як назву органу акціонерного товариства, який тільки за загальним правилом складається з багатьох осіб, то і рішення з питань, віднесених до компетенції загальних зборів акціонерів, мали б оформлюватися у вигляді протоколу. Однак законодавець ввів нову форму рішення єдиного акціонера – наказ.

Удосконалити регулювання діяльності акціонерних товариств з одним акціонером може лише внесення до Закону відповідних змін, які врахують усі численні особливості діяльності таких товариств. Тобто, розвиток інституту акціонерних товариств з одним акціонером в Україні вимагає детального аналізу та законодавчого закріплення відносин, пов'язаних з регламентацією діяльності таких господарських товариств.

*****

Кавка Роман Миколайович, курсант групи ІСД-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри господарського та фінансового права ХНУВС,
канд. юрид. наук Чапичадзе Я. О.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Аналізуючи сучасне господарське законодавство України, можна дійти висновку, що в ньому чимало застарілих, колізійних норм, а також прогалин, що зумовлено запровадженням в економіку України нових для неї ринкових відносин, які ще не зазнали відповідного законодавчого врегулювання. Одночасне прийняття та набуття чинності Господарським і Цивільним кодексами України

породжує ще одну проблему усунення колізій між їх положеннями (щодо господарських товариств; форм власності тощо). Зазначені обставини зумовлюють необхідність удосконалення господарського законодавства, яке відбувається за чотирма основними напрямками:

1) вдосконалення господарського законодавства щодо його змісту (необхідність врегулювання нових для господарської системи України відносин та врегулювання традиційних відносин на нових засадах шляхом прийняття нових або внесення відповідних змін до діючих нормативних актів);

2) вдосконалення господарського законодавства щодо його правової форми (істотне посилення ролі закону як основного джерела регулювання господарських відносин, підвищення ролі локальних нормативно-правових актів);

3) вдосконалення господарського законодавства щодо його системи (вирішення проблем пов'язаних з прийняттям Господарського та Цивільного кодексів (усунення колізій між низкою норм цих кодексів; приведення усього масиву господарського законодавства у відповідність з Господарським кодексом));

4) гармонізація законодавства України з найкращими міжнародними стандартами регулювання відносин у сфері господарювання, законодавством міжнародних економічних союзів, до складу яких входить чи планує ввійти Україна.

Значну роль у вдосконаленні господарського законодавства відіграють господарські суди, які в процесі розгляду справ:

1) виявляють прогалини, колізії, застарілі норми у чинному господарському законодавстві;

2) узагальнюють практику розгляду господарських справ (спорів);

3) Вищий господарський суд на підставі узагальненої в масштабі України судової практики видає оглядові та інформаційні листи, Президія або Пленум Вищого господарського суду України відповідно до своїх повноважень закріплених, закріплених у статтях 43–44 Закону України «Про судоустрій», а саме:

– дає роз'яснення з питань застосування господарськими судами законодавства при вирішенні господарських справ; такі роз'яснення враховуються не лише господарськими судами нижчих ланок, а й суб'єктами господарювання, органами господарського керівництва іншими учасниками господарських правовідносин у правозастосовній діяльності;

– вносить у встановленому порядку пропозиції щодо змін чинного законодавства;

– приймає рішення про звернення до Конституційного Суду України з поданням щодо офіційного тлумачення Конституції України стосовно відповідності її положенням окремих норм господарського законодавства.

Хоча офіційні рішення судові рішення не джерелом права, проте вони фактично виконують таку роль у певних випадках (зокрема, у разі наявності прогалин у нормативних актах, що регулюються спірні відносини). Йдеться про рішення вищих судових інстанцій щодо певних категорій справ та вищезгаданих роз'яснень, які враховуються судами нижчих ланок та суб'єктами господарювання у разі виникнення спорів таких категорій справ. Крім того, використання в деяких нормативно-правових актах господарського законодавства оціночних категорій (добра совість, добропорядність, розумність, бездоганна ділова репутація тощо) без чіткого визначення змісту цих понять зумовлює підвищення ролі судових рішень, які ґрунтуються на таких поняттях.

*****

ПОНЯТТЯ ОПЦІОНУ

Незважаючи на те, що в юридичній літературі опціону присвячено багато наукових праць, проте і досі єдиної думки стосовно поняття «опціон» не існує. Саме це ускладнює розкриття його сутності та визначення його правової природи. У відповідності до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» опціон – стандартний документ, який засвідчує право придбати (продати) цінні папери (товари, кошти) на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією ціни на час укладення такого опціону або на час такого придбання за рішенням сторін контракту. Перший продавець опціону (емітент) несе безумовне та безвідкличне зобов'язання щодо продажу цінних паперів (товарів, коштів) на умовах укладеного опціонного контракту.

Положення про вимоги до стандартної (типової) форми деривативів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 1999 р. № 632 передбачає, що опціон – стандартний документ, що засвідчує право придбати (продати) базовий актив на визначених умовах у майбутньому, з фіксацією ціни на час укладення такого контракту або на час такого придбання за рішенням сторін контракту.

Згідно до Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з похідними фінансовими інструментами в банках України, затвердженої Постановою Правління Національного банку України від 31 серпня 2007 р. № 309 (далі – Інструкція) опціонний контракт (опціон) – контракт, який надає його покупцеві право, але не зобов'язання, придбати (опціон колл) або продати (опціон пут) визначену кількість базового активу за визначеною ціною впродовж визначеного періоду (американський опціон) або на визначену наперед дату (європейський опціон) та встановлює зобов'язання продавця опціону виконати умови контракту, якщо покупець вирішить реалізувати своє право.

Всі з наведених визначень відрізняються між собою. Згідно з Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» предметом такого контракту як опціон є в першу чергу цінні папери, а вже потім товари та кошти. Зробивши акцент на цінні папери, законодавець значно звузив коло фінансових інструментів, які використовуються опціоном, чим зробив менш важливими товари та кошти, а про деякі фінансові інструменти взагалі не згадав. Це не відповідає сутності опціону, бо предмет його цим не обмежується і окрім цінних паперів предметом можуть бути іноземні валюти та банківські метали, на що вказує п. 1 гл. 3 Інструкції.

Поняття опціону надане в Інструкції в більшій мірі розкриває права та обов'язки сторін, зокрема, згадує про обов'язок продавця, чого в попередніх визначеннях не було, дає вказівку на існування європейського та американського виду опціонів, що різняться в строках виконання. Проте і воно є не досконалим, оскільки не розкриває сутності опціону, не згадує про премію, що, на нашу думку, є досить важливим, адже з самого початку опціони створювалися як строкові угоди з премією.

Вирішення цієї проблеми полягає у прийнятті визначення, яке б стало єдиним, зрозумілим і загальноприйнятим як в науці, так і в законодавстві. На

нашу думку, під опціоном слід розуміти угоду (контракт), яка засвідчує право, але не зобов'язання, покупця придбати (опціон колл) або продати (опціон пут) базовий актив на визначених умовах у майбутньому, виконавши опціон в продаж визначеного строку або в одну наперед вказану дату (дату експірації) з фіксацією ціни на час укладання такого контракту, сплативши при цьому премію продавцю, а продавець зобов'язується виконати умови контракту, якщо покупець вирішить реалізувати своє право.

*****

Литвиненко Анна Сергіївна, студент групи ПЗдб-09-4 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри правових основ підприємницької діяльності
ННІ ПЕС ХНУВС Суш О. П.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ

Сьогодні в більшості розвинених країн світу технопарки є основними елементами інфраструктури. Держава у цих країнах запроваджує для них особливу економічну політику, яка включає надання податкових та кредитних пільг, цільове фінансування окремих інноваційних розробок, державне замовлення на інноваційну продукцію. У сучасних умовах необхідно розробити напрями інноваційного розвитку та створення технопарків на території України, що забезпечить підвищення конкурентоспроможності українських технологій і продукції на світовому ринку. Механізм функціонування та специфіка розвитку в Україні технологічних парків, порівняльні характеристики їх діяльності в окремих регіонах, а також напрями стратегічного розвитку при їх створенні є не дослідженими.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (далі – Закон) технологічним парком може визнаватися група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технопарків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Отже, учасники технологічного парку здійснюють спільну господарську діяльність на підставі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів (далі – Договір).

Питання правового регулювання спільної діяльності досліджувалися з цивільно-правової точки зору О. В. Дзєрою, А. С. Довгертом, В. В. Луць, С. Ю. Погуляєвим. З господарсько-правової – Н. Є. Косач, О. М. Вінник, О. Е. Сімсон. Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок, що на сьогоднішній день така діяльність має ряд особливостей, які не врегульовані нормами Цивільного та Господарського кодексів України, окремі особливості визначені Законом та підзаконними нормативно-правовими актами.

Особливе значення для регулювання спільної господарської діяльності учасників технологічного парку має Договір. Поняття Договору та його умови укладання визначає Закон, але такої правової регламентації недостатньо, оскільки Договір спрямований на створення інноваційної структури, яка називається технологічним парком. Враховуючи складний характер Договору та його важливе значення щодо функціонування технопарків України, вважаємо, що він

потребує більш детальної правової регламентації, наприклад, шляхом затвердження КМУ Типового договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників технологічного парку. Інтереси технопарку представляє керівний орган, який здійснює поточне керівництво діяльністю технопарку, від імені учасників відкриває спеціальний рахунок. На керівний орган технопарку покладені функції представлення інтересів учасників в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, укладення договорів від імені технопарку та інші функції відповідно до договору. Технопарки функціонують переважно на основі венчурного капіталу і мають на меті створення принципово нових технологій і зразків промислової продукції, сприяючи комерціалізації досягнень технологічної революції. Основу діяльності технопарку складає виробничо-технологічна діяльність. Основні недоліки в діяльності українських технопарків пов'язані з недосконалою системою супроводу цієї діяльності. Державна комісія з технопарків не займається вдосконаленням інноваційного законодавства. Більше того, ті зміни, які були здійснені в нормативній базі щодо функціонування технопарків, призвели до віддалення їх від інноваційного процесу як елементу економічного розвитку.

Роль технопарків виявляється у формуванні технологічної бази країни і технологічному трансферті, а також у забезпеченні конкурентоспроможності товарів і послуг. Технопарк повинен бути результатом співпраці усіх суб'єктів, від яких залежить доля регіону.

*****

Перепелиця Тетяна Сергіївна, курсант групи ІСД-07-2 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права та процесу ННІ ПЕС ХНУВС, канд. юрид. наук, доцент Зайцев О. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ВИЛУЧЕННЯ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ ПРАЦІВНИКАМИ ОВС

У статті 41 Конституції України зазначається, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Дане положення Конституції втілюється в ст. 319 Цивільного кодексу України, згідно з якою власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд. Діяльність власника може бути обмежена чи припинена лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Тому спеціальні служби міліції забезпечують належне співвідношення прав власників транспортних засобів (далі – ТЗ) та безпеку дорожнього руху, дотримання законів, правил і нормативів у цій сфері. Сучасна правотворча та судова практика напружувала наступні гарантії власників ТЗ.

Однією з головних гарантій дотримання прав власника ТЗ є чітке регламентування підстав тимчасового затримання ТЗ, які визначені ч. 1 ст. 265-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП). Але ця норма носить відсильний характер. Для її деталізації були прийняті «Роз'яснення щодо правових підстав тимчасового затримання і доставлення ТЗ для зберігання на спеціальний майданчик або стоянку», які встановили, що у разі наявності підстав вважати, що водієм вчинено визначені КУпАП правопорушення, працівник Державної автомобільної інспекції тимчасово затримує ТЗ шляхом блокування або доставляє його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку (якщо розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху), в тому числі за допомогою спеціального автомобіля-евакуатора.

Слід мати на увазі, що цей перелік правопорушень не включає таких, що пов'язані з правилами зупинки чи стоянки ТЗ, виключення з цього правила складають випадки, коли вилучається ТЗ, що став предметом скоєння правопорушення, незалежно від часу скоєння правопорушення.

Як недолік зазначаємо, що в законодавстві не передбачено, як саме працівник Державтоінспекції повинен визначити, який саме захід застосувати при виявленні правопорушення – заблокувати ТЗ правопорушника чи доставити його за допомогою евакуатора для зберігання на спеціальний майданчик або стоянку, що є певною прогалиною законодавства.

Для захисту прав власника ТЗ, у разі тимчасового затримання ТЗ працівник Державтоінспекції зобов'язаний надати особі можливість повідомити про тимчасове затримання ТЗ та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором і вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації (ч. 2 ст. 265-2 КУпАП).

ТЗ може бути тимчасово затриманий на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше трьох днів з моменту такого затримання. Після закінчення триденного строку тимчасового затримання ТЗ особа має право звернутися за отриманням тимчасово затриманого ТЗ. Таке звернення особи є обов'язковим для його виконання незалежно від стадії вирішення справи про адміністративне правопорушення за умови повної оплати ним затрат із транспортування і зберігання ТЗ і пред'явлення відповідного протоколу про адміністративне правопорушення.

Після вилучення ТЗ виникають зобов'язання, які полягають у збереженні та поверненні того самого майна, тобто збереження його зовнішніх і внутрішніх ознак. Для зберігання затриманих працівниками ОВС у відповідності з чинним законодавством ТЗ, у т. ч. доставлених з місця ДТП, використовуються стоянки затриманого транспорту, організовані при ОВС, або інші місця, визначені місцевими органами влади, а також погоджені для використання з організаціями, відомствами, розташованими на відповідній території.

Отже, втручання з боку посадових осіб держави, у тому числі працівників ОВС у реалізацію конституційних прав власника ТЗ є дією правомірною, але втручання в правомочності власника має бути пропорційним ступеню суспільної загрози від вчиненого правопорушення при керуванні та експлуатації ТЗ як джерела підвищеної небезпеки.

*****

Петросян Давид Олександрович, курсант групи ІКМ-08-12 ХНУВС.
Науковий керівник: викладач кафедри цивільного права та процесу ХНУВС,
канд. юрид. наук Шишка О. Р.

ЩОДО ПИТАННЯ ПАТЕНТУ НА ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК

З кожним днем все більшого значення мають винаходи, твори науки, літературні та художні твори тощо, способи та методи вирішення певних загальних технологічних проблем. Це наштовхує на думку про те, що саме ці об'єкти цивільно-правових відносин стануть одними з головних об'єктів, необхідних для розвитку науки і техніки, а отже і суспільства в цілому, а точніше рівня суспільного життя. В свою чергу з'являється необхідність їх захисту, чого вимагає сутність демократизму.

В наш час існує добре розвинена система цивільно-правових норм, серед яких є ті, що регулюють цивільні відносини, які виникають стосовно об'єктів інтелектуальної власності, до яких саме відносяться всі вище вказані об'єкти (винаходи, твори науки, літературні та художні твори і т. д.) Але чи достатньо розвинена наша правова система для повноцінного захисту прав та інтересів винахідників!? Навряд чи, оскільки з кожним днем суспільство еволюціонує, що в свою чергу дає можливість обійти або навіть порушити права та інтереси винахідників, при цьому не порушуючи норми закону.

Саме тому я вирішив більш докладніше розглянути питання щодо правового захисту промислового зразку, який має важливе значення в діяльності організацій та підприємств, порушення прав на які, тягне за собою порушення принципу законної конкуренції.

Згідно з абз. 3 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», промисловий зразок – результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

До промислових зразків відносяться форма, малюнок, колір або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу. Патент видається на промисловий зразок, що є новим, оригінальним та має промислове застосування. Промисловий зразок признається новим, якщо сукупність його істотних ознак невідома в Україні чи за кордоном до дати пріоритету промислового зразку. Промисловий зразок признається оригінальним, якщо форма, малюнок, колір або їх поєднання, що заявлені, для спеціаліста в цій галузі не є явними під час їхнього візуального сприйняття та оцінки. Істотні ознаки визначають відмінності зовнішнього вигляду промислового зразка в естетичних та економічних особливостях його форми, малюнку, кольору чи їх поєднання. Промисловий зразок визнається таким, що має промислове застосування, якщо він може бути відтворений промисловим чином у відповідному виробі для введення в обіг.

Одним із головних засобів захисту прав та інтересів винахідників є патент.

Патент – 1) документ, свідчення, що видається винахідникові і засвідчує його авторство і виключне право на використання винаходу. Якщо патентне право на використання цього об'єкта належить визначеній особі, то інша особа не вправі використовувати запатентований об'єкт без дозволу автора патенту; 2) документ, що містить дозвіл на заняття яким-небудь ремеслом або промислом при дотриманні зафіксованих умов і внесенні платежу (патентного збору).

Але чи дійсно це так!? Абзац 2 частини 1 статті 18 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» наголошує на наступному: патент видається під відповідальність його власника без гарантії чинності патенту.

Це наштовхує на думку про те, що держава певним чином зменшила свою відповідальність перед винахідниками, у разі порушення їх прав та інтересів.

Можливо це одна із причин, через які Україна не може досягнути найбільшого рівня правової держави.

Саме через такі прогалини в праві з кожним днем злочинність і протизаконність розповсюджується все більше.

Отже виходячи з всього вище сказаного, я можу дійти висновку що найбільш ефективним способом для подолання таких проблем необхідно змінювати нормативну базу. Це перший та найголовніший крок до подолання протизаконності як у сфері цивільно-правових відносин так і в інших сферах суспільної діяльності.

*****

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ

Одним із об'єктів прав інтелектуальної власності є торговельні марки (далі – ТМ) або ж іншими словами знаки на товари і послуги. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. «знак» – це позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Цивільний кодекс України (далі – ЦК) дає торговельній марці таке визначення – торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів (ст. 492 ЦК).

Отже, стати власником ТМ можна шляхом: створення зразка ТМ та її реєстрації у встановленому порядку; а також набуття права власності на ТМ за цивільно-правовим договором; міжнародної реєстрації ТМ; визнання ТМ добре відомою.

Реєстрація ТМ – це офіційний акт внесення ТМ до реєстру ТМ, який супроводжується опублікуванням зареєстрованих відомостей в офіційному бюлетені. Засвідчує право власності на знак для товарів та послуг свідоцтво на ТМ.

Продаж ТМ проводиться через договір купівлі-продажу, за яким у результаті передачі права власності на об'єкт інтелектуальної власності (продажу охоронного документа - свідоцтва) власник як сторона, що продає, втрачає всі майнові права на нього. Право власності на ТМ можна набути як повністю так і частково (тобто, на частку вказаних в свідоцтві товарів та послуг) (ст. 427 ЦК, ч. 7 ст. 16 Закону).

Н. Кравець, розглядаючи проблеми передання права власності на такий об'єкт як торговельна марка зазначає і такі способи відчуження ТМ, як спадок, заповіт чи подарунок.

Договір про передачу права власності на знак і ліцензійний договір вважаються дійсними, якщо вони укладені у письмовій формі і підписані сторонами (ч. 9 ст. 16 Закону).

Що стосується такої підстави набуття права власності на ТМ як міжнародна реєстрація, то наявність у особи міжнародної реєстрації знака з розповсюдженням на територію України привіюється до наявності Свідоцтва України, і тому права, які Закон закріплює за власником Свідоцтва України, виникають на території України і у власника міжнародної реєстрації.

Визнання знака добре відомим є також одним із способів закріплення прав на торговельну марку (п. 3 ст. 494 ЦК). Однак, якщо зареєструвати і отримати свідоцтво на знак можна як на тільки що придуманий, так і такий, що вже давно використовується на ринку, то визнати знак «добре відомим» можна за умови, якщо він відповідає певним критеріям відомості, встановленим законодавством; знак повинен тривалий час використовуватися на ринку різними способами, завоювати певну популярність і впізнанність.

Згідно зі ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» знак може бути визнаний «добре відомим» Апеляційною палатою Дер-

жавного департаменту інтелектуальної власності України або судом.

Крім цього у ст. 11 проекту Закону України «Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування» перелічені такі підстави набуття права на торговельні марки: державна реєстрація; міжнародна реєстрація; визнання торговельної марки добре відомою у порядку, встановленому цим Законом; вчинення правочину з його цивільного обороту; за рішенням суду.

А у ст. 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності Апеляційною палатою або судом чітко вказано, що правова охорона добре відомому знаку надається без реєстрації.

Висновки. Законодавець не зобов'язує реєструвати торговельні марки, що виходять на ринок, більш того, він навіть захищає тих суб'єктів, які перші почали використовувати незареєстровані торговельні марки, у випадку, якщо, така марка буде в подальшому зареєстрована іншим суб'єктом. Проте, як видно з вищеописаного, лише зареєструвавши торговельну марку у встановленому законом порядку і отримавши свідоцтво, особа набуває всього комплексу прав на торговельну марку, передбачених чинним законодавством.

*****

Приходько Руслан Вікторович, курсант групи ІКМ-07-12 ХНУВС
Науковий керівник: старший викладач кафедри цивільного права та процесу ХНУВС,
канд. юрид. наук Д'ячкова Н. А.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ З НЕПОВНОЛІТНИМИ ОСОБАМИ

В українському законодавстві існують обставини, наявність яких необхідна для того, щоб шлюб мав юридичну силу – умови укладення шлюбу. Однією з таких умов є досягнення шлюбного віку (ст. 23 СК).

Відповідно до ч. 1 ст. 22 СК України шлюбний вік для жінки встановлюється у 17, а для чоловіків – у 18 років. Однак за заявою особи, яка досягла 14 років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено що це відповідає її інтересам (ч. 2 ст. 23 СК).

При цьому в ЦК України передбачено, що у разі реєстрації шлюбу фізичної особи яка не досягла повноліття, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу (ст. 34 ЦК). Однак, такі норми закону викликають труднощі у реальному житті і проблеми у правозастосовній практиці.

1. Так, документом, на підставі якого реєструється шлюб, є «Свідоцтво про народження» нареченого (нареченої) і, відповідно, після одруження під час укладення угод подружжя засвідчує свої особи «Свідоцтвом про народження» та «Свідоцтвом про шлюб», в яких відсутні фотокартки, оскільки паспортів у таких дієздатних неповнолітніх чоловіка (дружини) ще немає. Тому було б доцільно в разі надання права на шлюб особам від 14 до 16 років забезпечувати їх паспортами достроково після реєстрації шлюбу. Це дало б змогу уникнути зайвих ускладнень та незручностей.

2. Певні питання виникають і при аналізі правила, встановленого в ч. 2 ст. 34 ЦК, згідно якої у разі визнання шлюбу недійсним з підстав, не пов'язаних з протиправною поведінкою неповнолітньої особи, набута нею повна цивільна дієздатність зберігається. Так, якщо неповнолітня особа уклала шлюб лише за-

ради «визволення з-під батьківської влади», не розуміючи всіх сімейно-правових наслідків, тобто без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя, таку її поведінку навряд чи можна вважати протиправною. А отже, навіть якщо такий шлюб буде визнано недійсним, така особа вважатиметься дієздатною (ст. 34 ЦК України).

3. Крім цього, досить часто причиною для зниження шлюбного віку є вагітність нареченої та (або) народження у такого подружжя дитини. Згідно ст. 16 СК якщо мати, батько дитини є неповнолітніми, баба, дід дитини з боку того з батьків, хто є неповнолітнім, зобов'язані надавати йому допомогу у здійсненні ним батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків. Водночас, набуття повної цивільної дієздатності (внаслідок одруження або емансипації) не припиняє права неповнолітніх одружених осіб на отримання аліментів від своїх батьків. У зв'язку з цим постає питання: чи може бути притягнений до аліментування онука, наприклад, батько неповнолітнього чоловіка, який сплачує аліменти на утримання останнього? Входить цей обов'язок до складу «надання допомоги», передбаченого у ст. 16 СК, чи при виплаті утримання онукам від діда (баби) слід керуватися лише нормами гл. 22 СК?

Вирішувати подібні питання слід, очевидно, за допомогою положення про застосування загального (ст. 16 СК) та спеціального (гл. 22 СК) законодавства. Тому, якщо до такого неповнолітнього одруженого батька (матері), буде заявлено позов про стягнення аліментів на дитину, ці аліменти насамперед повинні вираховуватися з тих коштів, які сплачуються його (її) батьками на його (її) утримання. І лише, якщо цих коштів буде недостатньо (батьки не можуть з поважних причин надавати дітям належного утримання), до аліментування онуків може бути притягнуто діда, бабу за правилами ст. 256 СК – за умови, що вони можуть надавати таку матеріальну допомогу.

*****

Прокопик Іванна Олегівна, курсант групи ІКМ-08-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права та процесу ХНУВС,
д-р юрид. наук Мічурін Є. О.

ТЯГАР УТРИМАННЯ МАЙНА

Інститут права власності є центральним інститутом у кожній державі. З його змісту випливають основні положення про право володіння, користування та розпорядження та обов'язки власника, зокрема тягар утримання власності.

Одночасно з виникненням права власності у власника виникає обов'язок щодо належного йому майна, яке здійснюються ним незалежно від його волі чи бажання інших осіб і обмежується лише законом. Зокрема у ст. 13 Конституції України закріплено наступне положення: «Власність зобов'язує». Власник не може здійснювати своє суб'єктивне право на шкоду іншим особам. Наприклад, власник зобов'язаний вживати заходів щодо запобігання виникненню шкоди здоров'ю громадян і навколишньому середовищу при здійсненні свого права власності.

Власник також несе відповідальність за випадкове знищення чи пошкодження майна, яке нормативно закріплене у ст. 322 ЦК України, якщо він не переклав цей ризик повністю або частково на страхувальника, застрахувавши річ, що належить йому. Ризик випадкової загибелі або псування речі переходить

у момент її передання, якщо інше не обумовлено договором або законом. Тобто законодавець визначав, що випадковою загибеллю або псуванням речей визнається така загибель або псування, яке сталося у силу випадкових причин і обставин (непереможної сили, простого випадку).

Тягар утримання майна зобов'язує власника і одночасно являється примусом вчинити певні дії щодо належного йому майна відповідно до вимог закону чи адміністративного акту.

Носієм тягара утримання власності є сам власник, або особи, на яких власник покладає виконання обов'язків, що складають зміст тягара утримання майна. Крім того, носієм тягара власності можуть бути й особи, які отримали річ, але належним чином, або відповідно до вимог чинного законодавства, не перевели (оформили) на себе право власності, або особи, які покликані здійснювати тягар власника, в силу прямої вказівки (припису) закону чи договору.

Тягар утримання майна визначено як правовий обов'язок, як вид та міра належної поведінки суб'єкта права, що встановлені приписами чинного законодавства для задоволення інтересів уповноваженої особи та забезпечена державою.

Законодавчо закріплено, що якщо власник неналежним чином виконує свої обов'язки щодо утримання майна, що може призвести до погіршення чи знищення майна, кваліфікується як неналежне здійснення права власності. Зокрема ст. 143 ЗК України у такому випадку передбачає примусове припинення права власності на земельну ділянку.

*****

Пророк Євген Миколайович, курсант групи ІСД-07-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри господарського та фінансового права ХНУВС,
канд. юрид. наук Чапичадзе Я. О.

ОХОРОНА ПРАВА НА ДОБРЕ ВІДОМИЙ ЗНАК

Відповідно до абз. 3 п. 3 ст. 6, ст. 3, ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», правова охорона товарним знакам надається не лише на основі державної реєстрації, а й на підставі міжнародних договорів, учасниками яких є Україна, зокрема знакам, визнаним добре відомими відповідно до ст. 6 bis. Паризької конвенції про охорону промислової власності Апеляційною палатою або судом.

Відповідно до ст. 6 bis. (1) Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20.03.1883 добре відомим є такий знак, який визнаний загальновідомим як знак особи, на яку поширюється зазначена конвенція, рішенням компетентного органу реєстрації або країни використання конфліктуючого знака. Відомий вчений та політик Г. Боденхаузен вважає, що мета такої норми – запобігти реєстрації та використанню товарних знаків, здатних викликати змішування з іншим знаком, загальновідомим у країні, де здійснюється реєстрація чи використовується знак, навіть якщо цей загальновідомий знак не охороняється або ще не охороняється в даній країні в силу реєстрації, яка б могла правомірно перешкодити реєстрації або використанню спірного знака.

Знак може стати загальновідомим у будь-якій одній країні, ще до його реєстрації там. Лісабонська конференція 1958 р. відхилила пропозицію, за якою використання загальновідомого знака у країні, де витребується охорона, не

обов'язкове для її надання. Це означає, що держава – учасниця Союзу не зобов'язана охороняти загальновідомі знаки, які не використовуються на її території, але в праві це робити. Тобто, відповідно до ст. 6 bis. Паризької конвенції охорона добре відомих знаків здійснюється незалежно від їх реєстрації. Але щодо підстави, на основі якої у правоволодаря виникають права на торговельну марку, в науковій літературі одностайної думки немає.

У правовій доктрині зазвичай виділяють дві підстави набуття прав на торговельні марки: реєстрація або першість у використанні. Але аналіз норм Закону України «Про охорону прав на торговельні марки, географічні зазначення та комерційні найменування» (далі – Закон) свідчить про появу нової підстави набуття права на торговельні марки – визнання їх добре відомими відповідно до цього Закону (ст. 11).

Якщо розглянути норми наказу Міністерства освіти і науки України від 15.04.2005 № 228 «Про затвердження порядку визнання знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державного департаменту інтелектуальної власності», ми бачимо, що знак визнаний добре відомим за рішенням Апеляційної палати, заноситься до Переліку знаків, визнаних добре відомими. При цьому до Переліку вносяться дані про зображення знака, перелік товарів і послуг, для яких його визнано добре відомим тощо. Відомості про такий знак публікуються в офіційному бюлетені «Промислова власність» (пункти 7.8, 8 Порядку). Крім того, відповідно до Закону відомості про торговельну марку, визнану добре відомою в Україні вноситься до Державного реєстру прав на торговельні марки (п. 7 ст. 20).

На думку російського правознавця А. Рабєц, такий порядок не відповідає нормам Паризької конвенції, адже відповідно до ст. 6 bis. загальновідомі знаки охороняються у країнах – учасницях конвенції незалежно від реєстрації, тому право на загальновідомий знак виникає на підставі факту його широкого інтенсивного використання та отримання таким чином відомості без спеціальної реєстрації навіть у країнах, де вона необхідна.

Російський дослідник А. Сергєєв вважає, що рішенням Апеляційної палати не слід надавати правовстановлюючого характеру, оскільки загальновідомі знаки не потребують офіційного визнання їх такими. Фактична потреба у визнанні їх такими виникає лише у випадку порушення прав власника загальновідомого знака, який і має довести обороноздатність позначення в силу його загальновідомості патентному відомству або суду.

Іншої точки зору дотримується співробітник Інституту держави і права ім. В. Н. Корецького НАН України Т. Демченко, яка зазначає, що правова охорона загальновідомих знаків виникає в результаті не державної реєстрації або використання, а широкої відомості серед заінтересованої частини населення, як того вимагають норми ст. 6 bis. Паризької конвенції. Передумовою виникнення правової охорони знаменитих знаків є встановлення факту їх знаменитості рішенням відповідного компетентного органу.

На нашу думку, необхідно розробити єдині стандарти захисту торгових знаків, визнаних добре відомими, що задовольняли б потреби українського суспільства та не суперечили міжнародним договорам.

*****

ЗНАЧЕННЯ ТА КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ІНВЕСТИРІВ

Загальновизнано, що інвестиції є надзвичайно складною й багатоплановою категорією. Це обумовлює значний інтерес дослідників до класифікації інвестицій. У науковій літературі застосовується понад сто термінів, що характеризують різні види інвестицій. В Україні наукові напрацювання класифікації інвестицій набувають особливого практичного значення через відсутність будь-якого поділу інвестицій на види на законодавчому рівні (прикладом такого поділу не може вважатися досить безсистемний і науково не обґрунтований перелік цінностей, що можуть виступати інвестиціями, закріплений у ч. 2 ст. 1 Закону України «Про інформаційну діяльність»).

Існує практична потреба у здійсненні такої класифікації і закріпленні її в законодавстві. Закон України «Про інформаційну діяльність» містить уніфіковані приписи щодо правового статусу інвесторів, не враховуючи, що правовий статус окремих видів інвесторів характеризується суттєвою специфікою та потребує диференційованого законодавчого регулювання.

Класифікацію інвесторів не слід розглядати як просту проекцію класифікації інвестицій на інший об'єкт. Не в кожному випадку поділу інвестицій за певним критерієм кореспондує відповідний поділ інвесторів. Так, велике значення як для цілей економічного аналізу, планування та обліку інвестицій, так і для цілей їх правового регулювання має поділ інвестицій на реальні й фінансові. Реальними інвестиції вкладення капіталу у відтворення основних фондів, у нематеріальні активи, в приріст оборотних активів; під фінансовими інвестиціями – вкладення капіталу в різні фінансові інструменти, переважно цінні папери. Цьому поділу міг би відповідати поділ інвесторів на інвесторів у реальному та у фінансовому секторах економіки; проте практична потреба в такому поділі навряд чи існує. Виділення деякої класифікаційної групи інвесторів є доцільним, якщо правовий статус інвесторів в межах цієї групи характеризується певною сукупністю спільних рис, яка водночас суттєво відрізняє його від правового статусу інвесторів іншої групи (груп), виділеної за тим самим класифікаційним критерієм. Говорити ж про особливий правовий статус інвесторів у реальному секторі порівняно з інвесторами у фінансовому секторі навряд чи доводиться: правовий статус інвесторів в межах обох груп настільки різниться в конкретних правовідносинах, що практично неможливим є виділення спільних рис такого статусу у межах кожної з груп, які б при цьому не були загальними рисами правового статусу всіх інвесторів.

З іншого боку, класифікація інвесторів характеризується власними, не властивими класифікації інвестицій критеріями та термінологічною традицією, що визначає її самостійне теоретико-пізнавальне і практичне значення. Узагальнення позицій, представлених в науковій економічній та юридичній літературі, а також аналіз чинного законодавства України дає підстави розрізняти: *за ознакою наявності спеціального правового статусу* – інвесторів з загальним та інвесторів із спеціальним правовим статусом; *за обсягом господарської правосуб'єктності* – суб'єктів господарювання та не господарюючих суб'єктів, які наділені правами та обов'язками у сфері господарювання; *за державною належністю* – вітчизняних та іноземних інвесторів; *за регіональною спрямованістю*

інвестування – інвесторів, які здійснюють інвестування національної економіки, та інвесторів, які здійснюють інвестування за кордон; *за спрямованістю основної господарської діяльності* – непрофесійних та професійних інвесторів; *за метою інвестування* – стратегічних та портфельних інвесторів, а також інвесторів зі спеціальною метою (венчурних інвесторів); *за формами інвестиційної діяльності* – інвесторів у сфері капітального будівництва, інвесторів у сфері інноваційної діяльності (інноваторів), корпоративних інвесторів, концесіонерів тощо. Цей перелік є відкритим; при його формуванні слід враховувати і те, що здійснення інвестиційної діяльності в окремих формах (у формі капітальних вкладень, корпоративній формі) може набувати правових особливостей, що визначаються специфічною сферою здійснення (у процесі приватизації, в рамках судових процедур у справі про банкрутство тощо).

Отже, здійснення на наш погляд класифікація, повинна належним чином знайти відображення в чинному законодавстві, а саме в Законі України «Про інформаційну діяльність».

*****

Тарасенко Анна Ігорівна, курсант групи ІГБ-08-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри цивільного права та процесу ХНУВС,
канд. юрид. наук Кириченко Т. С.

МАЙНОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ПРИ КОНКУБІНАТІ

На сьогодні гостро постає проблема, щодо майнових відносин у фактичному шлюбі («конкубінат» – від латині «позашлюбне життя»). Фактичні шлюбні відносини серед молоді, як правило, передують шлюбу, і природно, вимагають свого врегулювання. Це робиться задля того, щоб у разі виникнення суперечок чи інших спорів, можливо було дійти до їх вирішення. На мою думку, фактичний шлюб посягає досить значне місце, тому як це явище все частіше проявляється в нашому житті, саме тому я вирішила обрати цю тему.

Однією із підстав виникнення сім'ї або альтернативою шлюбу є фактичні шлюбні відносини. У відповідності до ст. 3 Сімейного кодексу України (далі – СК), сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, також майнові відносини між жінкою і чоловіком, які проживають без реєстрації шлюбу.

Викликає здивування, що законодавець, надавши чоловікові та жінці, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах, право розпорядження набутим майном за правилами, які діють щодо спільного сумісного майна подружжя. А, якщо повернутися до п. 2 ст. 3 СК, то «сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки».

Незважаючи на те, що СК не є абсолютно досконалим, сьогодні зрозуміло, що угоди за участю фактичного подружжя повинні укладатися в силу ст. 74 СК із застосуванням статей Глави 8 СК в залежності від того, яка нотаріальна дія буде вчинена.

Стаття 25 СК передбачає, що жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі. Право на новий шлюб виникає лише у разі припинення попереднього у зв'язку зі смертю одного з подружжя чи розірвання шлюбу. Науково-практичний коментар до СК України, у редакції З. В. Ромовської дає відповідь щодо такої ситуації: «Чоловік, реалізує своє право на приватне життя... одночасно перебувати у двох сім'ях неможливо».

Юридичний статус майна, яке було набуто у фактичних шлюбних відноси-

нах, за цих умов, коли попередній шлюб не розірваний, не можна прирівняти статусу майна, як спільного сумісного майна подружжя.

Пункт 1 ст. 74 СК надає право фактичному подружжю укладати письмові договори щодо спільного сумісного майна, яке буде набуте у фактичному шлюбі. Очевидно, законодавець, надавши такі права фактичному подружжю, мав на увазі те, що їхнє майно може бути поділено порівно, а також можуть поділитися на основі укладеного раніше ними договору (конкубіатного договору).

Конкубіатний договір – це угода осіб, які вступають у фактичні шлюбні відносини, іменовані конкубінатом, що визначає їх майнові права та обов'язки фактичного чоловіка і дружини по відношенню один до одного, а також дітей, народжених від такого союзу, особисті немайнові та майнові відносини дітей і батьків між собою.

Таким чином, конкубіатний договір, окрім охоронної та виховної функції, на мою думку, переслідує ще й моральні цілі, які сприятимуть більш розбірливому ставленню і підходу молодих людей до «дорослого» життя, до відносин один з одним, на протипагу шлюбному договору, який сьогодні, хоч і закріплюється в СК України, але повністю суперечить, перетворює на архаїзм догму ст. 21 СК України про те, що «шлюб – це союз». Укладаючи шлюбний договір, ми повинні трактувати шлюб, як в англосаксонській системі права: «шлюб – це угода».

*****

Чернова Вікторія Олександрівна, студент групи ПЗдб–09-6 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри правових основ підприємницької діяльності
ННІ ПЕС ХНУВС, канд. юрид. наук Жорнокуй Ю. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ПРО УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ КОРПОРАТИВНИМ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ФОНДОМ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

Договір інвестиційного характеру має господарський характер, оскільки регулює відносини з приводу перерозподілу вільних коштів шляхом розміщення їх в об'єктах інвестування. Однак, необхідно зазначити, що хоча більшість таких договорів і мають господарсько-правовий характер, проте порядок їх укладання регламентується ЦК України, але з урахуванням особливостей, передбачених ГК України та іншими нормативно-правовими актами по відношенню до окремих видів договорів. У юридичній літературі не існує єдиної думки з приводу правової природи договірних конструкцій, що опосередковують реалізацію інвестиційних проектів, але в залежності від конкретної ситуації договір інвестиційного характеру можливо розглядати як: міжнародний договір та цивільний договір. Наукове дослідження цієї проблематики могло б стати внеском у розвиток правової науки, оскільки незважаючи на законодавче закріплення управління активами КІФу практично не висвітлювалось на науковому рівні.

Відповідно до ч. 5 ст. 11 Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» (далі – Закон) у відносинах з третіми особами компанія з управління активами (далі – КУА) повинна діяти від імені та в інтересах КІФу на підставі договору про управління активами. Також у Положенні ДКЦПФР «Про особливості здійснення діяльності з управління активами інституційних інвесторів» (далі – Положення ДКЦПФР) передбачено, що КУА здійснює управління активами за рахунок КІФу.

Перш ніж сформулювати визначення договору про управління активами,

необхідно окреслити його ознаки, які доцільно групувати таким чином, який би дозволив визначити місце договору про управління активами у системі цивільно-правових договорів.

Перша група ознак:

1) управління активами – це різновид діяльності відповідного суб'єкту господарювання, який обов'язково є фінансовою установою і надає послуги з управління активами на професійних засадах, як професійний учасник ринку цінних паперів;

2) управління активами супроводжується відповідним рухом фінансових активів;

3) зазначений рух фінансових активів передбачає здійснення учасниками таких послуг відповідних фінансових операцій;

4) управління активами має на меті отримання доходу на користь учасників КІФу.

Отже, перша група ознак обґрунтовує те, що договір про управління активами є різновидом договору про надання фінансових послуг.

Друга група ознак:

1) наділення КУА фактично усіма правомочностями власника щодо грошових коштів, які передані в управління, за винятком обмежень, передбачених законодавством та договором;

2) встановлення додаткових умов до КУА, щодо піклування про інтереси учасників КІФу;

3) відсутність заздалегідь визначеного економічного та юридичного результату, на який можуть сподіватися вигодонабувачі та КУА.

Отже, договору про управління активами притаманні ознаки договору про управління майном. Виходячи з цього та враховуючи його істотні ознаки, можна визначити його таким чином: за договором про управління активами одна сторона (КІФ) передає другій стороні (КУА) на певний строк активи в управління, а друга сторона зобов'язується за винагороду здійснювати від свого імені юридичні і фактичні дії з інвестування цих активів у дозволені законодавством фінансові інструменти в інтересах КІФу (вигодонабувачів) та з метою отримання доходу на їхню користь.

Цей договір є двостороннім, оплатним та консенсуальним, останнє є похідним зі ст. 1029 ЦК України, оскільки установник управління передає, а не зобов'язується передати майно управителеві. Договір про управління активами є строковим договором, тому що майно передається на певний строк. Відповідно до ст. 11 Закону та Положенням ДКЦПФР договір між КІФом і КУА про управління активами укладається на строк не більш як три роки, і його дія може бути продовжена тільки за рішенням загальних зборів акціонерів фонду або наглядової ради цього фонду з його обов'язковим подальшим затвердженням рішенням загальних зборів акціонерів фонду.

Підсумовуючи вищезазнане, можна відзначити що договір про управління активами перебуває лише на стадії становлення і його місце у системі цивільно-правових договорів не було предметом детального вивчення. Договір про управління активами КІФу є договором змішаного типу, оскільки поєднує ознаки двох договорів – договору про надання фінансових послуг та договору про управління майном.

*****

Секція 3

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА АДМІНІСТРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОВС. ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС

Дудко Андрій Сергійович, курсант групи ІКМ-09-01 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри адміністративного права та процесу
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. юрид. наук Салманова О. Ю.

АНАЛІЗ ЗАХОДІВ ПРИПИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Заходи припинення правопорушень – це примусове зупинення протиправних дій, що носять ознаки адміністративного проступку (а в деяких випадках – і кримінальний характер), спрямоване на недопущення шкідливих наслідків і забезпечення застосування до винної особи адміністративного стягнення, а у виключних випадках – і кримінального покарання.

У чинному законодавстві, спеціальній літературі немає вичерпного переліку й чіткої класифікації цих заходів, і єдиної думки щодо того, які саме заходи слід вважати заходами адміністративного припинення. Разом з тим слід відзначити достатньо повне регулювання в законодавстві заходів припинення та умов їх застосування.

Заходи припинення умовно можна поділити на дві групи – загального та спеціального призначення.

До заходів припинення *загального призначення* належать: адміністративне затримання; особистий огляд і огляд речей; вилучення речей і документів; тимчасове відсторонення від роботи інфекційних хворих; примусове лікування осіб, що страждають на небезпечні для оточуючих захворювання; тимчасове відсторонення від керування засобами транспорту; припинення робіт і заборона експлуатації механізмів тощо.

Наведений перелік заходів адміністративного припинення загального призначення не є вичерпним, оскільки вони досить численні та застосовуються в різних галузях суспільного життя й різними суб'єктами з компетенцією контрольно-наглядового характеру. Так, до них можна віднести анулювання дозволів на придбання, зберігання та носіння зброї боеприпасів громадянами, підприємствами, установами й організаціями, перевірку місць їх зберігання, проведення огляду виробничих, складських та інших приміщень, вилучення в громадян і посадових осіб предметів та речей, заборонених або обмежених у обігу, вилучення ліцензій на здійснення окремих видів діяльності.

Слід зазначити, що за умов надзвичайного стану можуть вживатися такі заходи: заборона перебувати на вулицях та інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень особи в установлені години доби; тимчасове вилучення в громадян зареєстрованої вогнепальної зброї та боеприпасів, а в підприємств, установ і організацій також навчальної військової техніки, вибухових, отруйних і сильнодіючих хімічних речовин; вислання порушників громадського порядку, які не є жителями місцевості, де введено надзвичайний стан, за їх рахунок; тимчасове виселення людей з місць, небезпечних для проживання; тим-

часова заборона будівництва нових, розширення діючих підприємств та інших об'єктів; мобілізація ресурсів державних підприємств, установ, організацій тощо.

До заходів припинення *спеціального призначення* належать: заходи фізичного впливу; спеціальні засоби; використання вогнепальної зброї. Заходи фізичного впливу застосовує міліція та працівники інших органів внутрішніх справ з метою охорони громадського порядку, громадської безпеки й боротьби зі злочинністю на підставі Закону України «Про міліцію». У розділі 3 цього Закону наведено перелік спеціальних засобів, визначено умови й межі застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. Насамперед застосуванню сили, спеціальних засобів і зброї має передувати попередження про намір їх використання. У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міру, необхідну для виконання покладених на міліцію обов'язків, і має зводитись до мінімуму завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян.

Слід відмітити, що під час використання заходів як адміністративного запобігання, так і припинення адміністративних проступків органи державного управління повинні суворо додержуватись принципу законності. Це забезпечується систематичним контролем з боку вищих органів і посадових осіб, прокурорським наглядом, правом адміністративного та судового оскарження, іншими встановленими законодавством способами.

*****

Калугіна Христина Михайлівна, курсант групи ІКМ-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративного права та процесу
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. юрид. наук Небрат О. О.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ

Одним із найстаріших інститутів адміністративного права, який виник набагато раніше, ніж сформувалась зазначена галузь права, є інститут примусу. Його фактична поява та перші спроби наукового вивчення пов'язуються з часами започаткування в Росії поліцейського права, основними завданнями якого було забезпечення державної безпеки та добробуту населення за допомогою розгалуженої системи різноманітних примусових заходів. Аналіз наукової літератури з поліцейського права свідчить, що зазначене питання досліджувалось І. Є. Андрєєвським, А. Я. Антоновичем, В. Ф. Левитським, М. М. Шпілевським, а також іншими авторами, діяльність яких проходила на початку ХХ ст., але дослідження були безсистемними. Принципово по-іншому до дослідження примусових заходів підійшли В. М. Гессен та І. Т. Тарасов, які звели до певних груп примусові заходи та обґрунтували причини наділення адміністрації примусовими повноваженнями.

Аналіз методів державного управління в науці адміністративного права переважно обмежувався розглядом адміністративного примусу, який разом із переконанням визнавався основним засобом управлінського впливу. До початку 30-х рр. у науці адміністративного права ще не існувало чіткої концепції інституту адміністративного примусу, не розглядався він також і як метод державного управління. А якщо і говорили про адміністративний примус, то найчастіше його головним завданням називалося сприяння реалізації та втіленню в життя правових актів, виданих суб'єктами державного управління. У зв'язку з цим

адміністративному примусу переважно відводилося місце одного із структурних елементів інституту актів державного управління. Проте в зазначені часи вже були сформульовані перші характерні ознаки адміністративного примусу, за допомогою яких окреслювалася мета та правові засади його застосування, провадилося відмежування адміністративно-примусових заходів від заходів кримінальної та кримінально-виконавчої спрямованості.

Наступний крок у напрямі дослідження інституту адміністративного примусу був зроблений у науці адміністративного права лише в 40-х рр. минулого століття. Радянським вченим-адміністративістам (В. О. Власов, І. І. Євтихiev, І. М. Єропкін, С. С. Студенікін, Ц. А. Ямпольська), які працювали в межах 40–80-х рр., вдалося на високому теоретичному рівні дослідити інститут адміністративного примусу. Проведені дослідження дозволили не тільки виділити його специфічні риси, але й чітко і однозначно відмежувати адміністративний примус від примусу кримінального, дисциплінарного та цивільного, визначити його місце в загальній системі державного примусу. Багато з того, про що йшлося в радянській адміністративно-правовій науці з приводу адміністративного примусу, залишилось актуальним і сьогодні. На нашу думку, інститут адміністративного примусу, на відміну від інших інститутів адміністративного права, найменше відчув на собі зміну епох. В. Л. Кобалевський створив цілісне вчення про інститут адміністративного примусу – сукупності примусових повноважень, об'єднаних у певну галузь державного управління, які мали на меті охорону громадського порядку та спокою, шляхом обмеження природної свободи індивіда адміністративними засобами.

Сучасна наука адміністративного права розвивається в напрямі забезпечення прав і свобод громадян в адміністративно-правових відносинах з приводу застосування адміністративного примусу. Доречно додати, що розробкою зазначеної проблематики на сьогодні займається значна кількість українських вчених (О. М. Бандурка, А. Т. Комзюк, Ю. П. Битяк та ін.), які надзвичайно актуальним і важливим вважають створення відповідних правових засад застосування заходів адміністративного примусу, тобто забезпечення їх належного правового регулювання.

*****

Македонський Олександр Васильович, курсант групи ІГБ-07-02 ХНУВС

Науковий керівник: начальник НДІ з проблем попередження правопорушень та взаємодії з населенням і громадськістю ННІ ПФМГБ ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Безпалова О. І.

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПОТЕРПІЛИМ ВІД НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Проблема попередження насильства в сім'ї є надзвичайно складною та об'єднує в собі значну кількість взаємопов'язаних аспектів: юридичних, економічних, соціальних, медичних, психологічних та політичних. Саме тому, вважаємо, що для подолання такого ганебного явища, як насильство в сім'ї, необхідно підходити комплексно, із застосуванням усього комплексу організаційно-правових та соціальних заходів. Держава має бути основним провідником політики не насильства, оскільки вона об'єднує в собі значний потенціал впливу як виховний, просвітницький, запобіжний, так і силу примусу.

З метою вдосконалення діяльності відповідних інституції щодо протидії насильству у сім'ї вважаємо за можливе запропонувати кілька першочергових кроків у напрямку вдосконалення чинного законодавства України у сфері, що аналізується, та низку організаційних заходів, а саме:

- продовжити роботу щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері попередження насильства в сім'ї, зокрема шляхом активізації роботи міжвідомчої робочої групи при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту щодо розробки ефективних механізмів імплементації чинного законодавства та вироблення необхідних змін та доповнень до нього;

- передбачити можливість одночасного застосування громадських робіт та адміністративного арешту в якості адміністративної відповідальності за скоєння насильства в сім'ї чи невиконання захисного припису; необхідно використовувати примусові програми соціальної реабілітації для осіб, які скоїли насильство в сім'ї, з метою переходу від каральної функції правових приписів до оновлюючої в системі заходів захисту прав і свобод осіб, які зазнали насильство в сім'ї;

- продовжити роботу над вдосконаленням законодавства у сфері протидії порушенню прав дитини, зокрема вдосконалення законодавства у сфері боротьби із проблемою дитячої порнографії;

- узагальнювати практику застосування законодавства у сфері попередження насильства в сім'ї та протидії гендерному насильству, забезпечити доступність таких даних через електронні засоби інформації;

- розробити, затвердити і впровадити мінімальні стандарти послуг потерпілим від насильства;

- розробити спеціальні програми, в рамках яких буде передбачено своєчасне надання насильнику психологічної допомоги;

- забезпечити на умовах державного замовлення виробництво і розміщення соціальної реклами щодо попередження гендерного насильства;

- вивчити та практично застосувати досвід розвинених країн щодо реабілітації жертв насильства, а також створення відповідних програм для осіб, що скоїли насильство. Вважаємо, що в цьому відношенні доцільно було б перейняти позитивний досвід Канади та США, в яких існує розвинена система допомоги особам, які скоїли насильство в сім'ї;

- вдосконалити практичну підготовку майбутніх працівників міліції (зокрема тих, що працюватимуть в підрозділах міліції громадської безпеки, кримінальної міліції), медичних, педагогічних працівників, психологів, юристів;

- сприяти проведенню громадських акцій на національному та місцевому рівнях, спрямованих на формування ненасильницького світогляду молоді, культури гендерної толерантності та чуйності;

- підтримувати молодіжні, жіночі, чоловічі, правозахисні та інші громадські організації в активній діяльності у сфері протидії гендерному насильству, його окремим проявам та негативному впливу на дітей і дорослих.

На нашу думку, врахування зазначених пропозицій сприятиме виведенню діяльності відповідних органів державної влади України на якісно новий рівень, який відповідатиме кращим європейським стандартам у сфері забезпечення прав людини та громадянина.

*****

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Боротьба з антигромадською поведінкою передбачає насамперед усунення або централізацію причин і умов, з якими пов'язані існування в Україні дитячої злочинності, адміністративних правопорушень та їх запобігання. Такі завдання мають вирішуватись, з однієї сторони, шляхом негайного вжиття політичних, економічних, культурно – виховних, організаційних, правових та інших заходів, а з іншого боку – шляхом спеціальних заходів державних і громадських органів у боротьбі із зазначеними соціальними явищами.

Серед суб'єктів адміністративних правопорушень вирізняються так звані спеціальні суб'єкти, тобто ті, які мають певні особливості щодо вчинення окремих адміністративних правопорушень або не несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До них належать неповнолітні, іноземні громадяни, військовослужбовці та працівники міліції, посадові особи, народні депутати, батьки або особи, що їх замінюють, та ін.

До неповнолітніх віком 16–18 років, які вчинили адміністративні проступки, можуть бути застосовані заходи, передбачені ст. 24-1 КУпАП, а саме: зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим; застереження; догана або сувора догана; передання неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, або під нагляд педагогічному чи трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Заходи впливу мають виховний характер і можуть бути застосовані до неповнолітніх, які вчинили адміністративний проступок, у віці 16-18 років, якщо орган адміністративної юрисдикції дійде висновку, що виправлення правопорушника можливе без застосування до нього суворішого адміністративного стягнення. У сукупності ці заходи утворюють систему, що складена з урахуванням збільшення тяжкості примусових заходів — від менш суворих до суворіших.

Найменш суворим заходом є зобов'язання публічно або в іншій формі вибачитись перед потерпілим. Цей захід орган адміністративної юрисдикції застосовує тоді, коли він дійшов висновку, що неповнолітній визнав неправомірність своєї поведінки, суспільну шкоду скоєного діяння і покаявся в ньому. Публічність вибачення при цьому полягає у здійсненні його не тет-а-тет (тобто неповнолітній і потерпілий), а у присутності інших осіб.

Застосування попередження – більш суворий захід виховного впливу і полягає він в усному оголошенні органом адміністративної юрисдикції офіційного, від імені держави, осуду й осудження неповнолітнього правопорушника і його поводження, що проявилось в здійсненні адміністративного правопорушення, яке не становить великої громадської небезпеки.

Догана або сувора догана є заходами морально-психологічного впливу, які застосовуються до неповнолітніх правопорушників у разі систематичного невиконання ними встановлених правил поведінки і скоєння правопорушень, що свідчать про формування анти-суспільної установки.

Передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, що їх замінюють, складається з накладення на вказаних осіб органом адміністративної юрис-

дикції зобов'язання з посилення виховного впливу на неповнолітнього правопорушника: здійснення культурно-виховних заходів; роз'яснювальної роботи; систематичного контролю поведінки неповнолітнього та ін.

У разі вчинення особами віком 16–18 років окремих адміністративних правопорушень вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах. Зауважимо також, що скоєння адміністративного проступку неповнолітнім є обставиною, що пом'якшує відповідальність (ст. 40 КпАП України).

*****

Тарасенко Олександр Вікторович, курсант групи ІКМ-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративного права та процесу
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. юрид. наук Яценко В. П.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ є однією з важливих складових частин адміністративної діяльності в цілому. У процесі її здійснення посадовими особами органів внутрішніх справ реалізується визначений законодавством значний обсяг їх повноважень у боротьбі з адміністративними правопорушеннями, що виражаються, зокрема, у виявленні адміністративних правопорушень, збиранні та перевірці доказів, оформленні необхідних процесуальних документів, розгляді підвідомчих справ, у направленні окремих справ для розгляду згідно з підвідомчістю, а також у виконавчому провадженні з таких справ.

Юрисдикція – це сукупність правових повноважень відповідних державних органів вирішувати правові спори, у тому числі справи про правопорушення, тобто оцінювати дії особи чи іншого об'єкта права з точки зору їх правомірності, застосовувати юридичні санкції до правопорушників.

Характерними ознаками адміністративно-юрисдикційної діяльності є її державно-владна специфіка, підзаконність, правозастосовний та правоохоронний характер.

У процесі здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності відповідні органи державної виконавчої влади та інші повноважні суб'єкти, забезпечують захист суспільних відносин, що складаються у сфері державного управління, ведуть боротьбу з найбільш чисельною різновидністю правопорушень, якими є адміністративні правопорушення. Таким чином, предметом і змістом адміністративно-юрисдикційної діяльності ОВС служить здебільшого розгляд справ про адміністративні правопорушення та прийняття з них відповідних рішень. Отже адміністративно-юрисдикційну діяльність органів внутрішніх справ можна визначити як урегульовану нормами адміністративного права специфічну форму адміністративної діяльності, яка пов'язана з розглядом та вирішенням по суті підвідомчих їм справ про адміністративні правопорушення, тобто здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, а також із здійсненням інших адміністративно-юрисдикційних дій забезпечувального характеру.

Відповідно до чинного законодавства, передусім ст. 222 КУпАП, органами внутрішніх справ розглядаються справи про такі адміністративні правопорушення: порушення громадського порядку; незаконні придбання або зберігання наркотичних засобів у невеликих розмірах; порушення правил про валютні опе-

рації; порушення правил про прикордонного режиму; порушення правил перебування в Україні і транзитного проїзду через територію України, іноземних громадян та осіб без громадянства; порушення правил дорожнього руху, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту; порушення правил, спрямованих на забезпечення збереженості вантажів на транспорті; незаконний відпуск і незаконне придбання бензину або інших паливно-мастильних матеріалів; порушення правил пожежної безпеки; порушення санітарно-протиепідемічних правил і норм на об'єктах, підвідомчих Міністерству внутрішніх справ України.

*****

Тищенко Анна Дмитрівна, курсант групи ІГБ-06-4 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. юрид. наук, доцент Казанчук І. Д.

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Вагомим кроком у бік визнання Україною проблеми насильства в сім'ї як першочергової є закріплення відповідних норм у Конституції України. Україна ратифікувала міжнародні правозахисні угоди і взяла на себе зобов'язання щодо адаптації українського законодавства до існуючих міжнародних стандартів з прав людини, прав жінок і дітей. Так, 15 листопада 2001 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». На сьогодні проблема сімейного насилля примушує говорити про себе на повний голос і є надзвичайно важливою передусім тому, що сім'я визнана основою суспільства й повинна перебувати під особливим захистом держави. Звісно, насильство і жорстокість не лише руйнують гармонію в родині, а й виступають однією з передумов злочинності в суспільстві загалом. Однак, в науковій літературі причини конфліктів, які призводять до насильницьких дій, висвітлені більш детально, проте шляхи подолання потребують окремої уваги.

У ході аналізу вітчизняної юридичної літератури та врахування досвіду діяльності міжнародних правоохоронних структур основними підходами, які дають реальні результати в різних країнах світу у вирішенні проблеми домашнього насильства, є внесення відповідних змін у діюче законодавство України, створення притулків для осіб, котрі зазнали насильства, та також удосконалення форм і методів роботи міліції у зазначеній сфері. Слід також зазначити, що найбільш важливим напрямком запобігання насильству в сім'ї є просвітницько-профілактична робота. Вона спрямована, перш за все, на донесення до всіх верств населення думки щодо недопущення будь-яких форм насильства з моральної та правової точки зору. Ця робота передбачає також підвищення правової обізнаності громадян з питань протидії насильству та поширення інформації про можливість отримання допомоги людям, які стали жертвами насильства. На сьогодні, на жаль, ще недосконалим є механізм правового та соціального захисту потерпілих від насильства. Зокрема, не вистачає відповідних закладів і установ для надання допомоги потерпілим, та спеціально підготовлених фахівців у сфері запобігання насильству, відсутня система раннього виявлення випадків насильства в родинях. Недостатньо ефективною є також система санкцій, що застосовуються до осіб, які вчиняють насильство в сім'ї. Переважно це – штрафні санкції, які, з одного боку, вплива-

ють на поведінку насильника, але, з іншого боку, є фінансовим тягарем, що лягає на всю сім'ю, спричиняючи подальше погіршення родинних взаємин.

На підставі вищесказаного та узагальнюючи практичний досвід відповідних служб і органів внутрішніх справ, основними шляхами удосконалення механізмів попередження насильства в сім'ї визначаються:

- вдосконалення адміністративного законодавства України у сфері попередження насильства в сім'ї, насамперед, встановлення адміністративної відповідальності за пропаганду у засобах мас-медіа насильства та жорстокості;

- запровадження державної статистичної звітності з питань попередження насильства проти жінок і дітей;

- вдосконалення системи санкцій щодо осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, та запровадження нових засобів впливу на «домашніх агресорів»;

- оновлення методики виявлення сімей, в яких відбувається насильство, або в яких є реальна загроза його вчинення;

- запровадження широкомасштабної інформаційно-просвітницької роботи з метою підвищення рівня правової культури населення та поінформованості про проблему насильства в сім'ї.

Окрім цього, важливим засобом вдосконалення адміністративно-правового механізму попередження випадків насильства в сім'ї є підвищення фахового рівня фахівців. У цьому напрямку є потреба у удосконаленні існуючої системи навчання працівників правоохоронних органів і посадових осіб, відповідальних за запобігання насильству в сім'ї, розслідування та покарання злочинів, пов'язаних з насильством над жінками, відповідно до європейських стандартів.

*****

Федорова Анастасія Сергіївна, курсант групи ІГБ-06-4 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС

ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. юрид. наук, доцент Казанчук І. Д.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО НАГЛЯДУ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Адміністративний нагляд – це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами внутрішніх справ. Відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» метою даного примусового заходу є запобігання вчиненню злочинів окремими особами, яких звільнено з місць позбавлення волі, а також здійснення щодо них необхідного виховного впливу.

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» підставами для встановлення такого нагляду є: а) вирок суду, що набрав законної сили щодо засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; б) матеріали установ виконання покарань щодо засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними.

Зауважимо, що адміністративний нагляд встановлюється, продовжується і припиняється судом. Особа, щодо якої встановлюється нагляд, доставляється в судові засідання. Обов'язковою умовою є присутність представника установи виконання покарань. Адміністративний нагляд встановлюється терміном від одного до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості. Відлік терміну нагляду починається з дня оголошення особі постанови судді про встановлення щодо нього нагляду. Термін адміністративного нагляду може бути продовжено ще на шість місяців, якщо є підстави вважати, що піднаглядний залишається небезпечним для суспільства.

Закон визначає категорії осіб, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд. Відзначимо, що особливістю здійснення такого нагляду відносно раніше судимих осіб, у яких судимість не була погашена або знята у встановленому чинним законодавством порядку є те, що вказані особи за вчинені ними порушення громадського порядку піддаються обов'язковим заходам громадського впливу. Крім цього, піднаглядний повинен реєструватися в міліції від одного до чотирьох разів на місяць.

Підсумовуючи все вищезазначене, вважаємо, що задля удосконалення адміністративного нагляду дільничний інспектор міліції зобов'язаний:

- вести систематичний контроль за поведінкою осіб, стосовно яких встановлено адміністративний нагляд, за місцем їх роботи та проживання;
- не менше одного разу на місяць перевіряти особу за довідковими картотками правопорушників, використовувати інформацію приймальників-розподільників, чергових частин міськ-, райвідділів;
- запобігати порушення особою громадського порядку та прав інших громадян, припиняти їх, проводити розшук осіб, які ухиляються від такого нагляду;
- у разі встановлення факту вчинення правопорушень особою чи порушення громадського порядку або прав інших осіб, виносити їй письмове попередження;
- доповідати рапортом начальнику міськ-, райвідділу про прийняття рішення про доцільність продовження адміністративного нагляду, якщо особа не зважає на письмове попередження і продовжує вчиняти правопорушення і інші протиправні дії, за які передбачена адміністративна відповідальність.

За поданням начальника органу внутрішніх справ суд може змінювати обсяг обмежень, що встановлюються щодо піднаглядного. При цьому враховується особа піднаглядного, його спосіб життя і поведінка. У разі порушення адміністративного нагляду настає відповідальність згідно ст. 187 КпАП України.

*****

Чумак Володимир Валентинович, курсант групи ІСД-06-4 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. юрид. наук Шатрава С. О.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ МІЛІЦІЄЮ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ПРИМУСУ

У законодавчих актах України визначається порядок діяльності органів внутрішніх справ і їх компетенція. Розширення або звуження компетенції служб міліції, що здійснюють адміністративну діяльність, тягне за собою відповідні зміни обсягу та якості роботи щодо їх реалізації. Тому перед тим як вносити пропозиції щодо реформування вказаних служб потрібно дослідити наскільки досконало

регулюються всі сторони адміністративної діяльності органів внутрішніх справ.

Суспільне призначення адміністративного права у сфері охорони громадського порядку в сучасних умовах має визначитись на підставі завдань як регулювання діяльності органів внутрішніх справ, так і, переважною мірою, запровадження і регламентації дійсно демократичних взаємовідносин між цими органами і громадянами.

Враховуючи зазначене, з метою вдосконалення правового регулювання застосування міліцією адміністративно-правових засобів примусу потребує законодавчого врегулювання наступних питань.

На наш погляд настав час для повного врахування всіх правовідносин громадського порядку в єдиному адміністративно-правовому акті Законі України «Про охорону громадського порядку». В цьому законі доцільно було б врегулювати відносини самого громадського порядку, встановивши єдині правила поведінки в громадських місцях, так і визначити компетенцію органів виконавчої влади та передусім правоохоронних органів у сфері охорони громадського порядку.

Наступним нормативним актом, який потребує прийняття, є Закон України «Про профілактику правопорушень». Цей нормативний акт повинен передбачати нові напрямки профілактики правопорушень в умовах демократизації суспільних відносин і ринкової економіки. Крім того, цей нормативний акт має важливе значення для реформування органів внутрішніх справ, оскільки основним їх призначенням є також запобігання злочинам та іншим правопорушенням на основі чинного законодавства.

Потребує перегляду адміністративна юрисдикційна діяльність органів внутрішніх справ. По-перше треба, на наш погляд, виключити із підвідомчості органів внутрішніх справ повноваження щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення в сферах на які не розповсюджується компетенція цих органів щодо контролю або нагляду, і по-друге, надати право здійснювати адміністративно-юрисдикційні повноваження відносно справ, без можливості розгляду яких результативність і ефективність діяльності міліції стає низькою.

Зараз питання дозвільної системи регламентуються в основному на рівні постанов Кабінету Міністрів України та інструкцій МВС України. Однак у відносинах обігу предметів дозвільної системи крім державних органів та організацій, в якості їх суб'єктів беруть участь громадяни України, іноземці та особи без громадянства. З цього приводу правовідносини, які встановлюють права та обов'язки цих суб'єктів, доцільно було б врегулювати на рівні закону. Окрім того, на законодавчому рівні не визначено цілий ряд понять, пов'язаних з обігом в Україні зброї. Нині вже було розроблено декілька варіантів проектів Закону України «Про зброю». Думається, що визначення в законі основних положень, що стосуються дозвільної системи дасть змогу на достатньому рівні здійснювати її підрозділами міліції громадської безпеки.

Таким чином врегулювання вищеназваних суспільних відносин, дозволить чітко визначити межі діяльності органів внутрішніх справ, і в свою чергу застосування засобів адміністративного примусу відіграє значну роль в реалізації прав і свобод людини, у зміцненні дисципліни, організованості та порядку в усіх сферах суспільного життя.

*****

Секція 4
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
ТА КРИМІНОЛОГІЇ

Авагян Беніамін Абдулхамідович, студент групи ПЗдср-08-8 ХНУВС
Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології ННІ ПЕС ХНУВС Титаренко Л. Г.

ВИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Проблема вини являє собою складне і багатогранне явище, яке має філософську, психологічну та етико-правову природу.

В кримінальному праві існують різні підходи щодо законодавчого визначення вини. Вирішенню цього питання приділяли значну увагу в своїх роботах такі вчені, як В. Борисов, Я. Брайнін, П. Воробей, П. Дагель, І. Козочкін, Н. Кривола, Н. Кузнецова, І. Лановенко, В. Нерсисян, С. Яценко та ін.

У кримінальному праві зарубіжних держав, як правило, виділяється декілька самостійних форм вини. При цьому у більшості випадків загальне нормативне визначення поняття вини відсутнє. В цілому ж, щодо законодавчого визначення вини в кримінальному праві зарубіжних країн, то можна виділити три підходи: 1) дається законодавче визначення як загального поняття вини, так і окремих її форм та видів; 2) підхід, в якому відсутнє окреме визначення поняття вини на законодавчому рівні, а даються визначення її окремих форм та (або) видів; 3) на законодавчому рівні закріплюються форми та види вини, але не розкривається їх зміст.

Перший підхід передбачено в кримінальному праві Республіки Білорусь – у ч. 1 ст. 21 КК Республіки Білорусь дається визначення поняття вини, як «психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння, що має вираз у формі умислу або необережності», а у ст. 22, 23, 25 передбачається визначення її форм та видів; та у КК України, законодавець у 2001 р. вперше в історії кримінального права України на законодавчому рівні визначив поняття «вина», як психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої Кримінальним кодексом та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23 КК України). Визначення поняття «вина» у ст. 23 КК, а також інші норми, які регламентують тією чи іншою мірою питання вини та кримінальної відповідальності, свідчать про те, що законодавець пішов шляхом впровадження на нормативному рівні психологічної концепції вини, в якій особлива увага приділяється таким елементам психіки особи, як воля та свідомість, що, у свою чергу, в конкретній кримінально-правовій ситуації можуть «виявитися» у вигляді усвідомлення, передбачення, бажання, свідомого допускання, легковажності розрахунку, непередбаченості наслідків.

Другий підхід знайшов своє втілення в кримінальних кодексах Австралії, Австрії, Азербайджанської Республіки, Аргентини, Республіки Болгарія, Бразилії, Греції, Грузії, Естонської Республіки, Ефіопії, Ізраїлю, Ірану, Іспанії, Італії, Йорданії, Киргизької республіки, КНР, Латвійської республіки, Литовської республіки, Лівану, Нігерії, Республіки Молдова, Республіки Польща, Республіки Казахстан, РФ, Сирії, Сомалі, Таджикистану, Туреччини, Фінляндії, Франції, Чехії, Швейцарії, штату Огайо (США), штату Нью-Йорк (США). Так, ст. 21 КК Республіки Сан-Марино визначає умисні злочини, неумисні злочини та проступки, у розділі 5 КК Австралії визначаються: елементи вини (п. 5.1), умисел (п. 5.2),

злочинне знання (завідомість) (п. 5.3), необережність (п. 5.4), недбалість (п. 5.5).

Третій підхід застосовується в кримінальному праві Данії, Іспанії, Нідерландів, ФРН, Швеції, Японії. Так, ст. 38 КК Японії передбачає умисел, необережність та помилку. Так у § 15 КК ФРН встановлено, що караним є лише умисне діяння, якщо закон прямо не передбачає покарання за необережне діяння.

Таким чином, можна виділити два основні типи (варіанти) розкриття основного змісту вини на законодавчому рівні: 1) «пряме» визначення вини, що безпосередньо розкриває це поняття. 2) «непряме» розкриття змісту вини, коли її основний зміст частково впливає з формулювання, яке стосується іншого поняття.

Як ми бачимо, в кримінальних кодексах переважної більшості зарубіжних держав пряме визначення вини не наводиться, що на нашу думку є негативним моментом, адже через те, що питання одного із центральних інститутів кримінального права – вини – регламентовані не повно, окремі формулювання допускають двозначність тлумачення, а в деяких випадках спостерігається певна суперечність між нормами Загальної та Особливої частин КК. А це, у свою чергу, тягне за собою неправильне застосування норм КК, що в більшості випадків призводить до порушення прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави.

*****

Бігун Юлія Валеріївна, курсант групи ІСД-08-8 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПФПСД ХНУВС, канд. юрид. наук Байлов А. В.

СПЕЦІАЛЬНІ ВИДИ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

Необхідною обороною визнаються дії, вчинені з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої у даній обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони.

Але як же визначити ці межі? Відомо, що поняття ексцесу оборони і його встановлення пов'язані зі значними труднощами. Це обумовлено тим, що констатація ексцесу оборони потребує оцінки всієї сукупності обставин в кожній справі. Закон не розкриває це поняття в достатньому обсязі, а в юридичній літературі існує безліч суперечливих тлумачень з цього приводу. Чинний Кримінальний кодекс України визначає, що під перевищенням меж необхідної оборони слід розуміти умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Однак, закон передбачає три винятки із загального правила, що при необхідній обороні особа, яка захищається, повинна додержуватися визначеної межі, завдаючи шкоду посягаючому. Це так звані спеціальні види необхідної оборони.

Відповідно до ч. 5 ст. 36 КК, не є перевищенням меж необхідної оборони і не має наслідком кримінальної відповідальності застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення в житло або інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, заподіяної тому, хто посягає. Тобто, підставою спеціальних видів необхідної оборони є наявність будь-якого з таких посягань: 1) напад озброєної особи, або 2) напад групи осіб, або 3) протиправне насильницьке вторгнення в житло чи інше приміщення. Розглянемо ці види.

1. Напад озброєної особи – це застосування однією особою чи створення нею реальної загрози застосування вогнепальної, холодної чи іншої зброї або предметів, здатних заподіяти шкоду життю чи здоров'ю людини, для досягнення злочинної мети. Предмети, здатні до враження живої сили, можуть бути спеціально пристосованими чи заздалегідь заготовленими, чи навіть знайденими, підібраними або взятими на місці нападу (наприклад, дерев'яна палиця, металева труба, камінь, розбита пляшка тощо).

2. Напад групи осіб – це узгоджені дії двох або більше осіб (які не обов'язково повинні володіти ознаками суб'єкта злочину), якими застосовується насильство або створюється реальна загроза його застосування до потерпілого для досягнення злочинної мети (наприклад, убивства, заволодіння майном, згвалтування тощо).

3. Протиправне насильницьке вторгнення в житло чи інше приміщення – це дії однієї особи чи групи осіб, пов'язані з із застосуванням насильства з метою незаконного проникнення у житло чи інше приміщення людини або підприємства, установи чи організації.

Метою дій того, хто захищається від зазначених посягань, є захист від нападу або відвернення вторгнення того, хто посягає, у житло чи інше приміщення. Характер дій того, хто захищається, може виражатись у застосуванні до того, хто посягає, зброї або будь-яких інших засобів чи предметів. Закон не обмежує ці засоби чи предмети якимись умовами. Вочевидь, дії того, хто захищається, можуть виражатись і в застосуванні фізичної сили проти нападника, що охоплюється ч. 5 ст. 36 КК. Особливість співрозмірності захисту полягає у тому, що шкода, заподіяна особі, яка посягає, у таких випадках не обмежена. Згідно з ч. 5 ст. 36 не є ексцесом оборони і не має наслідком кримінальну відповідальність заподіяння посягаючому будь-якої шкоди у зазначених ситуаціях, аж до позбавлення його життя. Пленум Верховного Суду України зазначив: «правомірним слід вважати застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів незалежно від того, якої тяжкості шкода заподіяна тому, хто посягає, якщо воно здійснене для захисту від нападу озброєної особи або групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення» (п. 3 Постанови ПВСУ № 1 від 26 квітня 2002 р.).

Отже, визначивши поняття спеціальних видів необхідної оборони, законодавець значно розширив коло правомірності дій, особи, яка захищається, тим самим поставивши її у відносно безпечніше становище, в результаті якого, спричинення шкоди нападнику не тягне за собою кримінальної відповідальності.

*****

Білик Тетяна Михайлівна, курсант групи ІКМ-09-6 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПФПСД ХНУВС, канд. юрид. наук Самойлова О. С.

ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СПІВУЧАСТЬ В УМИСНОМУ ВБИВСТВІ МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Питання співучасті у злочині, передбаченому ст. 117 Кримінального кодексу, є досить дискусійним у зв'язку зі змістом диспозиції статті у якій сформульований сам склад злочину, та відсутністю законодавчо закріпленого положення з питань співучасті у злочинах із спеціальним суб'єктом.

З точки зору інституту співучасті взагалі та інституту співучасті у вбивстві, передбаченого ст. 117 КК найбільш актуальним є три можливих варіанти спів-

відношення дій матері та інших осіб:

- 1) мати – співвиконавець убивства з іншими особами;
- 2) мати – виконавець, інші особи – співучасники;
- 3) мати – співучасник, інші особи – виконавці злочину.

При кваліфікації умисного вбивства вчиненого за співучасті, можна зробити такі висновки:

- обставина, яка служить підставою для віднесення умисного вбивства до складів злочинів з пом'якшуючими обставинами, стосується лише особистих властивостей суб'єкта цього злочину, тому вона не може і не повинна поширюватись на інших співучасників злочину;

- співучасники злочину не можуть нести відповідальність з урахуванням пом'якшуючої обставини, оскільки ознакою спеціального суб'єкта є виключно особисті властивості, що не можуть поширюватись на інших співучасників і впливати на її відповідальність;

- якщо жінка – породілля є виконавцем убивства її дії необхідно кваліфікувати за ст. 117 КК, а дії інших співвиконавців – за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК, а за наявності підстав – за іншими пунктами ч. 2 ст. 115 КК;

- якщо мати є виконавцем, а інші особи співучасниками, то дії інших співучасників належить кваліфікувати відповідно за ч. 3, 4, 5 ст. 27 та п. 2 ч. 2 ст. 115 КК, а за наявності підстав – за іншими пунктами ч. 2 ст. 115;

- у випадку, коли пологовий процес зумовив стан неосудності жінки – породіллі, а підбурювач використав його для реалізації своєї мети – вбивства новонародженої дитини, такі слід визнавати опосередкованим виконанням і кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК;

- якщо мати є співучасником убивства (підбурювачем чи пособником), її дії повинні кваліфікуватись відповідно за ч. 4, 5 ст. 27 та п. 2 ч. 2 ст. 115 КК.

На практиці трапляються випадки вчинення даного злочину при співучасті за попередньою змовою, тобто домовленість виникла до вчинення діяння. За загальним правилом момент виникнення умислу вбивства новонародженого на кваліфікацію не впливає. Але я вважаю це неправильним, оскільки у жінки умисел виник ще до настання особливого фізіологічного стану (пологів), тому вона не є спеціальним суб'єктом, що виключає ст. 117 ККУ. Її дії, як і дії іншого співучасника слід кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 ККУ. Слід зазначити, що вчинення злочину за попередньою змовою вважається обставиною, що обтяжує призначення покарання (п. 2 ст. 67 ККУ).

Отже, при кваліфікації вчиненого діяння слід враховувати всі обставини справи, щоб уникнути застосування неправомірних вироків і щоб кожен відповідав за дії, які вчинив він особисто.

*****

Бондар Ольга Володимирівна, студент групи ПЗдср-07-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології ННІПЕС ХНУВС, канд. юрид. наук Кундеус В. Г.

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТЕРІЮ СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

У статті 117 КК «Умисне вбивство матерію своєї новонародженої дитини» віднесено до складів вбивства із пом'якшуючими ознаками якщо воно вчинене

під час пологів або одразу ж після них. Вчинення цього діяння через деякий час після пологів за відсутності кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, тягне відповідальність за ч. 1 ст. 115 КК.

Відповідно до п.21 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7 лютого 2003 року «Про судову практику у справах про злочини проти життя і здоров'я особи» вказує, що «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини слід кваліфікувати за ст. 117 КК, якщо воно вчинене під час пологів або одразу ж після них. Вчинення цих дій через деякий час після пологів за відсутності кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, тягне відповідальність за ч. 1 зазначеної статті».

На наш погляд таке роз'яснення суду є недостатньо обґрунтованим і безпідставним щодо пом'якшення кримінальної відповідальності матерям-вбивцям, які заздалегідь планували позбавитися своїх новонароджених дітей.

Однією із кваліфікуючих ознак умисного вбивства є вбивство малолітньої дитини (п. 2, ч. 2, ст. 115 КК України). Очевидно, що кожна новонароджена дитина є малолітньою дитиною, проте ч. 2 ст. 115 КК України не передбачає визначення значення терміну «новонароджена дитина», що створює складності при його з'ясуванні.

У медицині цей термін має різне значення. Так, у акушерстві новонароджена дитина визначається такою – у період до 7 діб (так званий перинатальний період або ранній неонатальний період після народження, що триває 168 годин), у педіатрії – до 28 діб (пізній неонатальний період - період, що починається після 7-ми повних діб життя (з 169-ї години) до закінчення 28 діб життя), а у судовій медицині – 24 години. Стосовно словникового тлумачення терміну «новонароджений» – це дитина з моменту народження до 4 тижнів.

Під «малолітнім» законодавство передбачає, що це є дитина яка не досягла віку 14 років.

Оскільки законодавством не визначено з якого моменту новонароджена дитина стає малолітньою, можна припустити, що поняття «малолітня дитина» включає до себе і поняття «новонароджена дитина».

Тому можна дійти такого висновку, що кожную новонароджену дитину можна вважати малолітньою дитиною. В даному випадку, термін «малолітня дитина» є найбільш ширшим, ніж термін «новонароджена дитина».

Таким чином, на наш погляд, умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини слід кваліфікувати за п.2 ч.2 ст. 115 КК, як умисне вбивство малолітньої дитини, якщо вчинення цього діяння не було обумовлено особливим психоемоційним станом матері, зумовленого пологами.

Тому, на нашу думку є необхідність зміни п.21 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7 лютого 2003 року «Про судову практику у справах про злочини проти життя і здоров'я особи». Тобто п. 21 має бути такого змісту: «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини слід кваліфікувати за ст. 117 КК, якщо воно вчинене під час пологів або одразу ж після них. Позбавлення життя новонародженої дитини через деякий час після пологів за відсутності складу злочину передбаченого ст. 117 КК, тягне кримінальну відповідальність за п. 2 ч.2 ст. 115 КК України, як умисне вбивство малолітньої дитини.

*****

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З МЕТАЛОБРУХТОМ

Відповідно до чинного законодавства протидія порушенням порядку здійснення операцій з металобрухтом здійснюється відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та Кримінального кодексу України (далі – ККУ). В першу чергу хотілося б звернути увагу на те, що у порівнянні ККУ 1960р. та ККУ 2001р. одразу ж бачимо чітку різницю. Вона виявляється в тому, що ККУ 1960р. дублював назву статті, яка зараз передбачена КУпАП у ст. 164-10.

З викладеного цілком очевидним постає завдання з'ясування доцільності врегулювання цього питання одразу в двох правових актах, а саме в кримінальному та адміністративному?

Порівняльний аналіз ст. 164-10 КУпАП та ст. 213 ККУ 2001 р. показує, що з огляду на адміністративне право увага звертається на «Порушення законодавства, що регулює здійснення операцій з металобрухту», в свою чергу Кримінальний Закон звертає увагу, й це чітко відображено в назві, на порядок здійснення даних операцій. Але ж відразу може виникнути питання: з порушенням законодавства неуже можливий правильний порядок здійснення операцій з металобрухтом? Таким чином можна сміливо зауважити, що назва статті за даний вид правопорушення в КУпАП є більш ширшою змістовно за ту, яка викладена в ККУ.

Що ж стосується загальної характеристики, то паралельно порівнявши обидві статті, з впевненістю можна стверджувати, що простежується подібність описання ознак діяння шляхом законодавчого закріплення бланкетних диспозицій, для з'ясування змісту яких необхідно звернутися до Закону України «Про металобрухт» від 05.05.1999, Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000, Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо упорядкування експортних операцій з металобрухтом» від 04.11.2002 № 1653, затвердженої наказом Держпідприємництва України та Мінполітики від 25.02.2003 № 14/65.

Однак слід звернути увагу й на те, що за змістом своєї назви ст. 213 КК цілком може охоплюватись назвою ст. 164-10 КУпАП яка звучить наступним чином: «Порушення законодавства, що регулює здійснення операцій з металобрухтом». Саме з цього ми можемо зробити висновок, що зміст законодавства про операції з металобрухтом охоплює і обов'язковість державної реєстрації, і отримання спеціального дозволу (ліцензії).

Якщо проводити паралельний аналіз цих статей слід вказати, що об'єктом злочину передбаченого ст. 213 ККУ виступають суспільні відносини, пов'язані зі встановленим порядком здійснення операцій з металобрухтом; учасниками цих відносин виступає держава в особі органів державної реєстрації та ліцензування, а з іншого боку – суб'єкти економічної діяльності; предметом зазначених відносин є брухт кольорових і чорних металів, стосовно якого необхідно встановити порядок здійснення державної реєстрації та отримання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення операцій з металобрухтом. Якщо ж звернути увагу на об'єкт правопорушення передбаченого ст. 164-10 КУпАП, то ним є суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення операцій з металобрухтом.

З об'єктивної сторони можна помітити чітку, хоча досить-таки «незначну» на перший погляд межу відмежування даних діянь, – це ті складові, що утворюють об'єктивну сторону. Тобто звертається увага на те, що ст. 213 ККУ не передбачена відповідальність за порушення ліцензійних умов здійснення операцій з металобрухтом. Отже, саме таким чином законодавець визначив певні умови, за яких відповідно до ст. 213 ККУ може наставати кримінальна відповідальність, це здійснення операцій з брухтом кольорових та чорних металів без 1) державної реєстрації або 2) без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством; 3) надання приміщень та споруд для розташування незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту; 4) організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

Дослідивши суб'єктивні ознаки вказаних діянь можемо стверджувати наступне. Суб'єктивна сторона діяння, передбаченого ст. 164-10 КУпАП характеризується наявністю вини як і формі умислу так і в формі необережності. Що ж стосується ст. 213 ККУ, то тут суб'єктивна сторона характеризується лише умисною формою вини – прямим умислом. Особливу увагу при цьому слід привернути саме на мету – одержання доходу, що відмежовує застосування ст. 213 ККУ від ст. 164-10 КУпАП, яка діє за умови відсутності такого доходу.

При вивченні суб'єкта обох складів неправомірних діянь різниця полягає лише в посиленні відповідальності за вчинення протиправних діянь в минулому у ч. 2 ст. 213 ККУ – це раніше судимої особи, тобто особи, яка раніше засуджувалась за ч. 1 або ч. 2 цієї статті і судимість якої не знята чи не була погашена у встановленому законом порядку.

І нарешті, звертаючи увагу на санкції обох статей, бачимо різницю, що виражається негативних наслідках для винного. Так, якщо санкція ст. 164-10 КУпАП передбачає покладення штрафу від двадцяти до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян з конфіскацією металобрухту, а також грошей, отриманих від його реалізації, то санкція ст. 213 ККУ передбачає штраф від ста до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або громадськими роботами від ста до двохсот годин.

Отже, на підставі проведеного аналізу можна відмітити, що має існувати досить чітке відмежування випадків настання кримінальної або ж адміністративної відповідальності в діяннях, пов'язаних з порушенням порядку здійснення операцій з металобрухтом.

*****

Ковалевська Катерина Олександрівна, студент групи ПЗдср-08-8 ХНУВС
Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПЕС ХНУВС Титаренко Л. Г.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Поняття злочину є визначальним поняттям у науці кримінального права. У світі не існує єдиного визначення поняття злочину та його ознак. Це зумовлено не тим, що законодавство зарубіжних країн по-різному розвинуто, а від історико-національних традицій, належністю до певної юридично-правової сім'ї, системи кримінально-правових відносин, а також від змісту суспільних цінностей, які охороняє кримінальний закон.

У кримінальних законах ряду країн визначення поняття злочину або зовсім не даються (КК Японії, КК Республіки Сан-Марино), або є такими, що відображають лише юридичну властивість злочинів, тобто є формальними. Таке визначення поняття злочину дається, зокрема, у КК Іспанії, ФРН, Швеції, Франції, США. Формальними, як правило, є доктринальні визначення поняття злочину у зарубіжній теорії права. Злочином визнається діяння, заборонене законом (причому часто – не тільки кримінальним) під загрозою покарання. Тобто в кримінальних кодексах цих та деякий інших зарубіжних держав відсутня вказівка законодавця на матеріальну ознаку злочину – його суспільну небезпечність.

Так, у КК Федеративної Республіки Німеччини у другій главі, яка має назву «Пояснення термінів» міститься § 12 «Злочини і проступки». Відповідно до ч. 1 § 12 злочином являються протиправні діяння, за вчинення яких в якості мінімального покарання передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від одного року і більше. Відповідно до ч. 1 ст. 9 КК Швейцарії злочином визнається злочинне діяння, яке карається каторжною тюрмою.

Таким чином, стає очевидним, що законодавці певних країн при визначенні поняття злочину, відмовилися від його матеріальної ознаки.

Отже у КК більшості зарубіжних країн поняття злочину є формальним, тобто здебільшого зводиться до визначення його як діяння, забороненого під загрозою покарання, передбаченого кримінальним законом, чи діяння, яке порушує кримінально-правову норму.

Що ж до нашої країни, то за часи чинності КК України 1960 р. поняття та ознаки злочину були сформульовані в ст. 7 КК, відповідно до якої «злочином визнається передбачене кримінальним законом суспільно-небезпечне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на суспільний лад України, її політичну і економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а так само інше передбачене кримінальним законом суспільно-небезпечне діяння, яке посягає на правопорядок». Виходячи із змісту цієї статті вчені-юристи виділяли дві ознаки злочину: протиправність (протизаконність) і суспільну небезпечність.

На відміну від багатьох інших країн, в Україні поняття злочину не лише має значне теоретичне обґрунтування, а й отримало своє законодавче закріплення і містить у собі необхідну і достатню кількість ознак, які дають можливість відмежувати злочин від інших правопорушень та від правомірної поведінки.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 чинного КК України 2001 року «злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину».

Наведене поняття злочину є формально-матеріальним і містить вказівку на такі обов'язкові ознаки злочину: 1) злочином є лише діяння (дія або бездіяльність); 2) відповідне діяння передбачене чинним КК, тобто воно є протиправним; 3) вказане діяння є суспільно небезпечним; 4) воно є винним; 5) це діяння вчинене суб'єктом злочину; 6) воно є кримінально караним, що витікає з вимог ч. 2 ст. 1 КК України і є також обов'язковою ознакою. Відсутність хоча б однієї із цих ознак вказує на відсутність злочину.

На нашу думку, формально-матеріальне визначення поняття злочину є найбільш повним. Ознака суспільної небезпечності тісно пов'язана із кримінально-правовим розумінням потерпілого, оскільки вона є матеріальною ознакою злочину і прямо вказує на те, що злочином завдається шкода певним об'єктам криміналь-

но-правової охорони. Від того, як законодавець сформулює поняття «злочину» буде залежати і поняття потерпілого, його місце в науці кримінального права.

*****

Кордонська Дар'я Сергіївна, студент групи ПЗдср-08-2 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПЕС ХНУВС, канд. юрид. наук, доцент Канібер Ю. М.

ПРО ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

В Україні корупція є однією з проблем, які потребують невідкладного розв'язання. Вона становить значну загрозу демократії, реалізації принципу верховенства права, соціальному прогресу, національній безпеці, становленню громадянського суспільства.

На міжнародному рівні Україна має репутацію надзвичайно корумпованої держави, про що свідчить її незмінно низький рейтинг за рівнем доброчесності, визначений за результатами досліджень, проведених протягом останніх років авторитетними міжнародними інституціями. Зокрема, індекс сприйняття корупції (дослідження Transparency International) в Україні у 2008 році становив 2,6 (за методологією цього дослідження, до держав з небезпечним рівнем доброчесності належать ті, в яких значення індексу менше ніж 3).

Офіційна статистика веде облік корупційних правопорушень, визнаних такими згідно із Законом України «Про боротьбу з корупцією». Загалом за рік складається від трьох до п'яти тисяч адміністративних протоколів про корупційні правопорушення, вчинені переважно особами, які займають посади державних службовців шостої–сьомої категорій. До найпоширеніших корупційних діянь належить хабарництво. За даними статистики, протягом останніх трьох років правоохоронними органами щороку реєструється близько 3 тисяч фактів хабарництва.

Значного поширення набули підкуп осіб, уповноважених на виконання функцій держави («корупційний лобізм»), а також виконання державними службовцями незаконних, корупційних за змістом посередницьких функцій у відносинах третіх осіб з органами державної влади, що стало явищем не ситуативним, а постійним. Мають латентний характер й інші види корупційних проявів, зокрема сприяння влаштуванню на роботу своїх родичів, близьких, знайомих, отримання «комісійних» від учасників процедур державних закупівель, неофіційне «спілкування» з представниками підприємств, організацій, що належать до сфери управління або мають договірні відносини з органами державної влади, ведення підприємницької діяльності через підставних осіб або родичів чи близьких, отримання не передбачених законом пільг, привілеїв та подарунків у дні особистих та державних, релігійних свят.

Головним напрямом розв'язання проблеми доброчесності в органах виконавчої влади є вдосконалення інституту державної служби, адміністративних процедур у цих органах та порядку здійснення державних закупівель. Саме у цих сферах спостерігаються тенденції до посилення корупційних ризиків.

Тому створення дієвої системи запобігання корупції, розроблення комплексних заходів для протидії цьому явищу, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків є одним із пріоритетів держави на протязі останніх років. З метою вдосконалення правових та організаційних засад запобігання і протидії корупції Указом Президента України від 11 вересня 2006 року схвалена Концеп-

цію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». На жаль, прогресивні положення цієї програми досі не реалізовані. Треба сподіватися, що нову якість політики подолання корупції набуде з вступом в дію пакету антикорупційних законів, що прийняті 11 червня 2009 року: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», «Про засади запобігання та протидії корупції».

*****

Мачехін Євген Олегович, курсант групи ІКМ-07-11 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПФПСД ХНУВС Пироженко О. С.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ «КОМП'ЮТЕРНИМ» ЗЛОЧИНАМ

Розвиток інноваційних технологій у сфері технічного забезпечення життєдіяльності суспільства удосконалюється кожен день. З урахуванням зростання ролі комп'ютерних інформаційних систем у житті суспільства, збільшення масштабів їх використання для обробки інформації з обмеженим доступом в органах державної влади і управління, популярності глобальних комп'ютерних мереж Інтернету стає невідкладною потреба захисту цих систем та обробленої інформації від різноманітних злочинних посягань, пов'язаних з викраденням, перекрученням або знищенням комп'ютерної інформації, неправомірним використанням комп'ютерів, а також умисним порушенням роботи комп'ютерів.

В залежності від виду діяння особи, винні у вчиненні «комп'ютерних» злочинів, несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, дисциплінарну або матеріальну відповідальність. У статтях 361, 361-1, 361-2, 362, 363, 363-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачена відповідальність за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку.

В науковій літературі стверджується про необхідність внесення суттєвих змін до розділу XVI Особливої Частини чинного КК України. На нашу думку, в чинних нормах кримінального закону закріплено достатню кількість суспільно-небезпечних діянь, які визнані злочинами у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку. Однак, деякі доповнення можуть бути корисними для процесу вдосконалення цього розділу. Вважаємо доцільним внести наступні зміни до ст. 361, 362 та 361-2 КК України:

1. Передбачити таку кваліфікуючу ознаку: ті самі дії, що передбачені ч.1 відповідної статті, але стосовно інформації, яка становить державну таємницю, а також інформації, яка міститься в обліках правоохоронних органів.

2. В примітці до ст. 361 КК України розтлумачити поняття обліків правоохоронних органів. Під такими будуть розуміти систему реєстрації певних об'єктів та їх ознак, осіб та їх прикмет, подій та їх обставин для запобігання злочинам, їх розкриття, розшуку та впізнання об'єктів, узятих під контроль правоохоронними органами.

Для встановлення питання щодо належності інформації до державної таємниці зазначити необхідність звернення до Закону України «Про державну таємницю».

3. Передбачити особливо кваліфікуючу ознаку: ті самі дії, вчинені працівником правоохоронного органу.

Зосередження уваги на цьому зумовлено підвищеним ступенем суспільної

небезпеки в разі несанкціонованих дій з даними категоріями інформації. Так, наприклад, важко уявити, що потягне за собою отримання злочинцями доступу до оперативних обліків органів внутрішніх справ та можливість вчинення певних дій з ними. Розповсюдження або знищення такої інформації безумовно призведе до зросту кількості злочинних діянь в суспільстві. Аналогічно не виникає сумнівів щодо негативних наслідків отримання злочинцями можливості ознайомлення з відомостями, що містять в собі державну таємницю.

Враховуючи викладене, ми вважаємо, що українське законодавство, направлене на боротьбу зі злочинами у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, повинно бути продумано більш детально, оскільки з розвитком сучасних технологій злочини цієї групи стають все більше витонченими. Є необхідність створення єдиної концепції протидії комп'ютерній злочинності.

*****

Насіров Тофір Тахір огли, студент групи ПЗдср-08-8 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
ІІНІ ПЕС ХНУВС Титаренко Л. Г.

ЮРИДИЧНА ОСОБА, ЯК СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ

На сьогоднішній день питання визнання юридичних осіб суб'єктами злочинів є вельми актуальним як для закордонного, так і для вітчизняного кримінального права.

У 1978 році Європейський комітет з питань злочинності Ради Європи рекомендував парламентам країн-членів Ради визнати юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності. У 1985 році ця рекомендація була підтверджена Сьомим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками. Деякі аспекти кримінальної відповідальності юридичних осіб були висвітлені в працях Є. Є. Дементьєва, С. Г. Келіної, Н. Є. Крилова, Н. Ф. Кузнецова, А. В. Наумова, О. С. Нікіфорова та ін.

У вітчизняній теорії кримінального права на даний момент відсутня єдина думка щодо можливості використання такого інституту в Україні. Хоча подібні ідеї широко висвітлюються в науковій літературі, проте вчені-представники кримінального, цивільного та адміністративного права, й досі не в змозі виробити теоретичну конструкцію, яка б зняла вказані протиріччя, але наукові дослідження вказаних вчених є великим внеском до теорії кримінального права.

У багатьох країнах світу юридичні особи притягаються до кримінальної відповідальності вже досить давно. Інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб притаманний країнам не лише англосаксонської правової сім'ї, а й континентальної системи права.

Так, згідно із законодавством Великої Британії злочинне діяння визнається вчиненим корпорацією, якщо воно здійснене безпосередньо нею або за допомогою інших осіб. У кримінальному праві США питання притягнення до кримінальної відповідальності юридичних осіб закріплені як у федеральному законодавстві, так і в законах штатів. Наприклад, корпорація може бути засуджена за здійснення посягання, яке є порушенням, і полягає в невиконанні покладеного законом на корпорацію спеціального обов'язку вчинити певні дії. В кримінальному законодавстві Франції юридична особа також визнається суб'єктом злочину. У Кримінальному кодексі Франції зазначено, що всі юридичні особи, крім держави, несуть кримінальну відповідальність за вчинення злочинних діянь. Проте, при цьому

кримінальна відповідальність юридичних осіб не виключає кримінальної відповідальності фізичних осіб, що вчиняють ті самі дії. На відміну від країн англосаксонської системи права, система кримінальних покарань, що застосовуються до юридичних осіб, досить розроблена. До таких покарань КК Франції відносить ліквідацію юридичної особи, заборону діяльності (тимчасову або остаточну), конфіскацію предметів, які використовувалися для вчинення злочинних дій, афішування судового рішення, яким особа притягується до кримінальної відповідальності, тощо. Юридичні особи є суб'єктами злочину і в інших європейських (ФРН, Нідерланди, Данія, Норвегія, Фінляндія, Румунія, Молдова, Литва тощо), мусульманських (Ліван, Сирія) та азійських (Китай, Індія, Японія) державах.

У нашій країні це питання обговорюється давно, зокрема, перед прийняттям чинного Кримінального кодексу України. Однак ця ідея не знайшла свого втілення. Як відомо, склад злочину утворюють об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона злочину. Згідно із ст. 18 КК України суб'єктом злочину може бути лише фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Крім того, суб'єкт злочину може бути загальним та спеціальним. Тобто законодавець закріпив в Особливій частині КК України склади злочинів, де суб'єкту злочину, окрім загальних ознак, притаманні спеціальні ознаки.

А щодо юридичної особи, як суб'єкта злочину, то кримінальне право України категорично не визнає юридичну особу в якості суб'єкта злочину.

Таким чином, слід зробити висновок, що у світі існує практика визнання юридичної особи в якості суб'єкта злочину. Незважаючи на те, що тенденція закріплення юридичної особи, як суб'єкта кримінальної відповідальності, наочна, проте при застосуванні її у нашій країні вона буде стикатися з непереборними перешкодами. Введення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб вимагає істотного перегляду багатьох його інститутів, пов'язаних як з розумінням злочину, так і з розумінням покарання.

*****

Харківський Олексій Сергійович, курсант групи ІСД-08-7 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПФПСД ХНУВС, канд. юрид. наук Байлов А. В.

ПЕРЕДУМОВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИМИРЕННЯМ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ

Стаття 46 Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачає інститут (вид) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, який є одним з найбільш дієвих механізмів вирішення кримінально-правових конфліктів, санкціонованих державою. Цей інститут надає можливість: потерпілому – більш оперативно отримати належну компенсацію заподіяної йому шкоди; особі, яка вчинила злочин, – бути звільненою від кримінальної відповідальності; державі – зекономити фінансові та інші ресурси для боротьби зі злочинністю.

Підставою цього виду звільнення від кримінальної відповідальності є сукупність таких умов: 1) вчинення особою злочин вперше; 2) діяння належить до злочинів невеликої тяжкості (при цьому не вимагається, щоб ними були, так звані, злочини приватного обвинувачення); 3) особа, яка вчинила такий злочин, примирилася з потерпілим; 4) відшкодування завданих збитків або усунення

заподіяної шкоди. При цьому не вимагається, щоб суб'єкт, який вчинив злочин, шире покався і активно сприяв розкриттю злочину.

Стаття 46 КК передбачає звільнення від кримінальної відповідальності тільки у випадку вчинення злочину невеликої тяжкості. Згідно із ч. 2 ст. 12 КК злочином невеликої тяжкості є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання. Для порівняння, ст. 76 КК Російської Федерації передбачає можливість звільнити особу від кримінальної відповідальності, якщо вона вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості. Зважаючи на тенденцію до гуманізації кримінального права, вважаємо за доцільне розширити перелік передумов даного виду звільнення від кримінальної відповідальності, а саме, ст. 46 КК викласти у такій редакції: «Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду».

Примирення з боку потерпілого повинно бути результатом його вільного волевиявлення, тим самим виключати будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором, та з яких мотивів. Неприпустимим є неправомірний вплив на потерпілого як з боку слідчого, прокурора чи судді, так і з боку винного чи з його згоди інших осіб (наприклад, залякування потерпілого або його близьких, погрози на їх адресу тощо). А тому вважаємо, що не можна вести мову про примирення в тому випадку, якщо потерпілий перебуває у службовій, матеріальній чи інших залежності від підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного, а також суб'єкта, який проводить розслідування. Суд не має права прийняти рішення щодо звільнення від кримінальної відповідальності в тому випадку, коли примирення здійснюється під тиском потерпілого, спрямованим на виконання підсудним таких дій, які суперечать основним правам та свободам людини або етичним засадам кримінального судочинства. Якщо потерпілими від злочину є декілька осіб, то винний може примиритися з кожним із них. Необхідно зазначити, що недосягнення примирення хоча б з одним із потерпілих виключає можливість застосування звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК до особи, яка вчинила злочин щодо кількох потерпілих.

Таким чином, можна зробити висновок, що положення ст. 46 КК є закріпленням відомого зарубіжному законодавству інституту медіації як альтернативного способу врегулювання кримінально-правових конфліктів, в основу якого покладено посередництво у примиренні сторін.

*****

Чупринін Олександр Олегович, курсант групи ІКМ-07-11 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри кримінального права та кримінології
ННІ ПФПСД ХНУВС Пироженко О. С.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КОЛЕКТОРІВ

Низька ефективність державного механізму стягнення боргів в умовах економічної нестабільності спровокувала появу маси колекторських фірм.

Колекторські фірми (з англійської «collect» – «стягати») – це компанії, які за певну винагороду займаються поверненням боргів. Вони можуть бути як певним підрозділом структури банку, так і самостійною організацією.

Робітниками даних фірм (колекторами) є колишні працівники прокуратури, міліції, Служби безпеки України, у яких є старі знайомства для отримання

конфіденційної інформації про «проблемних» клієнтів. Також там працюють напівкримінальні елементи (групи фізичного і морального впливу).

Згідно зі ст. 32 Конституції України, ніхто не може зазнавати втручання в особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Відповідно ж до ч. 6 ст. 23 Закону України «Про інформацію», інформація про особу охороняється Законом.

Статтею 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлено, що приватні особи та організації, які при виконанні своїх функцій або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали конфіденційну інформацію, зобов'язані не розголошувати цю інформацію.

Банк не має права її розголошувати інформацію про позичальників, бо такі дані вважаються банківською таємницею. Він може надати інформацію про боржника колекторам тільки тоді, коли це передбачено в кредитному договорі.

Колекторські фірми здебільшого діють досить жорсткими методами у яких простежується порушення статей вищезгаданих нормативних актів.

Як правило, робота з боржником проводиться в три етапи:

1. М'який етап (soft collection).

2. Жорсткий етап (hard collection).

3. Судовий етап (legal collection). Колекторські установи не зацікавлені у зверненні до суду, бо через довгу тривалість судових розглядів і тривале виконання рішень, вони не досягнуть швидкого повернення грошей.

На першому етапі колектори за допомогою листування, телефонних розмов та SMS-повідомлень нагадують боржнику сплатити борг.

На другому – відбуваються безпосередні контакти із боржниками. Їх вистежують за місцем проживання і роз'яснюють наслідки несплати кредиту, можливості відстрочки або реструктуризації боргу, надсилання претензії або копії позовної заяви до суду без фактичного подання позову до суду, звернення до правоохоронних органів із заявами про вчинення боржником злочину (шахрайства) тощо. Ці дії супроводжуються психологічним тиском на неплатників через членів їх родин, близьких, співробітників (повідомлення на роботу про наявність у неплатника невиконаного зобов'язання).

Необхідною передумовою вчинення такого впливу є наявність інформації про цих осіб, їхні номери телефонів, адреси місця проживання та роботи.

Ті чи інші дії колекторів можуть бути кваліфіковані за окремими статтями Кримінального кодексу України (ст. 163 «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер», ст. 182 «Порушення недоторканності приватного життя», ст. 189 «Вимагання», ст. 190 «Шахрайство», ст. 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», ст. 232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці», ст. 355 «Примусування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань»).

Аналіз законодавства нашої держави свідчить про те, що на сьогодні ще не існує законодавчого акту, який би регулював діяльність колекторських фірм. Тому, на нашу думку, така діяльність є квазізаконною, а при порушенні чинного кримінального законодавства – кримінально караного.

Необхідно зазначити, що забороняти діяльність колекторських фірм є недоцільним, але вона має бути чітко врегульована нормами законодавства.

*****

Секція 5
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА

Іванюк Василь Анатолійович, курсант групи ІКМ-07-2 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу ННІ ПФПСД ХНУВС,
канд. юрид. наук Лешукова І. В.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

За чинним КПК України сторона захисту значною мірою відсторонена від участі у збиранні та фіксації доказів. Наприклад п. 4 ч. 2 ст. 48 КПК України передбачено право захисника бути присутнім на допитах підозрюваного, обвинуваченого та при виконанні інших слідчих дій, виконувати за їх участю або за їх клопотанням чи клопотанням самого захисника, а при виконанні інших слідчих дій – з дозволу дізнавача, слідчого. Але жодною нормою КПК України не передбачене право захисника, який є присутнім під час слідчої дії, ставити запитання, допитувати. Думаємо, що новий процесуальний кодекс повинен усунути ці недоліки. Погоджуємося з думкою Н. Квасневської про те, що концепція справедливого судового розгляду гарантує право на обґрунтоване судові рішення. Така вимога логічно пояснюється обов'язком справедливого судового розгляду і є необхідною для здійснення правосуддя на всіх стадіях процесу. Саме тому суд зобов'язаний викласти в розумній формі обґрунтоване схвалене рішення чи вирок. Просте посилення на положення законодавства не є належним обґрунтуванням. Після передання справи до суду, особа, яка звинувачується системою досудового слідства у вчиненні злочину майже немає шансів довести у суді свою невинувність. Вірогідність виправдовувального вироку становить лише пів відсотка. Для порівняння: в Європі ця цифра складає 40 %, у дореволюційній Росії суди виносили 25 % виправдовувальних вироків, а сьогодні в Росії суди присяжних виносять близько 20 % таких вироків. Тому вважаємо, що доцільним є питання про створення і в наших судах, суду присяжних. Ми розділяємо думку І. Русакової про те, що у концепції удосконалення суддівства для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента від 11 травня 2006 року, вказано, що діяльність суду присяжних необхідно врегулювати законодавством, передбачивши його використання лише в окремих категоріях кримінальних справ. Обвинувачений повинен мати право вибирати: його справу розглядатиме суд присяжних чи колегія професійних суддів. Функції присяжних повинні бути відокремлені від функцій професійного судді. Присяжні у своєму вердикті вирішують лише питання факту, а професійні судді на основі вердикту присяжних і норм кримінального права постановляють вирок. Також вважаємо, що участь громадян в управлінні збільшує демократичну цінність правосуддя. В Україні і ті ж пів відсотка виправдовувальних вироків скасовуються апеляційними судами. За даними Голови Верховного Суду України В. Опоценка апеляційні суди суцільно скасовують виправдовувальні вирокі місцевих судів – у першому півріччі скасовано майже 83 % таких вироків. Проведене соціальне опитування О. Овчаренком громадян, які засвідчили, що за 5-бальною шкалою діяль-

ність судової влади України на «задовільно» оцінили – 49 %, на «незадовільно» – 26,9 %, 15 % – «дуже погано» і лише 9 % на «добре і дуже добре. Ці дані свідчать про те що, суспільство не довіряє нашому судочинстві, і тому введення суду присяжних змінило би їхню думку, оскільки вони б самі обирали вирок.

Таке положення в українських судах обумовлюється тією обставиною, що як кримінально-процесуальна доктрина, так і слідча і судова практика, приймають зібрані слідчими органами матеріали як докази у кримінальній справі. Виходить, що суд, отримавши від прокурора справу у порядку ст. 225 КПК України із зібраними доказами, просто зобов'язаний підтвердити висновки органів досудового розслідування і прокурора щодо винності особи. Проблемою в ознайомленні і розгляді справ суддею є те що майже на кожній сторінці в справі йдеться про винність особи. Тому для вирішення таких проблем треба ввести необхідні зміни до кримінально-процесуального закону України.

*****

Колінько Роман Сергійович, курсант групи ІСД 07-6 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри кримінального процесу
ННІ ПФПСД ХНУВС Кочура О. О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ФОРМИ ДІЗНАННЯ

Боротьба зі злочинністю з використанням процесуальних засобів здійснюється у досудових стадіях процесу органами дізнання і досудового слідства. Від того, як організована діяльність цих органів, залежить і ефективність боротьби.

В умовах зростання злочинності проблема подальшого удосконалення роботи слідчого апарату – кримінальної юстиції держави – має для України першочергове значення. Разом з тим, це складне і відповідальне завдання вирішується неоднозначно. Одні вчені і практики висловлюються за створення єдиного Слідчого комітету. Інші – пропонують запровадити при судах інститут судових слідчих. Треті виступають за збереження існуючого «відомчого» досудового слідства.

Як я вважаю, світовий досвід боротьби із злочинністю свідчить на користь збереження «відомчої» організаційної побудови слідчих органів України, діючих на основі спільності завдань та цілей, єдності процесуального регулювання та прокурорського нагляду. При цьому, слід виходити з того, що в своїй сукупності «відомчі» слідчі ланки та дізнання в будь-якій державі є не чим іншим як єдиним слідчим апаратом.

На мою думку, зусилля держави, пов'язані з удосконаленням роботи органів слідства та дізнання, повинні бути направлені по іншому руслу на покращання рівня взаємодії та координації всіх «відомчих» слідчих ланок як між собою, так і з оперативно-розшуковими та іншими підрозділами правоохоронної системи України, експертними установами, громадськими організаціями, а також на підвищення професійної підготовки та майстерності слідчих, озброєння їх досягненнями сучасної науки і техніки. Інакше кажучи, центральне місце повинна займати не проблема реорганізації слідства, а всебічне удосконалення взаємозв'язків діючого слідчого апарату з усіма органами, що ведуть боротьбу із злочинністю.

Таким чином, поєднання слідчої, оперативно-розшукової та іншої правоохоронної діяльності в одному відомстві, використання його потенціалу дозволяє вирішувати питання організації боротьби із злочинністю на комплексній основі, проводити її всебічно і об'єктивно без взаємних звинувачень, а також оптимі-

зуючи окремі слідчі дії, зберігаючи процесуальні ресурси, підвищувати загальний рівень слідчої діяльності.

Говорячи про «реформування» дізнання, необхідно пам'ятати, що орган дізнання – це специфічна організація, чутлива до всіляких «революційних» перебудов, які можуть взагалі зруйнувати основи її нормального функціонування. Ось чому організація названої державної інституції повинна будуватися тільки на твердому науковому підґрунті.

Отже, дізнання є однією з двох форм провадження досудового розслідування в справі, що зумовлює актуальність та важливість дослідження його процесуальної форми й організації.

Дізнання – це заснована на процесуальному законі діяльність спеціально уповноважених адміністративних органів, спрямована на припинення і розкриття злочинів, розшук і викриття винних. У кримінально-процесуальному законі даний вичерпний перелік органів, наділених правом провадити дізнання. Для всіх них функція дізнання не є основним видом діяльності. З необхідністю робити розслідування злочинів вони зіштовхуються лише у певних випадках, коли це необхідно і неминуче. У таких випадках дії цих органів регулюються нормами кримінально-процесуального закону, і вони виступають як органи дізнання.

*****

Тороканець Валентина Володимирівна, курсант групи ІСД-07-6 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри кримінального процесу
ННІ ПФПСД ХНУВС Кочура О. О.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДОКАЗУВАННЯ

Значимість правильного здійснення процесу доказування привертає увагу дослідників до цієї проблеми, яка розроблялася багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями. У юридичній літературі знайшли відображення розробки різних аспектів процесу доказування в залежності від їх оціночних критеріїв. Такі питання поставали та розв'язувалися у деяких галузях кримінально-процесуального права. Але широта питань, пов'язаних з доказуванням, настільки велика, що їх дослідження є постійною вимогою часу. Особливо це стосується сучасного стану, коли внесено ряд змін до чинного кримінально-процесуального законодавства та відбувається підготовка до прийняття нового КПК України.

Досить дискусійним є питання щодо самого поняття кримінально-процесуального доказування, його мети та елементів.

Кримінально-процесуальне доказування – це діяльність суб'єктів кримінального процесу по збиранню (формуванню), перевірці та оцінці доказів та їх процесуальних джерел, а також формування ними на цій підставі певних тез (наприклад, про винність або невинуватість даної особи) наведення аргументів для їх обґрунтування. Така позиція на мій погляд, є цілком правильною, однак її не завжди враховують при розробці визначень поняття доказування у кримінальному процесі, як у монографічній, так і в навчальній літературі.

У більшості процесуальних літературних джерел справедливо відзначається, що метою кримінально-процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини, тобто вона може бути досягнута тільки у випадку, коли всі висновки, що відображають об'єктивну реальність, є істинними.

Зміст процесу доказування досить багатий, він включає в себе моменти як

чуттєвого і раціонального пізнання, так і практичної діяльності на різних стадіях кримінального судочинства. Зміст розкривається через його елементи. До них відносять: а) збирання (формування) доказів та їх процесуальних джерел; б) перевірка цих доказів і джерел; в) оцінка доказів та їх процесуальних джерел; г) прийняття процесуального рішення та його аргументація (мотивація).

У процесуальній документації процес доказування іноді поділяється на два аспекти, розподіляючи три загальних елемента (збирання, перевірку та оцінку доказів):

1) доказування як діяльність щодо збирання, перевірки і оцінки доказів та їх процесуальних джерел;

2) доказування як логічне і процесуальне формування та обґрунтування певної тези, ствердження висновків у справі.

В принципі з цим можна погодитися, якщо виділення проводиться з метою кращого розуміння і опанування змісту доказування. Однак, оцінка доказів та їх процесуальних джерел завжди завершується прийняттям певного процесуального рішення та його обґрунтуванням, на якому б етапі розслідування це не відбулось. І ці два елементи не утворюють єдиного цілого, тобто оцінка не включає в себе прийняття рішення та його мотивацію, останні виступають як результат оцінки доказів та їх джерел. Крім того, всі рішення, як і попередні елементи доказування, передбачені в кримінально-процесуальному законі.

У процесуальній літературі елементи процесу доказування іноді називають етапами доказування. Мабуть, це не зовсім правильно, оскільки з етимологічних позицій ці терміни мають різне тлумачення. Етап розглядається як проміжок у часі, що має свій початок, кінець, а елемент – як нерозривна частина одного цілого. Загальновідомо, що процес доказування і є тим нерозривним процесом пізнання, в якому названі вище елементи повторюються, змінюючи один одного.

Тому, на мою думку, доказування охоплює чотири елементи і завершується прийняттям процесуального рішення та його обґрунтуванням.

Підводячи підсумок, варто сказати, що доказування в кримінальному судочинстві як різновид процесу пізнання є діяльністю розумовою, що протікає відповідно до законів логіки, визначених логічних формах. Але, разом з цим, це і практична діяльність, що суворо регламентована процесуальним законом.

*****

Хомюк Сергій Петрович, курсант групи ІСД-07-6 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри кримінального процесу
ННІ ПФПСД ХНУВС Кочура О. О

НЕДОПУСТИМІСТЬ ПОГІРШЕННЯ СТАНОВИЩА ЗАСУДЖЕНОГО ЧИ ВИПРАВДАНОГО: ПРИНЦИП ЧИ ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ?

Однією з рис касації є *недопустимість погіршення становища засудженого чи виправданого*. Заборона «повороту на гірше» виступає істотною гарантією права засудженого (виправданого) на захист, свободи оскарження ними вироку і водночас – гарантією правосуддя, оскільки є засобом виявлення і виправлення порушень закону в діяльності слідчих органів та судів. В силу цієї заборони касаційний суд, здійснюючи перевірку законності та обґрунтованості винесених по справі рішень, має право пом'якшити призначене судом першої чи апеляційної інстанції покарання або застосувати закон про менш тяжкий злочин.

Касаційний суд вправі скасувати обвинувальний вирок, постановлений апеляційним чи місцевим судом, ухвалу апеляційного суду щодо вироку місцевого суду у зв'язку з необхідністю застосувати закон про більш тяжкий злочин або більш суворе покарання лише у тому разі, коли з цих підстав вніс подання прокурор або подав скаргу потерпілий чи його представник (ч. 2 ст. 397 КПК України). Скарги інших учасників процесу на м'якість покарання або необгрунтоване застосування закону про менш тяжкий злочин не можуть служити підставою для скасування вироку. Єдине, коли можливий "поворот на гірше" за скаргою засудженого, це якщо при новому розслідуванні справи буде встановлено, що обвинувачений вчинив більш тяжкий злочин або коли збільшився обсяг обвинувачення (ч. 2 ст. 400 КПК України).

В юридичній літературі спірним до цього часу залишається питання про місце інституту заборони «повороту на гірше» в системі кримінально-процесуального законодавства. Одні вчені-процесуалісти вважають заборону «повороту на гірше» принципом кримінального процесу (Л. І. Лазарева, Т. М. Мірошніченко, І. Д. Перлов, Р. Д. Рахунов, А. Л. Рівлін, А. Л. Ципкін та ін.), інші – процесуальною гарантією (Н. Я. Калашникова, Є. Ф. Куцова, П. Ф. Пашкевич).

На мій погляд, заборону «повороту на гірше» слід вважати процесуальною гарантією, а не принципом кримінального процесу, виходячи з таких міркувань.

По-перше, заборона «повороту на гірше» не виключає того, що з метою успішного виконання завдань правосуддя становить підсудного (засудженого), за наявності передбачених законом підстав та умов, може бути змінено не тільки в кращий, але й гірший для нього бік (ст. 277, 378 КПК України). А це не відповідає одній з вимог, якій повинен відповідати принцип – таке правило повинно бути загальним, категоричним, імперативним положенням і виступати характерною, типовою рисою кримінального процесу.

По-друге, характерною властивістю принципів кримінального процесу є те, що їх порушення означає незаконність рішення у справі та обов'язкове його скасування. Заборона «повороту на гірше» не відповідає і цій вимозі, оскільки порушення такої заборони не у всіх випадках тягне за собою обов'язкове скасування рішення. Так, якщо органи досудового слідства кваліфікували дії обвинуваченого за статтею закону про більш тяжкий злочин, ніж фактично був ним вчинений, то суд першої, апеляційної чи касаційної інстанції має право перекваліфікувати його дії на закон про менш тяжкий злочин та постановити законне і справедливе рішення. Це стосується і тих випадків, коли суд першої чи апеляційної інстанції, розглянувши кримінальну справу, неправильно застосував до підсудного статтю закону про більш тяжкий злочин і у зв'язку з цим призначив йому несправедливе покарання. В цьому випадку суд касаційної інстанції за скаргою засудженого чи його захисника або ж в ревізійному порядку має право без скасування вироку змінити кваліфікацію злочину на закон про менш тяжкий злочин і призначити покарання, яке відповідає тяжкості вчиненого злочину і особі винного (ст. 395, 397 КПК України).

Отже, заборона «повороту на гірше» є лише процесуальною гарантією кримінального процесу, однією із засобів реалізації принципу забезпечення права обвинуваченого на захист, а тому не може виступати загальним, керівним положенням, що є характерною ознакою будь-якого принципу кримінального процесу.

Побудова правової держави безпосередньо пов'язана з посиленням правового захисту особи, зміцненням гарантій політичних, економічних, соціальних

прав та свобод громадян. При цьому головне місце в забезпеченні цих прав належить суду як найбільш надійному гаранту прав людини і громадянина.

Сучасна судова система України визначається Конституцією України (ст. 125) і Законом України «Про судоустрій України» від 7 лютого 2002 р. Процес реформування сучасної судової системи – винятково важлива і актуальна проблема юридичної науки і практики, що має на меті піднести правовий та суспільний авторитет суду як Сучасна судова основного гаранта законності, прав та законних інтересів особи на шляху до створення в Україні судочинства охоронного типу. Перші кроки в цьому напрямі були зроблені в червні–липні 2001 р. шляхом внесення Верховною Радою України суттєвих змін і доповнень до чинного Кримінально-процесуального кодексу України. Ці зміни та доповнення закріпили нові ідеї демократичного та гуманістичного змісту, по-новому визначили суть та завдання окремих положень і інститутів кримінального судочинства, розширили гарантійну забезпеченість прав та законних інтересів особи. Важливе місце в цьому напрямі належить інституту перегляду судових рішень в порядку касаційного провадження кримінальної справи. Цей інститут виступає важливою процесуальною гарантією правосуддя і прав особи в кримінальному процесі, ефективним правовим засобом забезпечення законності, обґрунтованості і справедливості судових рішень та виконання інших завдань кримінального судочинства.

Відповідно до чинного законодавства єдиною касаційною інстанцією з перегляду кримінальних справ в Україні є Верховний Суд України і, зокрема, його Судова палата у кримінальних справах і Військова судова колегія.

Слід зазначити, що в одній главі КПК, в одних і тих самих статтях врегульовано різні правовідносини касаційного перегляду справ, судові рішення в яких не набрали законної сили, і справ, судові рішення в яких набрали законної сили, що значно ускладнює сприйняття і застосування закону. Це повинен врахувати законодавець при прийнятті нового КПК.

*****

Чечин Денис Вікторович, курсант групи ІКМ-07-2 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри кримінального процесу ННІ ПФПСД ХНУВС,
канд. юрид. наук Лешукова І. В.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогодні не існує нормативно закріпленого поняття доказування у кримінальному судочинстві України, тому певні науковці трактують його по-різному. На думку Л. М. Лобойка, кримінально-процесуальне доказування – це здійснювана в правових і логічних формах частина кримінально-процесуальної діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, що полягає у висуванні можливих версій щодо системи юридично значущих обставин кримінальної справи, у збиранні, перевірці та оцінці доказів за цими версіями, а також в обґрунтуванні на досудовому слідстві достовірного висновку про доведеність вини особи та його подальше обстоювання у судових стадіях процесу. Л. Д. Удалова вважає, що це здійснювана у встановленому законом порядку діяльність органів слідства, прокуратури, суду, особи, що проводить дізнання за

участю інших суб'єктів процесу із збирання, перевірки та оцінки доказів та їх процесуальних джерел, а також формулювання на цій основі певних тез і наведення аргументів для їх обґрунтування. Є. Г. Коваленко визначає процес доказування як формування, перевірка та оцінка доказів та їх процесуальних джерел, обґрунтування висновків з метою встановлення об'єктивної істини і прийняття на її основі правильного, законного і справедливого рішення.

Як бачимо, зазначені вище науковці включають в процес доказування збирання, перевірку та оцінку доказів, що проводиться органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду. Але на думку М. І. Костіна це діяльність у порушеній кримінальній справі судді, прокурора, слідчого, дізнавача, інших уповноважених кримінально-процесуальним законом суб'єктів, основу якої складають логічно-аналітичні операції з перевірки й оцінки сформованих доказів з метою встановлення підстав для кримінальної відповідальності і застосування покарання, захисту невинних осіб від необґрунтованого засудження, шляхом використання доказів для обґрунтування і мотивування відповідних процесуальних рішень. Він вважає, що збирання і практичні дії по перевірці доказів передують доказуванню, а їх результат слугує основою доказування. Отже М. І. Костін виключає з поняття доказування збирання доказів і їх перевірка. Тому ми не погоджуємося з такою точкою зору і більш схильні до думки трьох попередніх авторів. Вважаємо, що під *доказуванням* слід розуміти діяльність органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду по збиранню, перевірці та оцінці зібраних доказів та їх джерел та формування на їх основі відповідного висновку. Не можна починати процес доказування із оцінки доказів і відривати цей етап від самого збирання матеріалів, що стосуються справи.

Досить велика група науковців під обов'язком доказування вбачає обов'язок органу дізнання, слідчого, прокурора і суду повно, всебічно і об'єктивно встановити шляхом збору, перевірки і оцінки доказів усі обставини, необхідні для правильного вирішення справи, в тому числі встановлення яких забезпечує законні інтереси обвинуваченого, потерпілого, інших учасників процесу. Однак є й інший погляд на обов'язок доказування, який полягає в обов'язку доведення винності особи у вчиненні злочину. У той же час існує у теорії кримінального процесу і думка, що обов'язок доказування може переходити на обвинуваченого, підсудного та захисника. Думаємо, що обов'язок доказування має покладатися саме на сторону обвинувачення і ні в якому разі не на обвинуваченого чи підсудного. Протилежна точка зору суперечить принципам кримінального процесу і кримінальному законодавству взагалі.

Таким чином, вважаємо за необхідне включити в кримінально-процесуальний кодекс України норму, яка б закріпила поняття доказування.

*****

Секція 6
**УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС ЩОДО РОЗКРИТТЯ
ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ**

Веремієнко Вікторія Миколаївна, курсант групи ІКМ-07-12 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
ННІ ПФПСД ХНУВС, канд. юрид. наук Книженко С. О.

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВБИВСТВ,
ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ОТРУЄННЯ**

Розробка окремих методик розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи є актуальним напрямком в криміналістиці. Окремі проблемні питання розслідування вбивств, вчинених шляхом отруєння досліджувалися у роботах Д. К. Амирова, Р. С. Белкіна, Ю. Г. Корухова та інших, але в повному обсязі криміналістичної характеристики цих вбивств у криміналістиці не зроблено.

Основними елементами криміналістичної характеристики досліджуваних злочинів є: способи вчинення злочину, обстановка, особа злочинця, особа потерпілого, сліди злочину.

Характеризуючи способи вчинення отруєнь, слід зазначити, що найбільш поширеними серед них є такі: 1) введення отрути в організм шляхом ін'єкції; 2) підмішування отруйних речовин до їжі або питва жертви; 3) насичення отрутою (іншими токсичними речовинами) одягу та інших предметів побуту; 4) використання сильнодіючих речовин при ураженні дихальних шляхів жертви; 5) інші способи.

Слід визначити, що вбивству, вчиненому шляхом отруєння обов'язково передує підготовка, яка включає в себе: 1) вивчення особи жертви, її звичок, режиму, кола знайомих тощо; 2) підготовка засобів вбивства та вибір способів його вчинення; 3) усунення всіляких перешкод; 4) вибір сприятливої обстановки.

Характеризуючи обстановку вчинення досліджуваних злочинів, слід відмітити, що отруєння виняються незалежно від часу, пори року, доби. Для отруйника важливим є лише сприятливий момент, при якому злодій уникне підозри. Найчастіше місцем вчинення злочину є житло жертви, або місце найбільш частого перебування особи потерпілого (наприклад, місце роботи).

Характеризуючи особу отруйника, необхідно вказати, що найчастіше вбивство шляхом отруєння вчиняється: 1) жінками; 2) особою з певними вадами, або фізично слабкою; 3) особою, яка по службі має відношення до отруйних речовин; 4) особою, яка має творчі здібності, проявляє інтерес до літератури та науки; 5) особою, яка займає відповідальне становище та розраховує лише на себе; 6) особою, яка добре знає жертву та має доступ до житла чи речей потерпілого.

Отруйники відрізняються гострим розумом, кмітливістю, хитрістю та підступністю. Вони рідко бувають занадто темпераментними, ніколи не проявляють агресивності, образи запам'ятовують на довго. При вчиненні злочину переслідують мету помсти, або виняють отруєння через ревності, заздрощі, для знешкодження ворогів, або усунення перешкод.

Жертвою отруєння може стати будь-яка особа, що стала на шляху злочинця. Непоодинокими є випадки, коло потерпілий займає відповідальне становище

в суспільстві. Слід вказати, що за допомогою отрути посягають на життя таких осіб, яких важко вбити іншим способом, оскільки вони мають власну охорону і коло осіб, що наближені до них занадто вузьке.

Характерними слідами при отруєнні є: 1) різноманітні виділення людського організму; 2) сліди-залишки отрути на безпосередніх носіях; 3) рецептура на виготовлення отрути, спеціальна література, чорнові записи; 4) сліди-зміни в людському організмі; 5) інші сліди.

*****

Гуль Наталія Сергіївна, курсант групи ІСД-07-1 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ННІ ПФПСД ХНУВС Захарченко С. О.

ПРОБЛЕМИ ТАКТИКИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Екологічні злочини становлять групу діянь, що посягають на природоохоронні відносини і полягають у знищенні, привласненні природних об'єктів чи в іншому порушенні порядку користування ними. Так, розділ 8 чинного Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за злочини проти довкілля, у тому числі за забруднення або псування земель (ст. 239), забруднення атмосферного повітря (ст. 241), порушення правил охорони вод (ст. 242) та інші.

При розслідуванні вказаних злочинів, як і будь-яких інших виникає негайна необхідність огляду місця події слідчим. Під слідчим оглядом розуміють процесуальну дію слідчого, в якій він за участю зазначених у законі осіб виявляє, досліджує, оцінює і фіксує стан, властивості й ознаки матеріальних об'єктів, пов'язаних із розслідуваною подією, з метою з'ясування обставин, що мають значення для встановлення істини у справі.

Як свідчать матеріали слідчої практики, при розслідуванні вказаних злочинів у слідчих виникають проблеми, пов'язані з визначенням місця події (протяжність забруднення атмосфери, вод), обсягу розмірів шкідливих для життя і здоров'я людей відходів, інших речовин, ступеня їх поширення. На мій погляд, у конкретній слідчій ситуації, при розслідуванні злочинів про забруднення атмосфери та водних ресурсів слідчий повинен ознайомитися з матеріалами державної екологічної експертизи з метою отримання інформації про причини забруднення, визначення наявності відхилень від проекту при спорудженні об'єктів, інших питань. Крім того, наявність матеріалів та висновків державної екологічної експертизи в окремих слідчих ситуаціях потребує призначення відповідних судово-екологічних експертиз.

Специфіка розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони навколишнього природного середовища, як зазначає більшість авторів, у тому, що може бути не одне, а декілька місць подій. Так, М. П. Яблоков вважає, що при розслідуванні даного виду злочинів слідчий проводить огляд місця події, тобто місця, де було виявлено наслідки забруднення, і місця, де знаходиться безпосереднє джерело забруднення. У зв'язку з цим він правильно визначає низку основних об'єктів, що підлягають слідчому огляду. Це, насамперед: а) ділянки, що зазнали забруднення, б) об'єкти, що стали непридатними у результаті забруднення поверхневих, підземних вод, в) очисні споруди, водостоки, г) промислова територія, д) технічна документація, е) місця заховання шкідливих речовин,

є) транспортні засоби, призначені для вивозу промислових відходів. Таким чином тактика огляду місця події при розслідуванні екологічних злочинів підпорядковується загальним правилам огляду (підготовчий, робочий, завершальний етапи), але має свої особливості, обумовлені видом злочину, способом вчинення.

Особливість огляду місця події злочинів проти довкілля полягає також у тому, що слідчий проводить не один, а кілька оглядів, відповідно до конкретної слідчої ситуації: місце події, місце поширення забруднення, місце виявлення наслідків. Огляд місця події можна розділити на декілька етапів, проводити його одночасно, або розрізнено, відповідно з тими об'єктами, які підлягають огляду.

На завершальній стадії огляду місця події слідчий проводить підсумки, аналізує його результати, оформляє протокол, до якого додаються необхідні плани, схеми, креслення. На схемах він зазначає взаємне розташування забруднених ділянок, джерел забруднення, очисних споруд, напрямок розповсюдження забруднюючих речовин, місцезнаходження кожного пункту вилучення проб для проведення аналізів, час, глибина (якщо відбираються проби води, ґрунту), метеорологічні умови, в яких відбираються проби.

Огляд місця події при розслідуванні забруднень атмосферного повітря, порушень правил охорони вод сприяє встановленню низки обставин, пов'язаних з розслідуваною подією, а саме: зони, джерела, слідів, наслідків, причин та умов, що сприяли забрудненню, й інших. Крім того, огляд є важливим джерелом інформації, що використовується для побудови версій, які визначають напрямок розслідування.

*****

Коваленко Анна Юрївна, курсант групи ІСД-07-4 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ННІ ПФПСД ХНУВС Сафонов Д. А.

ПИТАННЯ ЙМОВІРНОСТІ ПІДРОБЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СУДОВО-МЕДИЧНИХ МОЛЕКУЛЯРНО-ГЕНЕТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Сучасні досягнення експертизи при проведенні молекулярно-генетичних досліджень дозволяють одержувати за допомогою найрізноманітніших слідів біологічного походження криміналістично значиму інформацію про анатомічні властивості та ідентифікаційні ознаки особи, яка причетна до вчинення злочину.

Встановлення конкретної людини здійснюється за допомогою методу генетичної ідентифікації, чи, як його ще називають криміналісти, генотипоскопічного аналізу слідів біологічного походження. Цей метод використовується за умов наявності у досліджуваних об'єктах (крові, спермі, слини, волосся, лупи, м'язової, кісткової та іншої тканини людини) виявлених на місці події клітини ДНК (дезоксирибонуклеїнова кислота).

Принцип молекулярно-генетичної ідентифікації ґрунтується на виділенні і очищенні ДНК-профілі з досліджуваних біологічних слідів та наступному вивченні певних ділянок (локусів) молекули.

На сьогоднішній день висновки судово-медичних молекулярно-генетичних експертиз можна покласти в основу доведення обвинувачення чи виправдання особи по різноманітним злочинам.

Експертизу ДНК використовують навіть в тому випадку, коли отримані мізерні дослідні зразки злочинця – відлущення шкіри, волосся, капля крові чи

слини – з них можна виділити ДНК і по ряду певних маркерів зрівняти з ДНК підозрюваного. Якщо вони співпадуть, то ймовірність помилки практично виключається (98 %).

Як показують останні результати ізраїльських науковців (Дан Фрумкін, Адам Вассерстром, Аріан Давідсон та Арнон Графіт), в умовах розвитку молекулярно-генетичних досліджень, ДНК зразки можна якісно змінювати та унеможливити ідентифікацію підозрюваної особи. В результаті порівняння зразки не будуть тотожними з виявленим на місці події біологічним матеріалом.

Вони скористались доступом до профілю ДНК в генетичній базі даних і утворили її зразок, котрий відповідав цьому унікальному профілю, не маючи ніяких біологічних матеріалів людини, якій вони належать.

Сучасні технології дозволяють синтезувати штучну молекулу ДНК в лабораторних умовах. При можливості доступу до бази даних геномів можна отримати фрагмент ДНК будь-якої людини, що в теорії дозволяє злочинцю «замести» сліди чи підставити свою жертву. Але здійснення такого методу потребує високотехнологічного обладнання.

Існує інший спосіб заміни зразків ДНК, а саме використання зразків іншої людини. Достатньо якимось чином отримати доступ до попередніх результатів генетичних аналізів і по цій схемі синтезувати в лабораторії окремі фрагменти ДНК підставної особи. Достатньо буде обмежитися 425-ми уривчастими фрагментами ДНК, і будь-яка стандартна процедура ДНК-аналізу підтвердить винуватість особи.

Вважаємо, що Україна повинна переймати передову іноземну практику створення центральної бази даних ДНК для більш ефективного та швидкого розслідування злочинів. Наприклад, найбільша у світі британська база складає 2,8 млн. ДНК-профілів осіб та 200 тис. слідів і дозволяє розкривати кожний четвертий злочин у країні (щотижня близько 1000 співпадінь). У Шотландії (5 млн. населення) масив бази становить 170 тис. ДНК-профілів осіб правопорушників та 70 тис. профілів слідів (щомісячно – 250–300 співпадань). З огляду на розвиток новітніх технологій у подальшому можна спрогнозувати, що такі результати слід в майбутньому піддавати ретельній перевірці при появі будь-яких сумнівів у сфері генетичних досліджень.

*****

Курченко Олеся Миколаївна, курсант групи ІСД-06-7 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ННІПФПСД ХНУВС Криводід О. І.

НЕДОЛІКИ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ ТА НАПРЯМКИ ЇХ УСУНЕННЯ

Початковий етап розслідування кримінальної справи за фактом вбивства на замовлення залежить від двох особливо важливих факторів:

по-перше, від початкової інформаційної бази, яку складають результати огляду місця події, проведення експертиз при огляді речових доказів, показання свідків-очевидців, а також добуті оперативними шляхами матеріали та отримані іншими шляхами фактичні дані, які відображають особливості конкретного злочину;

по-друге, направлення оперативно-розшукової діяльності від особи злочинця до події злочину. Фундаментальну базу складають відомості про злочинця

(замовника, виконавця), життєдіяльність потерпілого, мотиви його вчинків, відомості про його зв'язки з оточуючими (родичами, друзями, колегами по роботі тощо), мотиви, які виникають у зацікавлених у смерті потерпілого осіб.

Слідча діяльність ведеться як у першому, так і у другому напрямку. Ці обидва фактори складають невід'ємний елемент успішного розслідування кримінальних справ. Тому саме їм потрібно приділяти велику увагу. Зважаючи на це, і спираючись на узагальнення матеріалів літератури, ми вважаємо за потрібне навести декілька найпоширеніших недоліків загального характеру при розслідуванні вбивств на замовлення.

Правоохоронні органи недостатньо чітко здійснюють організацію розслідування даного виду злочинів:

а) в розслідуванні слабо використовують планування, а саме висування слідчих версій, які визначають напрямок розслідування. Останні нерідко виявляються дуже пізно, коли втрачена певна доказова інформація, в окремих випадках версії необґрунтовані;

б) допускаються помилки в координації слідчих та оперативних органів, немає необхідної узгодженості між ними, не складаються спільні плани розслідування;

в) не практикується здійснення комплексу невідкладних слідчих дій (слідчий огляд місця події, судово-медична експертиза);

г) недостатньо використовуються науково-технічні засоби в цілях фіксації слідів – речових доказів обстановки місця події;

д) мало використовуються тактичні операції як комплекс організаційних, слідчих, оперативно-розшукових дій, які виконуються для рішення певної задачі і сприяють розслідуванню;

е) мало практикується використання навчальних програм для співробітників слідчих і оперативно-розшукових органів, особливо молодих кадрів з недостатнім досвідом роботи, та вивчення нових методик розслідування;

є) не скрізь формуються слідчо-оперативні групи, які спеціалізуються на розслідуванні вбивств на замовлення.

Аналіз практики розкриття вбивств на замовлення описаний в літературі дозволяє сформулювати деякі рекомендації по удосконаленню планування і організації розкриття злочинів цієї категорії. В ході розслідування потрібно звертати увагу на недопущення вище зазначених недоліків. А при першочергових слідчих діях, що нерідко допомагають розкрити справу по «гарячих слідах», на наш погляд, необхідно:

а) при огляді місця події необхідно обов'язково залучати спеціалістів, а саме судово-медичних експертів, криміналістів, біологів з метою виявлення слідів і обставин важливих для розслідування замовленого вбивства;

б) важливо в ході огляду виявити сліди нашарування і мікросліди як фактори, що вказують на присутність на місці події вбивці і які сприяють отриманню певної інформації про нього;

в) особливу увагу необхідно звернути на недопалки сигарет, що виявлені на місці події, з метою подальшого проведення генетичної експертизи для встановлення особи, а також трасологічної експертизи за слідами зубів;

г) в цілях отримання доказової інформації доцільно використовувати кулегілзотеки для виявлення вбивств або інших злочинів, що вчинені з однієї зброї;

д) необхідно негайно здійснити заходи для організації переслідування зло-

чинців по «гарячих слідах»;

е) необхідно більш широке використання науково-технічних засобів в процесі огляду місця події, а саме такі види фотозйомки як орієнтуюча, оглядова, вузлова, детальна, що дозволяє зробити припущення про механізм злочину.

*****

Марченко Ірина Георгіївна, студент групи ПЗдср-07-1 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри криміналістики ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Щербаковський М. Г.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ

Габітологія – галузь криміналістичної техніки, що включає систему теоретичних положень про зовнішні ознаки людини та сукупність методів і науково-технічних засобів, які забезпечують збирання, дослідження і використання цих ознак для ототожнення особи. Науковою основою габітології є дані анатомії, антропології та біології.

Ідентифікацією за ознаками зовнішності є встановлення тотожності або відмінності конкретної особи в оперативно-розшукових або кримінально-процесуальних цілях. Така ідентифікація можлива через індивідуальність зовнішнього вигляду людини та відносну його незмінність (стійкість).

Всі ознаки поділяються на властиві та супутні. Властиві ознаки зовнішності диференціюються на наступні: 1) загально-фізичні (загальні біологічні, загальнофізичні – стать, вік, демографічні, що характеризують певну расу, народність, зріст, загальну будову тіла, етнічну групу та ін.); 2) анатомічні (особливості зовнішньої будови тіла та скелета людини – форма голови, лоба, брів, носа, губ, рота, вид і колір волосся, обличчя, носу та інших частин тіла); 3) функціональні (хода, міміка, жести, мова, голос, спосіб поведінки).

Ознаки, які підлягають опису та дослідженню, інколи називають елементами зовнішності. Індивідуальність зовнішнього вигляду проявляється насамперед у неповторній сукупності форм, розмірів і особливостей частин тіла. Ознаки обличчя відіграють важливу роль у процесі впізнання та ототожнення особи. З огляду на розв'язання ідентифікаційних завдань щодо ототожнення особи людини, яка вчинила злочин або безвісно зникла, найбільш важливе значення мають особливі прикмети.

Особливі прикмети – це особливості зовнішності, що рідко зустрічаються й різко вирізняють одну людину з-поміж інших через їх неповторність і незвичність. До них належать невідповідності розміру окремих частин тіла (рук, ніг, голови, носа, вух тощо); кольорові аномалії, тілесні нарости, шрами, татуювання, викривлення хребта, горб, родимки, бородавки,

Можливість використання анатомічних і функціональних ознак зовнішності для ідентифікації людини обумовлюється насамперед відносною стійкістю цих ознак. Стійкість анатомічних ознак визначається сталістю кістково-хрящової основи тіла людини. Вікові й хворобливі зміни анатомічних ознак не можуть мати істотного значення.

Ідентифікація особи при розслідуванні злочинів здійснюється у двох формах.

Процесуальні форми ідентифікації, що здійснюються слідчим або експертом:

– пред'явлення для впізнання. Може здійснюватися; а) в натуральному виді або за фотографіями, відеозображеннями, б) за анатомічними ознаками або за

голосом та усною мовою;

- проведення судово-портретної експертизи за фото- відеозображеннями;
- проведенням судово-медичної експертизи за останками потерпілого.

Експертне дослідження полягає у виявленні та порівнянні зовнішніх прикмет з використанням спеціальних методів зіставлення, суміщення, накладання зображень, координатних сіток, лінійних і кутових вимірів.

Непроцесуальні форми ідентифікації, що здійснюються оперативним працівником оперативно-розшукового органу або патрульно-постової служби: ідентифікація людини шляхом зіставлення її зовнішності з фотокарткою, «словесним портретом», мальованим або композиційним портретом, що використовується під час розшуку злочинця або зниклої особи.

*****

Недяцько Яна Іванівна, курсант групи ІСД-07-6 ННПФПСД ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ННІ ПФПСД ХНУВС Захарченко С. О.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА У СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Якщо хочеш істину знати –
поліграфу можна довіряти*

Сучасний стан злочинності вимагає нових прийомів у боротьбі з нею. Застосування застарілих способів виявились неефективними. Якщо організована злочинність використовує останні досягнення науки й техніки, то, аби успішно їй протидіяти, технічне забезпечення міліції повинно підтримуватися на високому рівні.

Одним з методів, що має популярність в боротьбі зі злочинністю в усьому світі, є тестування за допомогою поліграфа (детектора брехні). Хоча дане питання у наш час є досить спірним.

Закономірно постає запитання: що таке поліграф? Під поліграфом слід розуміти прилад, який фіксує зміни емоційного напруження в обстежуваної людини, що виявляються в організмі під час відповіді на запропоновані фахівцем тести. По суті, як технічний спосіб одержання інформації під час проведення опитування поліграф використовується з метою об'єктивного дослідження психофізіологічних показників, що характеризують емоційний стан особи. При цьому результати опитування з використанням поліграфа дозволяють скласти діагностичний висновок (з певною часткою ймовірності) щодо правдивості чи неправдивості висловлювань людини стосовно конкретної події, факту тощо.

Цей прилад використовують у таких напрямках: кадрова робота; забезпечення внутрішньої безпеки; допомога під час розкриття злочинів; профілактична робота. Необхідно зазначити, що перевірка на поліграфі є добровільною процедурою та завжди здійснюється гласно і за згодою особи, яку перевіряють. Це пов'язано не тільки з необхідністю дотримання конституційних прав цих осіб, але і з тим, що таке психофізіологічне обстеження орієнтоване скоріше на співробітництво з досліджуванним, ніж на протидію або «витягування» із нього даних. Таким чином, використання поліграфа отримало позитивну оцінку вчених та практиків.

Можливі шляхи використання поліграфа у процесі доказування: при проведенні допиту для встановлення правдивості показань не лише обвинуваченого, а й свідка, який несе відповідальність за дачу неправдивих показань; під

час проведення експертизи; при підготовці та проведенні слідчих дій (обшуку, пред'явлення для впізнання тощо).

Отже, за допомогою поліграфічного обстеження можна з великою часткою ймовірності встановити обставини розслідуваної злочинної події: місце та механізм скоєння злочину, місце приховання слідів злочину, причетність допитуваного до злочинної події, вірогідність показань та ін.. Разом із матеріалами кримінальної справи така інформація сприяє перевірці та висуванню слідчих версій, значно оптимізує процес розкриття й розслідування злочинів.

Сьогодні застосування поліграфа в Україні не набуло широкого поширення. На думку деяких аналітиків, одна з головних причин – відсутність законодавчої бази. На даний час основи правового регулювання використання поліграфа для негласного одержання інформації закладає Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Насамкінець зазначимо, що ми спробували окреслити застосування поліграфа для дослідження психофізіологічних процесів людини. Вважаємо, що наявний потенціал сил і засобів у працівників міліції дозволяє зробити висновок про те, що застосування поліграфа в XXI столітті стане новою віхою в діяльності української міліції щодо захисту життя і здоров'я, честі і гідності, прав і свобод людини, зміцнить взаємодовіру й порозуміння населення і правоохоронців.

*****

Носа Микола Юрійович, курсант групи ІГБ-07-03 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
ННІ ПФПСД ХНУВС, канд. юрид. наук Малярова В. О.

ЗАСТОСУВАННЯ ГІПНОЗУ В ДОКАЗОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ДОПИТАХ

В останні роки почастишали випадки вчинення кримінальних та багатьох інших правопорушень під впливом «гіпнотичного навіювання». Відомо, що гіпноз застосовують в 32 країнах в досить, різних аспектах та ситуаціях, навіть під час вирішення кримінальних та цивільних справ. В Україні цей доказовий метод законодавчо не регламентований, тому що він вважається маловивченим та нетрадиційним, а також таким, що порушує права і свободи людини і громадянина. Криміналісти та медики не впевнені в відсутності його шкідливого впливу на організм гіпнотизованого. В країнах де він законодавчо закріплений він застосовується до свідків та у виключних випадках до підозрюваного. В. Д. Хабелев пише, що аналіз вітчизняного досвіду використання гіпнотизу в розкритті злочинів правоохоронними органами засвідчує, що існує необхідність використання нетрадиційних методів активізації пам'яті допитаних, а саме гіпнорепродукції. Застосування гіпнотичної індукції в інших цілях, крім медичних, необхідно регламентувати спеціальним нормативно-правовими актами. У ході проведення гіпнотичного сеансу відбувається процес одержання слідчим інформації від допитуваної особи про обставини розслідуваної події. Причому відомості, отримані під гіпнозом, відновлюються, уточнюються й конкретизуються, тому що у звичайному стані звичайними прийомами допиту вони відновлені бути не можуть. Інформація, отримана під гіпнозом, є різновидом показань, залежно від того, хто піддається гіпнозу; це можуть бути показання потерпілого чи свідка. Серед вчених існує точка зору, що гіпнорепродукція не є якимось новим методом отримання доказів, а є різновидом допиту, тому цілком упису-

ється в рамки діючого кримінально-процесуального законодавства. Автори відносять подібні прийоми до розділу «нетрадиційних методів».

Деякі вчені стверджують, що використання гіпнозу варто визнати ефективним засобом одержання оперативно-розшукових даних у ході опитування з метою актуалізації забутого, у випадку якщо при цьому будуть дотримані наступні вимоги: 1) добровільна попередня згода випробуваного (що підтверджується письмовою заявою) на опитування з використанням гіпнозу; 2) фахівець, що проводить опитування за допомогою гіпнозу, повинен бути вищої кваліфікації й мати знання не тільки в області медицини, гіпнології, але й в області юриспруденції; 3) відомості, отримані під гіпнозом, не можуть бути визнані доказами в справі, а можуть виступати лише орієнтиром для пошуку інформації; 4) хід опитування із застосуванням гіпнозу повинен фіксуватися за допомогою відеозапису; 5) застосування гіпнозу в ході опитування може стосуватися тільки психічно здорових осіб, і методи гіпнозу не повинні ставити під погрозу життя й здоров'я опитуваного; 6) застосування гіпнозу повинне нести винятковий характер.

Науковці, також визначають гіпноз як можливий засіб отримання доказів у випадках, коли для розкриття серійного вбивства потрібно одержати інформацію від осіб, які стали свідками злочину, але з тих чи інших причин неспроможні згадати ту або іншу подію. Використання гіпнозу може дати важливу орієнтуючу інформацію, однак отримані при цьому відомості не є доказами. З моєї точки зору, нормативні акти про застосування гіпнозу застаріли й мають потребу у поновленнях, відповідно до нових наукових можливостей і напрямків гіпнології. На сьогоднішній день, застосування гіпнозу вітчизняними слідчими і оперативними працівниками в доказовій діяльності не врегульоване та потребує законодавчого вирішення. Однак при вирішенні цього питання необхідно виходити з положень Конституції, згідно якій ніхто не зобов'язаний свідчити проти себе, своїх близьких та родичів. Закон забороняє й карає, як злочин, примус до дачі показань шляхом погроз і інших незаконних дій з боку слідчого або особи, що провадить дізнання. В деяких випадках, закон не надає слідчому інших можливостей, як звернутися до інших «нетрадиційних» джерел інформації. Тому в даній роботі, акцент ставиться на обґрунтування доцільності; нормативного закріплення та чіткого регламентування застосування гіпнозу в кримінально-правовому провадженні.

*****

Самойленко Юлія Анатоліївна, курсант групи ІСД-06-6 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри криміналістики, судової медицини
та психіатрії ННІ ПФПСД ХНУВС Криводід О. І.

СПАЛЕНІ ДОКУМЕНТИ: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

За всіх часів об'єктом посягання злочинців була інформація, тобто зафіксоване на носії уявлення про предмети, процеси, події. Одним з носіїв є документ, яким підтверджується статус особи у суспільстві, який надає можливість користуватися благами або встановлює заборону чи обмеження щодо прав, носяться ті чи інші дані тощо. Такі їх властивості і привертають увагу злочинців та підштовхують до їх пошкодження, знищення, зокрема спалення.

Спалені документи – це документи, пошкоджені під дією високої температури без допуску або з допуском повітря. Вони можуть згорати в полум'ї або обвуглюватися, якщо вони знаходилися під час пожежі в сейфі, металевій шафі.

Тому, враховуючи ламкість документів, вони піддаються сильним пошкодженням з боку зовнішніх факторів, і потребують дуже обережного вилучення.

Потрібно підкреслити, що при слідчому огляді документів, слідчий, перш за все, цікавиться не самим фактом пошкодження, а його видом, змістом, реквізитами, зовнішнім виглядом (стан паперу, наявність пошкодження до спалення), необхідністю призначення експертизи. Вирішити дані питання в певній послідовності не завжди можливо, як правило, дана процедура проходить з незначними помилками з боку особи, що проводить огляд.

Вважаємо, що криміналістичне дослідження спалених документів повинно проводитися не в хаотичному порядку, а систематично, для надання допомоги безпосередньо практичним працівникам у протидії злочинності. Частими є випадки, коли за допомогою технічного дослідження документів вдається встановити особу як злочинця, так і потерпілого.

Значущість теми дослідження визначається необхідністю однакового розуміння системи дій слідчого при проведенні цієї слідчої дії та використовуючи спеціальні знання провести якісну роботу щодо відновлення текстів спалених документів. Тому одним із завдань, що ставляться є вирішення питання про те, як позначити систему підготовчих дій слідчого та спеціаліста, визначитися з прийомами відібрання зразків спалених документів та максимально точно відновити текст пошкодженого документа.

За більш ніж столітній період існування технічної експертизи документів відбувся помітний розвиток групи фізичних методів. Спочатку, за часів Бурінського Е.Ф., це були мікроскопічні дослідження, фотографічні дослідження, в видимих променях. Далі в експертну практику було впроваджено дослідження в ультрафіолетових та ультрачервоних променях, методи рентгено-, бета-, радіографії, токів високої частоти («ефект Кирліан»). Із розробки сучасних десятиліть необхідно вказати на телевізійну техніку і лазерно-телевізійні системи встановлення змін в документах і прочитання початкового змісту (за залишками штрихів), термовакуумного напilenня тощо

Вибір методів дослідження та послідовність їх застосування залежить від структури паперу, предметів, якими наноситься напис та самого стану документу. Якщо, наприклад, текст документа написаний синьою чи фіолетовою пастою, синім олівцем, то необхідно обробити флуорестуючим розчином і спостерігати в ультрачервоній люмінесценції або перекисом водню.

У криміналістичній літературі описуються випадки можливого застосування для відновлення текстів спалених документів інших методів, наприклад, відбілювання документів в короткохвильових ультрафіолетових променях, спосіб контактної печаті, відбілювання за допомогою хлорал-гідрату, відмивання кіптяви.

Часом буває неможливим встановити текст чи окремі його фрагменти в спалених документах, оскільки під впливом високих температур будь-який папір зазнає істотних змін. Що стосується відновлення записів, то на місці події намагаються посилити корисні контрасти і послабити заважаючи промені, що стає можливим з сучасним розвитком науки і техніки.

Отже, своєчасність, плановість, об'єктивність, системність особи, що проводить огляд сприяє успішному проведенню огляду, швидкому розкриттю злочину, і підвищення ефективності у боротьбі зі злочинністю.

*****

Семенченко Яна Валеріївна, курсант групи ІСД-07-4 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри криміналістики, судової медицини
та психіатрії ННІ ПФПСД ХНУВС Сафонов Д. А

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО У СФЕРІ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО МОВЛЕННЯ

З розвитком інтерактивного напрямку телебачення у такого виду злочину як шахрайство з'явився новий спосіб здійснення злочинної діяльності у формі телевізійного шахрайства.

Пропонуємо розглянути стандартну схему здійснення шахрайства – call-TV, на телеканалах. Як і звичайні вуличні шахраї, злочинці намагаються вплинути на психіку великої аудиторії глядачів, намагаються на деякий момент відключити мислення, розум людини. Приємна дівчина, пропонує вирішити просте завдання скласти слово, за грошову винагороду. Відбувається імітація дзвінків у студію, з імітацією перемоги «пересічних» гравців, призова винагорода підвищується, але час гри на годиннику у студії спливає. Правила гри та можливість отримання «легких грошей» зваблюють телеглядача взяти участь у телевікторині, але додзвонитися майже нереально, весь час з'єднання з автовідповідачем, переключення ліній і в результаті – не додзвонишся у студію, а невдовзі приходять до сплати великі рахунки за телефон. Під вплив такого шахрайства підпадають загалом діти, пенсіонери та інші розважливі громадяни. Також викликає сумніви, стосовно прямої трансляції, адже на сьогодні технічний прогрес досяг великого розвитку, і каналу-транслятору не важко надати запис програми, крім того відсутня позначка «наживо»! А обрання переможця комп'ютером (і чи взагалі його існування поза очі) взагалі неможливо перевірити.

Отже, в програмах серії *call-TV* – жодного шансу виграти немає. Даний вид злочинної діяльності характеризується наявністю трьох суб'єктів злочину: 1) оператор зв'язку; 2) телеканал-транслятор 3) контент-провайдер.

Проблемою доведення також є важкість відслідковування та виявлення злочинців, бо дана система настільки заплутана, що зводить до мінімуму ймовірність доказування. На сьогодні за кордоном виявлено дуже багато фактів шахрайства з використанням телевізійного мовлення. Такі відомі російські телеканали як ТНТ, РЕН-ТВ, ТВ-3, були замішені в гучних справах за фактом телевізійного шахрайства. В Україні, в більшості випадків, за відсутністю достатніх даних майже не порушують кримінальні справи. А скарги громадян стосовно шахрайських програм все одно надходять до правоохоронних органів.

Законом України «Про телекомунікації» визначаються загальні положення у сфері телебачення. Згідно з цим законом Кабінет Міністрів України повинен забезпечувати здійснення державної політики й сфері телекомунікацій, також створюється спеціальний уповноважений орган – Національна комісія з питань регулювання зв'язку, але дана комісія займається загальними питаннями. Тому, на мою думку, щоб вирішити проблему в доведенні шахрайства на телебаченні, потрібно прийняти відповідну нормативну базу, яка б регулювала основні положення організації, проведення та трансляції «програм-лотерей», до того ж треба створити відповідний орган при МВС, який би вів перелік, реєстрацію, перевірку цих програм. Лише жорсткий контроль та перевірка організації проведення даних програм на телеканалах зможе зменшити кількість злочинів, і тим самим знизити чисельність шахрайств.

У даному випадку, законодавець повинен звернути увагу на цей факт і забезпечити відповідні нові норми, які б регулювали діяльність правоохоронних органів у сфері телевізійного шахрайства. Таку увагу я пояснюю це тим, що даний вид злочину набуває широкомасштабності (майже кожний телеканал транслює телепрограми call-TV) і об'єктом злочину є не тисячі доларів, а за підрахунками спеціалістів – мільйони.

*****

Тимофєєва Олена Валеріївна, студент групи ПЗдер-07-1 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри криміналістики ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Щербаковський М. Г.

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Криміналістичне дослідження почерку – це традиційна галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності почерку, процес його дослідження, можливість ідентифікації людини та вирішує інші завдання почеркознавчої експертизи.

Почерк – це манера написання, виражена в системі рухів, які фіксуються в рукопису. Упродовж всього життя людини почерк зазнає певних змін, він розвивається, вдосконалюється. Найбільшу стабільність має сформований почерк, який частіше за все є наявним у особи 25-річного віку. Існуючи варіанти ознак почерку у особи не може вважатися перешкодою для її ідентифікації. Почерк людини пов'язаний з її умовно-рефлекторними діями та діяльністю великих півкуль головного мозку. Навчання письму, неодноразові повтори написання одних і тих самих літер, цифр, знаків призводять до вироблення графічних навичок. Властивості почерку пов'язані з динамічним стереотипом.

При підготовці матеріалів для судово-почеркознавчої експертизи головним завданням слідчого для вирішення питання про те, чи виконаний підпис певною особою, є надання у розпорядження експерта зразків особи, яка перевіряється. Такі зразки поділяються на вільні зразки підозрюваної особи; експериментальні зразки, виконані у вигляді написів прізвища особи, від імені якої зроблено підпис. Експериментальні спеціально одержані для цілей даної конкретної експертизи. Вільні створюються поза розслідуваною кримінальною справою. Іноді можуть використовуватись умовно-вільні зразки почерку, тобто такі, що виконані після порушення кримінальної справи, але поза зв'язком з експертизою.

Основним завданням судово-почеркознавчої експертизи є ідентифікація виконавця рукопису тексту, цифрових записів або підпису. Така експертиза вирішує також деякі неідентифікаційні завдання, а саме: встановлення факту виконання рукопису в незвичних умовах або у незвичному стані виконавця, умисно зміненим почерком із підробленням почерку іншої особи, визначення статі виконавця, а також належності його до певної вікової групи. Типові питання, що вирішуються експертизою, такі: чи виконано рукопис певною особою; чи виконані кілька рукописів однією особою; чи виконано рукопис умисно зміненим почерком; чи виконано рукопис у незвичних умовах; чи перебувала особа, яка виконала рукопис у незвичайному стані; чи володіє особа, яка виконала рукопис навичками письма спеціальними шрифтами; особою якої статі виконано рукопис; до якої вікової групи належить виконавець рукопису.

Існують певні особливості дослідження почерку, який зазнав умисних змін. Найбільш поширеними видами умисного змінення почерку є скорописне маску-

вання (умисна зміна зовнішнього вигляду почерку); наслідування друкованого почерку (той, хто пише, обирає для себе новий вид письма, яким він зазвичай не користується); зміна особою пишучої руки (виконання письма лівою рукою); імітація чужого почерку (наслідування почерку іншої особи); наслідування шкільних прописів; наслідування недостатньо виробленого почерку. Під час дослідження почерку експерт має виявити ознаки, що виникли внаслідок умисного спотворення почерку. Встановлюються стійкі ознаки та їх достатність для ідентифікації особи, яка писала.

Підпис – це особливий вид рукопису, який відображає прізвище особи або умовні письмові знаки і має посвідчувальне значення. Підпис виконується власноручно, його особливістю є малий обсяг графічного матеріалу та графічні ознаки. Методика дослідження підписів базується на загальних почеркознавчих положеннях, але має певну специфіку. Дослідження підпису слід розпочати з таких ознак, як транскрипція, загальний вигляд, ступінь виробленості. При дослідженні підпису виконаного з наслідуванням або спотворенням, виявляються ознаки, які є відмінними чи зберігаються.

*****

Тоня Артем Михайлович, курсант групи ІГБ-07-03 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ННІ ПФПСД ХНУВС, канд. юрид. наук Малярова В. О.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТАКТ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО)

Допит підозрюваного та обвинуваченого є досить специфічними слідчими діями, що регламентовані ст. 107, 143–146 КПК України. Так, з одного боку дана слідча дія виступає як спосіб отримання доказів по справі, а з іншого – є засобом отримання інформації, тобто матиме пізнавальне значення. Допит є найбільш психологізованою слідчою дією, пов'язаною з особистісними особливостями допитуваного та допитуючого, з психічною взаємодією між ними. Знання закономірностей відображення розслідуваної події в свідомості підозрюваних чи обвинувачених, знання процесів сприйняття, формування уявлень та відтворення образів в усних і письмових показаннях із врахуванням особливостей сприйнятої події і особи допитуваного є складовими допиту.

Найбільш гостро нестача психологічної взаємодії між слідчим та обвинуваченим (підозрюваним) проявляється в ситуації коли допитувана особа відмовляється давати показання. Задачею слідчого, у даному випадку, є встановлення причин і мотивів такої поведінки та відшукування способів її подолання.

Допиту обвинуваченого повинна передувати ретельна підготовка. Неабияке значення має вивчення даних про особу обвинуваченого, що багато в чому сприятиме виявленню причин і мотивів тієї чи іншої поведінки допитуваного. При допиті підозрюваного труднощі полягають в тому, що слідчий не володіє до моменту допиту достатньо повними даними про особу підозрюваного, тому, в даній ситуації на перший план виходять особисті якості слідчого (спостережливості, загальна ерудиція, психологічна гнучкість і т. д.), що сприяють швидкому вивченню особистості та обранню певної тактики допиту у конкретній ситуації.

Способи ж налагодження психологічного контакту між слідчим та допитуваним (підозрюваним або обвинуваченим) можуть мати найрізноманітнішу фор-

му. Так, роз'яснення підозрюваному (обвинуваченому) тих негативних наслідків, котрі стануть результатом такої його поведінки на допиті, може бути використано як один із засобів налагодження взаємодії між слідчим та допитуваним.

Комунікативний контакт ґрунтується на усвідомленні людьми необхідності інформаційного спілкування. Наряду з обміном уявленнями, ідеями він передбачає і обмін інтересами, настроєм, почуттями, оцінками. Тому одним із прийомів налагодження психологічного контакту на допиті слід визнати спілкування з підозрюваним (обвинуваченим) на відсторонені теми і пошук спільних інтересів, що в подальшому можуть слугувати зв'язуючим елементом для подолання комунікативного бар'єру між слідчим і допитуваним.

Виходячи із своєї захисної позиції, підозрюваний (обвинувачений) орієнтується на інформацію про можливості отримання слідчим доказів, що його викривають. У зв'язку з цим вибірково-психологічний вплив на допитуваного здійснює демонстрація слідчим вже отриманих доказів, що викликає у допитуваної особи переконання у безрезультатності відмови від дачі показань і усвідомлення більш сприятливою для себе поведінку взаємодії зі слідчим. Схожий результат можна отримати використовуючи такий прийом, як залишення допитуваного в невіданні про обсяг доказів, якими оперує слідчий.

Отже, слід зазначити, що встановлення психологічного контакту між слідчим та підозрюваним (обвинуваченим) під час допиту є обов'язковим елементом даної слідчої дії, що досягається всіма не забороненими законом способами в залежності від конкретної ситуації.

*****

Турчин Анатолій Сергійович, курсант групи ІСД-07-5 ХНУВС
Науковий керівник: заступник начальника кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ННІПФПСД ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Степанюк Р. Л.

ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПРО ХАБАРНИЦТВО

Хабарництво і корупція знаходяться серед найбільших проблем сучасного українського суспільства і спричиняють значної шкоди державі в цілому й окремим громадянам. Тому боротьба з хабарництвом є пріоритетом у діяльності всіх правоохоронних органів нашої країни, у тому числі органів внутрішніх справ.

Однією з проблем, що перешкоджають ефективній боротьбі з вказаним різновидом злочинів, є труднощі у збиранні та аналізі первинної інформації про них із метою прийняття обґрунтованого рішення в стадії порушення кримінальної справи. Серед причин такого становища взаємна незацікавленість у виявленні злочину з боку не тільки хабарника, а й хабародавця, причетність до злочину службових осіб, котрі обирають кваліфіковані способи його підготовки та приховання, чинять протидію розслідуванню.

Типовими приводами до порушення кримінальної справи про хабарництво виступають заяви громадян, котрі стають жертвами вимагання хабара або добровільно повідомляють про нього і потім звільняються від кримінальної відповідальності на підставі ч. 3 ст. 369 КК України.

Як показує аналіз наукової літератури та практики в стадії порушення кримінальної справи про хабарництво існує кілька проблем, вирішення яких є нагальним науковим і практичним завданням.

Першою проблемою є недостатність процесуальних способів дослідчої перевірки: огляд місця події, відібрання пояснень, витребування документів зняття інформації з каналів зв'язку. Тому на практиці найважливіше значення при перевірці заяв, повідомлень та іншої інформації про хабарництво має ОРД. Водночас досить складними є питання оптимального співвідношення ОРЗ і слідчих дій, взаємодії слідчих з оперативними працівниками. Також практично неможливо якісно зібрати первинні матеріали щодо причетності до хабарництва службових осіб, що мають гарантії недоторканості (судді, народні депутати). У зв'язку з чим вважаємо доцільним підтримати пропозиції щодо розширення можливості використання матеріалів ОРД у доказуванні, а також обмеження недоторканості зазначених вище осіб.

Друга проблема – серед практичних працівників досить широко розповсюджена думка, що на стадії дослідчої перевірки треба зібрати всю інформацію про хабарництво. З цим неможна погодитись, оскільки достатніми для порушення кримінальної справи є ті дані, що вказують на об'єктивну сторону злочинного діяння, тобто під час перевірки треба зібрати достатні дані про одержання і давання хабара. Водночас ці обставини тісно пов'язані з ознаками суб'єкта одержання хабара, предметом і обстановкою злочину. Тому постає проблема якомога більш широкого та повного пізнання обстановки, яка мала місце, з метою виявлення та закріплення слідів хабарництва.

Ще одним важливим питанням є доцільність такої підстави звільнення від кримінальної відповідальності, як добровільне повідомлення особи після давання хабара про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї компетентним органом (ч. 3 ст. 369 КК). На нашу думку, вказану норму слід уточнити, звільнюючи від відповідальності тільки жертв вимагання хабара. З одного боку це ускладнить роботу правоохоронних органів з викриття хабарників, а з іншого – навряд чи можна вважати справедливою практику звільнення від кримінальної відповідальності осіб, котрі з власної ініціативи дають хабарі, фактично провокуючи службову особу на вчинення злочину, а потім з різних мотивів (наприклад, бажання усунути людину з посади) повідомляють про це. Вважаємо, що зазначена практика не відповідає завданню профілактики злочинів, а деякою мірою навпаки призводить до збільшення фактів хабарництва, оскільки хабародавець розуміє, що може дати хабар, вирішити свої, іноді незаконні, «проблеми» і не понести відповідальності.

*****

Шарапова Наталя Вікторівна, студент групи ПЗдср-07-1 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри криміналістики ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. юрид. наук, доцент Щербаковський М. Г.

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ

Розкриття, розслідування і попередження злочинів, викривання винних, відшкодування шкоди, заподіяної злочином, визначаються тим, наскільки науково обгрунтовано, тактично грамотно і законно проведено розслідування. Успіх в боротьбі із злочинністю багато в чому залежить від якісного проведення слідчих дій, центральне місце серед яких займає допит.

Допит – це процесуальна дія, яка являє собою регламентований кримінально-процесуальними нормами інформаційно-психологічний процес спілкування

осіб, які беруть у ньому участь, спрямований на одержання інформації про відомі допитуваному факти, що мають значення для встановлення істини у справі.

Процесуальний порядок допиту регламентований нормами ст. 107, 143–146, 166–171, 201, 300, 303, 304, 307, 308, 311 КПК України, додержання яких є обов'язковим. Недодержання процесуальних правил проведення допиту вказаних норм, а також ч. 3 ст. 22 КПК України є порушенням закону і тягне неприпустимість одержаних показань як джерела доказів.

За змістом допит являє собою процес спілкування, в якому слідчий завжди повинен зберігати ініціативу в регулюванні процесу обміну інформацією. Він зобов'язаний керувати особами, які беруть участь у допиті. Одержання інформації під час допиту має свої особливості, що визначаються: 1) процесуальним становищем допитуваної особи; 2) зайнятою нею позицією; 3) зацікавленістю у результатах справи; 4) індивідуальними особливостями особи та деякими іншими обставинами.

Залежно від процесуального положення допитуваного розрізняється допит свідка, потерпілого підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, експерта, спеціаліста. Тактика допиту залежить від наступних чинників. За віковими особливостями допитуваного допит неповнолітнього, дорослого, особи похилого віку. За послідовністю проведення – допит первинний, повторний, додатковий. За суб'єктом проведення – допит, який проводиться слідчим, дізнавачем, суддею. Особливим різновидом допиту є допит під час очної ставки та перехресний допит.

Ретельна і всебічна підготовка до допиту є необхідною умовою одержання повних та правдивих показань. У процесі підготовки до допиту, слідчий повинен наперед продумати формулювання питань, їх послідовність. Йому потрібно прогностично оцінити, як відреагує допитуваний на той або інший доказ, передбачити варіанти своїх аргументів, якщо допитуваний спробує спростувати або заперечувати наявні докази. Якщо у справі потрібно провести допити декількох осіб, то доцільно визначити їх послідовність. По загальному правилу, спочатку допитуються ті особи, які знають найбільш важливу інформацію або через різні причин, можуть після закінчення часу забути окремі обставини або деталі того, що відбувалося.

Особливе значення в забезпеченні успіху допиту має його комунікативна сторона, т. е. загально сприятлива для спілкування психологічна атмосфера слідчої дії, наявність психологічного контакту. Встановлення психологічного контакту вимагає від слідчого знання даних про особу допитуваного. Слідчий повинен враховувати його індивідуально-психологічні особливості, типологічні якості, психічний стан на момент допиту, життєвий досвід та ін.

Завершується підготовка до допиту складанням плану допиту, в якому позначаються всі основні параметри допиту – час, завдання, круг з'ясованих питань, їх послідовність, докази, які можуть знадобитися.

*****

Секція 7
**ПРАВОВІ Й ТАКТИЧНІ ОСНОВИ ОРД. СПЕЦТЕХНІКА.
ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА**

Ващенко Юлія Вікторівна, курсант групи ІПТ-08-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. техн. наук Власенко І. В.

**ВПЛИВ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ
НА РІВЕНЬ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ ДО НИХ**

Побудова в Україні громадянського суспільства потребує переорієнтації силових діяльності правоохоронних органів на встановлення партнерських стосунків із громадянами, налагодження для них системи консультативної допомоги. Розв'язати ці завдання можуть тільки висококваліфіковані професіонали, які мають не лише відповідні знання, уміння, навички професійної діяльності, але й таку мотивацію та самосвідомість, які відбивають ставлення до людини як до найвищої цінності.

Але правоохоронна діяльність самостійно не здатна повністю протидіяти злочинності та правопорушенням. Населення країни здатне максимально підвищити результативність правоохоронної діяльності. Допомога населення правоохоронцям, негативне ставлення людей до порушення права та закону, інформування про здійсненні злочини та ті що готуються здатні якісно змінити стан боротьби зі злочинністю та правопорушеннями у країні. В той саме час, щоб допомагати правоохоронним органам, населення повинно довіряти та вірити у правоохоронні органи.

Проблема підвищення рівня професійної підготовки правоохоронців свою чергу також вирішує ці цілі. В останні роки з'явилася негативна тенденція щодо підвищення рівня травматизму серед працівників міліції. Вплив на правоохоронну діяльність може дестабілізувати внутрішній стан в державі. Тому зараз річ вже йде не про надання більшої уваги особистій безпеці працівників правоохоронних органів, а про екстрені заходи в Україні з залученням юридичних, економічних, технічних, організаційних важелів. В першу чергу це стосується реформування системи професійної підготовки правоохоронців.

Проблема взаємодії органів внутрішніх справ із населенням останнім часом викликає не лише громадський, а й науковий інтерес. Окремі дослідження, присвячені вивченню громадської думки з приводу діяльності правоохоронних органів в Україні, свідчать про зростання стурбованості населення станом правопорядку в регіонах, недовіри суспільства до персоналу ОВС із приводу спроможності останніх вести боротьбу зі злочинністю, професійно надавати допомогу громадянам.

Проблеми професіоналізму, ознак і критеріїв визначення його рівня мають велике значення для ефективності діяльності працівників правоохоронних органів, зокрема органів внутрішніх справ. Це пояснюється тим, що правоохоронці повинні не лише стояти на варті закону, але й, маючи великі владні повноваження, не допускати порушень законності, протидіяти впливу агресивно налаштованих осіб на соціальне середовище.

Опитування, проведене у ХНУВС у 2003–2006 рр., також вказало на проблеми в цій сфері, наприклад, 37,25 % опитаних не наважались відкрити вогонь на поразку по людині, навіть у ситуаціях зазначених у 15 статті Закону України «Про міліцію». У випадках, передбачених законом, про необхідність застосування інших спеціальних засобів вказало тільки 65,22 %, фізичної сили 87,73 % опитаних. На питання, що заважає застосовувати працівниками міліції адекватних дій, майже усі вказали на можливість покарання працівника міліції. Результати опитування працівників міліції показали також, що 62,3 % від загального числа опитаних вважають самими складними, при вивченні правових основ застосування вогнепальної зброї, норми, що встановлюють межі припустимого заподіяння шкоди при його застосуванні. Невпевненість у собі і незнання своїх прав і обов'язків приводить або до бездіяльності, або до порушення закону працівником правоохоронних органів.

*****

Горда Тетяна Сергіївна, курсант групи ІКМ-06-3 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІ ПФКМ ХНУВС, канд. юрид. наук Шинкаренко І. І.

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАРТИРНИХ КРАДІЖОК

Крадіжки – найбільш поширені та небезпечні злочини, що посягають на державне, колективне та особисте майно громадян. Відповідно до ст. 185 КК України крадіжка – це таємне викрадення чужого майна. Одним із найпоширеніших видів даного злочину є квартирні крадіжки, які у зв'язку з об'єктивними чинниками, що відбуваються у суспільстві набули загрозливої розповсюдженості.

Актуальність теми зумовлена статистикою, що свідчить про те, що скоєння крадіжок із квартир за поточний період 2009 р. на 11,4 % більший ніж за 2008 р. Така негативна динаміка зумовлює необхідність до якісного розкриття та попередження даного виду злочину.

Об'єкт злочину – право власності, у відповідності з яким здійснюється володіння, користування та розпорядження майном. Предметом крадіжки є майно – речі матеріального світу. Об'єктивна сторона – дії, які характеризуються проти-правним, безоплатним вилученням чужого майна поза волею власника. Таке вилучення обов'язково має бути таємним. Суб'єктом злочину є фізична, осудна особа, яка досягла 14 років. Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом на заволодіння чужим майном.

Найчастіше квартирні крадіжки вчиняються у містах. При цьому використовуються зручні для злочинних конструктивні особливості вхідних дверей, відсутність охоронної сигналізації, «вразливість» перших і останніх поверхів багатоквартирних будинків. Таємний характер крадіжок зумовлює обрання відповідного часу їх вчинення, так 9 з 10 крадіжок вчиняються з 9 до 17 год. У робочі дні тижня, більше половини – улітку.

Способи вчинення крадіжок із квартир можна умовно поділити на три групи. До першої належать способи, що не пов'язані зі застосуванням будь-яких технічних засобів (зруйнування вхідних дверей поштовхом плеча або ноги). Другу групу способів вчинення крадіжок з приміщень складають дії, які вчиняються зі застосуванням технічних засобів. До них належать: спеціально вигото-

влені злочинські інструменти («фомка», «гусяча лапа», «балерина», «слон», «відмички»); інструменти і знаряддя призначені для господарських та побутових потреб (лом, сокира, матировка, пилка, дріль). Третю групи складають способи вчинення крадіжок майна з приміщень, доступ до яких є вільним (наприклад, використання заздалегідь викраденого ключа, знайдення ключа, прохід через залишені відкриті двері).

У характеристиці крадіжок особливе місце займають відомості про особу злочинця. Спостерігається значне омолодження квартирних злодіїв, середній вік яких становить 25 років (лише п'ятий з числа засуджених за даний вид крадіжок був старший 29 років). Майже половина крадіжок вчиняються злочинними групами з розподілом ролей між її членами.

Важливе значення набувають відомості щодо особи потерпілого. Так, у багатьох випадках злочинці заздалегідь вивчають свою майбутню жертву (наприклад, майновий стан, місце схову грошей, тривала відсутність). Особливе значення має віктимна поведінка потерпілого, а саме безтурботне ставлення до охорони свого житла, нерозбірливість і довірливість до незнайомих людей, демонстрування забезпеченого побуту та інше.

Провівши аналіз оперативно-розшукової характеристики зазначаємо, що вчинення крадіжок є актуальною проблемою сьогодення. Як зазначено раніше, відмічається постійний зріст даного виду злочину, що насамперед пов'язано з економічною кризою в Україні. Також, причинами скоєння квартирних крадіжок є віктимна поведінка володарів осель та підвищення «професійного» рівня квартирних злодіїв.

*****

Заборська Юлія Сергіївна, курсант групи ІКМ-06-11 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІ ПФКМ ХНУВС Крєпаков І. О.

ЗАЛУЧЕННЯ ОСІБ ДО КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Аналізуючи історичний розвиток протистояння та боротьби інтересів держав, соціальних груп та окремих угруповань, слід підкреслити, що протягом усіх віків і до сьогодні основним джерелом отримання інформації щодо супротивника є негласні працівники.

Соціальною сутністю конфіденційного співробітництва полягає у створенні й активному використанні у боротьбі зі злочинністю такого апарату, який би стабільно забезпечував правоохоронні органи необхідною інформацією з метою попередження і розкриття злочинів.

Якщо узагальнити практичний досвід роботи з агентурним апаратом та проаналізувати нормативні документи, які регламентують цю діяльність, можна вивести своєрідне поняття, що конфіденційне співробітництво – це основані на законах та підзаконних нормативних актах офіційні відносини, що створюють взаємні права і обов'язки представників правоохоронних органів та фізичних осіб, які погодились на конфіденційних засадах сприяти попередженню, припиненню та розкриттю злочинів, перебуваючи при цьому у спеціальному статусі.

На думку автора, цікавим є саме організація конфіденційного співробітництва у зарубіжних країнах, а саме в аспекті захисту прав і свобод конфідентів.

Так, наприклад, у Циркулярі з використання інформаторів (ФРН) зазначається: «Надання гарантій конфіденційності і використання інформаторів відповідають вимогам практики. Це є принципово визнанням у судовій практиці державно-правовим заходом безпеки і кримінального переслідування».

У 1982 р. конгрес США прийняв поправку до Закону про національну безпеку від 1947 р., що передбачає сувору кримінальну відповідальність за розголошення прізвищ негласних працівників і інформаторів ФБР, впроваджених у злочинні організації. У тому ж році був прийнятий Закон про захист особового складу розвідки (розділ VI, параграф 601), яким встановлено, що особа, яка допустила розкриття такої інформації, підлягає штрафу в сумі 50 тис. доларів, або тюремному ув'язненню на термін до 10 років, або обом цим покаранням разом.

В Англії прийшли до висновку, що невміння поліцейського працювати з інформаторами виражається, насамперед, у його невмінні залучати їх до нелегального співробітництва. Тому там навчають: «Працівник поліції повинен відчувати потенційного інформатора перш, ніж передбачувана особа зможе зорієнтуватися й усвідомити зацікавленість у ньому поліцейського».

За кордоном вважають, що у разі розшифровки негласного працівника усієї відносини з ним мають бути перервані, оскільки будь-які дії, що компрометують його як негласного працівника поліції, неприпустимі, тому що загрожують небезпекою життю та здоров'ю конфідента.

Таким чином, вважаю необхідним розроблення діючої системи захисту осіб, які на конфіденційних засадах співпрацюють з органами внутрішніх справ, тому що саме робота з негласним апаратом і до сьогодні залишається основним джерелом отримання оперативної інформації, яка сприяє ефективній боротьбі зі злочинністю.

*****

Івашинюта Вікторія Олександрівна, курсант групи ІКМ-06-11 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІ ПФКМ ХНУВС Крепаків І. О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОЇ РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні майже в усіх країнах світу детективна діяльність є невід'ємною складовою цілісної системи сучасної розшукової діяльності. В Україні офіційно такий вид діяльності не визнано, хоча не секрет, що багато приватних розшукових агентств діють наразі в нашій державі. Однак, у зв'язку з відсутністю законодавчого врегулювання їх статусу, відсутністю чітких прав та обов'язків, багато з них не мають можливості легалізувати свою діяльність. Деякі з них, наприклад реєструються як інформаційно-консалтингові агентства чи ЗМІ. Народні депутати, які внесли в парламент указаний законопроект, вирішили легалізувати цей вид діяльності і ввести його у правові рамки.

Говорячи про визначення цього виду діяльності, до неї законопроект відносить підприємницьку діяльність, що являє собою систему гласних пошукових заходів, спрямовану на надання приватними детективами й детективними агентствами на договірній основі замовникам професійних послуг з метою забезпечення захисту прав та інтересів замовників (ст. 1). Також до цієї діяльності прив'язана детективна діяльність персоналу служб безпеки суб'єктів господарю-

вання (банків та інших компаній). Приватним детективом вважатиметься на особа, яка має спеціальний дозвіл (ліцензію) на ведення приватної детективної діяльності, а детективним агентством – детективне бюро, агентство, фірма, інше недержавне підприємство (що є юридичною особою і має відповідну ліцензію), для якого приватна детективна діяльність є одним з основних видів діяльності. Таким чином, суб'єктами приватної детективної діяльності визначені приватні детективи, які працюють «на вільних хлібах», детективні агентства та служби безпеки суб'єктів господарювання.

З метою забезпечення максимальної незалежності діяльності приватних детективів від органів Міністерства внутрішніх справ України, у законопроекті пропонується пропонує цю сферу ліцензування передати під відання Міністерства юстиції. Саме МЮ і буде здійснювати нагляд і контроль за професійною діяльністю детективів (ст. 24).

Згідно Законопроекту приватним детективом може бути громадянин України з вищою юридичною освітою, який має стаж роботи не менш ніж п'ять років на посадах дізнавачів, слідчих, суддів, прокурорів, помічників прокурорів, помічників приватних детективів та працівників, які здійснювали оперативно-розшукову діяльність та ін., і який отримав особисту ліцензію (ст. 5). Детективні ж агентства будуть лише недержавними й підлягатимуть реєстрації в Мін'юсті (ст. 6).

Стаття 19 надає суб'єктам приватної детективної діяльності перелік прав на здійснення пошуку та фіксації, проте у законопроекті є також ряд обмежень у здійсненні приватної детективної діяльності. Так, суб'єктам цього виду діяльності забороняється пошук, збір, фіксація та накопичення відомостей (у тому числі відомостей біографічного характеру) про політичні партії України, а також політичних діячів України, забороняється також розголошувати отриману інформацію, видавати себе за співробітників підрозділів державних правоохоронних органів, здійснення діяльності, яка вимагає рішення суду тощо (ст. 17). Приватний детектив чи агентство може надавати своїм клієнтам вказані послуги після укладення з клієнтом відповідної угоди (договору), яка разом з актом виконаних робіт і з документом про оплату детективних послуг має зберігатися в архіві у детектива протягом трьох років. Отримана в результаті надання детективних послуг інформація буде предметом професійної таємниці й не підлягатиме розголошенню.

Легалізація приватної детективної діяльності потребує встановлення зрозумілих та прозорих «правил гри» між державою та приватними детективними установами. Незважаючи на окремі недоліки законопроекту, які можуть бути усунуті, хотілося б підтримати ідею створення в Україні нової професійної «детективної» гілки. Вона зможе створити альтернативу державній правоохоронній системі у провадженні розшуку й слідства, яка не завжди спрацьовує.

*****

Лесь Олена Олександрівна, курсант групи ІКМ-06-12 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІ ПФКМ ХНУВС, канд. юрид. наук Сташак М. В.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗКРИТТЯ КРАДІЖОК МОБІЛЬНИХ ТЕЛЕФОНІВ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ

Загальновідомо, що людство вступило в еру інформаційних технологій, де можливість отримати і передати інформацію відіграє дуже важливу роль. Одним із сучасних технічних засобів отримання і передачі інформації є мобільні телефони,

які за доволі короткий час стали популярними серед населення, що відобразилося на високому попиті останніх. Як відомо, коли є попит, з'являється і пропозиція.

Слід зазначити, що значним попитом на мобільні телефони зацікавився злочинний світ. Це виразилося у великій кількості крадіжок мобільних телефонів з метою їх подальшого збуту, в основному, за ціною, нижче ринкової. У зв'язку з цим, ми вважаємо доцільним розглянути деякі аспекти розкриття злочинів мобільних телефонів підрозділами карного розшуку.

Варто відмітити, що одним із способів встановлення місцезнаходження викраденого мобільного телефону, крім проведення оперативно-розшукових заходів, є з'ясування imei-номера (IMEI – міжнародний ідентифікатор мобільного устаткування, п'ятнадцятизначний код, що є унікальним серійним номером кожного мобільного термінала стандарту GSM). Мета цього заходу одна – при включенні в мобільну мережу IMEI автоматично передається оператору разом із номером телефону. Традиційна методика пошуку підрозділами карного розшуку викраденого мобільного телефону ґрунтується на тому, що потерпілий повідомляє правоохоронним органам його IMEI та називає номер карточки мобільного оператора, яка знаходилася у викраденому телефоні.

Тепер хочемо звернути увагу на деякі проблемні моменти під час розкриття крадіжок мобільних телефонів. Так, на жаль, за допомогою спеціального устаткування будь-який мобільний телефон можна «перепрошити»: змінити його програмне забезпечення, а разом із ним і IMEI.

У зв'язку з цим, ми вважаємо, що створення бази даних викрадених телефонів – найочевидніший крок у боротьбі з їхніми крадіжками. Вітчизняна база даних «проблемних» IMEI з'явилася на сайті МВС. Однак, вона практично не працює у зв'язку з наступними причинами: по-перше, тому що в неї вносяться лише ті номери, які фігурують у заявах потерпілих, тобто лише невелика частина від реально викрадених телефонів; по-друге, тому що номери ці здебільшого в природі вже не існують через перепрошивку; по-третє, тому що операторів ніщо не зобов'язує відмовляти в доступі до мережі телефонам із IMEI з цієї бази.

На наш погляд, основні зусилля потрібно спрямувати на боротьбу з ринком збуту викрадених телефонів та особами, які займаються скуповуванням цих засобів зв'язку. Зробити це пропонується перевіреним у Європі способом блокування IMEI, тобто необхідно внести зміни у законодавство і запровадити заборону на обслуговування операторами стільникового зв'язку викрадених мобільних телефонів. Для того, щоб заборонити «розблокувати блокування IMEI» сторонніми особами, ми пропонуємо запровадити кримінальну відповідальність за зміну IMEI-коду. Також, з нашої точки зору, доцільно створити при митній службі України бази даних завезених в Україну мобільних телефонів з обов'язковою реєстрацією IMEI при розмитненні. Що стосується виробників мобільних телефонів, то останніх потрібно зобов'язати ускладнити процедуру зміни програмного забезпечення та зробити її доступною лише для спеціальних авторизованих сервісних центрів.

Підсумовуючи наведене, можна зробити висновок про те, що розкриття крадіжок мобільних телефонів має безліч аспектів, вирішити які можливо лише за допомогою розроблення комплексних заходів, невід'ємною частиною яких є тісна співпраця з операторами мобільного зв'язку.

*****

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЗЛОЧИНЦІВ, ЯКІ СКОЮЮТЬ УБИВСТВА З СЕКСУАЛЬНИХ МОТИВІВ

Однім із основних завдань правоохоронних органів є захист життя і здоров'я громадян. Останнім часом в Україні спостерігається тенденція зростання кількості сексуальних убивств. Аналіз кримінальних справ про сексуальні убивства свідчить, що більшість з них мають серійний характер, вчиняються протягом тривалого часу, з особливою жорстокістю, при цьому рівень розкриття цієї категорії справ на низькому рівні.

Сексуальні вбивства – це протиправне позбавлення життя пов'язане з сексуальними переживаннями чи мотивами, в тому числі розладах потягів; при цьому сексуальними вбивствами є й ті, які не супроводжуються сексуальними діями, але по суб'єктивному змісту пов'язані зі статевим життям винного.

Характерним є те, що серійні злочини обов'язково містять період емоційного охолодження злочинця між вбивствами. Їх характерними рисами є попередня стадія фантазій і детального планування злочинів. І коли проходить деякий час серійний вбивця обирає наступну жертву і діє відповідно до свого плану. Цікавим є те, що період емоційного охолодження може складати як дні, тижні, місяці, так і роки. Але вбивства обов'язково повторяться. Саме наявність такого періоду вирізняє серійного вбивцю.

Добре відомо, що кожен злочин – явище індивідуальне. Але спільним у серійних сексуальних вбивствах є наступне:

- кількість жертв – не менше двох;
- жертвами є підлітки і діти незалежно від статі, дорослі жінки;
- більшість вбивств вчиняються з особливою жорстокістю;
- всі вбивства пов'язані з сексуальними переживаннями;
- в більшості випадків жертва не обирається спеціально, напад здійснюється на випадкових осіб.

Крім цього в механізмі серійних вбивств виявляються особливості дій злочинця. Мова йде про так званий «почерк». При цьому жертви міняються, а він ні. Почерк часто проявляється в характері поведінки з потерпілими: ступінь та тип оголення, варіанти сексуальних контактів, сам спосіб позбавлення життя, пошкодження, рани на тілі. Також особливістю є сам вибір місця вчинення злочинів. Зазвичай воно має відповідати певним вимогам: обмеженість простору, освітлення, час, відстань до жилих будинків чи дороги, вірогідність появи жертви в цьому місці, поява вбивці в цьому місці не повинна викликати підозр. Ці умови індивідуальні, але зазвичай незмінні. В містах найбільш «популярними» є ліфти, підвали, горища, сквери, лісосмуги, парки, будівництва та ін. Спільним є те, що всі ці місця обираються так, щоб забезпечити максимальну кількість жертв.

Серійні вбивства відрізняються від інших злочинів, та масових вбивств завдяки специфічним характеристикам злочинців та їх мотивації. Основою мотивації серійних вбивць є комбінація різних психологічних та сексуальних чинників.

Цікавим є те, що більшість таких вбивць походять з бідних, неблагополучних сімей або були жертвами насильства та сексуальної експлуатації в дитинстві. Для них вбивства являються способом компенсації та відплати. Тобто суспі-

льство і сім'я зазвичай самі створюють таких «монстрів». Мотивацією також може бути почуття влади, яку вбивця отримує під час скоєння злочину. Йому подобається реакція суспільства, здатність сіяти паніку та почуття страху серед населення. Він злопам'ятний, підозрілий, замкнутий. Але при цьому сусіди та близькі характеризують маніяків як дружелюбних, привітних та порядних людей.

Проблема в тому, що далеко не у всіх випадках такі злочинці потрапляють за ґрати. Часто такі вбивства розслідують роками, засуджують невинних. При цьому більшість цих злочинів розкрито випадково, адже правоохоронні органи часто ігнорують дані про психологію серійних сексуальних вбивств, їх спільні характерні риси. Тому дуже важливо розробляти методики і систематизувати всю інформацію про зазначених злочинців. Адже вони будуть вбивати доти, доки їх не впливають і не зупиняють.

*****

Семченко Павло Вікторович, курсант групи ІСД-08-5 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. техн. наук Власенко І. В.

ПРИЧИНИ ТРАВМАТИЗМУ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Конституція України (ст. 3) закріпила, що права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава України відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Конституційні норми, спрямовані на забезпечення державою реалізації, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, потребують від податкової міліції й інших правоохоронних органів послідовно спрямовувати свою правозастосовну діяльність на забезпечення добробуту людини, ґрунтуючись при цьому на принципі верховенства положень, закріплених в Основному Законі держави, дотримання якого є однією з головних умов у створенні демократичної, соціальної, правової держави.

Статистика навмисних убивств в Україні та нещасних випадків серед працівників ОВС України при виконанні оперативно-розшукових завдань має тенденцію стійкого зростання. Починаючи з 1990 р. порівняно з 2001 р. кількість убивств зросла на 70,24 %, а кількість злочинів в Україні за статистикою з 1989 р. зросла удвічі – з 322 до 642 тис., навантаження на одного слідчого досягло 62 справи/рік, а з урахуванням нерозкритих злочинів минулих років – 190. Стабільною є і кількість нещасних випадків серед працівників міліції при несенні служби, а максимум смертельних випадків припадає на 1996 рік, число яких досягло – 89 випадків/рік. Наприклад, при несенні служби у 1999 році загинуло 45 та поранено 330, у 2000 році загинуло 54 та поранено 356, у 2001 загинуло 40 та поранено 366 працівників міліції, за 10 років незалежності України загинуло 751 чоловік. Якщо враховувати кількість загиблих та поранених, травмованих не тільки при несенні служби, а також при виконанні службових обов'язків, то їх кількість набагато перевищує статистичні данні.

Показники загибелі та травматизму не втішні, негативна тенденція в цій сфері зберігається з 1998 року. Тому зараз річ вже йде не про надання більшої уваги особистій безпеці працівників правоохоронних органів, а про екстрені заходи в Україні з залученням юридичних, економічних, технічних, організаційних важелів. Основною метою нашого дослідження є зменшення рівня трав-

матизму за рахунок попередньої оцінки ризику працівника міліції перед виконанням оперативних дій.

Безумовно травматизм в ОВС є однією головних проблем, які виникають під час служби у всіх працівників. Нерідко трапляються випадки травматизму із тяжкими наслідками, зокрема смертельними. Так, лише від вогнепальної зброї, за рік в середньому по Україні гине 52 працівників ОВС. Я гадаю, що мало хто буде заперечувати, що робота працівників ОВС є однією з найбільш небезпечних. До постійних небезпек належать: стреси, спілкування з асоціальними елементами, ризик отримати травму, а то і загинути під час виконання службових обов'язків досить великий. І це ще не повний перелік всіх небезпек даної професії.

Визначення та аналіз причин травматизму в ОВС здатні вирішити низку проблем, а саме: шляхи та способи зниження рівня травматизму, удосконалення системи професійної підготовки, корегування матеріально-технічних та фінансових витрат, залучення до вирішення вказаних проблем сили та засоби інших міністерств та відомств.

Тема наукового дослідження виконувалася у рамках науково-дослідної роботи на тему «Заходи щодо забезпечення особистої безпеки персоналу та підвищення його професійного рівня», яка в свою чергу виконується по заявці Відділу державного нагляду за охороною праці Головного штабу МВС України.

*****

Скляр Олександр Сергійович, курсант групи ІСД-06-7 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. психол. наук Чміль М. О.

БОЙОВИЙ СТРЕС ЯК ПРИЧИНА ВИНИКНЕННЯ ПТСР У ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Міліціонери, а особливо: працівники карного розшуку, кримінальної міліції, громадської безпеки взагалі ті, хто залучається до оперативно-розшукових заходів постійно знаходяться в надзвичайних, екстремальних ситуаціях, несуть службу в умовах підвищеного ризику для життя та здоров'я, як для оточуючих так свого. З урахуванням задач та обов'язків міліції, вони завжди залучаються до заходів щодо забезпечення захисту життя та здоров'я громадян у зонах надзвичайних ситуацій. При виконанні своїх обов'язків вони піддаються бойовому стресу. В середньому щорічно зі 100 % працівників міліції більш 2 % з них піддаються травматизму (наприклад, у 2008 році було травмовано 3458 працівників ОВС, 131 вбито), але ще небезпечним є вплив стресових факторів, яким піддається кожен працівник міліції. Тому, вкрай небезпечним є постійна дія на людину стресових факторів, особливо, якщо вони мають пряму загрозу для життя та здоров'я.

Дана проблема, у історичному аспекті, не є новою. Існує ряд досліджень, присвячених вирішенню вказаних питань, зокрема, у працях Р. А. Абдурахманова розкриваються питання бойового стресу та його психологічних наслідків. Подібні дослідження проводили вітчизняні дослідження О. В. Тимченка, В. Ваченка, В. Липова та ін., що допомогли визначити найбільш типові стресори працівників ОВС, а саме: загроза власному життю, життю близьких колег; втрати серед особового складу підрозділу; застосування вогнепальної зброї; катастрофа, яка спричинила масову загибель людей; стихійні лиха; аварії; масові безладдя.

Але всі ці стресори мають двоякий характер, так як, впливають не лише на

здоров'я, але й на показники професійної діяльності, в результат чого погіршується логіка, зменшується уважність, погіршується пам'ять, знижується (причому різко) профілактика злочинності, проведення розвідувальних та контррозвідувальних заходів, розкриття та розслідування злочинів, знижуються рівень ОРД, проявляться заціпеніння м'язів, страх тощо.

Основний вплив бойового стресу на діяльність працівників міліції проявляється в: збільшенні часу ОРД; зриву діяльності; агресивності; немотивований пильності; змін відношення до слідства; корупційних проявах; припинені аналітичної роботи; відсутності на робочому місці; порушені Законів України, наказів, рекомендацій, інструкцій; звільнення з ОВС; суїцид. Все це є проявом ПТСР, який може виникати на протязі 6-ти місяців (в деяких випадках всього життя) після психотравматичної ситуації чи в кінці періоду стресу, а іноді пост-стресові вчинки можуть мати руйнівний характер.

При проведенні досліджень було виявлено, що 66 % працівників, визнали, що назвали психічного стресу після бойових дій (участь у перестрілці, загибель товариша, поранення, затримання агресивного чи озброєного злочинця тощо), з 100 % вісімдесят підкреслюють, що їм вище зазначені фактори надзвичайно сильно перешкоджають працювати, 10 % – нічого не визнали. Та не піддаватися ПТСР можуть лише одиниці з суспільства.

Щоб знизити рівень ПТСР рекомендується: займатися самореабілітацією; запровадити семінари, тренінги з винесенням на розгляд внутрішніх питань; провести серію занять по психології спілкування з громадянами; систематично займатися фізичною культурою; керівництву тримати все під своїм контролем, спостерігати за станом колективу; вміти розділяти свій відпочинок на дві частини (для тіла і розуму); проводити ситуаційні тренування; запровадити методики емоційної реабілітації; намагатися для самого себе визначити, що саме допоможе адаптуватися в тій чи іншій ситуації, та ін.

Якщо ж не буде здійснюватися, хоча б елементарних профілактичних дій, то в нашій кран й надалі буде зростати злочинність, погіршуватиметься рівень професійної діяльності ОВС, робота не буде виконуватися взагалі. Крім того, профілактика ПТСР скритим резервом підвищення професійного рівня правоохоронців. Протистояння стресовим факторам – це залог стійкості при виконанні службових обов'язків один з головних факторів забезпечення особистої безпеки.

*****

Скрипко Станіслав Миколайович, курсант групи ІКМ-06-11 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІ ПФКМ ХНУВС Крпаков І. О.

ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ АБО ІНШОЮ НЕЗАКОННОЮ УГОДОЮ ЩОДО ПЕРЕДАЧІ ЛЮДИНИ

Упродовж останніх років саме боротьба з торгівлею людьми є одним з пріоритетних напрямків роботи правоохоронних органів України. Адже кожного року зростає чисельність громадян України, що опиняються жертвами даного злочину.

Незважаючи на достатню кількість існуючих національних та міжнародних нормативних актів, розроблених окремо українськими та спільно із закордонними спеціалістами методичних вказівок, все ще існує певна кількість негативних моментів, що впливають на якість розкриття злочинів пов'язаних із торгівлею людьми.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що основними причинами та умовами, що сприяють торгівлі людьми та міграції молодих жінок за кордон, у тому числі й для зайняття проституцією, є тяжкі матеріальні умови життя, безробіття, відсутність перспектив на майбутнє. Найбільшу групу потенціальних жертв секс-індустрії за кордоном становлять молоді жінки, що не мають спеціальної освіти, постійного джерела доходів, вихідці з малозабезпечених сімей.

Одними з основних причин скоєння злочинів цієї категорії є корисливий мотив і як наслідок цього – бажання накопичити значний капітал в короткий строк, а також вкрай низький рівень правової грамотності, низька соціальна активність особи у суспільному житті, відсутність виховної, роз'яснювальної роботи серед молодих жінок, негативне відношення до участі у суспільному житті, і як наслідок – неналежний моральний рівень визначеної категорії молодих жінок.

Як негативні моменти розслідування кримінальних справ злочинів, що мають ознаки злочину передбаченого ст. 149 КК України, слід відмітити низьку якість та неповноту матеріалів дослідчої перевірки, і як наслідок – відсутність достатніх підстав для порушення кримінальної справи, а також низький рівень взаємодії співробітників різних підрозділів системи МВС України.

Застосовуючи окремі оперативно-розшукові заходи з метою отримання інформації, що становить оперативний інтерес, вдається лише здобути відомості відносно незначного кола осіб винних у даному злочинному діянні, у порівнянні із реальною кількістю злочинців, які співпрацюють на цьому тлі. Оскільки частіше, даний вид злочину носить транснаціональний характер і сколюється на території не однієї країни. Осіб взятих у рабство, тих осіб, що використовують у порнобізнесі та для зайняття проституцією постійно перевозять з місця на місце, що ускладнює пошук жертв злочину та встановлення осіб винних у його вчиненні.

До того ж у ході розслідування часто виявляється, що особи, які визнаються жертвами даного виду злочину, наперед знали, яка робота їх очікуватиме за кордоном, тож свідомо сприяли вчиненню злочину заради заробітку грошей, що зводить нанівець зусилля застосування профілактичних заходів, що до попередження даного злочину.

Для вирішення даного питання, на мою думку слід внести зміни до законодавчої бази шляхом посилення санкцій правових норм, що передбачають покарання за торгівлю людьми, посилення контролю за діяльністю юридичних та фізичних осіб, що здійснюють працевлаштування за кордоном, введення фінансових санкцій за невиконання договірних умов з особами, яким надаються послуги по працевлаштуванню. Постає необхідність у удосконаленні заходів, що до розкриття злочинів пов'язаних із торгівлею людьми на основі міжнародного досвіду спільно із правоохоронними органами закордонних країн, створення на цій основі міжнародних договорі про співпрацю.

*****

Ткач Катерина Юріївна, курсант групи ППТ-06-5 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки
ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. техн. наук Власенко І. В.

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД - НАСЛІДОК СИЛЬНОГО СТРЕСУ

Стрес нерозривно пов'язаний з професійною діяльністю людини та суттєво впливає на її ефективність, в ряді випадків значно знижуючи її, а також, може

обумовлювати виникнення різних захворювань і невротичних процесів. Стрес допомагає організму пристосуватися до виниклої труднощі, впоратися з нею. Будь-яка несподіванка, що порушує звичний плин життя, може бути причиною стресу. Має значення лише інтенсивність потреби в перебудові або в адаптації. За сприятливих умов цей стан може трансформуватися в оптимальний стан. За несприятливих – характерно зниження працездатності та ефективності функціонування систем та органів, виснаження енергетичних ресурсів.

Вивченню адаптації людини до стресових умов в останнє десятиліття приділяється багато уваги. Це пов'язано зі збільшенням числа екстремальних ситуацій різного походження. При цьому велике місце займають події які мають не тільки загострений характер, але й хронічні періоди, які залишають значні наслідки. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) розвивається у людей, які пережили подію, яка є найвищою мірою травмуючою практично для будь-якої людини. Такі травми можуть виникати в боях, природних катастроф, при нападках бандитів, зґвалтуванні і таких нещастя, як пожежа в будинку. Це розлад може розвинутися у 50–80 % людей, які зазнали такий вплив. Частота посттравматичних стресових розладів складає в цілому 0,5 % для чоловіків і 1,2 % для жінок.

Дані Американського Національного дослідження коморбідності (US National comorbidity Survey) (Kessler, Sonnega, Bromet & Hughes, 1995) дозволяють припустити, що протягом життя 7,8 % дорослих американців переносили ПТСР. Це складає малу частину від кількості людей, які зазнали, щонайменше, одну травмуючу подію: 60,7 % чоловіків і 51,2 % жінок. Найбільш часті були такі травми: а) присутність при вбивстві або важкому пораненні; б) переживання пожежі, повені або іншої природної катастрофи; в) нещасний випадок з загрозою для життя і г) участь у боях. У чоловіків травматичними подіями, частіше за інших приводили до стресового розладу, були: а) зґвалтування; б) участь у битвах; в) занедбаність в дитинстві; г) досвід фізичного насильства в дитинстві. Для жінок: а) зґвалтування; б) сексуальне домагання; в) фізичний напад; г) загроза застосування зброї; д) досвід фізичного насильства в дитинстві.

Одним з основних результатів дослідження було встановлення того факту, що у 14 ліквідаторів пережили радіаційний стрес з 71 обстежених (19,7 %) до моменту обстеження був діагностований PTSD-синдром. 16 чоловік (22,53 %) склали «групи ризику», тобто у них симптоматика PTSD за всіма критеріями була представлена майже повністю. Повна відсутність симптомів PTSD або наявність поодиноких симптомів спостерігалось у 41 людини (58,5 % обстежених). Слід зазначити, що частота зустрічальності PTSD серед ліквідаторів (19,7 % всіх обстежених) відповідає частоті виникнення посттравматичних порушень, що виявляються у жертв інших травматичних ситуацій. Наприклад, симптоми військового PTSD, за даними американських фахівців, зустрічаються у 20–25% всіх учасників військових подій.

За даними національного дослідження ветеранів війни у В'єтнамі, в 1988 р. у 30,6 % брали участь в ній американців спостерігалися посттравматичні стресові розлади, часткові ПТСР - у 22,5 %. У 55,8 % осіб, які мають ПТСР, були виявлені прикордонні нервово-психічні розлади. Вірогідність залишитися безробітним у ні в 5 разів більше (в порівнянні з іншими), розлучення були у 70 %, батьківські проблеми у 35 %, крайні форми ізоляції від людей у 47,3 %, виражена ворожість у 40 %, вчинення більше 6 актів насильства на рік у 36,8 %, потрапили до в'язниці або були арештовані 5 %.

Ризик розвитку ПТСР знижує терапевтичне втручання - за умови, якщо воно починається в межах 14 днів з моменту травмування. У групі осіб, які пройшли лікування, лише в 10 % випадків відзначалася симптоматика, що відповідає критеріям ПТСР, у той час як в контрольній - число таких осіб склало 70 %. Дане дослідження дозволяє припустити, що раннє терапевтичне втручання може значно зменшувати тяжкість захворювання.

*****

Черкасов Микола Миколайович, курсант групи ІГБ-07-4 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки ХНУВС Сагайдак С. М.

ВПЛИВ ПЛАВАННЯ НА ОРГАНІЗМ КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Плавання – це один із популярних видів спорту, яким займаються мільйони людей на нашій планеті. Воно дуже корисне для фізичного розвитку людей, сприяє формуванню сили, витривалості, спритності, швидкості, особливо в юнацькі роки, коли формується організм.

Для плавання характерна рухова діяльність з проявом фізичних і вольових якостей. Заняття плаванням позитивно впливає на серцево-судинну, м'язову, дихальну системи, суглоби і зв'язки.

Підтримка м'язів на високому функціональному рівні за допомогою плавання, є необхідною умовою зміцнення здоров'я і стимулювання імунітету курсантів. М'язи займають більше 40 % тіла людини, тому їх постійний розвиток і тренування дуже важливі. Основне призначення м'язів – це бути активними і забезпечувати якісну роботу опорно-рухового апарату, просторове переміщення нашого тіла.

Заняття плаванням примушують ефективніше працювати найголовніший і найважливіший м'яз нашого організму – серце. Вони є відмінним засобом стимуляції роботи серцевого м'яза; привчає його працювати в економному, оптимальному режимі.

Фізична активність під час плавання дозволяє підвищити якісні показники основних параметрів легенів – глибину дихання і максимальну вентиляцію легенів. Легені виконують одну з найфундаментальніших функцій людського організму – дихання. Дихання забезпечує тканини і органи людини киснем, без якого неможливі основні фізіологічні і біохімічні процеси. Якщо людина не одержує необхідної кількості свіжого повітря, або дихає неправильно, то кількість кисню, що поступає в організм, не відповідає тому, який виводиться з організму. Тому вона може отруїтись шкідливими відходами життєдіяльності, що викликає багато важких захворювань.

Оздоровча дія плавання на людину здійснюється не тільки за рахунок фізичної активності, існує багато інших аспектів, які заслуговують на увагу. До таких слід віднести загартування, чіткий режим міцний сон, характер і режим харчування, корисне стомлення, нервово-психологічне розвантаження тощо.

Плавання є одним з кращих засобів забезпечення необхідного обсягу стомлення організму, перш за все за рахунок систематичності дії. Під час відпочинку відбувається прискорене відновлення пошкоджених в процесі напруженої

діяльності тканин, посилюється загоєння ран. Завдяки цьому людина стає краще захищеною від несприятливих впливів навколишнього середовища. Відновні процеси в організмі відбуваються безперервно, але основне відновлення – під час сну. Міцний сон – необхідна умова хорошого самопочуття. Потреба у сні курсантів суто індивідуальна, але в середньому складає 8 годин. Тільки сон може забезпечити повноцінний відпочинок і найякісніше відновити фізичну і психічну енергію. У результаті систематичної стимуляції відновних процесів відбуваються також структурні зміни, що збільшують потенційні можливості організму: зростає об'єм м'язових волокон, зміцнюються сухожилля і зв'язки суглобів.

Постійне перебування під впливом фізичних навантажень під час плавання, сприяє оптимальній роботі практично всіх систем організму курсанта. Особливо корисний вплив на м'язову, серцево-судинну, дихальну системи, суглоби і зв'язки. Під час плавання навантажуються всі без винятку групи м'язів.

Ми вважаємо, що є актуальним проведення занять з плавання серед курсантів ХНУВС, особливо на початкових курсах.

*****

Чернобай Денис Геннадійович, курсант групи ІСД-06-3 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки

ННІ ПФМГБ ХНУВС, канд. техн. наук Власенко І. В.

ВПЛИВ ЕРГОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ НА СЛУЖБОВО-БОЙОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

У службово-бойовій діяльності правоохоронних органів використовується велика кількість транспортних, мобільних засобів. Ці засоби використовуються для доставки правоохоронців до місця несення служби і виконання оперативних задач, при ліквідації масових заворушень, при діях у зонах хімічної, радіаційної та біологічної безпеки, для захисту особового складу при вогняному контакті, для забезпечення спеціальних, особливих та особистих потреб.

Недостатня кількість або відсутність транспортних засобів, які повинні знаходитися в правоохоронних органах, вже негативно впливають на ефективність службово-бойової діяльності правоохоронних органів. Непристосованість, моральна застарілість, невідповідність до виконуваних задач цих мобільних засобів навіть не викликає питань в практичних органів. Правоохоронці звикли захищати «життя, здоров'я, права і свободи громадян, власність, природне середовище, інтереси суспільства і держави від протиправних посягань» тільки своїми силами, без допомоги фахівців інших міністерств та відомств, забезпечувати спокій в країні з тим, що мають.

Для ефективного виконання правоохоронних функцій необхідно комплексний підхід: законодавча та нормативна база, організація діяльності, достатня підготовка особового складу, достатні сили та засоби і т. д. З точки зору інтенсифікації правоохоронної діяльності, зараз доцільно казати про матеріально-технічне забезпечення органів та підрозділів ОВС. Перелік технічних засобів, які стоять на озброєнні в правоохоронних органах великий.

Для кращого розуміння необхідності впровадження особливого підходу до модернізації та побудови технічних засобів для органів та підрозділів МВС доцільно розглянути стан справ в іншій державі. Нами був розглянутий модельний ряд мобільних транспортних засобів, які здатні перевозити особовий склад

міліції виробництва Росії.

З позицій ергономіки трудова діяльність розглядається як процес перетворення інформації й енергії, що відбувається в системі «людина – знаряддя праці – предмет праці – навколишнє середовище». Отже, ергономічні дослідження, рекомендації повинні ґрунтуватися на з'ясуванні закономірностей психічних, емоційних і фізіологічних процесів, що лежать в основі визначених видів трудової діяльності, із предметом праці і навколишньою фізико-хімічним і психологічним середовищем.

Нами розглядалися ергономічні показники транспортних засобів при доставці оперативних працівників міліції до місця виклику. З цією метою була проведена низка експериментів. В зимовий період 3 працівники міліції повинні були вибігти з приміщення і сісти у транспортний засіб (Daewoo Nexia), потім відпрацьовувалася висадка з транспортного засобу з висуванням у приміщення. При посадці та висадці фіксувалися не зручності та удари кінцівками, головою, тулубом, зброєю та протигазом. Навіть пересування у автомобілі у складі групи зі зброєю та у засобах індивідуального бронезахисту призводить до неможливості вільно рухатися, відпочивати, до підвищення перевтоми, постійного напруження м'язів, болю, особливо в ногах, шиї та попереку. Курсанти, які приймали участь у цих експериментах, зрозуміли наскільки суттєвим є ергономічний підхід до науково-дослідної роботи стосовно транспортних засобів, які використовуються у службово-бойовій діяльності ОВС.

Дослідження ергономічних показників транспортних засобів, які використовуються міліцією при виконанні оперативних завдань, виконувалися в рамках науково-дослідної роботи на тему «Заходи щодо забезпечення особистої безпеки персоналу та підвищення його професійного рівня», яка виконується за заявою відділу з нагляду за охороною праці головного штабу МВС України, а також за заявками ГУМВС України в Харківській області і ХМУ.

*****

Юревич Юліана Ігорівна, курсант групи ІКМ-06-11 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
ННІ ПФКМ ХНУВС Крепаков І. О.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАРКОМАНІЇ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ У США. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Вивченню проблеми наркоманії серед неповнолітніх присвячена чимала кількість наукових досліджень. Дбаючи про своїх дітей, нація дбає про своє майбутнє. Сьогодні цей загальновідомий вислів є особливо актуальним для України. Ніхто і не підозрював, що ця хвороба призведе до великих втрат, а найголовніше до втрати молодих, енергійних, талановитих особистостей у руках яких знаходиться майбутнє нашої держави та перш за все наших дітей. Як бачимо, наркоманія – це «Ахіллесова п'ята» не лише нашої держави але й усього світу. Всі ці фактори і послужили для вибору теми моєї роботи.

Наркотизм молодіє. Статистика наркологічної служби МОЗ України свідчить, що суб'єктами незаконних операцій з наркотиками та психотропами в Україні зараз в основному є молодь. Згідно з дослідженнями науковців, серед українських підлітків 13–15 років палять майже 63 %, вживають алкоголь – 90 %, досвід вживання наркотичних речовин мають понад 14 %.

Я вирішила дослідити, які заходи щодо профілактики наркоманії серед неповнолітніх застосовуються в США, адже вважаю, що вони є ефективними і запровадження деяких з них могло б покращити ситуацію і в Україні.

Завдяки досягненням в медичній сфері, науковцям США вдалося визначити фактичні фізичні зміни в мозку людини під впливом наркотиків. Багато серед змін є довговічними, а деякі навіть і необоротними. Тож тестування, яке застосовується в школах США, може попередити батьків про потенційні проблеми у їх дітей. Є чимало переваг у запровадженні тестування серед школярів та студентів. Як відомо, чимало молоді, які користуються авторитетом серед оточуючих, схильні змушувати інших до вживання наркотиків. І справді, тиск серед однолітків може бути могутнім і переконливим фактором. Але усвідомлення можливості здати тести в будь-який час може стимулювати дітей протистояти вмовлянням інших.

Існують різні методики проведення тестування. Аналіз сечі є загальним методом, який був достатньо вивчений і схвалений науковцями, тому використовується екстенсивно, є точним і надійним. Існують і інші види тестування, а саме: дослідження волосся, поту та інші. Кожне з цих нових методик має свої переваги та недоліки. Так, наприклад дослідження сечі дає найвищу гарантію надійності результатів, є найдешевшим, але виявляє вживання наркотиків лише протягом останніх 1–5 днів. Дослідження волосся виявляє хронічне вживання, його результати важко фальсифікувати, на відміну від сечі, але в той же час воно є дорогим. Результати залежать від довжини зразку волосся (так, наприклад, зразок довжиною 1 дюйм показав би результати за останні 3 місяці).

Щодо вартості тестування, то залежно від його виду, загалом вартість його становить між \$10 і \$30 за 1 тест. Я вважаю, що така їх вартість є доступною для більшості батьків в Україні, адже здоров'я дітей найдорогоцінніше.

Також в США широко застосовуються програми запобігання наркотичній залежності серед школярів та студентів, серед них я вважаю вартими уваги та наслідування в Україні наступні:

- Програма «Турбота про дітей за активною участю суспільства та школи» (колись, Дитячий Проект Розвитку);

- Програма «Укріплення зв'язків у сім'ї»: Для батьків і дітей 10–14 років (SFP 10–14);

- Проект «Ні Наркотичній Залежності» (Проектний TND), спрямований на запобігання наркотичній залежності серед дітей вищої школи.

Отже, щоб поліпшити ситуацію в нашій державі щодо попередження правопорушень неповнолітніх, пов'язаних з вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, на мою думку, ефективним є використання досвіду США щодо застосування заходів попередження вживання наркотичних засобів: тестування молоді в школах та університетах, залучення до участі в спеціальних програмах, укріплення зв'язків дітей з суспільством та школою. Усі ці заходи в сукупності зможуть змінити ситуацію на краще.

*****

Секція 8

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ ОВС. СТВОРЕННЯ ЗАСОБІВ ТА КОМПЛЕКСІВ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Акуленко Ольга Сергіївна, курсант групи ІПТ-06-2 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри інформаційних систем та технологій
в діяльності ОВС ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. техн. наук, доцент Кобзев І. В.

ДО ПИТАННЯ ВИБОРУ CMS ПРИ СТВОРЕННІ WEB-САЙТУ КІНОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ

Кінологічний центр є одним із складових підрозділів УМВС України в Чернігівській області. На даний час проходить тестування WEB-сайт центру, який створено за допомогою системи управління контентом (CMS) Joomla!

Одним із варіантів рішення при створенні спеціалізованих WEB-сайтів є використання систем управління контентом. Логічно їх можна розділити на системи управління контентом, так звані CMS, та програми для просування, ведення, моніторингу та аналізу статистики. Ринок технічних рішень досить широкий, тому ми спробуємо сконцентруватися на основних функціональних можливостях існуючих платформ, які необхідні, на сьогоднішній день, для ефективного ведення процесів, пов'язаних з технічною стороною.

Для початку розглянемо CMS системи, які, власне, і становитимуть основну частину Вашого сайту. CMS існує величезна кількість, і з кожним днем їх стає все більше і більше. Існують цілі портали, які займаються оглядом новинок у цій галузі. CMS можна умовно розділити на 2 види – комерційні та некомерційні (платні і безкоштовні). Кожна з таких систем може, у свою чергу, ділитися на наступні типи:

- з відкритим кодом – надається у формі відкритого вихідного коду, не вимагає декодування, дозволяє змінити функціональність у будь-який момент;

- з кріптованим кодом – надається у закодованому вигляді, жодних змін в коді робити не можна, для роботи потрібне спеціальне дешифрувальне ПЗ. Всі оновлення, як правило, вимагають повної перезаливки вихідного коду;

- на сервері власника – власник CMS виділяє вам місце на своєму сервері без доступу до джерел. Все керування здійснюється через контрольну панель.

Кожен з цих типів має свої плюси і мінуси. Так, для початкових кодів з відкритим кодом основні плюси це легка переробка функціональності, можливість дописування і зміни на вимогу, а до мінусів можна віднести спрощений механізм пошуку дірок та їх використання іншими користувачами.

Після вибору типу CMS системи, вам необхідно визначити яка ж з конкретних CMS цього типу вам найбільш підходить. Для цього існує набір критеріїв, які у свою чергу дозволяють вибрати найбільш відповідну Вам систему: універсальність системи; гнучкість архітектури; забезпечення; функціональні модулі - наявність стандартних і специфічних функціональних модулів в системі; юзабіліті. Величезне значення має можливість налаштування інтерфейсу системи залежно від поставлених завдань.

Крім базових критеріїв існують також основні вимоги щодо функціональності CMS, які необхідні для ефективної роботи.

Серед додаткових вимог можна особливо виділити можливість імпорту та експорту інформації, інтегровані системи документообігу

Проаналізувавши плюси і мінуси кожного рішення можна вибрати найбільш оптимальний для себе варіант.

Після всебічного аналізу безкоштовних систем управління (1С-Битрикс, Drupal, NetCat, Amiro.CMS, Joomla! та ін.) було зроблено висновок, що найбільш придатною, що відповідає перерахованим вище вимогам, є комплекс програм і сервісів Joomla!, який покликаний вирішити питання планування просування, аналізу і моніторингу ресурсу, і безпосередньо робіт по просуванню сайту.

*****

Блохіна Ганна Володимирівна, курсант групи ІПТ-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформаційної безпеки

ННІ ПМСІТ Манжай О. В.

РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ: ЛОКАЛЬНІ ПРОНИКНЕННЯ

В умовах сьогодення злочинці все частіше використовують комп'ютер при вчиненні злочинів. Тому частішають випадки, коли істотну роль у розкритті злочинів відіграє інформація, збережена на носіях або засобах комп'ютерної техніки. Інформація – це ресурс, який потребує захисту.

Одним із способів несанкціонованого доступу до інформації є безпосередній доступ, що може здійснюватися як особами, котрі працюють з інформацією, так і особами, що спеціально проникли до закритої зони і приміщення, де обробляється інформація. При цьому проникненні інформація може бути знищена, блокована, модифікована, скопійована, а також може порушуватися робота ЕОМ. При виявленні випадків вчинення злочинів з використанням засобів комп'ютерної техніки є дві групи типових слідів злочину: речові й інтелектуальні.

До першої групи належать сліди пальців рук, сліди взуття, тощо; другу групу складають сліди, що вказують на зміни в заданій файлової структурі (перейменування каталогів і файлів, зміна розмірів і змісту файлів), сліди, що відбивають зміни в заданій конфігурації комп'ютера, тощо. Способи приховування зводяться до відтворення обстановки, що передувє вчиненню злочину, тобто знищення залишених слідів.

При розслідуванні злочину проводяться такі слідчі дії: огляд предметів і документів, огляд місця події, допит свідків-очевидців, обшук за місцем проживання затриманого і його допит (тактика допиту, а також коло питань, що необхідно з'ясувати у підозрюваного зумовлені конкретною слідчою ситуацією, котра склалася на певному етапі розслідування і не є вичерпним). Документом, що відображає всі слідчі дії, а також описує всі дії слідчого є протокол. У протоколі перераховуються всі предмети, які вилучаються. При цьому повинні бути вказані точне найменування, кількість, міра, вага, серія і номер, інші відмінні індивідуальні ознаки кожного об'єкта, який вилучається, а також місце, де об'єкти були знайдені. Всі вилучені предмети пред'являються понятим та іншим учасникам слідчої дії. Правильне вилучення під час слідчих дій предметів є необхідною умовою для подальшої експертної діяльності щодо речового доказу.

Дуже доречним при розслідування комп'ютерних злочинів буде залучення фахівців у сфері інформаційних технологій, які за допомогою технічних та програмних засобів (Live CD/DVD, Live Flash Drive, зовнішні зчитувачі жор-

стких та флеш носіїв, спеціалізоване програмне забезпечення призначене для копіювання комп'ютерних носіїв, відновлення видалених файлів тощо), допоможуть зібрати інформацію, що може стати доказами у розслідуванні злочину.

Правову основу розкриття злочинів, що пов'язані з засобами комп'ютерної техніки складає Конституція України, Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекс тощо.

Аби бути впевненим, що ваша система захищена, слід застосовувати комплексні заходи захисту – програмні та апаратні. Але дуже часто потрібно зосередитися на «людському факторі», тому обізнаність кінцевого користувача про заходи безпеки забезпечує основний захист.

*****

Духно Анна Вікторівна, курсант групи ІПТ-07-2 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри інформаційних систем та технологій в діяльності ОВС ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. техн. наук, доцент Кобзев І. В.

WEB-СЕРВІСИ ТЕСТУВАННЯ ЗНАНЬ НА БАЗІ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Контроль і оцінка знань займають у навчальному процесі дуже важливе місце. Вони виконують одночасно функцію перевірки, засвоєння й практичного використання курсантами та студентами отриманих під час навчального процесу знань, а також функцію стимулювання, морального заохочення за рахунок участі у своєрідному інтелектуальному змаганні.

Насамперед система тестування повинна справно й ефективно працювати по призначенню, виконувати покладені на неї функції. Тому перед формуванням моделі WEB-сервісу тестування треба чітко окреслити набір функцій і вимог до нього. Нижче наведений перелік найважливіших функцій, характеристик і вимог до систем тестування: забезпечення ефективного тестування знань; універсальність з погляду використання для внутрішнього і відкритого тестування; гнучка, точна та здатна до адаптації оцінка результатів тестування; інтелектуальний аналіз тестів з метою оцінки якості, придатності окремих питань і виявлення некоректно сформульованих або просто неправильних питань; відсутність твердої прив'язки до якого-небудь предмету, області знань; легкість створення й модифікації тестів; збір, збереження і подання в зручній формі різноманітної статистичної інформації щодо процесу тестування; можливість одночасного тестування необмеженої кількості слухачів; відсутність твердої прив'язки до конкретного апаратного й програмного забезпечення; висока безпека, захищеність і стабільність; необмежена кількість тестів, тем, питань і варіантів відповідей на них; контроль часу тестування й збереження Інформації щодо перерваного сеансу тестування; підтримка безпечного й універсального механізму керування користувачами з розподілом прав доступу; можливість використання в тестах графічного й звукового матеріалу, малюнків, анімації, відео роликів.

Ефективне тестування знань складається з багатьох складових. Необхідним є відповідність державним і міжнародним стандартам (найпоширеніший з яких IMS QTI – Information Model Specification Question & Test Interoperability). Система тестування повинна мати користувачів різного типу зі своїми правами, які забезпечують доступ до різних функцій і модулів системи.

Для забезпечення гнучкої, точної й здатної до адаптації оцінки результатів тестування й інтелектуального аналізу тестів з метою оцінки якості, придатності

окремих питань і виявлення некоректно сформованих, або просто неправильних питань система повинна збирати статистичну інформацію щодо відповідей на питання тестів і періодично виконувати аналіз зібраної інформації. Найпростішим рішенням є присвоєння всім питанням однакової ціни в 1 бал. Але такий алгоритм є дуже неефективним, тому що зрозуміло, що всі питання мають різний ступінь складності й неможливо підібрати для тесту всі питання однакового рівня. Введення можливості присвоєння різної кількості балів за відповіді на питання різного рівня складності вимагає об'єктивної оцінки складності питання.

Функціональні вимоги до WEB-сервісу тестування на базі інфраструктури Інтернет настільки широкі й різноманітні, що нема рації закладати їх усе в один модуль. Найбільш раціональна є модульна побудова, у складі якої можна виділити наступні компоненти:

1. Підсистема тестування.
2. Підсистема створення, підготовки й редагування тестів.
3. Підсистема статистичних даних щодо успішності проходження випробувань.
4. Підсистема керування користувачами.
5. База даних питань і пов'язаної з ними статистичної інформації.
6. База даних користувачів.

*****

Кальченко Вадим Володимирович, студент групи ЗІдб-09-1 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри захисту інформації

ННІ ПЕС ХНУВС Борзов М. М.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ВІДДАЛЕНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ДЛЯ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Експерти в області інформаційної безпеки мало звертають увагу на небезпеку, яка йде від програм віддаленого адміністрування (ПВА). Серед них можна виділити найбільш популярні: Radmin, Symantec pcAnywhere, UltraVNC й ін. Також до цього класу необхідно віднести вбудоване програмне забезпечення: віддалений робочий стіл Windows й утиліту telnet. Призначення даних програмних продуктів (ПП) – полегшення роботи системного адміністратора по налаштуванню, керуванню й адмініструванню комп'ютерів у корпоративній й інших мережах.

НСД до інформаційної системи з використанням ПВА може здійснюватися цілеспрямовано (на певний комп'ютер), або масово (з метою одержання доступу до максимального можливого числа комп'ютерів).

Суть проникнення полягає в тому, щоб разом з корисною (для потенційної жертви) програмою впровадити на його комп'ютер ПВА, що буде несанкціоновано використана зловмисником. Для його реалізації необхідно встановити діалог з користувачем (того комп'ютера, у який потрібно проникнути), та у процесі спілкування з'ясувати назви повсякденно використовуваних програмних засобів.

Після чого зловмисник шукає підходящий ПП, додає в нього ПВА й тим або іншим способом змушує користувача здійснити інсталяцію цього зміненого ПП. Коли необхідно масово впровадити ПВА, то дії зловмисника можуть бути такими:

- пошук найбільш популярних програм (серед обраної групи користувачів);
- створення пакета інсталяції, що буде включати не тільки популярну програму, але й ПВА;

- розміщення даного пакета на файлообмінних серверах;
- розміщення посилання на даний пакет на популярних сайтах;
- моніторинг скачувань (з метою визначення ір-адрес потенційних жертв).

Методи запобігання впровадженню й використанню ПВА аналогічні загальноприйнятим рекомендаціям по боротьбі з вірусами й шпигунськими програмами. Серед них необхідно зробити акцент на наступних рекомендаціях:

- необхідно визначити список повсякденно використовуваних програм і заборонити встановлення/видалення будь-якого іншого ПЗ;
- відмовитися від використання неліцензійного ПЗ;
- по можливості замінити неліцензійне ПЗ на ліцензійне, або використовувати безкоштовні версії програм;
- максимально обмежити перелік відкритих мережових портів;
- при легальному використанні ПВА використати нестандартний номер мережового порту й стійкий (до методу прямого перебору) пароль;
- використовувати й правильно настроїти брандмауер (принаймні, настроїти стандартний брандмауер Windows);
- використовувати спеціалізоване ПЗ, призначене для захисту інформації;
- здійснювати періодичну перевірку комп'ютерів на предмет зміни параметрів безпеки, переліку дозволених програм, відкритих мережових портів;
- налагодження політики безпеки ОС;
- періодичне проведення інструктажу персоналу з правил інформаційної безпеки й контроль знань.

*****

Кальченко Михайло В'ячеславович, студент групи ПЗАС-06-2

Харківського національного університету радіоелектроніки

Науковий керівник: викладач кафедри інформатики ННІ ПМСІТ ХНУВС

Струкова О. В.

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ КОРИСТУВАЧІВ WEB-ДОДАТКІВ

Зростання кількості користувачів, що користуються Інтернетом, призводить до постійного росту кількості інформації. Оскільки сучасні WEB-додатки вже мають достатні можливості для збору й обробки користувальницької інформації, є тенденція до застосування алгоритмів об'єднання та аналізу даних, отриманих від великої кількості людей. Обробляючи ці дані, можна багато чого довідатися про користувачів – як вони працюють, чому вони віддають перевагу, які товари їх цікавлять. Тому актуальним завданням є створення більш інтелектуальних програм, здатних ефективно користуватися інформацією, що накопичується із кожним днем.

Заповітними цілями, що намагаються здійснити сучасні WEB-додатки – це допомога користувачеві в прийнятті рішень та в пошуку інформації, розробка більш привабливих ресурсів та персоналізація сайту. Персоналізація дозволяє пристосувати WEB-сервіс під потреби конкретного користувача, ґрунтуючись на його інтересах та перевагах. Вона є інформаційним фільтром, оскільки дозволяє відображати користувачеві лише релевантний зміст. В основу персоналізації покладено модель користувача. Найчастіше такою моделлю є профіль користувача.

Профіль користувача зберігає суттєві для кожної задачі характеристики

користувача. Наприклад, для музичного сервісу, у профілі користувача необхідно відображати його вік, місце проживання, історію відвідувань ресурсу, історію навігації та пошуку, список улюблених артистів, а також іншу інформацію. Дані профілю дозволять не тільки видати релевантну інформацію. Не очевидним прикладом використання профілю є пропозиція користувачеві придбати квиток на концерт улюбленої групи в сусідньому місті.

Щоб сформувати профіль користувача, використовують сполучення явних та неявних методів збору даних. До явних відносять такі методи, в котрих користувач бере участь усвідомлено (системи рейтингові і оцінок, системи ранжирування груп об'єктів). До неявних методів відносять спостереження за діями та поведінням користувача (облік часу витраченого на перегляд сторінок, історія відвідувань та покупок). Клас систем, що використовують алгоритми фільтрації змісту для видачі користувачеві релевантної інформації, називають рекомендаційними системами.

Рекомендаційні системи, як вид інформаційної фільтрації, намагаються пророчити, які об'єкти будуть цікаві для користувача, використовуючи інформацію про його профіль. Для реалізації використовують алгоритм колаборативної фільтрації: аналізується велика група людей і в ній виділяється менша група з такими ж уподобаннями, як у заданого користувача. Далі, алгоритм обирає речі, що не зустрічаються в даного користувача, об'єднує уподобання та створює ранжирований лист пропозицій.

Важливо відзначити, що профіль користувача повинен відбивати поточні інтереси користувача: це означає необхідність постійного відновлення даних про користувача.

Враховуючи переваги персоналізації, до яких відносять поліпшення якості обслуговування користувача, економію часу та грошей, сучасні WEB-додатки потребують врахування профілів користувачів для їх персоналізації.

Таким чином, тепер вже недостатньо знати, як створити сайт із збереженням даних у базі: якщо стоїть завдання домогтися успіху, то необхідно знати, як із цих даних видобувати інформацію – явно, або шляхом аналізу поведінки користувачів на сайті. Це стає стандартним інструментом кожного програміста, що працює в контексті Web 2.0.

*****

Літвінов Костянтин Володимирович, студент групи ЗІср-06-1 ХНУВС

Науковий керівник: професор кафедри захисту інформації

ННІ ПЕС ХНУВС, канд. техн. наук, доцент Громико І. О.

СПЕКЛ-СТРУКТУРА ЛАЗЕРНОГО ПРОМІНУ – ОПОРА ДЛЯ СТВОРЕННЯ НОВИХ ЗАСОБІВ І КОМПЛЕКСІВ ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Лазерні системи акустичної розвідки (ЛСАР) отримали з 60-х років минулого століття досить широкий розвиток в усьому діловому світі. Перехід лазерних систем в невидимий для людини діапазон довжин хвиль і понадмініатюризація електронних систем знімання та обробки інформації зробили напрям розвитку та удосконалення ЛСАР дуже перспективним. Зараз затребуваність на ринку збуту пристроїв незаконного доступу до конфіденційної інформації типу ЛСАР, не звертаючи увагу на ціну, дозволяє припускати їх досить високу ефективність.

В основі існуючих лазерних засобів акустичної розвідки лежить власти-

вість когерентного випромінювання фокусуватися в дуже вузький пучок.

Дослідження, проведені на кафедрі захисту інформації, дозволяють стверджувати, що структура перетину лазерного променя також може бути використана як для розробки більш досконалого комплексу акустичної розвідки, так і для створення принципово нового комплексу технічного захисту інформації.

Дослідження чутливості спекл-структури перетину лазерного променя до зовнішніх факторів середовища впливу показали, що на залежності «рівень акустичного сигналу – просторова нестабільність спеклів» є ділянки, що підтверджують тезу попереднього абзацу.

Частина досліджень зараз захищена на державному рівні авторським свідоцтвом на винахід – «Спосіб...».

Подальші дослідження гальмуються відсутністю коштів на придбання вимрювальної апаратури і причинами режимного характеру.

Варто зазначити, що спекл-структура – явище викликане фазовими квантовими процесами в цуговий структурі фотонів. А, як відомо, фазові квантові процеси по їх чутливості займають практично перше місце. Звідси, і «спекл-засоби» розвідки, і «спекл-засоби» протидії електронно-оптичним розвідкам будуть дуже ефективні в складі сучасних комплексів технічного захисту інформації.

*****

Левчук Алла Олександрівна, курсант групи ППТ-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформаційної безпеки ННІ ПМСІТ

Манжай О. В.

ЕТАПИ РОЗСЛІДУВАННЯ ІНЦИДЕНТІВ ПОРУШЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ БЕЗПЕКИ

З урахуванням зростання ролі комп'ютерних інформаційних систем у житті суспільства, збільшення масштабів їх використання для обробки інформації з обмеженим доступом в підприємствах, установах, організаціях різних форм власності, популярності глобальних комп'ютерних мереж, Інтернету стає нагальною потреба захисту цих систем та обробленої інформації від протиправних посягань, пов'язаних з викраденням, перекрученням або знищенням комп'ютерної інформації, неправомірним використанням комп'ютерів, а також умисним порушенням роботи комп'ютерів. Ефективність здійснення заходів стосовно протидії інцидентам порушення комп'ютерної безпеки залежить від умілого врахування всіх аспектів проблеми: правового, організаційного і технічного. Виходячи з того, що мережні проникнення на сьогодні є досить масштабною проблемою, – метою цієї роботи є визначення примірної моделі проведення службового розслідування інцидентів порушення комп'ютерної безпеки.

Спеціалісти систематизують наступні елементи загальної моделі розслідування комп'ютерних інцидентів порушення комп'ютерної безпеки в логічну послідовність, вигляду:

ОЦІНКА ОБСТАНОVKИ → ЗБІР ДАНИХ → АНАЛІЗ ДАНИХ → ЗВІТ.

Розглянемо більш детально кожен із цих елементів.

Відправною точкою вирішення організаційних задач виступає визначення загальної стратегії проведення оцінки ситуації: необхідно описати складність даного інциденту, порушення цілісності та конфіденційності інформації, розмір та вид збитків, місце та спосіб проникнення в систему, застосовані програмні та

апаратні засоби, фінансові витрати на проведення розслідування, визначення членів групи розслідування та їх обов'язки, вивчити правила та закони, під дію яких потрапляє дане розслідування, в тому числі і внутрішні правила організації. В завершення початкового етапу складається відповідний документ, що містить всю інформацію, яка має відношення до комп'ютерного інциденту, що підлягає розслідуванню.

Наступним етапом моделі є збір даних, основною метою якого виступає безпосередньо описання процесу збору даних, підготовка необхідних апаратних та програмних засобів для розслідування, а також збереження та архівування зібраних доказів для аналізу.

При аналізі даних розглядаються всі можливі підходи і прийоми аналізу доказів. Даний етап умовно поділяють на аналіз даних мережі (який не завжди потрібний), вузлів (це відомості про операційну систему і застосування) та сховищ (який є найскладнішим кроком, оскільки носії сховищ зазвичай містять велику кількість файлів). Проаналізувавши всю інформацію, необхідно зробити висновки, які стануть основою останнього етапу.

Перед складанням звіту, зібрану інформацію необхідно організувати у вигляді документації: окремо по кожній дії визначається важлива для розслідування інформація і розподіляється за відповідними категоріями. Обов'язковими складовими звіту є його мета, загальні відомості про інцидент порушення комп'ютерної безпеки, перелік зібраних доказів, подробиці проведення аналізу даних, підведені висновки розслідування та супутні документи.

Розглянута загальна модель розслідування інцидентів порушення комп'ютерної безпеки допомагає відповідним службовим особам більш ефективно протидіяти порушенням вимог захисту інформації в середині підприємства, установи, організації.

*****

Лещинин Михайло Васильович, курсант групи ІПТ-06-2 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри інформаційних систем та технологій
у діяльності ОВС ННІ ПМСІТ ХНУВС Бабій А. С.

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РИЗИКУ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Професія міліціонер відноситься до найбільш небезпечних. Це твердження базується не тільки на статистичних даних але і нормативній базі. Згідно до наказів, роботи виконання яких передбачає носіння вогнепальної зброї відносяться до переліку професій, де передбачений обов'язків професійний добір. Необхідність вивчення правил безпеки і норм охорони праці в підрозділах ОВС випливає і зі специфіки службових обов'язків.

На жаль, кількість злочинів в Україні в останні роки не знижується, а от кількість санітарних і безповоротних втрат серед працівників правоохоронних органів зростає.

Нами було досліджено одну складову, а саме – оцінку ризику працівників міліції. З точки зору безпеки життєдіяльності, ризик – це імовірність одержання травми у випадку прояву небезпечних факторів (імовірність нанесення шкоди). З метою зменшення рівня травматизму та небезпеки для працівників міліції та об'єктів МВС, вкрай важливо проводити комплекс профілактичних заходів, у першу чергу проводити оцінку ризику. Оцінка ризику – це науковий аналіз його генезису (походження ризику), включаючи його виявлення, визначення ступеня

небезпеки в конкретній ситуації.

Оцінка ризику складається з наступних елементів:

- оцінка здібностей міліціонера;
- оцінка небезпечних та шкідливих чинників;
- оцінка оперативної обстановки;
- оцінка можливого перебігу подій.

Кожний елемент підлягає глибокому подальшому дослідженню по причині використання цих елементів у методиці оцінки ризику. Насторожує той факт, що працівники міліції вказують на недолік рівня знань для поведінки в екстремальних ситуаціях, більш того вказували, що хотіло б знати більш про заходи особистої безпеки.

Підготовка працівників правоохоронних органів значно відстає від достатнього рівня в сфері забезпечення особистої безпеки, ця тенденція підтверджується рівнем теоретичних знань працівників міліції. Наприклад, до основних профілактичних заходів щодо забезпечення особистої безпеки належить правильна оцінка рівня небезпеки у зв'язку з ризиком, якому вони піддаються при виконанні службових завдань.

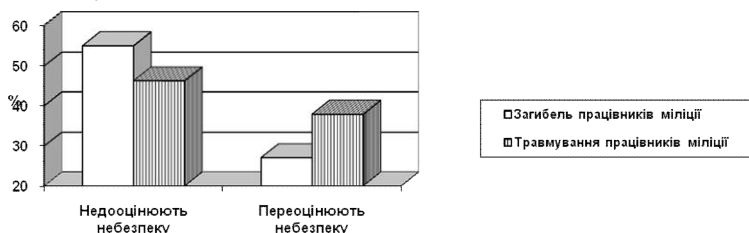

Рис. 1. Оцінка ступеня небезпеки працівниками міліції.

На рисунку 1 показаний ступінь оцінки небезпеки для працівників міліції при несенні служби по двох статистичних показниках: кількості загиблих і травмованих у середньому в Україні за рік. Неправильна оцінка ступеня небезпеки приводить до невиправданих втрат за рахунок недбалості, самовпевненості й неправильної оцінки своїх можливостей, і, в остаточному підсумку, є показником професійної підготовки працівників правоохоронних органів.

Методика оцінки ризику працівників ОВС дозволяє проводити керування ризиком, і тим самим дає можливість робити попередження і профілактику травматизму в підрозділах органів внутрішніх справ. Провівши системний аналіз факторів ризику, величезна роль у профілактиці травматизму приділяється навчанню і підвищенню кваліфікації працівників ОВС.

*****

Литвиненко Артур Олегович, студент групи ДСР-08-3 СФ ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач Сумської філії ХНУВС Чередниченко В. Б.

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ МІЖМЕРЕЖЕВИХ ЕКРАНІВ

Відомо, що при підключенні до Internet виникає значний ризик перекручення, викрадення або втрати цінної службової або економічної інформації, що міститься на комп'ютері. Одним з ефективних засобів захисту даних є застосування міжмережевих екранів – брандмауерів (firewalls).

Міжмережевий екран – це комплекс апаратних або програмних засобів, призначений для контролю та фільтрації мережених пакетів даних відповідно до заданих правил. Міжмережевий екран може бути традиційним, який контролює вхідні та вихідні пакети даних користувачів, що підключені до мережі, або персональним, який функціонує на окремому комп'ютері.

Міжмережевий традиційний екран виконує розмежування доступу клієнтів однієї комп'ютерної системи (мережі) до інформації, що зберігається на комп'ютерах іншої системи. Закладені у брандмауер алгоритми приймають рішення: пропустити цю чи іншу інформацію, або відмовити в її пересиланні. Крім того, брандмауер може виконувати реєстрацію процесів розмежування доступу та фіксувати всі «незаконні» спроби доступу до інформації. Мережеві екрани типу stateless (проста фільтрація) не відстежують поточні з'єднання (наприклад TCP), а фільтрують потік даних на основі заданих правил. Мережеві екрани типу stateful packet inspection (фільтрація з урахуванням контексту) відстежують поточні з'єднання і пропускають тільки пакети, які задовольняють логіці та алгоритмам роботи відповідних протоколів і прикладних програм, що дозволяє ефективніше боротися з різними видами атак.

Як правило, мережеві екрани виконують наступні основні функції. По-перше, це забезпечення безпеки внутрішньої мережі і повний контроль над зовнішніми підключеннями і сеансами зв'язку. По-друге, система що екранує повинна мати могутні і гнучкі засоби керування для повного втілення в життя політики безпеки організації та зберігати функціональність при зміні структури локальної мережі. По-третє, брандмауер повинен не утрудняти виконання легальних дій користувачами локальної мережі. В четверте, система що екранує, повинна встигати обробляти весь вхідний і вихідний трафік у «пікових» режимах в результаті реакції на велику кількість викликів. П'яте. Система забезпечення безпеки повинна бути сама надійно захищена від будь-яких несанкціонованих впливів (атак), оскільки вона є ключем до конфіденційної інформації в організації. Шосте. Коли організація має кілька зовнішніх підключень, у тому числі й у відокремлених філіях, система керування екранами повинна мати можливість централізовано забезпечувати для них проведення єдиної політики безпеки. Сьоме. Система Firewall повинна мати засоби доступу легальних користувачів через зовнішні підключення. Тобто, коли персонал організації виїжджає у відрядження, система мусить надійно розпізнавати таких користувачів і надавати їм необхідний доступ до ресурсів внутрішньої комп'ютерної мережі організації.

Персональний брандмауер, вбудований в операційну систему Microsoft Windows, з'явився в ОС Windows XP починаючи з Service Pack 2. Він відрізняється від свого попередника (Internet Connection Firewall) можливістю контролю доступу програм в мережу, але не працює з витікаючими з'єднаннями. Персональний брандмауер дублює більшість функцій міжмережевого екрану, проте він може забезпечувати додаткові можливості: контроль за прикладними програмами, що використовують порти; визначення роздільних правил різним користувачам без додаткової мережевої авторизації; режим змішаної фільтрації, коли перевіряються параметри на різних рівнях мережених протоколів – від другого до четвертого і вищестоящих рівнів (фільтрація вмісту WEB-сайтів, перевірка пошти, відвідування спаму). Персональний брандмауер вкрай необхідний для «домашнього» ПК, який підключається до Інтернет без зовнішнього мережевого екрану.

*****

БОРотьБА З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

У теперішньому постіндустріальному суспільстві все більше розповсюдження набувають так звані «комп'ютерні злочини» («computer crimes»). За оцінками Інтерполу прибутки комп'ютерних злочинців у світі посідають третє місце після доходів наркоділків та нелегальних постачальників зброї, а збитки від них досягають десятків мільярдів доларів.

У документах ООН розрізняються дві категорії цих злочинів: а) кіберзлочин у вузькому розумінні («комп'ютерний злочин»), б) кіберзлочин у широкому розумінні («злочин, пов'язаний з використанням комп'ютерів»). Європейська Конвенція про кіберзлочинність (Будапешт, 2001р.) вживає термін «кіберзлочин», який розкривається через перелік діянь. В Україні це поняття визначається такими термінами: «кіберзлочини», «інформаційні злочини», «злочини у сфері високих технологій», «злочини у сфері комп'ютерної інформації», «злочини у сфері інформатизації».

Комітетом з питань законодавства Ради Європи прийнята міжнародна класифікація комп'ютерних злочинів (1990 р.). До них віднесено 26 злочинів, коди яких починаються з букви Q та мають до п'яти букв. Їхні групи такі: QA – несанкціонований доступ та перехоплення (склади злочинів: QAN – комп'ютерний аборадж, QAI – перехоплення, QAI – крадіжка часу, QAZ – несанкціонований доступ); QD – заміна комп'ютерних даних (QDL, QDT, QDV, QDW, QDZ); QF – комп'ютерне шахрайство (QFC, QFF, QFG, QFM, QFP, QFT, QFZ); QR – незаконне копіювання (QRG, QRT, QRZ); QS – комп'ютерний саботаж (QSH, QSS, QSZ), QZ – інші комп'ютерні злочини (QZB, QZE, QZS, QZZ).

Кримінальний кодекс України містить розділ XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж», до якого включено шість статей: ст. 361, 361-1, 361-2, 362, 363, 363-1, які визначають склад злочинів у цій сфері. Вітчизняні науковці зробили висновок, що статтями розділу XVI КК України не охоплено усі діяння, які передбачені міжнародною класифікацією комп'ютерних злочинів.

У економічно розвинутих країнах (США, ФРН та ін.) рівень кіберзлочинності вимірюється кількісно тисячами. В Україні у галузі високих інформаційних технологій зафіксовано: у 2005 р. – 615 злочинів, у 2007 – 656, у 2009 – 707 злочинів. МВС Російської Федерації за 2005 рік у сфері телекомунікацій і комп'ютерної інформації зареєстровано 14 тис. злочинів.

Цей вид злочинів має дуже високий рівень латентності – за оцінками експертів різних країн він становить від 75 до 95 %. Відповідно до опитування, проведеного Інститутом комп'ютерної безпеки та ФБР, 30 % організацій-респондентів повідомили, що мали місце факти несанкціонованого проникнення до їх комп'ютерних мереж сторонніх осіб, а 26 % – зазначили, що в ході атак через Інтернет здійснювалася крадіжка інформації з обмеженим доступом, що підтверджує дуже високу латентність кіберзлочинів.

Тому боротьба з кіберзлочинністю ведеться не тільки кримінально – правовими методами. Так, уряди США, Великобританії, Канади, Австралії і Нової Зеландії створили систему «Echelon» для вибіркового контролю за трафіком на

ключових супутниках Intelsat, транслуючих більшість міжнародних розмов та трафіку Інтернет. Саме за допомогою системи «Echelon» правоохоронні органи змогли лише за 3 дні відстежити зловмисника, який розповсюдив в Інтернеті вірус «I Love you», дія якого нанесла шкоду десяткам мільйонів комп'ютерів по усьому світу. Передивившись перехоплену пошту, спецслужби поступово ви-йшли на першого відправника повідомлення.

В Росії також існує система технічних засобів по забезпеченню оператив-но-розшукових заходів на мережах документального електрозв'язку «СОРЗ». В системі МВС України створено Управління по боротьбі зі злочинністю в сфері високих технологій та інтелектуальної власності. Подібна структура діє в орга-нах СБУ України.

*****

Масяк Мар'яна Володимирівна, студент групи Зідср 05-1 ХНУВС
Науковий керівник: професор кафедри захисту інформації ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. техн. наук, доцент Громико І. О.

СКРИТА РЕКЛАМА ПРАВОПОРУШЕНЬ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Боротьба з кіберзлочинами повинна бути підпорядкована сучасним вимо-гам боротьби з правопорушеннями в інформаційній сфері. До цих вимог відно-ситься в першу чергу попередження правопорушень. Це досягається застосу-вання широкого спектра методів та засобів, одним з яких є виховання молоді у дусі національного патріотизму, що передбачає прищеплення молоді тяги до знань і виховання їх поваги до дотримання законів України.

Перегляд і подальший аналіз бестселерів зарубіжних кінокомпаній показав, що практично у всіх фільмах люди, які здійснюють правопорушення в інфор-маційній сфері, залишаються безкарними. До таких правопорушень відноситься і виготовлення шкідливих комп'ютерних програм, і застосування пристроїв, які дозволяють розкрити код електронного замку приміщення, і злом системи захи-сту банкомату з метою незаконного заволодіння готівкою і багато чого іншого.

У список цих шедеврів, які рекламують правопорушення в інформаційній сфері увійшли такі гостросюжетні фільми, що полюбилися молоді: Армагеддон, Пароль «Риба меч», Термінатор, Термінатор-2, Матриця, Ворог держави і т. д. Не без гріха опинилися і фільми СНД. Наприклад, широко відомий фільм Брат 2.

На нашу думку причиною такої ситуації є не тільки корпоративність про-фесіоналів, що відповідають за постановку комп'ютерних трюків і спеціальних ефектів, які дозволяють економити мільйони доларів і не піддавати ризику кіно-акторів і каскадерів.

Одна з причин (якщо не головна, то вельми істотна) захована в недоробці матеріалів Міжнародної конвенції «Про кіберзлочинність» (Будапешт, 23 лис-топада 2001 року). У цій конвенції відсутній пункт про заборону прихованої реклами прикладів (методів, засобів та пристроїв) скоєння правопорушень в інформаційній сфері. Це вже залучило і щороку залучає до кримінальних кіл блокомірцевої злочинності тисячі молодих людей, які освоюють і відкривають широкі можливості комп'ютерного програмування.

Початковим моментом у боротьбі з погрозами інформації з обмеженим до-ступом є усунення самих зародків – центрів погроз інформації. І центром загроз у даному випадку стає елементарна недоробка науковців, що розробляли текст

Міжнародної конвенції «Про кіберзлочинність».

Відомо, що інформаційна система сама здатна породжувати таку інформацію, яка, у свою чергу, здатна зруйнувати цю ж систему і є загрозою для інформації, що створюється цією системою.

Якщо порівняти з інформаційною системою підрозділи міжнародної спільноти, які відповідають за боротьбу з кіберзлочинами, то у даному випадку ми спостерігаємо за унікальною ситуацією, коли невжиття заходів щодо коригування тексту Міжнародної конвенції розширює кримінальне коло і обтяжує і без того важке становище підрозділів силових структур в боротьбі з кіберзлочинністю. Хоча цю ситуацію можна виправити юридичним шляхом.

*****

Новик Світлана Віталіївна, курсант групи ІПТ-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформаційної безпеки ННІ ПМСІТ ХНУВС
Манжай О. В.

ПРОГРАМНЕ ТА АПАРАТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ІНЦИДЕНТІВ ПОРУШЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ: МЕРЕЖНІ ПРОНИКНЕННЯ

Масова комп'ютеризація, яка почалася в кінці 80-х – початку 90-х років ХХ сторіччя, привела до розвитку ринку комп'ютерів і програмного забезпечення, значно розширила сферу застосування електронно-обчислювальних машин, які все частіше підключаються до мережі. Наслідком цих процесів є порушення встановленої системи захисту інформації для комп'ютерних технологій. Специфіка виявлення та проведення розслідування інцидентів порушення інформаційної безпеки внаслідок проникнення через мережу вимагає розробки спеціальних методик, глибоких знань сучасних інформаційних технологій, наявності відповідного апаратного та програмного забезпечення.

Апаратні засоби

До апаратних засобів, що використовуються при розслідуванні інцидентів порушення безпеки можна віднести:

1. Персональний комп'ютер (Notebook, Netbook), за допомогою якого проводиться розслідування.

2. Носії для копіювання необхідної інформації.

3. Mobile rack (адаптер) – пристрій, за допомогою якого до комп'ютера підключається жорсткий диск. За способом підключення бувають внутрішні (вставляються у відсік ПК) і зовнішні (з'єднуються з ПК через порти). Одним з різновидів таких «карманів» є Hard Disk External Enclosure.

4. Card Reader, якщо є потреба у його використанні (у разі необхідності виявлення точки доступу у мережі Wi-Fi використовують Wi-Fi Reader).

5. Відеокамера для фіксації обстановки.

Програмні засоби

Перед встановленням особи, що вчинила несанкціонований доступ, слід дослідити шляхи проникнення до комп'ютера. Від цього буде залежати, вибір конкретних програм, як будуть використовуватися в розслідуванні. Програми можуть бути наступними:

1. Для створення образу диску, наприклад, Acronis Disk Director Suite.

2. Для перегляду журналів аудиту, наприклад, Auditpol.

3. Для перегляду списку завантажуваних модулів, наприклад, Autoruns V8.53. Це дасть можливість дізнатися про характер та цілі діяльності зловмисника.

4. Для збору та дослідження перемінних даних, що відображають повний шлях та імена завантажених модулів, наприклад, ListDLLs v2.25, Process Explorer.

5. Перегляд статистики та відомостей про підключення, наприклад, Netstat.

6. Для перевірки цілісності контрольної суми файлу, наприклад, FCIV.

7. Виведення списку активних сеансів входу до системи, наприклад, Logon Sessions v1.1.

8. Відображення відомостей про конфігурацію локального комп'ютера, наприклад, Ipconfig.

9. Інші необхідні програмні засоби.

Щоб уникнути втрати або пошкодження інформації через мережне проникнення слід проектувати і створювати комплексну систему захисту інформації організації, налагоджувати адміністрування мережі і належно виконувати адміністратором мережі свої службові обов'язки.

*****

Підмогильний Олег Петрович, студент групи ЗІсдр 05-1 ХНУВС
Науковий керівник: професор кафедри захисту інформації ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. техн. наук, доцент Громико І. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВИТОКУ ІНФОРМАЦІЇ З БУДІВЕЛЬ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ВІБРОАКУСТИЧНИМ КАНАЛОМ

Багато наукових робіт присвячено становленню системи захисту інформації в момент початку побудови незалежної держави – України. В цих роботах інформація захищається будь-де: в банках, окремих комерційних структурах та концернах. Автори робіт охопили рекомендаціями щодо забезпечення інформаційної безпеки будь-які комерційні та політичні ланки держави та суспільства.

Але у цій справі є велика біла пляма, яку автори обходять стороною. Це, порівняно, могутні по розмірам та можливостям елементи системи державного управління – державні адміністрації. Одна з причин криється у тому, що захистом інформації тут займаються представники однієї з могутніших силових структур держави – Служби Безпеки України (СБУ). Тому завжди вважалося, що в державних адміністраціях з захистом інформації все завжди гаразд і все в нормі. Але резонансний випадок з несанкціонованим записом розмов президента України робітником СБУ, показує, що є суттєві недоліки у цьому напрямку захисту інформації.

Розвиток системи державного управління та гостра необхідність захисту інформації яка циркулює у цій системі суттєво вплинули на розвиток нових носіїв службової інформації та на зміну однієї апаратури іншою – більш сучасною. Лінії зв'язку постійно замінювалися на більш ширококутові, більш завадостійкі та більш захищені. При цьому у стінах добротно побудованих приміщень з початку минулого століття постійно вмонтовувались нові неоднорідності, котрі у фізичному сенсі є новими середовищами поширення пружних акустичних хвиль. У цих середовищах суттєво різняться коефіцієнти заломлення, поглинання та відбиття енергії акустичних хвиль.

У кінцевому результаті будівельні елементи (стіни, перекриття, двірні та віконні отвори) будівель державних адміністрацій, деяким з котрих на цей час

нараховується до 100 років з початку експлуатації, перетворились на складну систему звук оводів та акустичних резонаторів.

Ця ситуація дозволяє стверджувати, що приміщення державних адміністрацій потребують проведення перевірки та атестування фахівцями системи ТЗІ на придатність їх до застосування у якості приміщень, в яких може циркулювати інформація з обмеженим доступом.

Необхідно пам'ятати, що будь-які загрози і атаки на інформацію, що циркулює в мережах стін державних адміністрацій, можуть нанести великої шкоди якості державного управління не тільки в цей час, але й у майбутньому.

*****

Прокопенко Марія Борисівна, курсант групи ППТ-06-3 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри інформаційної безпеки ННІ ПМСІТ ХНУВС
Манжай О.В.

АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ КРИТЕРІЯМ ЗАХИЩЕНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВОЇ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ВТРАЧЕНИХ НОМЕРНИХ МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У різних службах органів внутрішніх справ (ОВС) часто використовуються програми, що розробляються їх працівниками для вирішення реєстраційних завдань в межах райвідділів УМВС або всередині певної служби. Це знижує ефективність використання реєстраційних матеріалів через складність співвідношення баз даних, в яких вони зберігаються. Для вирішення цієї проблеми було прийнято Державну програму інформаційно-телекомунікаційного забезпечення правоохоронних органів, діяльність яких пов'язана з боротьбою із злочинністю, яка затверджена Постановою Кабінету міністрів України від 8 квітня 2009 року № 321.

Метою програми є створення інтегрованої міжвідомчої інформаційно-телекомунікаційної системи правоохоронних органів, а одним із завдань – виконання робіт із побудови комплексної системи захисту інформації. Як елемент вказаної системи пропонуємо розроблену захищену інформаційно-довідкову систему обліку втрачених номерних матеріальних цінностей (ІДС ОВНМЦ) для підрозділів ОВС України. Дана система є розподіленою клієнт-серверною, багатозадачною, багатокористувацькою, багатфункціональною, мережною інформаційно-довідковою системою, призначеною для автоматизації діяльності ОВС.

Відповідність ІДС ОВНМЦ критеріям оцінки захищеності інформації в комп'ютерних системах від несанкціонованого доступу, викладених в НД ТЗІ 2–5–004–99 базується на:

- відповідності критеріям конфіденційності:
  - довірча конфіденційність (КД-2);
  - адміністративна конфіденційність (КА-2);
  - повторне використання об'єктів (КО-1);
  - аналіз прихованих каналів (КК-1);
  - конфіденційність при обміні (КВ-3);
- відповідності критеріям цілісності:
  - довірча цілісність (ЦД-1);
  - адміністративна цілісність (ЦА-3);
  - відкат (ЦО-2);

- цілісність при обміні (ЦВ-2);
- відповідності критеріям доступності:
  - використання ресурсів (ДР-2);
  - стійкість до відмов (ДС-1);
  - гаряча заміна (ДЗ-1);
  - відновлення після збоїв (ДВ-2);
- відповідності критеріям спостережності:
  - реєстрація (НР-3);
  - ідентифікація і автентифікація (НИ-2);
  - достовірний канал (НК-1);
  - розподіл обов'язків (НО-2);
  - цілісність комплексу засобів захисту (НЦ-3);
  - самотестування (НТ-2);
  - ідентифікація і автентифікація при обміні (НВ-2).

Розглянувши стандартні профілі та порівнявши їх з функціями системи, можна стверджувати, що дана система може бути використана для виконання робіт із створення комплексної системи захисту інформації та відповідає стандартному профілю з підвищеними вимогами до забезпечення конфіденційності, цілісності і доступності оброблюваної інформації.

3. КЦДЗ = {КД-2, КА-2, КО-1, КК-1, KB-3, ЦД-1, ЦА-3, ЦО-2, ЦВ-2, ДР-2, ДС-1, ДЗ-1, ДВ-2, НР-3, НИ-2, НК-1, НО-2, НЦ-3, НТ-2, НВ-2}, і може функціонувати в складі АС класу 3.

*****

Рубан Ганна Михайлівна, студент групи ЗІдср 06-1 ХНУВС
Науковий керівник: професор кафедри захисту інформації ННІ ПЕС ХНУВС,
 канд. техн. наук, доцент Громико І. О.

ПЕРЕХОПЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ПРОВОДОВИХ ЛІНІЙ ЗВ'ЯЗКУ – РЕАЛЬНА БАГАТОВІКОВА ІНФОРМАЦІЙНА ЗАГРОЗА

Більше ста років існує проводовий (дротовий) зв'язок і більш ста років існує проблема захисту інформації, яка поширюється по проводах у вигляді змін інтенсивності електричного струму.

Початкове безпосереднє класичні: паралельне і послідовне з'єднання розвідувальної апаратури з провідниками лінії зв'язку, – з часом були витіснені індуктивними і ємнісними датчиками.

Безпосереднє високочастотне нав'язування по дротах лінії зв'язку змінів параметричний канал витоку інформації що створений на відстані від телефонного апарату звичайним радіопроменем.

Проведений на кафедрі захисту інформації аналіз процесів, що супроводжують розвиток засобів проводового зв'язку, засобів незаконного перехоплення інформації з ліній зв'язку і засобів протидії засобам незаконного перехоплення інформації з ліній зв'язку, показав, що найбільш ефективною, з точки зору захисту інформації, в найближчі 10 років буде масова заміна дротових ліній зв'язку на оптико-волоконні. Одночасно аналогові технології передачі сигналів по оптоволокну будуть замінені на цифрові й комбіновані з обов'язковою криптографічною обробкою сигналів.

Проблемним, в цей час, є використання потужних імпульсних сигналів

мобільних телефонів і базових стільникових станцій. З переходом до надвисокочастотних діапазонів (довжина хвилі сантиметри та міліметри) будуть потрібні додаткові науково-практичні дослідження з вивчення впливу енергії потужних ультракоротких імпульсних сигналів на нервові закінчення мозкових структур живих організмів.

Приміщення зі складною конфігурацією будівельних конструкцій доцільно заповнювати інфрачервоними дифузними сигналами, які добре узгоджуються з входами мобільних апаратів та стаціонарних базових елементів і практично вловимі в будь-якій точці приміщення.

Крім цього оптичні дифузні сигнали мають істотно більшу смугу пропускання. Тому оптичні термінали є одним з деяких елементів, які можуть вирішити численні проблеми офісів і квартир, оснащених:

- системою кабельного телебачення;
- системою супутникового телебачення;
- кабельним Інтернетом;
- мобільним Радіо-Інтернетом;
- мобільним телефоном;
- стаціонарним телефоном і т. ін.

*****

Ткаченко Михайло Олександрович, студент групи ЗІср-06-1 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри захисту інформації ННІ ПЕС ХНУВС
Пересічанський В. М.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНИХ БЕЗДРотовИХ МЕРЕЖ

Життя сучасної людини – це рух. Мобільність для нас стає одним з найважливіших моментів для роботи, спілкування, життя в цілому. Багато з нас не уявляють життя без мобільних телефонів, які з розкоші перетворились в предмет, без якого життя сучасної людини стало неможливим. Більшість вже оцінила переваги технології Bluetooth, GPRS, якими обладнаний, чи не кожен телефон сучасного зразка. Ці технології перетворили наші засоби зв'язку з звичайних телефонів в незамінних помічників для роботи та ведення бізнесу.

Але не зважаючи на це, всі бездротові технології мають один вельми вагомий недолік – це малий радіус дії і низька швидкість передачі даних, що зараз стає дуже важливим для усіх нас. Тому нам на допомогу приходить новий стандарт, що активно розвивається у всьому світі і в Україні зокрема, а саме WI-FI. Особливо приємно, що в великих містах України, починається масове встановлення і використання WI-FI мереж (так звані Hot-Spot), в громадських місцях, офісах солідних фірм, готелях, аеропортах, ресторанах, кафе, торгових центрах тощо. На підприємствах і в житлових будинках, мобільний доступ до інформаційних ресурсів, набуває все більшої популярності. Багато людей впевнені в перспективності бездротових мереж і дуже високо оцінюють можливості радіозв'язку для підвищення швидкості і результативності своєї роботи. Користувачі хочуть, щоб бездротові системи працювали швидко, мали невисоку вартість і забезпечували значну зону дії покриття. В наш час розробляється багато різних бездротових мереж. І хоча мобільність є ключовою характеристикою для більшості з них, ринок цих технологій розвивається у напрямку збільшення надаваних послуг, а не в напрямку доступності користувачам. Що ж стосується високої шви-

дкості передачі даних, то в цьому відношенні для підприємств різних масштабів і провайдерів, великий інтерес можуть представляти фіксовані радіосистеми.

Бездротова мережа дозволяє позбутись дротів і застосування комутуючого обладнання, але з точки зору захисту інформації, така реалізація мережі, відкриває суттєві можливості для «небажаних гостей», тобто розвідки конкурента або іншої зацікавленої особи.

Проведені мною дослідження безпеки бездротових мереж, дозволили виробити деякі правила і вимоги для захисту мережі.

Засоби безпеки мають включати:

- шифрування даних, що надає доступ до інформації лише для авторизованих користувачів;
- аутентифікацію користувача, що дозволяє ідентифікувати комп'ютери, які намагаються отримати доступ до мережі;
- фільтрацію по MAC-адресам;
- зниження потужності сигналу;
- сегментування мережі;
- програмні засоби захисту.

Безумовно, бездротові мережі зручні та порівняно дешеві, але слід підходити до їх захисту з розумом. Незалежно від об'єму комп'ютерної мережі проблема захисту інформації і загально-мережевої безпеки ніколи не втратить своєї актуальності по тій причині, що сам термін *мережева безпека* включає в себе не лише процедури захисту інформації від викрадення й зміни, але й головним чином, комплекс заходів по попередженню усіляких збоїв. Таким чином, спеціаліст з мережевої безпеки повинен володіти не тільки інструментами для безпечно-го зберігання і передачі інформації, але й адекватно реагувати на системні збої.

*****

Філатова Наталія Миколаївна, курсант групи ППТ-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформаційної безпеки ННІ ПМСІТ ХНУВС
Манжай О.В.

АНАЛІЗ СПОСОБІВ ТА МЕТОДІВ НЕСАНКЦІОНОВАНОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ШЛЯХОМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ДОСТУПУ ПО ЕОМ

Комп'ютеризація суспільства призвела до появи нового, раніше невідомого різновиду злочинності, пов'язаного з крадіжкою, перекрученням або знищенням комп'ютерної інформації, а саме злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку (далі – комп'ютерні злочини).

Найчастіше метою комп'ютерного злочину є фінансовий прибуток або інша вигода, як результат – спричинення потерпілому шкоди.

Існують різноманітні способи несанкціонованого доступу до інформації, що циркулює на ЕОМ:

1. Способи опосередкованого (віддаленого, дистанційного) доступу до комп'ютерної інформації. При цьому протиправний доступ до інформації, що зберігається на комп'ютері, відбувається через телекомунікаційні мережі з іншого комп'ютера, який перебуває на певній відстані.

2. Способи безпосереднього (фізичного) доступу. При безпосередньому проникненні інформація знищується, блокується, модифікується, копіюється, а також може порушуватися робота ЕОМ.

3. Змішані способи передбачають поєднання двох вищенаведених видів.

Основну увагу зосередимо на способах та методах безпосереднього фізичного доступу до інформації, що зберігається в ЕОМ. Безпосередній доступ може здійснюватися як особами, що мають доступ до інформації, так і особами, які спеціально проникають у закриті зони та приміщення, де циркулює інформація. Іноді злочинець з метою вилучення інформації, залишеної користувачами після роботи ЕОМ, обстежує робочі місця програмістів у пошуках чорнових записів, роздруківок, ділового листування (так зване «прибирання сміття») – фізичний пошук, або здійснює перегляд і відновлення стертих програм – електронний пошук.

Проаналізувавши різні джерела у цій сфері, можна окреслити наступні форми безпосереднього проникнення:

1) використання незахищених робочих місць – ЕОМ на яких не реалізовано механізми захисту інформації від несанкціонованого доступу;

2) підглядання та використання записаних паролів доступу – підглядання за введенням облікових даних легітимним користувачем або викрадення цих даних, у тому числі ідентифікаторів;

3) використання вразливостей або неправильної настройки програмного забезпечення – використання недоліків програмного забезпечення, що встановлено на ЕОМ;

4) «чорний хід» – використання недокументованих можливостей програмного забезпечення, що встановлено на ЕОМ.

Для ефективної боротьби з комп'ютерними злочинами потрібно поєднувати правові і профілактичні заходи, вести розробку нових методик розслідування таких злочинів. Одним з основних напрямів підвищення результативності цих заходів повинно стати вдосконалення кримінального законодавства, розробка та уточнення правових норм, що встановлюють відповідальність за злочини в сфері комп'ютерної інформації.

*****

Чехунова Катерина Борисівна, курсант групи ІПТ-06-2 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформаційних систем і технологій у діяльності ОВС ННІ ПМСІТ ХНУВС Кірюєску О. В.

ПРОБЛЕМА ПРОФІЛАКТИЧНОГО ОБЛІКУ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Пріоритетним завданням працівників КМСД є розкриття злочинів, скоєних неповнолітніми, та звітність про цю діяльність, у той час як профілактика правопорушень стає другорядною.

Про недостатність профілактичної роботи у середовищі неповнолітніх, відсутність позитивного іміджу міліції серед дітей свідчать статистичні дані щодо кількості злочинів, скоєних неповнолітніми.

Наприклад, згідно даних довідки про стан оперативної обстановки на території Краснопільського району Сумської області за 12 місяців 2009 року простежується зменшення кількості підлітків, які скоїли злочини, кількість вчинених ними злочинів також зменшилась з 13 у 2008 році до 8 у 2009 році, що на 38,5 % менше. Питома вага зменшилась з 12,2 % до 5,2 %. Це з одного боку є позитивним, але вказує на слабку профілактичну роботу в середовищі неповнолітніх. Але вже в 2010 році відповідно до матеріалів довідки про стан оперативної обстановки на території Краснопільського району Сумської області за 2

місяці 2010 року спостерігається негативна тенденція щодо стану криміногенної обстановки у підлітковому середовищі, а саме: збільшилась кількість загальнокримінальних злочинів, скоєних неповнолітніми 2 (+1, +100 %), при цьому питомо вага злочинів такої категорії становить – 14,3 % проти 5,3 % у минулому році.

Слід звернути увагу й на той факт, що в КМСД працюють переважно чоловіки з юридичною освітою, педагоги складають 17 %, психологи – 3 %.

Крім того, ефективність боротьби з правопорушеннями серед неповнолітніх значною мірою залежить від наявності в органах внутрішніх справ спеціалізованого інформаційного забезпечення на основі застосування сучасних комп'ютерних технологій.

Система інформаційного забезпечення ОВС являє собою сукупність інформаційних підсистем певних обліків, побудованих з урахуванням дотримання та забезпечення загальноовизначених та обов'язкових вимог.

З метою підвищення ефективності діяльності спеціалізованих підрозділів органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх пропонується окрім удосконалення нормативно-правової бази звернути увагу на впровадження комп'ютерної системи обліку інформації про неповнолітніх, що перебувають на обліку в КМСД, даних про особистість неповнолітнього правопорушника, заходи, які були застосовані до неповнолітнього. Дані інформаційної системи повинні бути фактичними, тобто припускати однозначність інтерпретації та ідентифікації, а також повними, вірогідними та актуальними.

Такого типу інформаційно-довідкова система надасть можливість не тільки видавати інформацію про стан керованого об'єкта, але й розробляти певні рекомендації щодо формування управлінської діяльності.

Таким чином, впровадження спеціалізованої інформаційно-довідкової системи обліку неповнолітніх осіб, які скоїли правопорушення, сприятиме підвищенню рівня профілактичної роботи працівників КМСД та практичній результативності.

*****

Шеремет Анна Володимирівна, курсант групи ППТ-07-3 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформаційної безпеки ННІ ПМСІТ ХНУВС
Манжай О. В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ БОРЬБИ З ПРОГРАМНО-АПАРАТНИМИ КЛАВІАТУРНИМИ ШПИГУНАМИ

Сьогодні одну з основних загроз ІТ-безпеки складає наявність на комп'ютері, що захищається, програмних закладок, одними з яких є клавіатурні шпигуни. Клавіатурні шпигуни відносяться до спеціальних технічних засобів для негласного отримання (зміни, знищення) інформації з технічних засобів її зберігання, обробки та передачі. Їх можна умовно поділити на три типи: апаратні, програмні та змішані (програмно-апаратні).

Клавіатурні шпигуни програмного типу можуть бути створені за однією з двох схем:

- драйвер-фільтр в поєднанні з управляючим застосуванням, який виконує установку, завантаження і налаштування драйвера. Драйвер передає інформацію про клавіші, що були натиснені, управляючому застосуванню, яке виконує обробку та протоколювання даних;

- автономний драйвер самостійно веде запис подій. Потрібно лише виконати первинну установку драйвера, після чого він установивши застосування може самознищитися. Можливе рішення і без застосування-інсталлятора – у цьому випадку драйвер налаштовується за допомогою INF-файла.

Приклади програмних шпигунів: MIPKO Employee Monitor (KGB Spy Keylogger), Elite Keylogger.

Апаратні кейлоггери – мініатюрні пристосування, які можуть бути прикріплені між клавіатурою та комп'ютером або вмонтовані в саму клавіатуру, які зчитують скан-код натисненої для зберігання перехоплених натискань. Основний недолік – потребує фізичної присутності при установці. Прикладами можуть бути KEYKatcher Hardware Keyloggers, KeyGhost.

Методи виявлення та видалення апаратно-програмних закладок:

Правові методи протидії закріплено законодавством України, яке регламентує створення систем захисту інформації. Окрім державних нормативно-правових актів в кожній організації можуть бути сформульовані правила, посадові інструкції, вимоги до співробітників, які більш детально розкривають політику інформаційної безпеки, встановлюють пріоритети, мають детальні вказівки стосовно документування та порядку дій у разі виникнення позаштатної ситуації і т. д.

Забезпечення організаційних методів протидії досягається шляхом проведення перевірок приміщень та обладнання через заплановані проміжки часу або у випадку виникнення значних змін, з метою гарантування результативності таких заходів. Фізичний пошук та усунення апаратного шпигуна – найбільш важливий аспект у протидії апаратним кейлоггерам, оскільки програмні продукти, як правило, не в змозі визначити наявність апаратних закладок. Всі співробітники мають пройти підготовку по підвищенню обізнаності та стосовно регулярних оновлень політики безпеки. З метою фізичного захисту зон, в яких знаходиться інформація і засоби, що її обробляють, повинні використовуватися периметри безпеки, реалізація цих аспектів можлива за допомогою різноманітних систем сигналізацій.

Для технічного захисту необхідно використовувати: традиційні антивірусні продукти (підтримка баз в актуальному стані), в яких необхідно включити функцію детектування потенційно небезпечного програмного забезпечення; засоби проактивного захисту – для захисту від нових модифікацій кейлоггерів; віртуальна клавіатура. Існують спеціальні антишпійонські програми – антикейлоггери, які бувають двох типів: на базі сигнатур та на базі пастки.

І нарешті, при організації захисту від клавіатурних шпигунів слід розуміти, що всі ці заходи повинні здійснюватися в комплексі.

*****

Шумських Євген Сергійович, курсант групи ІПТ-07-2 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри інформатики ННІ ПМСІТ ХНУВС

Кольченко О.В.

РОЗРОБКА АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ОПОВІЩЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ МІЛІЦІЇ

Головною задачею системи оповіщення в ОВС є забезпечення оперативно-го збору співробітників підрозділу. Тому оцінкою ефективності оповіщення та відповідної схеми оповіщення є час прибуття співробітників підрозділу, що встановлений відповідними нормативами для кожного виду сигналу.

Існуюча система оповіщення має ряд недоліків, що суттєво знижують її ефективність. По-перше, це затрати часу на набір номеру працівника для його оповіщення. Хоча набір одного телефонного номеру не займає великої кількості часу, набір великої кількості телефонних номерів в сумі займає досить велику кількість часу. Особливо це важливо для підрозділів ОВС з великою кількістю особового складу.

Другим, більш важливим недоліком, є ймовірність розриву ланцюгу схеми оповіщення, що виникає при умові неможливості дозвону до відповідного працівника. В такому випадку не інформованою про сигнал оповіщення стає вся група працівників, що інформуються ним безпосередньо, або опосередковано.

Таким чином, актуальною задачею є розробка системи оповіщення, що мінімізує вказані недоліки та підвищує ефективність існуючої системи оповіщення.

Для формалізації предметної області зручно використовувати графову модель, де вершинами є працівники міліції, а дужки встановлюють порядок оповіщення за допомогою телефону. Індекс дужки також визначає послідовність оповіщення: якщо працівник сповіщає декількох інших працівників, то першим оповіщується працівник, що зв'язаний з ним дужкою з мінімальним індексом.

Для опису моделі у матричному вигляді використовується матриця інцидентності. Особливістю моделі системи оповіщення є те, що у комірках матриці інцидентності записується не бінарна ознака наявності зв'язку між вершинами графу, а індекс дужки. Таким чином, матриця відображує не тільки наявність зв'язку між вершинами, а й послідовність та витрати часу на зв'язок між ними. Для кількісного аналізу витрат часу були використані данні, отримані в результаті проведення експерименту.

Для вирішення задачі автоматичного дозвону та передачі голосового повідомлення пропонується використовувати спеціальні програмно-апаратні засоби, до складу яких входять GSM-модем та відповідне програмне забезпечення.

Однак, сумарна вартість впровадження вказаних програмно-апаратних засобів у усі підрозділи ОВС є достатньо високою. Тому, для підвищення ефективності системи оповіщення у підрозділах, що не є обладнаними відповідними програмно-апаратними засобами, пропонується інший підхід. Його суть полягає в розробці ефективної схеми оповіщення.

Розробка ефективної схеми оповіщення ґрунтується на декількох базових принципах:

1. Мінімізація часу оповіщення працівників.
2. Мінімізація часу прибуття працівників у підрозділ.
3. Підвищення надійності інформування працівників про надходження сигналу оповіщення.

Використовуючи модель предметної області у вигляді графу, задачу оптимізації побудови схеми оповіщення можна сформулювати як задачу синтезу оптимального графу системи з урахуванням сформульованих умов та обмежень. На сьогодні виконується уточнення математичної моделі задачі та розробка методів для рішення поставленої задачі. Проект виконується в рамках дипломної роботи.

*****

Секція 9

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ. ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ОВС В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Агніщева Аліна Олександрівна, студент групи ЕП-41 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: завідувач кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, д-р екон. наук, професор Іванілов О. С.

СТАН ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Спільною проблемою для країн з перехідною економікою, до яких належить і Україна, на різних етапах розвитку є те, що інвестиційна діяльність у роки реформ значною мірою визначається нестачею власних коштів підприємств, зниженням частки довгострокових кредитів, високими процентними ставками по кредитах, які залучаються і скороченням обсягів централізованих капітальних вкладень.

У результаті тривалої соціально-економічної кризи інноваційно-інвестиційний комплекс України постраждав найбільше. Щоб покращити становище в економіці необхідна наявність інвестиційного інтересу та, звичайно, коштів, що забезпечили б перехід господарства України із занепаду до стабільного і розвиненого існування.

Характеризуючи сучасний стан інвестицій в Україні, можна зазначити, що на даний момент наша держава не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. При розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності України, беручи до уваги розвиток таких економічних параметрів, як інституції, інфраструктура, макроекономіка, охорона здоров'я, освіта, ефективність ринків, технологічне оснащення, бізнесове середовище та інноваційну сферу, наша держава, згідно з оцінкою Всесвітнього економічного форуму, що міститься у «Глобальному звіті про конкурентоспроможність 2007–2008», знизилась з 69-ї до 73-ї позиції із 131 країни світу. Падіння рейтингу України пов'язано з низькою продуктивністю економіки. Для України було виділено як конкурентні переваги, так і бар'єри. До переваг віднесено гідну вищу освіту, розмір державного боргу, вартість робочої сили, залізничну мережу, інноваційний потенціал. Лімітуючи фактори склали торговельні бар'єри, інвестиційне законодавство, прозорість державної політики, надійність банківської системи, митні процедури.

Водночас експерти ООН відносять Україну до двадцятки найпривабливіших для прямих іноземних інвестицій країн. Пояснення привабливості України полягає в тому, що раніше вкладення у неї розглядалися як інвестиції у дочірній регіон Росії. «Помаранчева» революція генерувала переусвідомлення ситуації, унаслідок чого Україну почали розглядати як повноцінну європейську державу. Водночас представники багатьох іноземних компаній відкрито стверджують, що надходження масштабних інвестицій в Україну ускладнюється відсутністю стабільності навіть на короткий проміжок часу. Унаслідок цього привабливість українських компаній для іноземних інвесторів не зменшується, але деякі з них займають вичікувальну позицію.

У забезпеченні виходу економіки з кризового стану і стабільного її розвитку вирішальну роль відіграє науково обґрунтована інвестиційна політика держави. Саме вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснює раціональні та ефективні заходи для виконання загальнодержавних, регіональних та місцевих соціально-економічних і технологічних програм, відтворює процеси на макро- й мікроекономічному рівнях. Водночас держава повинна створювати сприятливий інвестиційний клімат з метою ширшого залучення, поряд з внутрішніми, іноземних інвесторів на взаємовигідних засадах.

Підготовка до проведення фінальної частини футбольного чемпіонату «Євро-2012» окрім розвитку власне спортивних об'єктів потребує вкладення капіталу у транспортну й туристичну інфраструктуру. Таким чином створюються передумови для співпраці державного та приватного капіталу, в рамках якої держава виступає флагманом інвестування, подаючи інвесторам сигнал щодо перспективності вкладення коштів у певну галузь або сектор. Ця схема є досить привабливою для іноземних інвесторів і може, по-перше, привернути увагу до нашої економіки, а, по-друге, створити умови для напрацювання цінного досвіду співпраці вітчизняного й іноземного капіталу в цілому ряді галузей.

*****

Алексєєва Ганна Валеріївна, студент групи ЕП-41 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: доцент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури, канд. екон. наук Перетятко А. Ю.

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ринкова економіка диктує товаровиробнику специфічні умови, за яких виробничі відносини будуються на принципах закону вартості, попиту та пропозиції, конкуренції, на всебічному врахуванні інтересів насамперед покупця, який через купівлю-продаж диктує свої умови до якості та кількості товару. Більш того, за ринкових відносин розширене відновлення підприємства, будь-якої підприємницької діяльності повинно відбуватися, головним чином, за рахунок самофінансування, власних накопичень, прибутку. Звідси слідує, що досягнення основної мети товаровиробників – отримання максимально можливого прибутку від діяльності – пов'язане з отриманням достатнього рівня ефективності та необхідної маси прибутку.

Виходячи з цього, важливе народногосподарське значення має проблема економічної ефективності виробничої діяльності в умовах нових різноманітних організаційно-виробничих форм власності.

Ефективність відображає комплекс природних, економічних, науково-технічних, соціальних та політичних умов функціонування виробничих сил та виробничих відносин. Тому ефективність може виражати результативність функціонування засобів праці, предметів праці та робочої сили в рамках народного господарства в цілому, його галузей, підгалузей, так і окремих підприємств.

Розглянемо більш детально напрями підвищення ефективності діяльності підприємства.

Важливим напрямком підвищення ефективності виробництва є використання результатів науково-технічного прогресу. Використання новітніх технологій та нової техніки сприяє покращенню якості продукції, спрощення процесу

її виробництва, економії часу, більш раціональному використанню сировини, матеріалів, палива та енергії.

Значиме місце в підвищенні ефективності виробництва займають організаційно-економічні фактори. Особливо зросла їх роль із зростанням суспільного виробництва та ускладненням господарських зв'язків. Перш за все це розвиток та вдосконалення форм організації виробництва – концентрації, спеціалізації, кооперування та комбінування.

Необхідно відзначити такий напрямок підвищення ефективності, як формування та раціональне використання фінансових ресурсів. Зокрема:

1) оптимальне поєднання власного та позикового капіталу, адже за рахунок позикового капіталу підприємство має більше можливостей збільшити свій виробничий потенціал, але при цьому зростає ризик втрати його фінансової стійкості;

2) загальний обсяг вкладень в основні та оборотні засоби та оптимальне їх співвідношення. Для підприємства є небезпечним несформованість капіталу та його надмірний обсяг. Якщо створені виробничі потужності підприємства використовуються не на повну потужність, або навпаки, коли накопичені надмірні виробничі запаси, які не можуть швидко перероблятися на наявних виробничих потужностях – відбувається замороження інвестованого капіталу, уповільнюється його оборотність і, як результат, погіршується фінансовий стан підприємства та зростає ризик упущеної вигоди.

Все це зумовлює необхідність розробки виваженої політики формування структури капіталу.

Також можна відокремити зовнішні фактори підвищення ефективності – це вдосконалення галузевої структури промисловості та виробництва, державна економічна та соціальна політика, вдосконалення ринкової інфраструктури.

*****

Бирук Семен Станіславович, курсант групи ІСД-09-І ХНУВС

Науковий керівник: професор кафедри економічної теорії ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук, професор Петрова К. Я.

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ СТАН УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Економічне становище України в умовах фінансово-економічної кризи характеризується істотною структурною деформацією вітчизняного виробництва, посиленням сировинної спрямованості експорту, великою залежністю економіки від зовнішніх джерел енергоносіїв, істотним зменшенням національного багатства з одночасним прискореним збільшенням боргової залежності держави, посиленням соціально-економічної диференціації населення. В Україні виникла необхідність перебудови виробничо-технологічної структури економіки як умови підвищення її ефективності. Пов'язано це, по-перше, з тим, що перехід до ринку породив міф про те, що начебто ринок автоматично забезпечить науково-технічний прогрес і його впровадження у виробництво, здійснення інноваційного розвитку. По-друге, у процесі приватизації державного майна і нестабільності в країні багато власників, які отримали великі підприємства, спрямували свої зусилля не на розвиток та вдосконалення виробництва, а на максимальне використання устаткування і втрати сировини в інтересах власного збагачення. Світовий досвід доводить, що в утвердженні інноваційного розвитку важливу роль відіграють не тільки великі, а й малі та середні підприємства, які реалізують можливості венчурного капіталу, в цих умовах структурні зміни досягаються шляхом пріоритетного розвитку вироб-

ництв, застосування передових технологій. Якщо до цього часу визначальними були матеріальні форми багатства, а отже, капіталу (земля, машини та устаткування, нерухомість, товари), то зі становленням інформаційної економіки відбувається інтелектуалізація виробництва і праці, тобто поширення і швидке зростання нематеріальних, інтелектуальних форм капіталу. Поряд з науково-технологічними факторами в економічному зростанні національної економіки величезне значення також мають економічні та фінансові засоби. Досвід багатьох країн показує, що дієвим засобом здійснення інвестиційної політики в Україні може стати Банк розвитку. Діяльність такої фінансової установи має чітко регламентуватися спеціальним законом, який визначив би обов'язки і права банку, його взаємозв'язок і взаємодію з Національним банком, роль у здійсненні інвестиційної політики. Проте у нас досі немає ні Банку розвитку, ні інвестиційної політики.

Сучасна фінансово-економічна криза особливо гостро поставила проблему ролі держави в ринковій економіці і визначила, що поряд з ринковим самоврядуванням потрібне державне врегулювання економіки. До останнього часу виходили з того, що основою ринкової економіки є приватна власність. Саме приватний інтерес є рушійною силою економіки і суспільства, але це було реаліями певного періоду. Перехід на постіндустріальну стадію прогресу значно підносить рівень усупільнення економіки, перетворюючи загальнонаціональні інтереси у провідні і визначальні. Об'єктивно склалась думка, що позбавлена власності держава втрачає економічні функції, які переходять до ринку. Наче все логічно, хоча насправді тут міститься велика помилка, бо отожднюють два різних процеси володіння державою засобами виробництва і виконання державою економічної ролі. Світовий досвід доводить: чи має держава власність, чи немає її, вона здійснює економічне регулювання, бо тільки держава може розробляти та організовувати здійснення довгострокової стратегії економічного і соціального розвитку. Саме держава найповніше виражає загальнонаціональні інтереси, визначає формат реалізації приватних інтересів, несе відповідальність за вектор економічного і соціального розвитку.

*****

Варцабюк Ірина Есхаківна, студент групи ФНдср 07-1 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри економічної теорії ННІ ПЕС ХНУВС
Самборський В. О.

ІНФЛЯЦІЯ. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні є всі ознаки серйозної кризи, що знаходиться у взаємозалежності :катастрофічний спад виробництва і його низька ефективність. Криза платежів, що охопила практично всі галузі народного господарства, включаючи банківську систему. Криза фондового ринку, криза державних платежів і державних фінансів в цілому. Криза банківської системи «галопуюча» інфляція: фактична девальвація гривні, зростання реальних цін на імпортні товари, зниження купівельної спроможності населення унаслідок зростання цін без відповідного зростання заробітної плати.

У країнах з розвинутою ринковою економікою інфляція може розглядатися як невід'ємний елемент господарського механізму. Проте вона не представляє серйозної загрози, оскільки там відпрацьовані і достатньо широко використовуються методи обстеження і регулювання інфляційних процесів. Останніми

роками в США, Японії, країнах Західної Європи переживає тенденція уповільнення темпів інфляції.

На відміну від Заходу, в Україні, що здійснює перетворення господарсько-го механізму, інфляційний процес розгортається, як правило, в зростаючих масштабах. Це вельми незвичайний специфічний тип інфляції, що погано піддається забороні і регулюванню. Цінова нестабільність економічно і психологічно вимотує більшість людей, створює величезну соціальну напруженість в суспільстві, підсилюючи тим самим його соціальне розшарування.

У вітчизняній літературі слово «інфляція» частіше за все зв'язується зі встановленням рівноваги попиту і пропозиції в умовах, що змінюються.

Нерідко при визначенні інфляції її ставлять в залежність від таких економічних категорій як попит, пропозиція, рівновага. Зокрема, інфляцією вважається «дисбаланс попиту і пропозиції, що виявляється в загальному зрості цін».

Тракування інфляції як «процесу переповнення каналів грошового обігу надмірною, в порівнянні з потребою, масою грошей, що викликає їх знецінення» обумовлена очевидно тим, коли в 1992 р. держава вдалася до лібералізації цін і вони різко зросли, зросла і потреба в грошах. Крім того, уряду було потрібно більше грошей для погашення бюджетного дефіциту. Тоді уряд розпочав додаткову емісію грошей. Саме в цей період спостерігався найрізкіший стрибок цін.

Великий досвід проведення антиінфляційних програм в Західних країнах, показує доцільність поєднання довгострокових та короткострокових заходів.

Інфляція в Україні має свої особливості, що відрізняються від інших країн. В Україні інфляція присутня у вигляді постійного елементу, що не зникає, а лише змінює свою форму в залежності від історико-економічних процесів.

Довгострокові заходи повинні включати погашення інфляційних очікувань населення, що нагнітають поточний попит. Для цього державі потрібно стимулювати виробництво, приймати антимонопольні заходи, провести лібералізацію цін, послабити адміністративний митний контроль, встановлювати жорсткі ліміти щорічного приросту грошової маси.

Важливими є заходи по зниженню бюджетного дефіциту, цього можна досягти підвищення податків та зниженням витрат держави.

Короткострокові заходи мають розширити сукупну пропозицію без збільшення сукупного попиту. Для цього держава надає пільги підприємствам, що випускають додатково до основного виробництва побічні товари та послуги.

Також держава може продати частину своєї власності, і таким чином збільшити надходження до державного бюджету і полегшити вирішення проблем дефіциту, а також знизити інфляційний попит за рахунок продажу великої кількості акцій нових приватних підприємств. Сприяє росту пропозиції й збільшення імпорту споживчих товарів.

*****

Вашенко Юлія Вікторівна, курсант групи ІПТ-08-1 ХНУВС

Науковий керівник: професор кафедри економічної теорії ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук, професор Петрова К. Я.

МЕХАНІЗМ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний валютний ринок становить собою розгалужену систему механізмів, функціонування яких покликане забезпечити купівлю і продаж національних грошових одиниць та іноземних валют з метою їх використання для

обслуговування міжнародних платежів. Валютному ринку властиві атрибути будь-якого ринку. По-перше, він завжди виступає як конкурентний ринок. Суб'єкти ринку конкурують між собою з приводу отримання найбільшого прибутку. По-друге, будь-які обмінні операції на валютному ринку містять у собі елементи валютного ризику. Валютний ризик органічно пов'язаний із конкуренцією, з елементами невизначеності економічної кон'юнктури, зрештою, з обов'язковою присутністю суб'єктивного моменту у поведінці контрагентів, які не завжди можна прогнозувати.

Сучасний валютний ринок – це інституційно регульований ринок. І за своєю формою, і за своїм змістом вони не можуть і не повинні підминювати ринкові саморегулятори. Вони лише доповнюють і відповідним чином коригують дії останніх. Валютний ринок, побудований тільки на інституційно регульованих структурах, перестає бути ринком по суті. У такому разі він втрачає основне – свою стимулюючу функцію, конкурентно-конструктивну місію. Тому, розглядаючи механізм ринкових регуляторів, необхідно виходити з їх обслуговуючої, коригуючої ролі у загальному процесі саморегулювання валютного ринку. Таким чином, взаємний інтерес контрагентів, валютний доход, конструктивна конкуренція, комерційний ризик, система інституційних регуляторів – ось далеко не повний перелік основних органічно пов'язаних між собою ланок, на якому ґрунтується сучасна структура валютного ринку.

У результаті проведеного аналізу питання, пов'язаного з роллю Національного банку України як органу валютного регулювання та контролю, можна зробити ряд висновків.

1. Валютне регулювання – це система законодавчих, адміністративних, економічних та організаційних заходів, котрі визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями державними органами.

2. Валютне регулювання є складовою валютної політики та способом державного регулювання валютних відносин з метою підтримання економічної стабільності та забезпечення економічної безпеки держави.

3. Ефективність валютної політики в умовах перехідної економіки значною мірою залежить від її узгодженості з іншими напрямками державної економічної політики: грошово-кредитної, зовнішньоекономічної, бюджетної, податкової, інвестиційної. Неадекватна політика обмінного курсу спроможна лише посилити економічні труднощі, притаманні перехідному періодові, а відтак вибір її стратегії є необхідною умовою ефективної реалізації регулятивних функцій держави у валютній сфері.

4. Політика Національного банку повинна бути незалежною, чіткою та передбачуваною, спрямованою на реалізацію цілей валютної політики. Валютна політика, що проводиться в Україні, базується на поєднанні часткової лібералізації валютних операцій зі збереженням певних валютних обмежень. Ця політика передбачає: обмеження (навіть заборону) надання резидентами комерційних кредитів іноземним клієнтам; заборону на фінансові позики, які надаються за кордон; контроль за прямими інвестиціями; дотримання валютної позиції банків-резидентів.

5. Основними причинами, які зумовлюють відтік капіталу з України та сприяють приховуванню валютної виручки за кордоном є: недосконалість діючого законодавства; відсутність необхідної нормативної бази з правового регулювання спірних питань на міждержавному рівні; поширення такого явища, як «навмисне» банкрутство тощо.

6. Діюча система валютного регулювання України потребує удосконалення. Це передбачає: погодженість дій держави з ринковими механізмами; підвищення якості валютного законодавства, зростання ролі державних інститутів в сфері валютного регулювання, удосконалення механізмів застосування форм валютного регулювання. На сучасному етапі в Україні ефективно можуть бути застосовані такі механізми валютного регулювання країн з розвинутою ринковою економікою, що пов'язані з оптимізацією режиму валютного курсу; особливістю застосування валютних інтервенцій за умови дії плаваючого валютного курсу.

7. Наявність протиріччя між лібералізацією та жорстким контролем валютних відносин, що обумовлено як політичними, так і економічними причинами (низька конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, слабка банківська система, недоінвестування економіки тощо) накладає свій відбиток на процеси нового етапу вдосконалення валютного регулювання. Тому лібералізація системи валютного регулювання повинна здійснюватися поступово, адекватно ринковим перетворенням в економіці з умовою забезпечення виконання основної функції Національного банку України – забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

*****

Гачик Олександр Васильович, курсант групи ІКМ 08-16 ХНУВС

Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії ННІ ПФКМ ХНУВС,
д-р екон. наук, професор Носова О. В.

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Інвестиційна діяльність – це процес зміни вартості у часі функціонуючого основного капіталу в економічній системі, тобто процес збільшення виробничих ресурсів. Формування інвестиційного потенціалу кожного суб'єкта господарювання пов'язане насамперед з ефективним здійсненням відтворення основного капіталу. У ринковому господарстві інвестиційна діяльність реалізується механізмами інвестиційного ринку, і з його допомогою в економіці здійснюється кругообіг інвестицій, перетворення інвестиційних ресурсів у вклади. Інвестиції в Україні – один з найсуттєвіших факторів макроекономічної рівноваги, головною метою для національної економіки є забезпечення за рахунок виробничих інвестицій та заходів стабілізації економічного стимулювання зростання виробництва і ВВП. Комплексна приватизація, розвиток схем приватної власності і господарювання та лібералізація ринку створюють в Україні фундаментальні засади до подальшого поліпшення інвестиційного клімату. Перші місяця за обсягом прямих іноземних інвестицій (ІІІ) посіли підприємства Києва, Дніпропетровська, Київської, Запорізької, Донецької, Одеської, Харківської областей та АРК. На підприємства цих підприємств припадає 78,5 % загального обсягу прямих інвестицій. Визначальним стимулом для прямих іноземних інвестицій в Україну є пошук нових ринків. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України зводиться до ранжирування регіонів за рівнем їхньої привабливості для інвесторів. Найбільш відомі методи ранжирування належать: І. Бланку, Л. Гарингулу, І. Горленку, К. Гуровій та О. Колосовій. Ними здійсненні оцінки привабливості за 5 синтетичними параметрами:

- рівень природного потенціалу;
- демографічна характеристика регіону;
- рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону;
- рівень криміногенних ризиків;
- рівень екологічних та інших ризиків.

Україна суттєво відстає від країн Центральної Європи та Прибалтики, де цей показник перевищує 1500–2000 дол. США на особу. Серед 25 держав Центральної Європи та СНД Україна за обсягом інвестицій на одну особу посідає одне з останніх місць (22). Однією з головних причин кризового стану підприємництва і виробництва в Україні є дефіцит інвестицій, оскільки він призводить до падіння обсягів виробництва, не технологічності, неекономності виробництва, зменшення зайнятості, зупинки підприємств через катастрофічний рівень зносу основних фондів. В Україні кількість машин і устаткування, що експлуатуються понад 20 років, становить близько 30 %. Кошти інвесторів – гарант безпеки і розвитку будь-якої держави, тобто здійснення інвестиційної діяльності в державі є фактором її інвестиційної та економічної безпеки. Для загальної оцінки інвестиційної безпеки держави використовуються показники, які стосуються конкурентоспроможності держави та її рейтингу на міжнародному інвестиційному ринку. Важливим елементом у формуванні інвестиційного клімату в Україні є активізація співпраці з міжнародними економічними інституціями. Основними організаціями, з якими співпрацює Україна, є Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, або Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), і Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Співробітництво з міжнародними інституціями в цілому позитивно позначається на процесі стабілізації, оскільки кредити мають безпосередньо реформоорієнтований характер. Кредити які вони надають, найдешевші й містять найбільший грант-елемент, що дає змогу формувати довгострокову криву дохідності, спрямовуючи отримані ресурси у сферу інвестицій (характерно для ЄБРР та МБРР), у сферу погашення державного бюджетного дефіциту (характерно для МБРР) та у сферу рефінансування інших боргів і реструктуризацію платіжного балансу (характерно для МВФ). Таким чином, характеризуючи сучасний стан інвестицій в Україні можна зазначити, що на даний момент наша держава не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

*****

Гніденко Антон Вікторович, студент групи ПЗдср-06-1 Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, Бутенко В. М.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Ціна відображає досить складний комплекс економічних відносин та залежить від ефективності цих відносин, що активно впливає на ефективність економіки України в цілому. Ми вважаємо, що сьогодні залишаються актуальними і потребують вирішення та удосконалення питання правового регулювання можливостей впливу на процес ціноутворення з боку держави, аналізу правової природи відповідальності за правопорушення і злочини у сфері ціноутворення.

У масиві законодавчих актів, що стосуються тих чи інших аспектів формування та застосування в Україні цін і тарифів налічується більше ніж двадцять законодавчих актів. Проте більшість цін у нашій державі формується у вільному режимі. Регулюванню підлягає приблизно 10–12 % всіх цін. Протягом останніх п'яти років не збиралися відповідні статистичні дані, адже єдиною державною структурою, яка займається цінами є Державна інспекція України з контролю за цінами. Водночас сутнісною рисою ринкової ціни є не характер її встановлення

(за участю держави або без неї), а відображення нею кон'юнктури ринку, реальних умов, за яких товар придбається або продається безвідносно до участі держави в цьому процесі. Напевно, не є новиною те, що цивілізований ринок є компромісом між «вільним плаванням» цін і державним регулюванням економіки.

На жаль, сьогодні залишилося поза увагою питання собівартості, хоча воно є основним питанням економіки. На сьогодні практично жоден закон не містить терміна «собівартість», його визначають окремі підзаконні нормативно-правові акти. Сучасне підприємство формує ціни у вільному режимі виходячи з витрат, розміру очікуваного прибутку, аналізу кон'юнктури ринку. Регульовані ж ціни встановлюють уповноважені органи влади. Сьогодні необхідно якнайшвидше розробити методичні рекомендації з ціноутворення, і закріпити основні правила формування цін на законодавчому рівні. Ми вважаємо, що методична й нормативна база з питань ціноутворення потрібна не лише державі, а й власне підприємствам, адже розвиток підприємництва безпосередньо залежить від цінової політики. Ще одне важливе питання – це вдосконалення законодавства, а саме внесення змін до закону України «Про ціни і ціноутворення», виходячи із реалій виробництва і підприємництва сьогодення. Зокрема, на такого суб'єкта підприємництва, як фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, дія цього нормативно-правового акта не поширюється. За таких умов державні органи фактично позбавлені законних підстав для контролю за дотриманням державної дисципліни цін цими суб'єктами. Відпустивши ціни у «вільне плавання» без створення справжнього ринкового середовища, не залишивши за собою дієвих механізмів контролю за ціноутворенням (а такі існують навіть у країнах, які ми вважаємо апологетами ринкової економіки), держава тим самим провокує цінову вакханалію, а потім намагається щось зробити для виправлення становища. Величезні негативні наслідки, щодо формування цін в Україні, сьогодні спричиняє безлад в податковій політиці держави, відсутність податкової реформи та єдиного кодифікованого податкового законодавчого акта. Сьогодні слід переглянути діючі в Україні ставки податків і неподаткових чинників, які формують витратну складову ціни.

Отже, хотілося б зазначити, що Україні необхідно негайно і беззаперечно визначитися з пріоритетами ціноутворюючої політики і почати її реалізацію, виходячи із сучасних пріоритетів суспільства. А саме: необхідно привести законодавство у відповідність до сучасних реалій економіки, усунути колізії та прогалини на законодавчому рівні; терміново розробити та впровадити методичні рекомендації, щодо ціноутворення як для державної влади, так і для підприємств окремих галузей народного господарства; посилити вплив держави на процес ціноутворення, безпосередньо через спеціально уповноважені органи державної влади з питань ціноутворення, контролю та моніторингу за цінами.

*****

Головко Аліна Миколаївна, студент групи ЕП-41 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури Шевчук Б. Ю.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні нестабільні умови функціонування та жорстке конкурентне середовище спонукає керівників підприємств до пошуку нових інноваційних форм

управління. Підвищується інтерес до застосування нових методів збільшення прибутку, оскільки ефективність діяльності підприємства залежить вже не стільки від матеріальних активів, як від нематеріальних переваг. До нематеріальних переваг підприємства відносяться: ділова репутація, сталі ділові зв'язки з постачальниками, сформована мережа стабільних споживачів тощо. Зазначені переваги є складовими інтелектуального капіталу, їх також можна назвати одним словом – гудвіл.

З нашої точки зору, інтелектуальний капітал – це система інтелектуальних цінностей (знань, навиків, досвіду, творчих здібностей, інтелектуальної власності, інших нематеріальних активів), завдяки впровадженню та використанню яких підсилюються конкурентні переваги та інноваційний рівень підприємства.

Розмаїття розглянутих концепцій складу і структури інтелектуального капіталу зводиться до трьох основних його складових: людський капітал – знання, навички, досвід, ноу-хау, творчі здібності, креативний спосіб мислення, моральні цінності, культура праці тощо. Тобто знання, що працівник забирає із собою, коли він вже не є складовою підприємства; організаційний (структурний) капітал – патенти, ліцензії, ноу-хау, програми, товарні знаки, промислові зразки, технічне й програмне забезпечення, організаційна структура, корпоративна культура тощо. Тобто це знання, які залишаються у середині підприємства; клієнтський (споживчий) капітал або гудвіл – включає зв'язки з економічними контрагентами інформацію про економічних контрагентів, історію відносин з ними, торговельну марку (бренд).

На нашу думку, інтелектуальний капітал взагалі та кожний його елемент окремо мають значний вплив на розвиток підприємства і складають надійний базис для цього. Оскільки, виробничий процес, комерційна, фінансова чи будь-яка інша діяльність залежать від знань, компетенції, талантів та новаторства персоналу підприємства, його вміння швидко реагувати на зміни у оточуючому середовищі та приймати виважені і правильні саме у цій ситуації рішення.

Також важливим чинником розвитку підприємства є гудвіл, який характеризує сукупність нематеріальних чинників (активів), наявність яких забезпечує конкурентні переваги для підприємств і дає можливість отримувати додатковий дохід, тобто переваги не відображені в обліку. До основних складових гудвілу належать технології, ноу-хау, фірмові найменування, компетенція та знання персоналу, бази даних, місце розташування, зв'язки. Отже, основою гудвілу, що виллється в майбутніх вигодах, є інтелектуальний капітал.

Основні чинники, що формують гудвіл підприємства – це кваліфікація персоналу, система управління (менеджмент), наявність постійної клієнтури, наявність постійних постачальників, імідж (рівень цін на товари і послуги, якість продукції і послуг, кредитоспроможність і ін.).

Виходячи з розгляду складових інтелектуального капіталу підприємства ми бачимо, що роль його у розвитку підприємства надзвичайно велика і полягає у впливі складових елементів інтелектуального капіталу на економічні результати і формуванні різноманітних економічних цінностей підприємства, серед яких збільшення ринкової вартості підприємства, підвищення ефективності використання усіх ресурсів підприємства, зростання продуктивності підприємства, розвиток інноваційного потенціалу, зміцнення і удосконалення конкурентних переваг підприємства.

*****

Губіна Світлана Володимирівна, студент групи ЕП-31 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури
Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури Сидоренко Ю. В.

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У зв'язку з переходом України до розвитку ринкових відносин та посиленням останнім часом кризових явищ країна потребує впровадження заходів щодо стабілізації економічної безпеки. В економічній літературі є різні підходи до визначення поняття «економічна безпека». В даному випадку, при дослідженні даної проблеми, варто підкреслити авторів монографії «Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення» – Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко. Вони пишуть: «...економічні процеси, що відбуваються в державі, перш за все розглядаються на рівні підприємства. Це стосується і проблеми безпеки в економічній сфері, від якої залежать усі інші складові національної безпеки: соціально-політична, інформаційна, екологічна».

Різним аспектам проблеми економічної безпеки присвячено праці вітчизняних науковців, зокрема В. Геєця, О. Барановського, В. Мунтяна, О. Власюка, З. Варналія, А. Мокія, Я. Жаліла та ін. Напрями та механізми посилення економічної безпеки розробляють у своїх наукових працях А. Качинський, Г. Пастернак-Таранушенко, О. Гончаренко, Є. Лисицин, М. Єрмошенко та інші.

Серед зарубіжних дослідників доцільно виділити Д. Бекера, І. Ерліха, Л. Філіпса, П. Рубіна, Дж. Гросмана, Р. Латова тощо. Проте, незважаючи на активне вивчення останнім часом вітчизняними науковцями питань економічної та національної безпеки, залишається недостатньо опрацьованим і розкритим питання зміцнення економічної безпеки підприємництва як складової системи економічної безпеки держави. Недостатнім є доробок вивчення питання економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності на науково-методичному рівні.

Метою статті є пошук вагомих механізмів щодо усунення причин, що загрожують економічній безпеці як окремих підприємств, так і всієї країни в цілому.

Враховуючи системність проблеми, механізми зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні повинні передбачати такі заходи:

- вдосконалення нормативно-правової бази країни як на місцевому так і на державному рівні;
- посилення регуляторної політики (ліквідація монополізму, корупції тощо);
- поширення управлінських функцій органів державної влади щодо організації безпечного середовища підприємництва шляхом розробки відповідних критеріїв економічної безпеки та проведення на їх основі періодичних моніторингів;
- впровадження етичних принципів, що стосуються економічної безпеки підприємств, у всіх галузях підприємницької діяльності;
- удосконалення системи захисту підприємств від неправомірних дій з боку інших суб'єктів господарювання чи адміністративних органів;
- впровадження різних видів відповідальності за порушення етичної поведінки у сфері економічної безпеки.

Реалізація запропонованих заходів органами державної влади дасть змогу зменшити негативні соціально-економічні наслідки низького рівня економічної безпеки України.

*****

Задорожний Андрій Михайлович, студент групи ЕП–31 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури
Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури Сидоренко Ю. В.

ОСНОВНІ ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ЯК ДЖЕРЕЛА ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Необхідність підвищення якості і конкурентоздатності виробництва зумовлені формуванням розвитком ринкових відносин в Україні. Однак на даному шляху стає низка проблем та перешкод – нестабільна економічна ситуація, специфіка державного регулювання ринкових відносин, обмеженість фінансових ресурсів і т. ін. Визнаючи заходи по підвищенню конкурентоспроможності як основний резерв економічного зростання підприємства та підвищення рівня його економічної безпеки, особливої уваги заслуговує дослідження чинників, що на неї впливають.

При групуванні чинників очевидним є розподіл їх на дві основні групи: зовнішні та внутрішні.

До основних зовнішніх чинників конкурентоздатності відносять:

- чинники виробництва, що впливають на формування конкурентної переваги, наприклад, наявність в країні або галузі прогресивної технології, інвестиційних можливостей, сильної науково-дослідної бази, висококваліфікованих кадрів іта інше;

- чинники попиту, що характеризують попит, його величину і динаміку, наприклад, еластичність попиту за ціною; фази життєвого циклу попиту; вимоги споживачів до якості товарів та інші;

- наявність споріднених і підтримуючих галузей в економіці країни;

- розвиненість державного регулювання;

- ступінь приватизації підприємств даної галузі;

- активність конкурентів.

До внутрішніх чинників відносяться:

- ринкова ефективність – максимально можливе задоволення споживачів на основі виконання ряду умов: близькість до споживача, аналіз конкурентів, пошук переваг, інформаційне забезпечення. Близькість підприємства до споживача означає наявність особистих контактів при продажі і інтенсивність післяпродажного обслуговування. Від здатності підприємства аналізувати цілі, стратегії і дії конкурентів і знаходити нові джерела конкурентної переваги залежить як його ринкова ефективність, так і конкурентоспроможність. І, нарешті, діяльність організації в сьогодишніх реаліях вимагає наявності надійної і швидкодіючої системи інформації;

- екологічна ефективність, що означає мінімізацію збитку навколишньому середовищу, що особливо актуально на даному етапі розвитку економіки України, і залежить від екологічної оптимізації життєвого циклу товару і екологічної культури персоналу;

- ефективність витрат. Під ефективністю витрат мається на увазі їх оптимізація, яка досяжна при оцінці внеску кожної фази виробництва в загальний процес створення товару за допомогою суворого внутрішньовиробничого регулювання, що включає стратегічний аналіз витрат, цілеспрямованості виробничої системи, тобто відповідність загальній стратегії фірми, оптимізації післявироб-

ничих витрат і координації зв'язків;

– ефективність менеджменту, на рівень якої впливають особисті якості менеджерів, здатність керівництва розробляти і реалізовувати стратегію підприємства і адаптуватися до змін зовнішнього середовища, єдина система обліку і контролю і уміння підбирати висококваліфікованих кадрів.

Система описаних не претендує на достатню повноту. Проте, навіть у такому вигляді вона показує, наскільки складною є проблема підвищення конкурентоспроможності і утримання позицій підприємства на ринку.

*****

Коммунаров Павло Олександрович, курсант групи ІСД-09-2 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії ННІ ПЕС ХНУВС,
д-р екон. наук, професор Садиков М. А.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМ ВЛАСНОСТІ – ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

У результаті широкомасштабної сертифікатної (ваучерної) приватизації мільйони громадян України, всупереч сподіванням, не стали реальними власниками. Більшість із понад 19 млн акціонерів були власниками лише номінально, оскільки, беручи участь у сертифікатному аукціоні та отримуючи витяг із протоколу про його результати, вони надалі навіть не оформляли право власності на акції.

Не досягнуто однієї з головних цілей приватизації – створення масового власника. Майже 7,8 млн громадян України відмовилися від участі в сертифікатній приватизації. Більшість із тих, хто отримали акції і формально є власниками, часто не мають доступу ні до установчих документів, ні до достовірної інформації про те, хто є справжнім власником підприємства. Приватизація не стала потужним джерелом надходжень до державного бюджету, а отже – фінансової підтримки соціально-економічного розвитку країни.

Не сформовано значущий прошарок малого і середнього підприємництва, який у розвинених країнах є підґрунтям формування великої власності і найбільшою мірою сприяє становленню середнього класу, культури приватної власності, громадянського суспільства. Частка продукції малих підприємств у загальних обсягах виробництва продукції (робіт, послуг) в Україні становить близько 12 %, тоді як у розвинених країнах – 50–60 %. Приватизація супроводжувалася численними недоліками концептуального, нормативно-правового, економічного, характеру. Особливо слід відзначити, що приватизація здійснювалася часто тіньовими, а нерідко і кримінальними методами. На найвищому рівні офіційно визнано, що ці процеси фактично не контролювалися державою.

Той тип взаємодії бюрократії і приватного капіталу, що склався в Україні, визначив і форми зростання приватного капіталу шляхом консолідації навколо регіональних центрів влади: так утворилися тісно пов'язані з владними (політичними) структурами промислово-фінансові групи, що отримали назву олігархічних груп, регіональних кланів. Значна частка власності та капіталів, набутих тіньовим (нелегальним або напівлегальним) способом, не можуть використовуватися повною мірою без ризику для їх власників. Причому ризики виходять як від недовірливого ставлення до них із боку потенційних партнерів, так і від штучного створення державою перешкод, через які можна впливати на власників, на фінансові потоки їх підприємств. Тобто підтримання напівлегальних

відносин «бізнес–бізнес» іде на користь корумпованим чиновникам і значно стримує ділову активність. Така ситуація є головною причиною як низької інвестиційної привабливості України, так і обмеженої її інвестиційної присутності на зовнішніх ринках. Не створено повноцінний фондовий ринок, що унеможливило перерозподіл власності ринковими методами та, більш того, є чинником підризу стабільності фінансової системи України.

Узагальнюючи наведене, можна стверджувати, що в результаті процесу приватизації в Україні не відбулося головне – відокремлення бізнесу від влади. Бізнес, власність залишаються переважно залежними від держави, діючої влади, окремих посадових осіб. Симптомами цього є високий рівень корупції, переплетіння інтересів представників владних і бізнесових структур. Наслідками – гальмування становлення цивілізованих ринкових відносин, відчутного піднесення добробуту населення, формування середнього класу та громадянського суспільства в Україні. Тому перехід української економіки на розвиток за європейською ринковою моделлю, вирішення проблем легалізації власності та капіталів значною мірою лежать у політичній площині та потребують докорінної зміни політико-економічних відносин, що склалися в Україні.

*****

Корнійченко Лілія Михайлівна, студент групи ЕП-31 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури Дубровська Є. В.

УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В АСПЕКТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних умовах господарювання дебіторська заборгованість має важливе економічне значення. На сучасному етапі економічного розвитку вітчизняні підприємства виявилися неспроможні ефективно управляти дебіторською заборгованістю, яка займає вагомую частку в оборотних активах, що спричиняє кризу взаєморозрахунків. В таких умовах особливо зростає роль ефективного управління дебіторською заборгованістю, своєчасного її повернення та попередження виникнення безнадійних боргів. Для українських підприємств мало відомі форми та методи управління дебіторською заборгованістю. Як правило, управління дебіторською заборгованістю зводиться до її обліку. Це, насамперед, призводить до втрати фінансових ресурсів підприємства і до неможливості ефективно управляти ними.

Проведений аналіз спеціальної економічної літератури свідчить про необхідність приділення більшої уваги такому виду рефінансування, як факторинг. На нашу думку, було б доцільним здійснювати факторинг щодо управління дебіторською заборгованістю вітчизняних підприємств.

Факторинг в вітчизняній господарській діяльності з'явився не без підстави. Передумовою його були об'єктивні умови – гостріші труднощі з розрахунками, нестача «живих грошей».

Факторинг – це комісійно-посередницька діяльність, пов'язана з поступкою банкові клієнтом-постачальником неоплачених платежів-вимог (рахунків-фактур) за поставлені товари, виконані роботи, послуги і, відповідно, права одержання платежу за ними, тобто з інкасуванням дебіторської заборгованості клієнта (одержанням коштів за платіжними документами). Банк стає власником

неоплачених платіжних вимог і бере на себе ризик їхньої несплати, хоча кредитоспроможність боржників попередньо перевіряється.

Метою ж факторингового обслуговування є негайне інкасування коштів (або одержання їх на визначену у факторинговому договорі дату) незалежно від платоспроможності платника. В нашій країні негайно, або через 2–3 дні, поставальник одержує від факторингового відділу банку визначений відсоток від суми вимог.

Вартість факторингових послуг складається з двох елементів: комісії і відсотків, стягнутих при достроковій оплаті поданих документів. Комісія встановлюється у відсотках від суми рахунка-фактури (звичайно на рівні 1,5–2,5 %). Збільшенню обсягу угоди відповідають розрахунок і сума комісії. Відсоткова ставка за кредит, як правило, на 1–2 % вища ставок грошового ринку (ринку короткострокових кредитів). Зазвичай банк оплачує одноразово 80–90 % вартості рахунка-фактури; 10–20 % – це резерв, що буде повернутий після погашення дебітором усієї суми боргу.

Можливість інкасування дебіторської заборгованості, тобто одержання грошей за неоплаченими вимогами і рахунками-фактурами, є особливо важливою для дрібних і середніх підприємств. Водночас гальмуючим моментом є майже повна відсутність методичної бази факторингових операцій.

Факторинг може виконувати також й інші функції, як: покриття ризиків, пов'язаних із своєчасним отриманням оплати, управління дебіторською заборгованістю клієнта, надання консалтингових послуг фактором власнику дебіторської заборгованості.

Українські підприємства використовують факторинг рідко – у разі гострої потреби кредиту на дуже короткий термін. Це пов'язано насамперед із тим, що в Україні дуже поширена передоплата за товар і слабо розвинений комерційний кредит, як високоризиковий. До того ж, факторинг у сучасному варіанті тільки-но з'явився на вітчизняному ринку і можливості цього фінансового інструмента поки що недостатньо оцінені.

*****

Малишева Катерина Едуардівна, студент групи ЕП-11 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури Котенок Г. М.

МЕТОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ

Безпека банку – це стан стійкої життєдіяльності, за якої забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів. Банки, як і інші суб'єкти господарської діяльності, змушені організовувати свою діяльність в умовах невизначеності, непередбачуваності, загроз і небезпек, породжених умовами перехідної ринкової економіки. Крім того, на розвиток банківської діяльності впливають і такі чинники, як нестабільність політичної і соціально-економічної ситуації в країні, недосконалість банківського законодавства, криміналізація суспільства, шахрайство, корупція та ін.

Методами досягнення економічної безпеки можуть бути:

- забезпечення нормального функціонування суб'єкта господарювання при існуванні зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів;

- створення комплексної системи забезпечення економічної безпеки банку, яка, своєю чергою, дасть змогу банку не втратити ліквідність і платоспроможність, а також протистояти різноманітним загрозам та самостійно ліквідувати наслідки їх реалізації;

- організація захисту матеріальних цінностей банку, що вимагає комплексного підходу, створення системи заходів організаційного, кадрового, спеціального, правового характеру;

- захист банківських операцій.

Отже, складниками економічної безпеки банків є не тільки безпека матеріальних та фінансових ресурсів, а й такі, як інформаційна та кадрова безпека, котрі також істотно впливають на стабільність і розвиток банків. В свою чергу, інформаційна безпека пов'язана з формуванням інформаційного ресурсу банків, його гарантованим захистом, а також протидією інформаційно-психологічного впливу. Кадрова ж безпека спрямована на виконання можливості формування загроз банку від власного персоналу та створення умов ефективного його використання в діяльності банків. Можна констатувати, що економічна безпека є комплексною категорією в системі забезпечення безпеки банку, надійність і ефективність функціонування якої буде оцінюватись за критеріями недопущення або своєчасного виявлення загроз фінансам банку, його інформації та матеріальним цінностям.

*****

Матвєєва Катерина Сергіївна, студент групи ПСдср 06-1 ХНУВС
Науковий керівник: старший викладач кафедри економічної теорії ННІ ПФКМ
ХНУВС Маковоз О. С.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АКТИВІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ ВИРОБНИЦТВА В УМОВАХ РИНКОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Участь кожної людини в господарській діяльності, реалізації її можливостей в праці залежить від великої кількості різних факторів. Її поведінка та економічна діяльність в основному визначається існуючим ринковим господарчим механізмом. При цьому, як би не були багатоманітні чинники, що впливають на дії людей в сфері економіки, людина все ж таки сама управляє особистою поведінкою.

У більшості економічної літератури рушійні сили та важелі трудової діяльності відображаються без поглибленої конкретизації психологічного аспекту. Справа представляється таким чином, що ступінь трудової активності працівника, його старанність повністю залежить від матеріальних і моральних стимулів, зовнішньо привнесеними людині засобами впливу на її психологію. Така постановка питання відповідає біхевіористичному тлумаченню активності, згідно якому роль внутрішнього світу особистості, її відчуттів та думок мізерна і все вирішує зовнішній вплив-стимул.

Концепція економічного стимулювання працівників вибудовується як структурно логічний зв'язок елементів, кожний з яких відображається відповідною економічною категорією. Вихідним моментом в цій схемі стають економічні потреби суспільства, колективу, індивіду, які через систему виробничих відносин виражаються в економічних інтересах. Система економічних інтересів, проходячи процес ціле визначення, реалізується в виробничій діяльності членів суспільства. Матеріальні та моральні стимули формуються господарчим механізмом, який створюється під постійним впливом системи виробничих відносин і діючих продуктивних сил. Матеріальні та моральні стимули і визначають трудову активність людей,

ефективність суспільного виробництва в цілому. Але, якщо мається на увазі особистість, що склалася, то її поведінка в сфері труда та кожному окремому відбитку часу визначається в основних рисах психологічною трудовою концепцією, тобто особистим значенням обставинки, що створилася. Можна сказати, що кожного разу, коли працівнику належить приймати рішення в процесі праці (куди піти працювати, наскільки в роботі напружати свої сили, в якій мірі виконувати вимоги технологічної дисципліни і т. ін.), він завжди знаходить ту чи іншу «підказку» у власному внутрішньому світі. Це рішення може бути правильним або помилковим, повним або частковим, морально зрілим або занепалим і т. ін., але яка-небудь відповідь у готовому вигляді буде майже завжди. До трудової концепції близько примикає мотивація поведінки. В літературі зустрічається різне тлумачення мотивів поведінки. Економісти розглядають мотиви та стимули як поняття дуже близькі, а іноді і тотожні. В економічній літературі мотивами називаються внутрішнє усвідомлене або неусвідомлене спонукання, що відповідає даному стимулу. Ця позиція жорстко пов'язує мотиви та стимули. Вона виходить з того, що стимул, відбиваючись у свідомості людини, стає мотивом. Але стимул не може автоматично перетворюватися в мотив. Мотиви поведінки в значній частині вже задані в структурі особистості до моменту. Коли з'являється стимул, вони певною мірою автономні, незалежні від стимулів. Наприклад, якщо головним мотивом трудової діяльності є прихильність до своєї професії, то ця прихильність рухає поведінку у відповідному напрямі, практично з слабким урахуванням стимулу.

Таким чином, мотиви і стимули не пов'язані жорстко, не являються взаємно однозначно відповідними один одному факторами внутрішнього світу особистості і зовнішніх умов. Не тільки стимули грають провідну роль в сфері праці, а і певні характеристики особистості, які не зводяться до мотивів. У цьому і проявляється психологічна трудова концепція працівника.

*****

Мошенська Вікторія Олександрівна, курсант групи ІСД-09-2 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії ННІ ПЕС ХНУВС,
д-р екон. наук, професор Садиков М. А.

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛІВ, ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Світова економічна криза, яка дуже негативно впливає на економічний розвиток України, ставить перед нашим суспільством завдання переосмислення стратегій економічного розвитку держави. Докризисні високі темпи зростання ВВП і привабливі інвестиційні рейтинги поки що залишилися у минулому. Кризові явища висвітлюють істотні викривлення в інституційних основах економіки, структурні перекоси у галузевому та регіональному розвитку, гострі соціальні суперечності.

Одним з головних чинників цього є недоліки процесу приватизації, у результаті якої не було досягнуто основної мети роздержавлення власності – відокремлення її від влади, політики від підприємництва. Хаотичний і нерідко протиправний процес первинного нагромадження приватного капіталу призвів до утворення потужних промислово-фінансових груп, тісно пов'язаних із владою і значною мірою залежних від близькості до владних структур.

Власність, отримана сумнівними шляхами, залежить від політичної кон'юнктури і потребує правових гарантій недоторканості й захисту від політично мотивованого перерозподілу. Крім того, суспільна думка стосовно легітимності цієї власності також є негативною. Внаслідок цього відносини власності в Україні є

значною мірою деформованими, непрозорими. Нерідко вони регулюються не ринковими механізмами і правовими нормами, а неформальними домовленостями.

Відсутність достатніх гарантій захищеності є сьогодні однією з головних причин утечі та тінізації капіталу. Для детінізації капіталів і доходів потрібна їх легалізація. Одним із можливих шляхів такої легалізації може бути амністія капіталів, яка не може бути поширена на капітали, отримані кримінальним шляхом. Але подібна амністія може бути ефективною лише за умови довіри підприємців і суспільства до влади.

Із цієї точки зору можна стверджувати, що однією з головних тем передвиборних дискусій в Україні має бути не експлуатація гасел «перерозподілу власності», а механізми легалізації капіталів, запровадження конкурентних засад на завершальному етапі приватизації, правового забезпечення недоторканності власності.

За даними Державного комітету статистики, з 1992 року форму власності в Україні змінили майже 90,5 тис. підприємств, тобто відбувся досить масштабний процес приватизації. Він стосувався насамперед промисловості, де станом на 1 жовтня 2003 року у державній власності залишилося лише 15 % підприємств. Сьогодні недержавний сектор є переважним у всіх сферах економічної діяльності. Частка приватного сектора становить у середньому 60% – від 40 % у виробництві електроенергії до 98–99 % у хімічній і легкій промисловості.

Підсумки процесу приватизації оцінюються неоднозначно. З одного боку, виконано головні завдання масової приватизації – стимулювання прискореного розвитку недержавного сектора економіки; формування на основі найактивніших соціальних сил класу приватних власників, зацікавлених у модернізації виробництва та ефективному використанні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Поява нових приватних власників стала одним із чинників подолання глибокої системної кризи 1990-х років.

З іншого боку, відзначаються і недоліки та негативні наслідки процесу приватизації.

*****

Носков Владислав Владиславович, курсант групи ППТ-08-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри економічної теорії ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Матвеев С. П.

НАРКОБІЗНЕС, ЯК ЗАБОРОНЕНИЙ ВИД ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Незважаючи на те, що споживання наркотиків відомо людству упродовж тисячоліть, наркобізнес, як вид економічної злочинності є феноменом сучасності. Наркоіндустрія сьогодні – найбільш прибуткова галузь економіки, яка стабільно має динамічний розвиток, здатна швидко адаптуватися до умов, що змінюються. Загальносвітовий ринок наркотиків є більшим за світовий ринок сталі та заліза, автомобілів і приблизно дорівнює ринку текстилю. За даними МККН ООН обіг на наркоринку дорівнює 500 млрд доларів, тобто близько 8 % від усієї міжнародної торгівлі, 70 % з яких інвестується у нелегальний бізнес – тероризм, корупцію, продовження торгівлі наркотиками та інше. Незаконні операції з наркотиками є найбільш рентабельним видом економічної діяльності.

Особливою рисою сучасного наркообігу в Україні є розширення його нелегального середовища, посилення організованості та професіоналізму. Масштаби розповсюдження наркоманії в Україні вражають. Так, у 1995 році нараховувалося 55,7 тис. наркозалежних осіб, а станом на 01.02.2010 за даними МВС України

кількість наркозалежних осіб вже становить 290 тис. За оцінкою експертів, які виходять із латентності цього явища, кількість наркоманів в Україні в 6–7 разів перевищує цифри, які надає офіційна статистика. До основних причин та умов, що сприяють розвитку наркобізнесу в Україні можна віднести наступні: величезний, практично не освоєний ринок наркоторгівлі; ключове розташування у схемі транзиту наркотиків із сходу на захід; правовий нігілізм; політична та економічна нестабільність у державі; недосконалість антинаркотичного законодавства, а то й відсутність дійового контролю.

Щорічне зростання захворюваності на наркоманію становить 12 %. При чому лише 27 % дорослих, 60 % припадає на підлітків, а 13 % – на дітей від 12 до 13 років. Наркоманія серед дітей та підлітків за останні три роки збільшилась майже у 6 разів. Наркоманія безпосередньо пов'язана з проблемою СНІДу, оскільки 73 % ВІЛ-інфікованих в Україні є ін'єкційними наркоманами. За даними експертів МОЗ, кількість ВІЛ-інфікованих становить 436 тис. осіб, тобто майже 1 % населення держави, з яких 70 % – молодь. Кількість хворих на СНІД у відсотку до чисельності населення в Україні утричі більша, ніж в Росії. 1,7 % наркоманів – учні середніх навчальних закладів, 1,9 % – студенти, близько 20 % – працюючі, та майже 80 % – непрацюючі асоціальні елементи. Близько 90 % споживачів наркотиків – у віці до 30 років.

Україні потрібна нова, більш ефективна стратегія боротьби з наркобізнесом. Ключові аспекти нової стратегії наркополітики повинні бути такими: використання змішаної тактики примушення і лікування заради зменшення прийому наркотиків (особливо тяжких) наркоманами, що перебувають під наглядом правосуддя; суттєве збільшення податків на спиртне та тютюн, поєднане також з антиалкогольною кампанією із залученням ЗМІ; посилення покарання у кримінально-правовій нормі, яка передбачає відповідальність наркодилерів; надання можливості молоді займатися різноманітною суспільно-корисною діяльністю; збільшення фінансування лікування від наркоманії за державний коштів; роз'яснювання населенню шляхом інформаційних каналів про шкідливість вживання наркотичних речовин.

Ці заходи не передбачають швидкого розв'язання проблеми, оскільки швидке поліпшення ситуації взагалі малоімовірне. Є підстави сподіватись, що за основу буде обрана саме стратегія «повільного поліпшення» за допомогою використання більш реалістичних методів, спрямованих на скорочення сукупних соціальних витрат, пов'язаних з вживанням наркотиків, їх незаконним обігом та діями з контролю за наркотиками.

*****

Олейніков Володимир Едуардович, студент групи ФНдср-07-1 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії ННІ ПЕС ХНУВС,
д-р екон. наук, професор Садиков М. А.

ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСАКЦІЙ КРАЇН – УЧАСНИКІВ СОТ

На сучасному етапі трансформації економіки України до Світової організації торгівлі (СОТ) велике значення для національної економіки має управління трансакційними витратами. Досвід країн членів СОТ свідчить про те, що результати інноваційної діяльності у провідних галузях, у тому числі АПК залежать від ефективності трансакцій країн-учасників, нововведень щодо кооперації по створенню передових технологій виробництва продукції, методів лікування, генетики та селекції.

Трансакційні витрати це витрати пов'язаний з придбанням ліцензії, комплектуючих виробів необхідних для виробництва конкурентоспроможної продукції або для наукового дослідження елементів. Проблеми інноваційної діяльності в умовах розвинутої ринкової і трансформаційної економіки широко досліджуються але єдиного підходу, як серед науковців, так і практиків не має. Жодна країна світу не видає секрети виробництва інноваційної продукції, але при умовах кооперації, маючи переваги, як у природному, так і людському ресурсах, особливо науковому плані, потенціали АПК треба активно використовувати в напрямі розвитку інноваційної діяльності. В свою чергу, це потребує збільшення трансакційних витрат агропромислового комплексу. При цьому, не слід боятись збільшення трансакційних витрат на придбання нової техніки і технології, генетичних матеріалів, елементів та методів лікування тварин або для участі в міжнародній кооперації. Наприклад, Японія щорічно купує ліцензії більш ніж на два млрд. доларів, маючи власну добре розвинену науку. Обсяг фінансування наукових та науково-технічних робіт за джерелами фінансування можна відслідкувати за наступними даними.

Прямі іноземні інвестиції на розвиток науки та науково - технічні роботи взагалі по всіх галузях у 2007 р. склали 1000,9 млн грн. і мають тенденцію до зниження порівнянню з 2005 р.

Стан трансакційних витрат можна характеризувати за напрямками інвестицій.

Державне регулювання міжнародних інноваційних проєктів і зріст трансакційних витрат в Україні припускає забезпечення протекціонізму стосовно вітчизняних виробників інноваційної продукції й підвищення ступеня лібералізації цих зв'язків в сфері наукомістких і високих технологій. При цьому, варто враховувати найбільш важливі фактори й аспекти міжнародного трансферу технологій, до яких можна віднести наступні:

- раціональне сполучення національних інтересів із зовнішньоекономічною стратегією на міжнародній арені;

- прагнення до стійкого розвитку цивілізації на базі нового світового економічного порядку;

- міграцію інтелектуального потенціалу;

- захист інтересів при здійсненні міжнародних операцій;

- національну безпеку й набуття нових держав-союзників.

Висновки: Таким чином, головною метою міжнародної науково-інноваційної політики держави в умовах членства України у СОТ, збільшення трансакційних витрат підприємств і галузі взагалі є зміцнення конкурентоздатності вітчизняного виробника, підтримка високого рівня життя нації за рахунок застосування ефективних технологій, використання переваг міжнародного поділу праці й забезпечення лідируючих позицій на світових ринках за рахунок постійного підвищення кваліфікації кадрів і вдосконалювання інноваційних механізмів.

При цьому, досягнення якісно нового рівня розвитку агропромислового комплексу, більш повне задоволення потреби населення в різноманітних і якісних товарах і продуктах харчування, особливо продукції тваринництва за доступними цінами, розширення експортного потенціалу країни й перехід на екологічний шлях розвитку, мусить бути головною метою сучасної зовнішньої політики держави.

*****

Позднякова Ганна Олексіївна, студент групи ФНдср-08-1 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії ННІ ПЕС ХНУВС,
д-р екон. наук, професор Садиков М. А.

ІНВЕСТИЦІЙНА ТА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

У будь-якій державі основою економічного зростання є інвестиційна та інноваційна активність. Тому на сучасному етапі розвитку української економіки дуже актуальним є питання розробки теоретичних та практичних аспектів оцінок інвестиційно-інноваційних проєктів.

Мета інвестиційної політики держави – виробити пропозиції та рекомендації щодо розширення обсягів і вдосконалення структури інвестиційного ресурсу відтворення основних фондів у реальному секторі економіки.

За роки незалежності України обсяги інвестицій в основний капітал зменшилися майже в п'ять разів, спадаючи в середньому на 21 % щорічно.

Але розвиток вітчизняної економіки стримується не стільки недостатніми обсягами інвестування, скільки недосконалістю механізмів впливу на ринкові інститути регулювання інвестиційних потоків. З огляду на відсутність проявів новітніх принципів функціонування організаційно-економічного механізму управління розвитком в Україні, розраховувати на кошти іноземних інвесторів і заощадження власного населення, скоріше за все, марно.

Основними фінансовими джерелами інвестування в Україні залишаються амортизаційні відрахування й невелика частка чистого прибутку підприємств, які сьогоднікладаються переважно у застарілі затратні технології, устаткування і споруди. Наслідками існуючої інвестиційної політики є високий рівень прихованого безробіття, нестача робочих місць і відсутність конкуренції на ринку праці, що в цілому призводить до недопустимо низької частки заробітної плати у структурі собівартості продукції та ВВП.

Для виправлення ситуації, що склалася, необхідно вдосконалювати організаційно-економічний механізм взаємодії ринкових і адміністративних інститутів у напрямі формування заінтересованої поведінки вітчизняних підприємців щодо власного інвестування у виробничі потужності. Процеси, що відбуваються в Україні та на всьому пострадянському просторі, вимагають використання вкрай делікатних механізмів і методів підтримки активної заміни застарілого устаткування на діючих підприємствах і будівництва нових. Надбання перших років управління національним господарством показують недопустимість використання так званого «ручного управління», практичним досвідом віртуозного застосування якого обтяжена переважна більшість сучасних державних менеджерів усіх рівнів. Саме на інституціональному рівні мають бути створені початкові умови для забезпечення рівних можливостей щодо формування факторних комбінацій, конкуренції та вільного доступу до джерел виробничих ресурсів.

Інноваційна політика неминуче зазнає впливу загальноекономічної стратегії. Міра втручання держави в інноваційні процеси істотно залежить від загальних механізмів економічного регулювання. У свою чергу, регулювання та стимулювання інновацій самі стають одними з найважливіших аспектів державної економічної політики.

Інноваційна політика має тісну взаємозалежність з науковою і науково-технічною політикою, охоплюючи державне регулювання науки і науково-технічного розвитку в частині, спрямованій на зростання прикладних знань і

використання науково-технічних досягнень.

Інноваційна політика повинна сполучатися з інвестиційною політикою, яка спрямована на стимулювання інвестицій і одночасно стимулює також інновації в тій частині, де інвестиції виступають базою для матеріалізації нововведень.

*****

Почтовик Яна Олександрівна, студент групи ЕП-31 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури Сидоренко Ю. В.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ

Проблеми забезпечення економічної безпеки України привертають до себе все більшу увагу політичних діячів, вчених, широких верств населення. Як показує світовий досвід, забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності країни, умова стабільності і ефективності життєдіяльності суспільства, досягнення успіху. Економічна безпека органічно включена в систему державної безпеки разом з такими елементами, як забезпечення надійної обороноздатності країни, підтримка миру в суспільстві, захист від екологічних лих. Тут все взаємозв'язано і один напрям доповнює інше: не може бути військової безпеки при слабкій і неефективній економіці, як не може бути ні військової безпеки, ні ефективної економіки в суспільстві соціальними конфліктами.

Сама економічна безпека має достатньо складну внутрішню структуру. Можна виділити три її найважливіших елементи: 1) економічну незалежність, яка в умовах сучасного світового господарства зовсім не носить абсолютного характеру. Міжнародний розподіл праці робить національній економіці взаємозалежними один від одного. У цих умовах економічна незалежність означає можливість контролю держави за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва, ефективності і якості продукції, який забезпечує її конкурентоспроможність і дозволяє на рівних брати участь в світовій торгівлі, обміні науково-технічними досягненнями; 2) стабільність і стійкість національної економіки, що припускають захист власності у всіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, боротьба з кримінальними структурами в економіці, недопущення серйозних розривів в розподілі доходів, що загрожують викликати соціальні потрясіння, і т. д.; 3) здібність до саморозвитку і прогресу, що особливо важливе на сучасному світі, що динамічно розвивається. Створення сприятливого клімату для інвестицій і інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітнього і загальнокультурного рівня працівників стають необхідними і обов'язковими умовами стійкості і самозбереження національної економіки. Таким чином, *економічна безпека* – це сукупність умов і чинників, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення.

Економічна безпека країни може виступати як вища цінність лише за умови, що вона гарантує стабільність і стійке зростання в кожному з регіонів. Форми і методи захисту України своїх особливих життєво важливих інтересів повинні відповідати нормам міжнародного права. Проте слід підкреслити, що облік цих інтересів – необхідна ланка в розробці концепції економічної безпеки. Окрім численних завдань, що вирішуються в рамках цивільного суспільства і

ринкової економіки, існують проблеми, що відносяться до виняткової прерогативи держави. Ніхто інший, окрім держави, їх просто не може вирішити. До таких проблем відноситься і забезпечення економічної безпеки країни. Строго кажучи, сама необхідність існування держави обумовлена наявністю проблем подібного рівня. Якби їх можна було вирішувати без його участі, то держава стала б непотрібною. Ключова функція держави полягає в тому, щоб забезпечити стабільність суспільства, його самозбереження і розвиток, відобразити можливі погрози безпеці країни. При цьому вирішальне значення має попередження небезпек, що тільки зароджуються, а не пасивне проходження за подіями.

Забезпечення економічної безпеки - завдання по самій своїй істоті довготривале, стратегічне. Його рішення припускає розробку і затвердження Державної стратегії (доктрини) економічної безпеки України. Це повинна бути саме державна стратегія, що відповідатиме вищим національно-державним інтересам України і матиме нормативний характер.

*****

Самофал Ірина Михайлівна, студент групи Б-26 Харківського державного університету харчування та торгівлі

Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії Харківського державного університету харчування та торгівлі, канд. екон. наук, професор Ушакова Н. Г.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРИНЦИПИ МЕРЕЖНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Новий організаційний принцип мережної організації уже давно проходить випробування в рамках великомасштабного експерименту, що виходить за межі галузі або функціональної сфери. Результати цього експерименту дозволяють говорити про переваги мережних принципів побудови компаній, про труднощі, з якими доводиться стикатися, та про виявлені слабкі місця мережних компаній і мережних структур управління.

Переваги досить значні, до них відносять: адаптивність компаній до умов, що змінюються, швидка реакція на зміну кон'юнктури; концентрація діяльності компаній на пріоритетних областях спеціалізації, на унікальних процесах; істотне скорочення витрат, їхня раціональна структура та підвищення доходів; низький рівень зайнятості, виключення дублювання використання кваліфікованої робочої сили; залучення до спільної діяльності в рамках мережі найкращих партнерів, виключення використання другосортних виконавців.

Привабливість мережних структур пояснюється дуже високими економічними показниками, які, в свою чергу, обумовлені двома факторами – компетентністю й ефективністю організаційної мережі. Ефективність розглянутих компаній гарантується низьким рівнем і раціональною структурою витрат. Мережі виключають дублювання використання робочої сили та потужностей на різних ділянках. Тим самим вдається уникати високих сукупних витрат на виробництво кінцевої продукції.

Труднощі, що виявляються під час впровадження мережних принципів, указують на існування визначених границь для «безмежних» компаній. Вони зумовлені двома причинами: мережна організація порушує ряд сформованих принципів управління; процес формування мережних компаній характеризується відставанням фундаментальних наукових досліджень від практичного досвіду.

Як специфічні слабкі місця мережної компанії та мережної структури управління можна зазначити: при формуванні мережних моделей перевага віддається спеціалізації, концентрації на ключових компетенціях, тоді як сучасні тенденції розвитку компаній, навпаки, говорять про необхідність орієнтації на багатопланову кваліфікацію загального профілю; мережна концепція порушує організаційні принципи сегментування та модулювання, які притаманні автаркічним (господарсько відокремленим, замкнутим) організаційним одиницям, таким, як венчурні підприємства, «фабрика у фабриці», «підприємство в підприємстві» та ін.; при мережних структурах виникає надмірна залежність від кадрового складу, зростають ризики, пов'язані з плінністю кадрів; практично відсутня матеріальна та соціальна підтримка учасників мережі внаслідок відмови від класичних довгострокових договірних форм і звичайних трудових відносин; існує небезпека надмірного ускладнення, що впливає, зокрема, з різномірності учасників компанії, неясності у відношенні членства в ній, відкритості мереж, динаміки самоорганізації, невизначеності в плануванні для членів мережі; принципи мережних побудов гальмують розгортання підприємництва, тому що визначають «дефіцит» автаркії і мотивації підприємців.

Сучасна мережна фірма розглядається як організація, яка завжди вдосконалюється. Тобто в сучасних умовах переважне значення в діяльності будь-якої фірми отримує її інтелектуальний капітал. Чим вищий темп змін, тим значніша потреба в прискоренні навчання. Фактично інтелектуальний капітал як система економічних відносин виступає засобом розвитку мережної структури.

*****

Селіверстова Катерина Сергіївна, курсант групи ІКМ 08-16 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри економічної теорії ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук Павленко Н. В.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

За даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України Держкомстатом, зараз в країні склалося 5 соціальних груп населення: нижчий клас (бідні верстви населення); вищий прошарок нижчого класу (малозабезпечені); середній нижчий клас (протосередній); середній клас; вищий клас (багаті). Дослідження дозволяє стверджувати, що середній клас за соціальною структурою - неоднозначне поняття; окремі категорії населення за різними ознаками можуть наближатися до цього, бути на граничних рівнях або складати його ядро.

Пошук прототипів середнього класу серед елементів соціальної структури суспільства виявляє певний прошарок, який має достатній освітній, культурний та економічний потенціал і претендує на виконання відповідних функцій. Оцінки такого потенціалу визначають приблизно 40–45 % українських громадян, які мають потенційні можливості входження до середнього класу – належну освіту, професійну підготовку, бажання працювати і, не очікуючи від когось допомоги, самостійно забезпечити прийнятний рівень життя собі і своїй родині. Такими, насамперед, є молоді люди, які спроможні виживати в конкурентному середовищі, які ставлять перед собою перспективну мету, для яких основне кредо в житті – це успіх і надзвичайна енергійність. Парадокс полягає в тому, що представники цієї групи масово емігрують за кордон внаслідок того, що вони не бачать можливості реалізувати свої цілі в Україні. Тобто, потенційний середній клас наразі масово емігрує з України. Цікаво, що ці люди за кордом досягають успіху, миттєво

адаптуючись і імплантуючись в середній клас Польщі, Німеччини і таке інше.

Головною причиною, яка перешкоджає формуванню даного класу є «класовий принцип» побудови економічних стосунків в країні та економіці в цілому. Саме тому в Україні відбувається збагачення окремих людей з одночасним збіднінням переважної більшості населення. За даними на 2009 рік відношення 10 % середніх доходів найбагатшого населення до 10 % середніх доходів найбіднішого складає 30/1, коли в країнах Європи, де кількісно переважає середній клас, цей показник складає приблизно 6/1.

Сильний відбиток на формуванні середнього класу в Україні залишила світова фінансова криза. Ще до її початку ця частина населення в Україні тільки формувалась, хоч і можна було віднести до неї всього 17 % населення. Зараз же цей показник складає 10–12 %, що відповідає рівню початку 2006 р., тому подальший розвиток середнього класу потребує ретельних втручань з боку держави. Першим кроком цього втручання повинна стати підготовка економічного підґрунтя для формування середнього класу та його основи – дрібного та середнього підприємництва, а саме:

- зменшення податкового тиску шляхом лібералізації податкової системи;
- скасування відрахувань до соціальних фондів, і запровадження натомість єдиного соціального податку на рівні 12–14 % сукупного трудового доходу людини;
- скасування ліцензій, квот, дозволів, заборон, сертифікатів, які створюють перепони для розвитку національного бізнесу;
- посилення процесів концентрації та централізації в українському банківському секторі, який має стати локомотивом розвитку національного підприємництва;
- запровадження програм підтримки молоді, яка є головним джерелом формування дрібного підприємництва.

На нашу думку, вказані заходи здатні стимулювати розвиток середнього класу, який має стати надійною соціальною базою формування соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні.

*****

Токма Олена Сергіївна, студент групи Б-18 Харківського державного університету харчування та торгівлі

Науковий керівник: доцент кафедри економічної теорії Харківського державного університету харчування та торгівлі, канд. екон. наук, доцент Савицька Н. Л.

ВПЛИВ НОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА ЯКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

У традиційних неокласичних та неокенсіанських моделях економічного зростання приділяли ключове значення таким чинникам виробництва, як праця й капітал. Технологічні зміни при цьому розглядалися виключно як екзогенні чинники. Теорії ендегенного економічного зростання, пов'язують цей процес із впливом технологічних змін, людського, інтелектуального капіталу тощо. Полеміка щодо впливу нової економіки на якість економічного зростання точиться й досі. Під терміном нова економіка ми розуміємо вплив високих технологій на економічне оточення, яке змінює основні макроекономічні параметри.

Основними аргументами, підтверджуючими цей вплив є наступні. Відбувається збільшення економічних стимул-реакцій технологічних змін: зростає частка витрат на НДДКР в загальному обсязі ВВП. Останніми роками відбува-

ється помітне зниження динаміки цін на продукти нової технології. Реальна ціна продуктивності комп'ютера скорочується приблизно на 35 % в рік, вартість телефонних розмов приблизно на 10 % в рік. Тобто темп інновацій дійсно збільшився. Окрім прямої участі у створенні ВВП, інформаційні технології збільшують міру використання ресурсів, що відбивається в прискоренні зростання продуктивності та сприяє зростанню ВВП. Всепроникливий характер інформаційних технологій, які сприяють підвищенню ефективності практично у всіх економічних секторах, дає можливість знаходити найбільш вигідну ціну на товар або послугу, підвищувати продуктивність праці, знижує трансакційні витрати комунікацій між потенційними партнерами, усуває зайві бар'єри до вступу нових учасників до ринку. Онлайнова торгівля дозволяє економити адміністративні витрати, витісняючи зайвих посередників, знижує надлишкові товарно-матеріальні запаси. Падає вартість інформації, оскільки сам інноваційний процес дає можливість дешевше і швидше обробляти інформацію.

Сучасна інформаційна революція викликала поки що непряму дію на традиційні галузі: її вплив більше поширився на систему управління і галузь маркетингової діяльності. Складається ситуація, коли нова економіка і «стара економіка», тобто високотехнологічні галузі і традиційні галузі розвиваються до певної міри незалежно один від одного.

Викладене вище, викликає зрушення кривої сукупної пропозиції праворуч у моделі «AD-AS». Тобто разом із зростанням значення такого чинника, як людський капітал економічного зростання, що представляється у моделях, як нематеріалізований технічний прогрес, значення матеріалізованого технічного прогресу зовсім не зменшується.

В умовах нової економіки відбувається зниження показника природного рівня безробіття, так званого NAIRU – не прискорюючий інфляцію рівень безробіття. На думку С. Вадхвані, його зниження відбувається головним чином під впливом двох чинників: реформування ринку праці та інтенсифікації ринкової конкуренції. Обидва чинники пов'язані з новою економікою, так, з одного боку, відбувається скорочення фрикційного безробіття за рахунок спрощення пошуку нової роботи і збільшення альтернативних можливостей на ринку праці в умовах Інтернету, а з іншої - зростаюча відкритість економіки збільшує міру конкуренції на ринку, що також діє у бік зниження NAIRU.

Таким чином, нова економіка демонструє нову якість економічного зростання та відкриває нові економічні можливості.

*****

Ульяненко Анна Володимирівна, студент групи ЕП-31 Харківського державного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного університету будівництва та архітектури Сидоренко Ю. В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Конкурентоспроможність підприємства – це його перевага по відношенню до інших підприємств даної галузі усередині країни і за її межами. Конкурентоспроможність не є іманентною якістю фірми, це означає, що конкурентоспроможність фірми може бути оцінена тільки в рамках групи фірм, що відносяться до однієї галузі, або фірм, що випускають аналогічні товари (послуги). Висока

конкурентоспроможність фірми є гарантом отримання високого прибутку в ринкових умовах та зростання загального рівня економічної безпеки підприємства, при цьому фірма має мету досягти такого рівня конкурентоспроможності, який допомагав би їй виживати на достатньо довготривалому тимчасовому відрізку.

Конкурентоспроможність можна виявити тільки порівнянням між собою цих фірм як в масштабі країни, так і в масштабі світового ринку. Таким чином, конкурентоспроможність фірми – поняття відносне: одна і та ж фірма в рамках, наприклад, регіональної галузевої групи може бути визнана конкурентоздатною, а в рамках галузей світового ринку або його сегменту – ні.

Оцінка ступеня конкурентоспроможності, тобто виявлення характеру конкурентної переваги фірми в порівнянні з іншими фірмами, полягає в першу чергу у виборі базових об'єктів для порівняння, іншими словами, у виборі фірми-лідера у галузі країни або за її межами. Рівень конкурентоспроможності та економічної безпеки підприємства знаходяться у прямій залежності одне від одного, і підвищення конкурентоздатності приводить в масштабах фірми до зростання загального рівня її економічної безпеки і перспектив виживання на даному ринку. У зв'язку з цим перед будь-якою організацією встає проблема стратегічного і тактичного управління розвитком здатності підприємства виживати в ринкових умовах, що змінюються. Управління конкурентоспроможністю припускає сукупність мерів по систематичному вдосконаленню виробу, постійному пошуку нових каналів його збуту, нових груп покупців, поліпшенню сервісу, реклами. Складність, а іноді і повна відсутність доступу до інформації про діяльність конкурентів може створити у керівництва фірми необгрунтовану думку про перевагу фірми над конкурентами, привести до самозаспокоєння і ослаблення зусиль, пов'язаних з підтримкою необхідного рівня конкурентної переваги своєї фірми.

В даний час, для того, щоб фірма була конкурентоздатною в боротьбі з провідними фірмами, потрібні абсолютно нові підходи до організації виробництва і управління, ніж ті, на які керівники орієнтувалися у минулому. І перш за все нові підходи потрібні в інвестиційній політиці, при проведенні на підприємстві технічної реконструкції, в процесі впровадження нової техніки і технологій.

*****

Хмеленко Дмитро Юрійович, студент групи КІТ-17а Національного технічного університету «ХПІ»

Науковий керівник: старший викладач кафедри загальної економічної теорії Національного технічного університету «ХПІ» Попадінець О. В.

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ІНТЕРНЕТУ В ЕКОНОМІЦІ

Як відомо, торгівля – це двигун прогресу, а реклама – це двигун торгівлі. Саме тому Всесвітня мережа Інтернет як дієвий засіб масової інформації світового масштабу стає сферою для рекламної і комерційної діяльності поряд з пресою, радіо та телебаченням.

Реклама в Інтернеті – це проведення рекламних кампаній на вже добре зарекомендованих популярних сайтах. На даному етапі розвитку такого виду реклами дозволяє вирішити всі питання, що стоять перед рекламодавцем. В даний момент створено величезну кількість рекламних майданчиків, тематичних порталів і інших ресурсів, за допомогою яких користувач знаходить потрібну йому інформацію. Інтернет став повністю функціональним інструментом, що втім, має певні особливості. Одна з головних – це відносно низька вартість розміщен-

ня, що дозволяє добре конкурувати з іншими видами реклами. Така ціна пов'язана з тим, що не потрібно витрачати ніяких реальних ресурсів. Потрібно тільки оплатити місце за розміщення на популярному сайті власного банеру. Звичайно, що ціна буде змінюватися в залежності від розмірів банеру та популярності Інтернет-ресурсу. Також, якщо бути власником такого популярного сайту, або ж досягти певного ліміту відвідувань сторінки за день, то можна знаходити партнерів, з якими ви просто обмінюєтесь рекламними банерами (партнер розміщує ваш банер у себе, а ви його – у себе на сайті).

Інтернет-реклама доволі доступна. Це дає змогу навіть малому бізнесу активно просувати свою продукцію. Зрештою люди звикають до того, що можуть не встаючи з-за комп'ютера дізнатися про те, що, де, як та за яку ціну купити певний товар чи послугу. Але навіть якщо вони нічого не куплять, інформація про фірму відкладеться у них в голові. Відвідуючи певний сайт з новинами чи переглядаючи пошту, помічають поряд цікаві та яскраві банери. А це дуже важливо, враховуючи таке поняття як відкладений попит, що є платоспроможним попитом на товар, що рекламується, який просто деякий час залишається нереалізованим. Проте згодом все ж реалізується.

Нині люди часто використовують Інтернет для спілкування один між одним: соціальні мережі, форуми, чати, ведуть блоги. Це дає значну перевагу при виборі певної продукції. Так, раніше, перед тим як придбати якусь дорогоцінну річ, споживач радився зі знайомими, ходив по магазинам, придивлявся, розпитував продавців та консультантів. Тепер, окрім всіх цих дій з'явилась можливість запитати в людей в мережі, поставивши їм необхідне питання. Часто навіть достатньо відвідати спеціальні сторінки, де містяться відгуки про товар, якість надання послуг. І найчастіше міститься безліч інформації – поради, досвід інших, враження (добре чи погано). Це в свою чергу робить такий вид реклами більш об'єктивнішим, виробники не в змозі контролювати всю мережу, а споживач отримує інформацію, яка не доступна в реальному житті. Споживач також має можливість переглянути повний асортимент продукції, який найчастіше не доступний в магазинах, дізнатися додаткову інформацію, деталі, що іноді також приховуються.

Виробники в свою чергу теж постійно відвідують сторінки з відгуками споживачів. І на основі проведеного аналізу вдаються до дій: покращуються якість продукції, розширюються мережу збуту, акцентуються увагу на інтернет-рекламі. Багато з них має свої електронні версії магазинів – інтернет-магазини. Як правило ціни там нижче, бо одразу скорочуються затрати пов'язані з орендою торговельних приміщень, оплатою праці персоналу. Достатньо мати склад і декілька продавців, що сидять за комп'ютерами і оформлюють замовлення. В таких умовах можливе значне скорочення витрат і отримання додаткових прибутків. Можна відзначити, що кількість покупок через інтернет-магазин збільшилась на 60 % за 2009 рік. Так, на сьогоднішній день безумовним лідером інтернет-продажів є книги – 47 %, далі одяг, аксесуари, взуття – 36 %, відео, DVD, ігри – 24 %, авіаквитки – 24 %, побутова техніка, комп'ютери – 23 %, косметика, парфумерія – 19 %, комп'ютерні комплектуючі – 16 %, білети (концерти, театри, кіно) – 15 %, комп'ютерні програми – 14 %, продукти харчування – 14 %, іграшки – 9 %, спортивні товари – 8 %.

Сьогодні Інтернет вже ввійшов до побуту суспільства. І він активно впливає на формування цін та регулювання ринків.

*****

Цибенко Оксана Анатоліївна, студент групи ЕП-31 Харківського державного університету будівництва та архітектури

Науковий керівник: асистент кафедри економіки Харківського державного університету будівництва та архітектури Дубровська Є.В.

УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасних умовах нестабільності зовнішнього середовища, конкурентної боротьби вітчизняні підприємства повинні не тільки концентрувати свою увагу на власних внутрішніх проблемах, але й розробляти довгострокову стратегію, яка дозволила б їм адаптуватися відповідно до змін, які відбуваються в їх оточенні. У зв'язку з цим особливого значення набуває необхідність розробки стратегії управління кадровим потенціалом підприємства, адекватної стратегічним цілям і завданням підприємства.

Необхідно відзначити, що на сьогодні поняття «стратегія управління кадровим потенціалом підприємства» відноситься до таких, які є недостатньо глибоко висвітлені й опрацьовані у вітчизняній економічній літературі. Проведені дослідження показали, що не існує єдиної точки зору щодо сутності стратегії управління формуванням та розвитком кадрового потенціалу підприємства.

Так, М. І. Круглов виділяє «трудову стратегію», до якої включає стратегію мотивації праці та стратегію впливу науково-технічного розвитку на потребу у трудових ресурсах та їх облік.

А. П. Градов вважає, що економічна стратегія підприємства повинна містити стратегію стимулювання персоналу фірми, що передбачає розробку систем мотивації працівників фірми, спрямованих на досягнення стратегічних цілей підприємства.

На думку багатьох вчених, найближче до визначення стратегії управління кадровим потенціалом підприємства підійшов С. А. Попов, який під цією стратегією розуміє довгострокову програму конкретних дій щодо реалізації концепції використання та розвитку потенціалу персоналу підприємства з метою забезпечення її стратегічної переваги.

Таким чином, під стратегією управління кадровим потенціалом підприємства пропонується розуміти довгостроковий, якісно визначений напрям використання і розвитку кадрів, спрямований на їх удосконалення, задоволення потреб працівників та досягнення поставлених цілей підприємства.

Стратегія підприємства і стратегія управління кадровим потенціалом розвиваються і закріплюються як єдине ціле, що передбачає залучення фахівців до вирішення загальних стратегічних завдань, а також наявності у них високого ступеня компетентності, завдяки якій вони можуть розглядати сферу кадрового управління з точки зору перспектив розвитку підприємства та вносити власний здобуток у розробку стратегії.

Роль стратегічного управління кадровим потенціалом підприємства визначається наступним: дозволяє підприємству оцінити сильні та слабкі сторони кадрового потенціалу з точки зору забезпечення конкурентних переваг; дає можливість оцінити можливості та загрози у сфері довгострокового кадрового управління з боку зовнішнього середовища; є основою для створення бази розподілу кадрів на підприємстві; допомагає встановити альтернативні дії чи комбінації дій стосовно формування та ефективного використання кадрового потенціалу підприємства.

Дослідження в галузі стратегічного управління дають можливість зробити висновок, що використання стратегії у процесі управління кадровим потенціалом підприємства є підходом, який дозволяє ефективно розподіляти кадрові ресурси підприємства та скоординувати дії керівництва на досягненні загальних цілей підприємства.

*****

Шматкова Катерина Геннадіївна, студент групи ЕП-41 Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури,
д-р екон. наук, професор Іванілов О. С.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Громадянські права – це ті права, які мають забезпечити особисті потреби людини, її особисте життя, і які належать людині від народження. До громадянських належать право на життя, недоторканність особи, її житла, таємниця листування, телефонно-телеграфні переговори, право на повагу гідності людини, свободу віросповідання і світогляду, на вільне пересування, вибір місця проживання і заняття. У теорії прав людини суб'єктами громадянських прав можуть бути лише люди (фізичні особи), або соціальні спільноти (народи, нації, меншини, соціальні групи).

Для того, щоб громадянські права особистості були реальними, потрібні механізми захисту прав від порушень, або, якщо право вже порушено, його відновлення або відшкодування спричиненої шкоди. У якості таких механізмів в ЄС виступають інституціональні (судовий захист, Омбудсман, Європейська комісія, дипломатичні та консульські представництва та ін.), процесуальні та матеріальні. Одним з найважливіших механізмів захисту громадянських прав особистості в ЄС є судовий захист. Згідно з Європейською конвенцією про захист прав людини та основних свобод в 1950 р. було створено Європейський Суд по правам людини. Скаргу до Європейського Суду можна подати лише після використання усіх можливих внутрішніх засобів правового захисту. Кожному міжнародному рішенням суду повинна передувати спроба врегулювання справи на основі дотримання громадянських прав людини. В якості основного процесуального механізму виступає звернення в неупереджений суд за захистом будь-яких прав та свобод, встановлених в юридичних нормах ЄС. З урахуванням підвідомчості справи, це може бути національний суд, суди ЄС або Європейський Суд по правам людини. Інші процесуальні механізми закріплені у вигляді спеціальних прав та принципів, деякі з яких розповсюджуються на сферу карних справ. Юридична допомога може надаватись безкоштовно тим особам, які не мають достатньої кількості коштів. Для підозрюваних, звинувачених та підсудних по справах про скоєння кримінальних злочинів існують наступні механізми захисту: презумпція невинності; право на захист; принципи законності та пропорційності злочинів та покарань; принцип «*non bis in idem*», який означає неприпустимість повторного притягнення до кримінальної відповідальності за злочин, по відношенню до якого особу вже було засуджено або виправдано в країнах-членах ЄС; заборона позбавлення свободи за борги; право на апеляцію по кримінальним справам.

Одним з найважливіших механізмів захисту громадянських прав є відшкодування втрат та інших збитків, спричинених людині іншими особами. Таким чином, ідея громадянських прав людини, заснована на універсальних цінностях, в Європі знайшла своє відображення в Європейській конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р. та Хартії ЄС про основні права (2000 р.), а також в створенні Європейського Суду по правам людини у якості незалежного міжнародного контролюючого органу. Європейська система механізмів захисту громадянських прав людини дає гарантію, що ці права будуть захищені. Міжнародні механізми стають все більш важливими, особливо в часи виникнення криз, коли органи, що несуть відповідальність за прийняття політичних рішень на національному рівні, можуть прийняти скороспішні, погано обдумані рішення.

*****

Яценко Тетяна В'ячеславівна, студент групи ФНдср 08-1 ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економічної теорії ННІПЕС ХНУВС,
д-р екон. наук, професор Садиков М. А.

ФІНАНСОВА КРИЗА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Світову фінансову кризу можна порівняти із сильним землетрусом. Отже, спробуємо розібратися, з чого розпочалася ця криза, які наслідки ми вже маємо, які заходи протидії вживаються, зокрема в Україні та світі в цілому. І чого, врешті, нам слід очікувати в найближчому майбутньому. Розпочалася криза в 2007 р. у США і поширилася на увесь світ. Перш за все, це пов'язано з долларом, який став світовою резервною валютою і не справився з цією своєю новою функцією, забезпечивши значні можливості її бізнесменам не тільки для зловживань та шахрайства, що виникли внаслідок різкого скорочення заощаджень, зростання дешевих кредитів, неадекватного споживання та спекуляцій на ринку ризикованих іпотечних цінних паперів. Зняття обмежень, спрямованих на недопущення створення зайвої кількості грошей, стало провокувати інфляцію у світових масштабах. З цього моменту фінансова криза зі США починає стрімко поширюватися на інші світові фондові ринки, спричиняючи першу хвилю вже глобального масштабу, яких вже було три. У випадку України «глобальний фінансовий землетрус», може, й не зруйнував капітальну будову реальної економіки, проте оголив існуючі проблеми української економіки.

Назвемо ключові причини впливу світової кризи на українську економіку.

Україна сьогодні відзначається високим рівнем інтеграції у світову економіку – близько 60 % ВВП України залежить від експорту, фактично стільки ж – від імпорту. Національна фінансова система стала більш зав'язаною на зовнішніх потоках капіталу; різкий відтік короткострокового спекулятивного капіталу з українського фондового ринку; штучна ревальвація гривні (подорожчання долара) автоматично послабила позиції українських експортерів та автоматично сприяла подальшому зростанню зовнішньоторговельного дефіциту; «рейдерська атака» на один із найбільших українських банків «Промінвестбанк» посилила панічні настрої серед вкладників і стала поштовхом до падіння довіри населення до банків;

Серед найбільш популярних антикризових заходів можна виділити, зокрема: часткову націоналізацію комерційних банків із одночасним посиленням державного контролю за їхньою діяльністю (встановлення обмежень на зростання заробітної плати, виплату бонусів, збільшення кількості членів правління);

надання банкам державних гарантій за зарубіжними позиками в іноземній валюті; зобов'язання банків, яким була надана державна допомога, у пріоритетному порядку кредитувати стратегічні (експортоорієнтовані) галузі економіки; мобілізацію заощаджень населення та повернення довіри до банківської системи; комплексну допомогу малому та середньому бізнесу; підтримку програм професійної підготовки молоді та розширення програм перепідготовки некваліфікованих і старших за віком працівників; стимулювання експортних та імпортозаміщуючих виробництв; здійснення контролю за цінами на споживчі товари та послуги, обмеження споживчого імпорту; ліквідація або суттєве обмеження податкових пільг тощо.

МВФ погіршив прогноз зростання ВВП України на наступний рік, але при цьому понизив прогнозний рівень інфляції. З кризи Україна має вийти у 2010 році, а українська економіка вже через 2–3 роки може вийти на новий рівень розвитку, вважають експерти МВФ. Та всі ці вкрай потрібні заходи не дадуть значного ефекту, якщо влада не потурбується про поліпшення життя трудівників, не вгамує надмірні апетити крутих українців, не наведе лад з нормою експлуатації людей. Україна з її висококваліфікованим робітничим класом, повним нових ідей науково-технічним персоналом, неперевершеними у світі хліборобами, а також корисними копалинами й найродючішими ґрунтами, твердо й непохитно обстоюючи національні інтереси, здатна зупинити розкручування спіралі грошово-кредитної, фінансової та економічної кризи.

У підсумку можна сказати, що в цілому світова фінансова криза не така вже й страшна як її висвітлюють ЗМІ та фінансові спекулянти, які вміло заробляють на панічних настроях населення. Можна скільки завгодно прикривати свою некомпетентність чи небажання працювати на користь держави наслідками світової фінансової кризи, однак те, наскільки швидко Україна вийде з кризи, залежить саме від усіх нас.

*****

Секція 10

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ. ФІНАНСИ. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА АУДИТ

Белов Юрій Олегович, курсант групи ІКМ-06-15 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту ННІ ПФКМ ХНУВС,

канд. екон. наук, доцент Ткаченко С. О.

ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ

Основною конкурентною перевагою в сучасній економіці є людський капітал. Відтак основним пріоритетом соціальної політики має стати його належне відтворення та примноження. З огляду на це основні акценти соціальної політики мають бути перенесені на працюючу частину населення, завдяки якій відбувається власне застосування людського капіталу, як ресурсу суспільного розвитку, шляхом реформування політики зайнятості, доходів та заробітної плати.

Економічне стан за 2005–2009 рр. позначився на змінах у зайнятості населення. Порівняно з минулим роком кількість зайнятого населення зменшилось на 2,6 %, тоді як ВВП за цей період зріс на 41,1 %. Рівень зайнятості населення працездатного віку впродовж тривалого часу становить 65,5 %. Це зумовлено низькою ефективністю значної частини робочих місць і необхідністю їх заміни, низьким рівнем оплати праці, а отже відсутністю попиту на такі робочі місця.

Спостерігається руйнування трудового потенціалу, збереження низької вартості національної робочої сили, нерозвиненість соціально-трудових відносин, низький рівень мотивації до трудової, підприємницької активності.

Найбільша чисельність зайнятих сконцентрована в сільському господарстві, мисливстві, лісовому та рибному господарстві, де здебільшого застосовується проста фізична праця. А це свідчить про неефективне використання трудового потенціалу. Натомість низькою є частка зайнятих у будівництві та обробній промисловості, тобто у тих видах діяльності, які забезпечують інвестиції в економіку країни. Негативним також є перерозподіл зайнятості на користь некваліфікованої робочої сили.

Майже п'ята частина працює на посадах, що не відповідають рівню їхньої освіти. Зменшується пропозиція кваліфікованих представників робітничих професій. Через відсутність реальних можливостей знайти гідно оплачувану роботу значна частина населення працює за кордоном. Неефективна структура зайнятості віддзеркалює реалізацію моделі економічного розвитку, яка базується на дешевій робочій силі. Це може призвести до втрати трудового потенціалу суспільства та деградації робочої сили.

Першочерговим є: запровадження системи довгострокових прогнозів попиту на робочу силу за професіями і формування за результатами прогнозування державного замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів; потрібне гарантування надання першого робочого місця випускникам закладів різних ступенів акредитації, розроблення механізму стимулювання підприємців до створення нових робочих місць; запровадити систему підготовки кваліфікованих кадрів на підприємствах; сформувати механізми стимулювання підприємців до інвестицій

у види економічної діяльності, найбільш важливі для економіки; забезпечити на державному рівні захист інтересів громадян, які працюють за межами країни, стимулювати їх повернення.

Отже, нагальною необхідністю є перенесення акцентів з допомоги соціально-нразливим верствам суспільства на розвиток ринку праці й максимальне розширення зайнятості, забезпечення гідної винагороди за працю, на заохочення економічної активності, прагнення набутти високий рівень професійно-освітньої підготовки.

*****

Бичек Лілія Олександрівна, студент групи 911к ХЮІ ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки і фінансів ХЮІ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Миронов В. В.

ТІНЬОВІ ОПЕРАЦІЇ У СФЕРІ ПРИВАТИЗАЦІЇ ТА АКЦІОНЕРНОГО КАПІТАЛУ

У структурі вітчизняної тіньової економіки особливе місце посідають процеси, пов'язані з приватизацією державного і комунального майна. Це пояснюється необхідністю легітимізації відносин власності, яким належить стратегічна роль в усій системі економіко-політичних відносин в Україні. Адже право власності на різноманітні економічні об'єкти на практиці розглядається багатьма суб'єктами як одна з ключових гарантій не тільки сучасного, а й майбутнього становища їх власників у економічній та соціально-політичній ієрархії українського суспільства.

Особливу роль серед тіньових процесів у сфері приватизації відіграють події, що розгортаються навколо найбільш інвестиційно привабливих великих об'єктів, володіння якими може забезпечити найвищі економічні та політичні вигоди їх власникам.

Фактично кожен із критеріїв приватизації може бути визнаний як такий, що здійснюється в інтересах держави, і при кожному методі приватизації потенційно можуть бути вчинені корупційні дії ти чи інших посадовців.

Але щоб довести не просто кримінальний, а заздалегідь організований характер рішення про порядок приватизації тих чи інших об'єктів, треба довести наявність попереднього зговору того чи іншого претендента на придбання об'єкта з відповідними посадовцями. А технічно це – дуже складно. Тому при передачі справ до суду найпоширенішим звинуваченням є перевищення службових повноважень. Водночас у ЗМІ досить часто, і це стосується не лише приватизації, а й інших «тіньових» процесів, наводяться приклади зі справ, стосовно яких ще немає остаточних судових рішень, а є лише висловлювання або дії представників МВС, прокуратури або ДПАУ. Таким чином, складається дещо парадоксальна ситуація, коли процеси тінізації економічної діяльності ніби й мають місце, але де-юре їх учасників публічно визнавати ще не можна. Все це накладає свій відбиток на висвітлення механізмів функціонування тіньової економіки в Україні, включаючи аналіз справ, які перебувають у стадії досудового розслідування або ж ситуацій, які навіть і не дійшли до суду.

Тіньова приватизація або інша тіньова форма відчуження майна досить часто відбувається завдяки поєднанню нелегальних прийомів та формально легальних правових механізмів. Зазначене поєднання ускладнює виявлення правопорушень і дає змогу новим власникам використовувати судовий механізм

розв'язання спорів для захисту своїх позицій. За таких умов саме недосконалість вітчизняного законодавства створює додаткові можливості для тіньової приватизації державного і комунального майна.

*****

Білобородова Дар'я Ігорівна, студент групи ФНдср-07-1 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри фінансів і кредиту ННІ ПЕС ХНУВС
Савріко М. В.

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Успішне функціонування економіки в умовах ринку не можливе без розвинутого й стійкого фондового ринку. Розвиток ринку цінних паперів є своєрідним індикатором лібералізації економіки й успішного проведення ринкових реформ.

Метою роботи є аналіз стану і розвитку фондового ринку України, враховуючи наслідки економічної кризи.

Виникнення та обіг капіталу, представленого у цінних паперах, тісно пов'язаний із функціонуванням ринку реальних активів. З появою цінних паперів (фондових активів) відбувається нібито роздвоєння капіталу: з однієї сторони, існує реальний капітал, представлений виробничими фондами, з іншої - його відображення у цінних паперах.

Поява цього різновиду капіталу пов'язана з розвитком потреби у залученні все більшого об'єму кредитних ресурсів внаслідок ускладнення та розширення комерційної та виробничої діяльності. Таким чином, фондовий ринок історично починає розвиватися на основі позичкового капіталу, так як купівля цінних паперів означає не що інше, як передачу частини грошового капіталу у позику.

Головним завданням, яке повинен виконувати ринок цінних паперів є насамперед, забезпечення умов для залучення інвестицій на підприємства, доступ цих підприємств до більш дешевого, порівняно з банківськими кредитами капіталу.

Саме слово «фонд» широко використовується для визначення різних за змістом економічних понять, але найчастіше - для визначення суми грошових або матеріальних цінностей. Так само називають і сукупність цінних паперів. Відтак ринок, на якому обертануться (продаються й купуються) цінні папери, називається фондовим.

Саме цінні папери різних типів, видів і різновидів, економічні суб'єкти, ринкова технологія, інфраструктура є атрибутами фондового ринку.

Від часу набуття Україною незалежності та початку формування ринкової економічної системи країни безперервно йшов процес створення ринку капіталу, що характеризувався відокремленням часток (паїв, акцій) суб'єктів господарювання (фізичних та юридичних осіб) у системі обігу пайового (акціонерного) капіталу.

В Україні, як і в інших країнах з перехідною економікою, оборот цінних паперів стає однією з основних галузей фінансової сфери, без якої даремно сподіватися на нормальне функціонування складного механізму ринкової економіки. Реформування власності супроводжується структурною перебудовою народного господарства і зумовлює створення фондового ринку, а це, в свою чергу, сприяє закріпленню результатів цього реформування.

У той же час подальший розвиток національного ринку цінних паперів стримується рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Найголовнішими з них є:

- кризовий стан української економіки та світової економіки в цілому;
- політична нестабільність в країні;
- високий рівень інфляції, відсутність твердої національної грошової одиниці;
- відставання існуючої законодавчої та нормативно-правової бази функціонування фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому.

Однак не зважаючи на вище зазначені чинники, на сьогодні ринок цінних паперів в Україні розвивається з кожним днем і розширює сферу своїх інвестиційних можливостей.

Отак, вітчизняний ринок цінних паперів пропонує своїм учасникам нові високотехнологічні можливості торгівлі акціями – Інтернет-трейдинг. Постійне зростання кількості користувачів Інтернет-трейдингу свідчить про його високий потенціал і зростаючу популярність серед приватних інвесторів. Можливість здійснювати торговельні операції із цінними паперами самостійно, свого роду прорив на вітчизняному фондовому ринку. Ринок Інтернет-трейдингу постійно зростає, і на даний час вже становить більш 35 % загального обороту торгівлі цінними паперами.

Останнім часом макроекономічні дані вказують на прискорення відновлення світової економіки. Тому приклад стрімке зростання у квітні американських і європейських фондових ринків. Досяг свого історичного максимуму щоденний Індекс Української біржі, який з початку року збільшився на 74,4 %.

Незважаючи на це в найближчий час прогнозується неминуче зниження (корекція) вітчизняних індексів тому що акції, внаслідок тривалого росту, виявилися в стані надмірного перегріву. А це свідчить про те, що внутрішній потенціал росту – у тому числі політичний – вже вичерпаний, а нових ідей ринок поки не знайшов. Отже слово – за новим українським урядом, який повинен впровадити конкретні заходи щодо реформування вітчизняної економіки. Адже саме такі надії стали чи не єдиною причиною недавнього ралі на нашому фондовому ринку.

*****

Ведернікова Ганна Олександрівна, курсант групи ІКМ-06-15 ХНУВС

Науковий керівник: в. о. начальника кафедри фінансів і кредиту ННІ ПФКМ ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Прокопенко В. Ю.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОМІРНО ПРОГРЕСИВНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН ЯК МЕХАНІЗМУ ЇХ ПЕРЕРОЗПОДІЛУ МІЖ РІЗНИМИ ВЕРСТВАМИ НАСЕЛЕННЯ

Актуальним питання на сьогодні є удосконалення оподаткування доходів громадян в Україні в напрямі забезпечення принципу соціальної справедливості з огляду на велике розшарування суспільства, де 90 % населення мають низькі доходи і 10 % надвисокі. Перерозподіл доходів населення через податкову систему можна забезпечити шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів, встановлення неоподатковуваних мінімумів.

Запровадження пропорційної шкали оподаткування доходів громадян обґрунтовувалося необхідністю забезпечити однакове податкове навантаження на різні верстви населення; стимулювати ініціативу приватних осіб та працівників високої кваліфікації, з вищим рівнем оплати праці; запровадити дійову систему соціального захисту найбільш вразливої частини населення; спростити порядок нарахування та скоротити масштаби ухиляння від сплати даного податку.

Але введення пропорційного оподаткування доходів фізичних осіб у нашої країні не дало сподіваних результатів. Так, у 2004 р. сума надходжень до бюджету від податку з доходів фізичних осіб зменшилася на 308 тис. грн., або на 2,3 % (при зростанні ВВП на 29,1 %). З 2005 р. абсолютні суми податку з доходів фізичних осіб почали зростати, що зумовило збільшення частки надходжень від зазначеного податку у ВВП, але в 2006 р. цей показник (4,24 %) був меншим, ніж у 2001 р. (4,3 %), хоча протягом 2000–2003 рр. він щороку зростав у середньому на 0,44 %. Аналогічно у надходженнях до Зведеного бюджету України зменшилася й частка від податку з доходів фізичних осіб. Якщо в 2003 р. цей показник становив 17,96 %, то в 2005 р. – 12,91 %.

Зазначені втрати були б виправданими, якби зменшилася «тінізація» економіки й збільшилися доходи населення. Питома вага заробітної плати населення у ВВП в 2005 і 2006 рр. була більшою, ніж у 2003 р. Проте цей показник стабільно зростав і протягом 2000–2003 рр. (у середньому на 1%). При збереженні таких темпів зростання в наступні роки питома вага заробітної плати у ВВП в 2006 р. становила б ті самі 38,4 %. Таким чином, не можна стверджувати, що «тінізація» економіки зменшилася.

Пропорційна шкала не забезпечила рівномірного навантаження на доходи різних верств населення. На відміну від США, де прибутковий податок сплачують заможні верстви населення, в Україні 95 % податку надходить з доходів до 600 грн. на місяць.

Для забезпечення виконання податком на доходи регулюючої, стимулюючої та фіскальної функцій в Україні необхідно ввести прогресивну, але з помірним підвищенням ставки, систему оподаткування доходів фізичних осіб. Для цього ставку податку з доходів фізичних осіб, які менші від 2 мінімальних заробітних плат (МЗП), необхідно зменшити до 10 %, з доходів від 2 до 4 МЗП – до 13 %, як це мало місце в 2004–2006 рр., і зберегти ставку 15 %, що діє з 2007 р., для доходів працівників у межах 4–8 МЗП, збільшити до 20 % – з доходів від 8 до 15 МЗП і до 25 % – з доходів понад 15 МЗП.

Система оподаткування доходів фізичних осіб повинна, крім фіскальної, виконувати регулюючу функцію. Для цього ставки податку на доходи фізичних осіб повинні мати помірно прогресивний характер, щоб, підвищивши рівень оподаткування багатшої частини населення, водночас не ліквідувати у неї стимулів до збільшення вартості своїх доходів.

*****

Володіна Ольга Сергіївна, студент групи 741к ХІОІ ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки і фінансів ХІОІ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Миронов В. В.

ПРОБЛЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ ТА НАПРЯМКИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Аналіз засвідчує, що головними причинами гальмування розвитку малого підприємництва в Україні є:

- відсутність дієвого механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва;
- неймовірно важкий тягар оподаткування;
- низькі темпи та перекоси в процесі реформування власності;

- відсутність належного нормативно-правового забезпечення розвитку малого бізнесу, як і підприємництва в цілому;
- обмеженість або повна відсутність матеріально-фінансових ресурсів;
- недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємництва;
- обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення;
- недосконалість системи навчання та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності тощо.

До основних макроекономічних чинників, які впливають на розвиток малого підприємництва, слід віднести передусім такі:

1. Обмеженість внутрішнього попиту та наявність кризи збуту на внутрішньому ринку у зв'язку з браком вільних фінансових коштів підприємств та зниженням реальних доходів населення.

2. Вкрай незначну інвестиційну активність, відсутність переливу коштів з фінансового в реальний сектор економіки, обмеженість (або відсутність) кредитів.

Стан та проблеми розвитку малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший розвиток ситуації без активного та позитивного втручання держави може призвести до згортання (в основному через подальшу тінізацію) цього сектора економіки з відповідним загостренням економічних проблем та посиленням соціальної напруги. Через це і виникає необхідність дієвої державної політики підтримки малого бізнесу.

Створення відповідних правових, економічних та організаційних умов сприятиме подальшому збільшенню кількості суб'єктів малого підприємництва, зростанню ролі та значення його у національній економіці.

Вирішення існуючих проблем розвитку малого підприємництва в Україні, створення відповідного середовища потребують докорінної перебудови державної політики в галузі сприяння малому підприємству. Завдання полягає у тому, щоб суттєво розширити його роль і місце в економічному процесі. Мається на увазі забезпечення протягом найближчих років у структурах зазначеного сектора зайнятості на рівні 25–30 % дієздатного населення та виробництва до 25 % ВВП. Саме з цього слід виходити при розробці та реалізації заходів щодо підтримки малого підприємництва. Вирішення цього завдання має зосереджуватися на таких основних напрямках:

1. Створення відповідної нормативно-правової бази.
2. Вирішення питань щодо організаційного забезпечення малого підприємництва.
3. Формування та розвиток системи фінансової підтримки малого підприємництва.
4. Інформаційне, консультативне та кадрове забезпечення.

Формування державної політики щодо підтримки малого підприємництва, визначення шляхів її реалізації повинно бути не лише «об'єктивною необхідністю» переходу до ринку, а й невід'ємною частиною загальнодержавної доктрини соціально-економічних перетворень в Україні. Це сприятиме формуванню чисельного середнього класу суспільства, який є основою ринкових перетворень та гарантом їх незворотності.

*****

Гога Марина Павлівна, студент групи СФдср-07-3 Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Сапич В. І.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

Закон України «Про кредитні спілки» визначає кредитну спілку як неприбуткову організацію, яка заснована фізичними особами на кооперативних засадах із метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки, будучи фінансовою установою, виключним видом діяльності якої є надання фінансових послуг. В Україні зараз діє близько 900 кредитних спілок.

Кредитні спілки забезпечують розв'язання проблем соціально незахищених верств населення і фінансову підтримку суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, надають фінансові послуги переважно тим категоріям населення, робота з якими не є пріоритетною для банків. Розширення видів кредитування кредитними спілками сприяє поступовому збільшенню конкуренції на ринку фінансових послуг, що позитивно позначається на їх якості та ціні.

Однак існують ті негативні фактори, що стримують подальший розвиток системи кредитної кооперації. Серед них:

1) недосконалість законодавства, що значно обмежує можливості кредитних спілок у наданні фінансових послуг членам і юридичним особам;

2) недостатня поінформованість населення про діяльність кредитних спілок;

3) відсутність у кредитних спілок можливостей для доступу суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств до дешевих і довгострокових фінансових ресурсів;

4) відсутність оперативного надання фінансової підтримки кредитним спілкам у разі різкого погіршення їх фінансового стану, впровадження сучасних управлінських та інформаційних технологій, ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок, у тому числі системи гарантування їх вкладів;

5) високі відсоткові ставки за кредитами та порівняно незначні строки кредитування, що істотно обмежує можливість активної роботи кредитних спілок на ринку іпотечного кредитування суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств;

6) функціонування на ринку кооперативного кредитування значної кількості кредитних спілок, що не дотримуються у своїй діяльності основоположних принципів міжнародного кооперативного руху та вимог щодо захисту прав їх членів;

7) низький рівень професійної діяльності і технічної оснащеності переважної більшості кредитних спілок;

8) криза економіки в цілому, висока інфляція і нестабільність гривні;

9) обмеженість кредитних ресурсів і незадовільний фінансовий стан позичальників.

Кредитні спілки в Україні мають достатньо значний потенціал розвитку і за умови вирішення комплексу взаємопов'язаних питань – створення сприятливого податкового середовища для некомерційних фінансових установ; підтримка та розвиток супутніх видів бізнесу, що зменшують ризики кредитування;

створення ліберальної та заохочувальної системи моніторингу діяльності спілок з метою недопущення впровадження тіньових схем ухилення від оподаткування, що призводить до значних втрат бюджету – можна робити досить оптимістичні прогнози. Необхідно також наголосити на провідній ролі державних органів у регулюванні діяльності кредитних спілок в Україні, зокрема, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, повноваження, роль та функції якої необхідно переглянути і привести у відповідність до норм Європейського Союзу, що є необхідністю в контексті прагнень України до вступу в Європейський Союз.

*****

Головач Варвара Олегівна, курсант групи ІПТ-08-5 ХНУВС

Науковий керівник: начальник кафедри економічної безпеки ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. техн. наук, доцент Петрова І. А.

КОНЦЕПЦІЯ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Небачений розмах виробничої діяльності людства є однією з головних причин загрозливого забруднення природного середовища. У наш час лише 2–5 % сировинних матеріалів переходять у кінцеву продукцію, 95–98 % перетворюються у відходи. Людство сьогодні працює в основному на виробництво відходів.

У зв'язку з необхідністю зменшення відходів виробництва виникла нова концепція розвитку промислових виробництв, що одержала назву – екологізації виробництва. Вона припускає ліквідацію усіляких відходів, створення маловідходних, а в ідеалі – безвідходних технологій.

Сьогодні для зменшення відходів у різних виробництвах здійснюється роздвоєння технологічного процесу на безпосередньо виробляючу і нейтралізуючу частини. Остання поєднує різноманітні способи очищення і розкладання відходів. Головна мета – відновлення рівноваги між виробляючою і нейтралізуючою технологією. Аналогічно організм – деструкторам у живій природі нейтралізуюча технологія повинна руйнувати відходи і повертати їхні складові в природне середовище, не порушуючи геохімічні кругообіги в біосфері.

Нові можливості в області екологізації виробництва відкриваються внаслідок використання біологічних методів очистки. Наприклад, деякі мікроорганізми мають здатність переробляти складні сполуки в найпростіші елементи, накопичувати метали, радіоактивні відходи, окислювати і робити розчинним сульфідні нікелю, урану і міді, створюючи тим самим сприятливі умови для «витягу» цих металів шляхом електролізу.

Різні види моллюсків є чутливими фільтра торами видних басейнів. Зараз ведуться роботи з виведення нових популяцій моллюсків з підвищеною стійкістю до забрудненого середовища, вишукуються можливості регулювання їхньої чисельності.

Однак якщо враховувати, що сучасна промисловість переводить переважну частину вихідної сировини в різноманітні відходи, то стане зрозумілою грандіозність задачі нейтралізації відходів. Будівництво очисних споруд вимагає все більш значних витрат. Вартість їх стає порівняною, а часом навіть переважаючою над вартістю основних виробничих фондів. В окремих випадках будівницт-

во очисних споруд необхідне, і потреба в цьому не відпаде й у майбутньому. Але варто пам'ятати, що будь-які відходи виробництва є невикористаною речовиною, на створення якої витрачена певна праця. Тому вигідніше використовувати відходи як вихідну речовину для інших цілей, ніж просто їх розкладати.

Повне використання відходів можливе шляхом створення замкнутих технологічних процесів, об'єднання дрібних підприємств у великі виробничі комплекси, де відходи одних можуть служити сировиною для інших. У такому випадку не тільки зводиться до мінімуму хімічне забруднення природного середовища, але й значно підвищується ефективність використання природних ресурсів.

Повторне використання 2/3 відходів на сьогодні цілком реальне. У перспективі промислове виробництво буде в основному базуватися не поновлюваних і вторинних ресурсах, і тільки на розширене відтворення буде потрібна первинна сировина.

Сам розвиток техніки сприяє створенню безвідходних виробництв, основою яких є циклічність матеріально-циклічних потоків. Саме за цим принципом функціонує і сама біосфера, у якій стійко зберігається сформовані цикли речовини, енергії й інформації.

Для масового впровадження замкнутих технологічних процесів необхідно вирішити щонайменше дві задачі. Перша з них безпосередньо пов'язана з визначенням конкретних способів переробки окремих відходів у ті чи інші корисні речовини. Для цього потрібно з'ясувати склад, кількість численних забруднювачем природного середовища в різних галузях виробництва, розробити технологічні процеси для їхнього повного використання як вихідної сировини. Сучасний рівень хімічної науки, особливо аналітичної хімії і хімічної технології, дозволяє з оптимізмом дивитися в майбутнє.

Друга задача набагато складніша. Вона пов'язана з можливостями вирішення енергетичної проблеми. Справа в тому, що створення замкнутих технологічних процесів призводить до багаторазового підвищення витрат енергії. Створення цілком безвідходних виробництв – тривалий процес, який вимагає рішення невідкладних економічних, технологічних, енергетичних задач. Тому в найбільшій перспективі передбачається в основному очікувати перехід до маловідходних виробництв. Не применшуючи в цілому значення ідей безвідходної технології, важливо відзначити, що якщо навіть людство, у кінцевому рахунку, досягне того, що безвідходною технологією інсектицидів, канцерогенних, токсичних та інших шкідливих для біосфери речовин наблизить рішення екологічної проблеми.

Природне середовище забруднюється не тільки відходами, але й основними продуктами. Концепція безвідходної технології базується на усуненні відходів. Сама постановка питання така, що основні продукти, часом більш небезпечні, ніж відходи, випускаються з поля зору, отже створення тільки безвідходних технологій не вирішить проблему забруднення середовища.

Тому постає питання про необхідність розгортання особливого екологічного виробництва, тобто відтворення окремих компонентів, умов природного середовища. Іншими словами, екологічна ситуація, яка склалася в наш час, свідчить про те, що людство у своєму розвитку переступило ту межу взаємодії з природою, коли воно могло не піклуватися про підтримку природних умов існування.

Задача екологічного виробництва не обмежується тільки нейтралізацією негативних наслідків людської діяльності, варто створювати рекреаційні зони і штучні екосистеми, відновлювати чисельність популяції тварин і рослин, підтримувати сприятливі кліматичні умови і т. ін.

Таким чином, екологізація виробництва припускає пристосування різних технологій до сформованих природних (біосферних) умов. Екологічне виробництво, виходячи з обмежених можливостей сформованих біосферних явищ, припускає планомірне виробництво та відтворення компонентів і умов природного середовища.

*****

Григорів Василь Васильович, студент групи 911к ХЮІ ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки і фінансів ХЮІ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Миронов В. В.

ПОНЯТТЯ ВІДМИВАННЯ ГРОШЕЙ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Термін «відмивання» грошей (money laundering) вперше був використаний у 80-х рр. у США стосовно до доходів від наркобізнесу і визначає процес перетворення нелегально отриманих грошей у легальні гроші. Запропоновано багато визначень цього поняття. Президентська комісія США по організованій злочинності в 1984 році використовувала наступне формулювання: «Відмивання грошей – процес, за допомогою якого приховується існування, незаконне походження чи незаконне використання доходів і потім ці доходи маскуються таким чином, щоб здаватися такими, що мають законне походження».

У міжнародному праві визначення легалізації («відмивання») доходів від злочинної діяльності було дано у Віденській конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних коштів і психотропних речовин від 19 грудня 1988 року, яка зробила великий вплив на розвиток відповідного законодавства західних країн.

Згідно зі ст. 3 Конвенції, під легалізацією («відмиванням») доходів від злочинної діяльності розуміються:

- конверсія чи передача майна, якщо відомо, що таке майно отримане в результаті правопорушення чи правопорушень, або в результаті участі в такому правопорушенні чи правопорушеннях, з метою приховування чи утаювання незаконного джерела чи майна з метою надання допомоги будь-якій особі, що бере участь у здійсненні такого правопорушення чи правопорушень, для того, щоб вона мала змогу ухилитися від відповідальності за свої дії;
- приховування чи утаювання справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, справжніх прав у відношенні майна чи його приналежності, якщо відомо, що таке майно отримане в результаті правопорушень чи правопорушеннях, у результаті участі в такому правопорушенні чи правопорушеннях;
- придбання, володіння чи використання майна, якщо в момент його одержання було відомо, що таке майно отримане в результаті правопорушення чи правопорушень у результаті участі в такому правопорушенні чи правопорушеннях;
- участь, співучасть чи вступ у злочинну змову з метою здійснення будь-

якого правопорушення чи правопорушень, приведених вище, замах на здійснення такого правопорушення чи правопорушень, а також пособництво, підбурювання, сприяння чи консультування при їхньому здійсненні.

Віденська Конвенція ООН 1988 року визнала як злочин «відмивання» грошей, отриманих від незаконного обороту наркотиків. У той же час розвиток організованої злочинності привів до зростання доходів злочинних організацій, одержуваних з інших сфер злочинної діяльності. Частина цих доходів також стала піддаватися «відмиванню» і інвестуватися в легальну економіку.

Конвенція Ради Європи від 8 листопада 1990 року № 141 «Про відмивання, виявлення, вилучення і конфіскації доходів від злочинної діяльності» визнала злочином дії, пов'язані з «відмиванням» грошей, отриманих не тільки від наркобізнесу, але і від інших видів злочинної діяльності. Стаття 6 Конвенції визначає перелік правопорушень, пов'язаних з «відмиванням» коштів.

Легалізація (відмивання) доходів, отриманих незаконним шляхом – додання правомірного виду володінню, користуванню чи розпорядженню коштами або іншим майном, придбаними свідомо незаконним шляхом.

*****

Дерменжи Руслан Олександрович, курсант групи ІКМ-05-16 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

ННІ ПФКМ ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Беляєва Л. А.

ПРОБЛЕМИ ПІДЗВІТУ В УКРАЇНІ

Від початку формування ринкових відносин в Україні і донині існує чимало актуальних нерозв'язаних питань, пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості. Це відповідно обумовлює постійний перегляд нормативних актів і регламентуючих документів з організації та методики обліку розрахунків з дебіторами. Підзвітні розрахунки мають місце практично на кожному підприємстві і ця сфера діяльності суб'єктів господарювання є досить жорстко регламентованою але ряд аспектів потребує додаткових роз'яснень.

Проблема з розбіжністю строків повернення підзвітних сум, встановлених Положенням № 637, і строків, встановлених Законом про ПДФО, була спричинена тим, що НБУ, вносячи корективи до згаданого Положення, їх не уніфікував, відповідні норми Закону не продублював і встановив свої власні, у деяких випадках більш жорсткі строки. Так, з норм Закону про ПДФО випливає, що надміру витрачені кошти мають бути повернені підзвітною особою до або під час подання Звіту, а НБУ не прив'язуючись до Звіту, «прив'язався» до дня видачі коштів. У результаті граничні строки повернення готівкових коштів, видачих у підзвіт розрізняються що видно на рисунку.

Така позиція НБУ, ймовірно, викликана тим, що законодавчі норми фактично дозволяють видавати гроші у підзвіт на необмежений строк, оскільки граничні строки вчинення цивільно-правової дії від імені підприємства законом не встановлено. У зв'язку з цим якщо НБУ скористався нормами Закону про ПДФО, то підзвітна особа, отримавши гроші з каси на будь-які виробничі потреби, могла б збиратися вчинити такі дії скільки можна довго, і гроші могли залишатися у неї в підзвіті роками. Враховуючи ж можливі маніпуляції з лімітом залишку готівки в касі за рахунок видачі підзвітних сум, НБУ фактично обмежив можливість використання таких хитрощів.

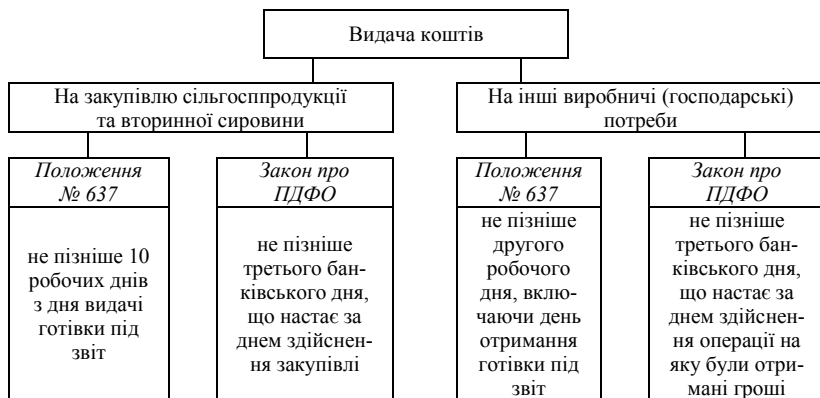

Рис. Граничні строки повернення коштів, виданих у підзвіт

Разом з тим з норм Закону про ПДФО випливає що, у тих випадках, коли за отриманими на закупівлю сільгосппродукції і вторинної сировини сумами третій банківський день після здійснення відповідної операції настає раніше 10-денного строку з моменту видачі коштів під звіт.

Як цю проблему вирішувати на практиці, НБУ не роз'яснив, а ДПАУ в своєму листі віддала перевагу Закону про ПДФО. У зв'язку з цим в частині закупівлі сільгосппродукції і вторинної сировини повернення невикористаної готівки має сенс здійснити до закінчення 10 робочих днів з дня видачі готівкових коштів під звіт, але не пізніше третього банківського дня, що настає за днем здійснення закупівлі. А в разі видачі коштів на інші виробничі (господарські) потреби в частині повернення необхідно орієнтуватися на наступний робочий день після їх отримання під звіт.

Наявність серйозних суперечностей у законодавстві України, що регулює господарські відносини є на сьогодні однією з найбільших проблем, оскільки регулююча роль держави у цій сфері підмінюється діяльністю державних органів чи інших осіб, які відстоюють вузькі відомчі інтереси, а не загальносуспільні пріоритети державної політики щодо розвитку підприємництва загалом та законодавства у сфері бухгалтерського обліку зокрема.

*****

Дігтяр Ірина Андріївна, курсант групи ІКМ-07-15 ХНУВС
Науковий керівник: начальник кафедри економічної безпеки ННІ ПФКМ ХНУВС,
 канд. техн. наук, доцент Петрова І. А.

ПИТАННЯ ГУМАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЖИТТЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОСТУ В УКРАЇНІ

Незадовільні результати політики перехідного періоду, як і політики перебудови, щодо забезпечення стабільного економічного зростання, змушують постійно аналізувати їх складові та оцінювати перспективи змін в контексті створення умов, які, врешті-решт, сприяли б відродженню економічного зрос-

тання в Україні на стабільній основі. Фактично домінувала економічна система, яка перевитрачала ресурси, збільшувала економічне навантаження, знижувала темпи зростання і рівень життя населення.

На мою думку, передусім повинна сформуватися критична маса, перш за все населення та громадські інститути, які саме і здатні будуть забезпечити такий перехід. Для цього необхідно здійснити не стільки економічні перетворення, а відтворення нової якості соціального стану, коли будуть відтворені умови діяльності в суспільстві на принципах самоорганізації. Таке здійснення відбувається тільки за наявності передумов самоорганізації на мікросоціальному рівні людей, їх громадських інституцій, здатних захистити людину від проявів вузького корпоративізму і бюрократизму, які особливо розквітли саме в нових умовах перехідного періоду. Завдання полягає в тому, щоб створити можливості в економіці і суспільному житті для особистої самореалізації на засадах моралі та професіоналізму.

Проблемою є те, що державна політика переважно перебуває під впливом груп, які дбають про соціальні інтереси і тільки в словесних дискусіях беруть гору інтереси споживача, але реальну політику контролюють інтереси виробника. Таким чином, державна політика визначається не стільки суспільними інтересами, скільки безкінечною чергою виключно приватних інтересів. При цьому внаслідок існування егоїстичних інтересів державних службовців, стає зрозумілим, чому формування приватної власності відбувається при постійному порушенні суспільних інтересів.

Отже, системоутворюючий фактор, який є основою демократичного співіснування держави та громадянського суспільства, потрапляє під могутній вплив інтересів, які на цьому етапі суперечать суспільним інтересам. Це означає, що за таких умов розвиток громадянського суспільства і розвиток державності підпадають під вплив дії стратегії негативного характеру, коли останнє стає домінуючим.

Реалізація цієї ідеї ставить перед людиною необхідність формування власної поведінки згідно з самостійним вибором, а це потребує навичок, відсутніх у більшості громадян. За таких умов великій кількості людей права і свободи, які вони отримали (часто за формою, а не за змістом), стають непотрібними й неприйнятними: втрачається звичайна стабільність, до якої люди звикли. Саме тому ґрунтовним в становленні саме громадянського суспільства та використання потенційних його можливостей щодо позитивного впливу на економічний розвиток відіграють громадські організації, діяльність яких створює умови для самоорганізації і самореалізації у відповідності з потенційними можливостями окремих суб'єктів господарювання та населення в цілому.

Громадянське суспільство не може бути засновано на корпоративних началах, що виражені сукупним устремлінням до нагромадження приватної власності, оскільки в суспільстві домінує боротьба за привласнення прибутку та нагромадженого майна, а не його примноження. Останнє, власне, і залишається основою корпоративної діяльності з устремлінням до монопольного володіння і монопольного перерозподілу, що є основною діяльністю індивідуалізованих формувань, діючих за принципами індивідуалізованих структур, а не інституціалізованих форм, діючих за принципами співвідношення узгоджених стосунків, що являють собою основу внутрішньої єдності.

*****

ПРОЯВИ ХАБАРНИЦТВА ТА КОРУПЦІЇ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

Податки є основним джерелом доходів держави, а також одним з головних важелів дії держави на ринкову економіку. Тому створення ефективної системи оподаткування є одним з найважливіших завдань будь-якої держави. Проте в податковій системі України закладений ряд внутрішніх суперечностей, що заважають ефективній діяльності системи. Зокрема, це двояка зацікавленість платників податків в ухиленні від сплати податків за рахунок «домовленості» з представниками податкової служби, а також зацікавленість відповідних працівників податкової служби в отриманні хабарів від платників.

Складність і недосконалість податкового законодавства створюють високу вірогідність того, що платник податків може допустити помилки в розрахунку податкових зобов'язань. У свою чергу працівники податкової служби виявляють дані правопорушення і накладають санкції. Однак, в основному, санкції накладаються не на кожне правопорушення, як того вимагають приписи, а на окремі правопорушення. Це здійснюється за рахунок так званого «диференційованого» підходу названих представників влади до порушників. Таке положення породжує попит на корупцію. Це знижує ефективність штрафних санкцій, оскільки у платника податків з'являється можливість домовитися про прийнятний рівень сумарних виплат у вигляді комбінації штрафів і неформальних платежів.

На практиці вказані обставини призводять до того, що вірогідність виявлення порушень податкового законодавства основною масою підприємців наближається до 100 %. Протягом терміну позовної давності за податковими зобов'язаннями (3 роки) кожен платник податків піддається одній або декільком плановим і зустрічним перевіркам, а також перевіркам податкової міліції в рамках проведення оперативно-розшукових заходів, іншим ревізіям, зокрема, в порушенні чинного законодавства. В результаті таких перевірок він буває оштрафований багато раз.

Складність і низька якість податкового законодавства, хабарництво та корупція є основними чинниками, які не дозволяють виявляти в повному об'ємі розміри ухилення від сплати податків. У таких умовах достатньо складно, а деколи і неможливо, довести незаконність операцій, визнати платників податків співниками, що діють за попередньою змовою, коли мають місце неформальні зв'язки. При цьому використання саме цих умов лежить в основі більшості схем ухилення від сплати податків – переклад податкових зобов'язань на суб'єктів, що підпадають під пільговий режим оподаткування, зокрема в офшорні компанії за рубіж.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що в умовах трансформаційних процесів економіки України ухилення від оподаткування шляхом «домовленості» з відповідними представниками податкової служби має взаємообумовлений і взаємно проникаючий характер, що загрожує основам податкової системи України. Проте визначення і реалізація першочергових заходів дозволить істотно поліпшити функціонування податкової системи і стан економіки країни. На нашу думку, як пріоритетні необхідно виділити наступні напрями: забезпечення стабільності податкового законодавства, для чого – необхідне, перш за

все, ухвалення Податкового кодексу; введення в дію Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» і обов'язково паралельно з цим необхідно підвищити рівень заробітних плат службовцям, що здійснюють діяльність по перевірці суб'єктів оподаткування. Безумовно, що вказані заходи є далеко не вичерпними в процесі реформування податкової системи України. Але навіть їх реалізація є складним, комплексним і багатоплановим загальнодержавним завданням, без успішної реалізації якої неможливий подальший динамічний соціально-економічний розвиток нашої країни.

*****

Кирпиченко Олег Ігорович, курсант групи ІКМ-08-16 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук Гончарова В. О.

ВПЛИВ ВІКОВОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Головним чинником економічного потенціалу держави є людські ресурси, від нормального розвитку яких великою мірою залежить ефективність національної економіки, що підтверджує положення теорії населення про залежність його розвитку від соціально-економічних умов, розвитку продуктивних сил і виробничих відносин.

У межах цієї доповіді хочеться на основі аналізу вікового складу населення, основних демографічних показників співвідношення вікових груп, тобто індикаторів економічної безпеки, визначити та відокремити проблеми населення в аспекті економічної безпеки.

Вік є демографічною ознакою людини. Він являє собою головну ординату людського життя. Разом із тим вік визначає можливість вчитися, працювати, брати шлюб, мати дітей. Інакше кажучи, він багато в чому визначає соціальну роль людини, її місце в суспільстві. Віковий склад населення, зафіксований Всеукраїнським переписом, характеризується зменшенням частки дітей у загальній кількості населення поряд із суттєвим підвищенням частки осіб у віці, старшому за працездатний, що значно ускладнюють демографічну ситуацію у країні та зумовлюють наростання старіння населення.

У світовій практиці населення вважається старим, якщо частка осіб у віці 60 років і старше становить 16–20 % по відношенню до всього населення. В Україні населення оцінюється надзвичайно старим за його класифікацією залежно від рівня демографічної старості, бо коефіцієнт старіння за даними останнього перепису дорівнює 21,4 % (населення з коефіцієнтом старіння, рівним 21 і більше процентів, у світовій практиці оцінюється як надзвичайно старе). Слід зазначити, що тенденція до старіння населення висуває перед суспільством серйозні соціально-економічні та соціально-психологічні проблеми. Адже із старінням населення пов'язані проблеми робочої сили, збільшення економічного навантаження на суспільство. Також збільшення частки старих людей у населенні поставило нові серйозні завдання перед державою щодо соціального забезпечення цієї частини населення, розвитку галузі медицини, спрямованої на лікування старих людей.

Разом із зниженням народжуваності в Україні, що було вище зазначено як головна причина старіння населення, зменшився й рівень смертності в молодих групах населення. Зниження смертності впливає на процес старіння досить

суперечливо, бо воно відбувається в молодих групах населення, сприяє збереженню дітей і молодих людей і «омолоджує» населення, навіть частково компенсує зниження народжуваності. З іншого боку, збільшення смертності людей старшого віку зумовлює зменшення тривалості життя населення. Очікувана тривалість життя в Україні порівняно з розвинутими країнами залишається досить низькою і становить для чоловіків – 62,4 роки і для жінок – 73,6 років. У зв'язку з цим абсолютно необґрунтованими були пропозиції уряду щодо необхідності підвищення пенсійного віку, оскільки багато людей просто не доживе до пенсії. Ефективним рішенням проблеми соціального забезпечення людей пенсійного віку, на наш погляд, може стати вже запроваджена пенсійна політика держави. Тобто не скасовуючи обов'язкове державне пенсійне забезпечення, разом із тим впровадити накопичувальну пенсійну систему. При цьому необхідним є подальші дослідження та розробки щодо впровадження накопичувальної пенсійної системи в Україні.

*****

Кисла Юлія Миколаївна, студент групи ПЗср 06-1 СФ Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук Байдала В. В.

ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми – одна з найбільш актуальних проблем сучасності. Жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей. Окрім економічних причин, які змушують шукати роботу за кордоном або в різних регіонах своєї країни, важливими факторами, що сприяють торгівлі людьми, є відсутність достовірної інформації про можливості працевлаштування, незнання своїх прав. Економічні проблеми, незадовільний стан ринку праці, значний рівень безробіття і низький рівень життя населення спонукають громадян України шукати роботу за кордоном. Легально щорічно працевлаштовується за кордоном 50–60 тис. осіб. Нині майже 4 млн громадян України працюють за кордоном нелегально. Більшість виїжджають за туристичними чи приватними візами, працюють без необхідних документів, дозволів та контрактів, а це робить їх безправними, і стає причиною потрапляння в тенета торгівців людьми. Тому завданням загальнодержавної ваги є боротьба з цим явищем, підтримка і захист українських громадян за кордоном.

Загалом загострення проблеми торгівлі людьми в Україні зумовлене низькою соціально-економічних, правових та організаційних чинників, а саме: низькі заробітки більшої частини населення, загальне зниження життєвого рівня та матеріальна незабезпеченість; нестача робочих місць, безробіття, особливо серед молоді (в першу чергу жінок); активізація діяльності міжнародних злочинних угруповань; корумпованість представників різних гілок влади (здебільшого правоохоронних органів та органів прикордонного контролю) тощо.

Таким чином, великого значення набуває повне й відповідальне інформування суспільства про цю серйозну проблему як один із найнебезпечніших злочинів проти особистості. Ключову роль у цьому процесі відіграють ЗМІ. Говорячи про організацію боротьби з торгівлею людьми, перш за все необхідно зазначити, що майже кожна країна має в своєму кримінальному законодавстві юридичні норми, у відповідності з якими настає кримінальна відповідальність за торгівлю людьми. Уперше про торгівлю людьми як про глобальну проблему було заявлено на поча-

тку XX ст. У 1948 році Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, що закріпила основні принципи міжнародного права. Стаття 4 Декларації зазначає: «Ніхто не повинен утримуватися в рабстві або підневільному стані; рабство й торгівля забороняються у всіх їхніх видах». Абсолютну заборону рабства та торгівлі підтверджено також у статті 8 міжнародного пакту про цивільні й політичні права 1966 р. Серед документів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми, варто згадати Постанову № 987 «Про затвердження Типового положення про реабілітації для осіб, що потерпіли від торгівлі людьми», прийняту Кабінетом Міністрів України 27 червня 2003 року з метою забезпечення законодавчої бази для здійснення допомоги потерпілим із боку державних організацій. Однак у зв'язку з недостатністю державного фінансування таких установ реабілітаційні центри відкриваються здебільшого на базі громадських і релігійних організацій за сприяння державних структур. Фінансова підтримка надходить переважно від міжнародних організацій. Україна одна з перших в світі комплексно підійшла до вирішення проблеми торгівлі людьми. Урядом затверджено програму протидії цьому явищу, прийнято спеціальне законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, створено спеціалізовані підрозділи ОВС по боротьбі з цим злочином. Торгівля людьми – це недопустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти. Боротьба з ним вимагає вироблення ефективних методів як, на державних, так і на міжнародних рівнях.

*****

Кишук Ірина Анатоліївна, курсант групи ІКМ-05-16 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту,
канд. наук з держ. упр., доцент Кіданова Н. Б.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Важкий стан економіки України потребує невідкладного та відвертого обговорення проблем у сфері формування та реалізації національної промислової політики. За останні роки вони не тільки набули системного характеру, а й зумовлюють виникнення реальних загроз національній безпеці та обороні.

У концентрованому вигляді основні напрямки та завдання державної промислової політики викладені у Державній програмі розвитку промисловості на 2003–2011 роки (далі – Програма), яка була прийнята постановою Кабінету міністрів від 28 липня 2003 року № 1174.

Аналіз основних показників діяльності промисловості за час, що минув, свідчить, що мети цієї Програми не досягнуто, а основних її завдань не виконано. Перш за все реальні темпи зростання обсягів промислового виробництва менші у чотири рази, а в машинобудуванні – у 2–2,5 рази, ніж заплановано.

Починаючи з 2006 року, Україна має від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами. Обсяги експорту та імпорту товарів за січень–серпень 2009 року впали, відповідно, до 50,6 та 46,2 % від обсягів аналогічного періоду попереднього року. Низькою є частка продукції машинобудування у структурі експорту продукції (на рівні 10 %). Уперше за останні 15 років зменшився на 28 % обсяг експорту продукції військового призначення підприємствами Міністерства промислової політики України.

Не відбулося кардинальних змін у динаміці зростання продуктивності праці, які забезпечили б основний приріст промислового виробництва (майже

80 %), як це було передбачено Програмою. За останні роки лише 4,5 % загальної кількості підприємств випускали високотехнологічну продукцію. Майже 45 % підприємств переробної промисловості застосовують технології, вік яких становить до десяти років, а 37 % – від 11 до 30 років. Більшість підприємств, що застосовують технологічні процеси, середній вік яких не перевищує п'яти років (23,9 % загальної кількості таких підприємств), працюють у сфері виробництва харчових продуктів і напоїв. У результаті в рейтингу використання технологій та інновацій серед країн світу Україна посіла 83-є місце, а за здатністю адаптувати нові технології через залучення прямих іноземних інвестицій – лише 97-е. Слабкою залишається інвестиційна підтримка промисловості. Частка інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету та коштів іноземних інвесторів у середньому становить 4–6 %. Реально більше половини загального обсягу інвестицій здійснюються підприємствами з власних коштів.

Не вирішеною залишається проблема підвищення ефективності бюджетної політики з підтримки розвитку промисловості. Фактично не здійснювалася фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури у сфері промисловості. Натомість здійснювалася фінансування наукових конференцій, семінарів і виставок.

Все це є свідченням відсутності в державі системи обґрунтованих пріоритетів промислової політики. До них не належать заходи державних цільових науково-технічних програм у сфері промисловості.

Ліквідація структурної незбалансованості промисловості та усунення загроз національним інтересам і безпеці потребує запровадження й нової структури державного управління. Йдеться, по-перше, про поєднання функцій державного управління у сфері промисловості та торгівлі, по-друге, про створення такої системи державного управління, яка забезпечила б системний підхід до реалізації заходів і завдань промислової, військово-технічної та військово-промислової політики держави.

Запропоновані підходи до формування нової промислової політики дозволять реально прискорити створення в Україні конкурентної структури промисловості та врахувати потреби у забезпеченні національної безпеки і оборони.

*****

Коломієць Ганна Миколаївна, студент групи СФдср-09-1 СФ ХНУВС

Науковий керівник: професор кафедри соціально-економічних дисциплін

Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Пушкаренко П. І.

ГАЛУЗЕВА ТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Тіньова економіка в Україні стала однією з найважливіших не тільки економічних, а й соціально-політичних проблем. За вітчизняними та іноземними підрахунками, обсяг тіньової економіки у нашій державі складає від 40–60 % ВВП. Показник 40–50 % є уже критичним. Вплив тіньових факторів стає настільки відчутним, що суперечність між легальним і тіньовим секторами спостерігається практично в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Причини розквіту тіньової економіки загальновідомі – корупція, податковий тягар, надмірне регулювання ринків праці та продукції, недосконале законодавство та ін. Серед основних наслідків тінізації – втрата бюджетних доходів, погіршення інвестиційного клімату, недовіра до державної влади, зниження суспільної продуктивності праці та життєвого рівня населення.

Основними механізмами одержання тіньових доходів стали: нелегальний експорт капіталів, одержання тіньових доходів шляхом прихованого вилучення з обігу різниці між офіційними і реальними цінами на товари і послуги, корупція, нелегальні валютні та зовнішньоекономічні операції, випуск і реалізація не облікованої продукції та послуг, кримінальний промисел, фінансове шахрайство, незаконна приватизація державної власності, розкрадання на державних, акціонерних і колективних підприємствах.

Специфічними причинами розвитку тіньових процесів в окремих галузях, які домінують при визначенні масштабів тіньової економіки, виступають:

- у нафтогазодобувній галузі – наявність корупційних схем при розподілі спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами (обсяг нелегальних операцій тут у 2007 році порівняно з 2006 зріс на 10 % і склав 31 %). Існуюча система державного управління у цій сфері не забезпечує належного контролю за використанням надр, є причиною масових порушень чинного законодавства;

- у сільському господарстві – правопорушення при використанні земель сільськогосподарського призначення, незаконне відчуження земель і передача їх в оренду, заниження обсягів урожаю сільськогосподарських культур за рахунок прихованих площ посівів та завищених даних про втрату врожаю під час збирання, обмеження зовнішніх ринків збуту, корумпований розподіл квот тощо. Зокрема, за оцінками Держкомзему України, внаслідок порушень законодавства у сфері земельних відносин бюджети різних рівнів недоотримують близько 20 млрд грн. щорічно;

- у малому і середньому бізнесі понад 50 % підприємств функціонують у тіньових сегментах ринку. Тінізація тут призводить до приховування реальних обсягів доходів, ухилення від сплати податків, створення фіктивних підприємств тощо.

Якщо зробити спробу комплексно поглянути на проблему тінізації економіки в Україні, то можна виділити низку об'єктивних факторів, які пояснюють її значні обсяги: високі податки і нерівномірне податкове навантаження; недостатня прозорість податкового законодавства та постійне внесення до нього змін; повільні та непрозорі приватизаційні процеси; втручання владних структур усіх рівнів у діяльність суб'єктів господарювання; корупція органів державної влади та місцевого самоврядування.

Детінізація економіки пов'язана з комплексним її реформуванням, спрямованим на усунення таких негативних чинників господарського розвитку як порушення інтересів між суб'єктами економічних відносин, що скорочує базу розширеного відтворення одних суб'єктів на користь інших; скорочення офіційних джерел ресурсно-фінансового забезпечення підприємств; штучне завищення витрат на ресурси; прояви монопольної поведінки тощо. Її подолання вимагає скоординованих зусиль усіх інститутів громадянського суспільства.

Поширення масштабів тіньової економіки перешкоджає забезпеченню сталого розвитку економіки країни, досягненню сучасних європейських стандартів життя людей, неминуче призводить до господарського, технологічного і соціально-економічного регресу суспільства.

*****

Колосар Світлана Сергіївна, студент групи УД 1-06 Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

Науковий керівник: доцент кафедри управління персоналом і економіки праці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України,
канд. екон. наук, доцент Жадан О. В.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Процес соціально-економічної перебудови в Україні супроводжується посиленням диференціації суспільства. Одним з її проявів є гендерна нерівність, що нині притаманна всім суспільствам, незалежно від політичного устрою та рівня соціально-економічного розвитку, і проявляється в нерівних можливостях жінок і чоловіків щодо структур влади, сфери освіти та зайнятості, доходу та власності.

Цілі Розвитку Тисячоліття, прийняті світовим співтовариством у 2000 році, проголошують забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетів міжнародного розвитку та індикатором соціально-економічного розвитку країни. Специфіка гендерних проблем в Україні виявляється в тому, що в державі не простежується гендерних відмінностей в доступі до базової освіти, для жінок характерні високі, за міжнародними стандартами, рівні економічної активності та зайнятості. Проте, ці сприятливі потенційні можливості супроводжуються значними гендерними диспропорціями в політиці та сфері державного управління, в можливостях доступу до гідної праці та економічних ресурсів. Це зумовлює необхідність гендерних досліджень, спрямованих на забезпечення загальнолюдської справедливості щодо рівних прав та можливостей особи, незалежно від статі, соціального розвитку суспільства та економічного зростання держави на основі ефективного використання людського потенціалу. Оскільки жінки становлять більше половини населення України, перехід до демократичного суспільства і ринкової економіки потребує їх рівноправного представництва в житті країни.

Дослідження соціально-економічних аспектів гендерних проблем є порівняно новим напрямком вітчизняної економічної науки, хоча в світовій практиці вже існує значна теоретична та методична база з цього питання. Основи гендерних досліджень в економіці сформовані зарубіжними науковцями Дж. Анкером, Т. Верленом, К. Делфі, М. Кімелом, Дж. Скотт, Х. Хартман. Значний внесок до розробки теоретичних та практичних аспектів гендерних досліджень в соціально-економічній сфері належить М. Баксаковій, О. Грішновій, Т. Журженко, Е. Лібановій, Л. Лобановій, О. Макаровій, М. Малишевій, Е. Мезенцевій, В. Новікову, Ю. Саєнко, В. Стешенко, Л. Чуйко.

Проте, на сьогодні не існує цілісної системи показників та індикаторів, що характеризують гендерний дисбаланс в соціально-економічній сфері, залишаються невирішеними проблеми методичного характеру щодо комплексної оцінки гендерної нерівності.

Відсутність цілеспрямованої державної політики сприяння гендерній рівності призводить до посилення соціально-економічної диференціації населення залежно від статі, невідповідності фактичних можливостей жінок та чоловіків декларованій Конституцією України рівності статей та настановам демократичного суспільства. Більш того, існування гендерної нерівності в суспільстві спо-

вільноє економічне зростання, послаблює систему державного управління та знижує ефективність стратегій розвитку.

Термін «гендер» (від англійського слова Gender-рід, стать, вид) запропонував у науковий обіг американський психоаналітик Роберт Столер. Він вжив його для того, щоб підкреслити й простежити характеристики чоловіків і жінок як індивідів, сформованих не біологічно, а соціально.

Принцип гендерної рівності закріплений в Конституції України. Статті 3, 21, 23, 24 Конституції закріплюють рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Частина 3 ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї і т. д. Йдеться також про те, що створюються умови, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством. Мова йде про правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам та матерям.

Законодавчо чоловіки позбавлені такої можливості. Саме такий підхід є характерною ілюстрацією формального розуміння принципу гендерної рівності.

Жінки складають більшість у найбільш соціально незахищених категоріях громадян: пенсіонери, безробітні, працюючих у бюджетній сфері. Скрутне матеріальне становище нерідко штовхає жінок на заробітчання, вони їдуть в основному нелегально, залишаючи малолітніх дітей на своїх родичів, що нерідко означає напризволяще. Окрім того, як правило, наші співвітчизниці змушені перебувати за кордоном у нелегальному статусі, що нерідко призводить до негативних наслідків, часто такі жінки стають об'єктом продажу та подальшої сексуальної експлуатації. В Україні реалізується рекомендація Маргарет Тетчер: «Хочеш представництва – візьми чоловіка, хочеш реальної роботи – візьми жінку». Збільшення кількості не пов'язане з збільшенням якості, тобто жінки-службовці мають нижчі ранги, ніж чоловіки-службовці. Ця тенденція прогресує. Можемо говорити про існування «гендерної піраміди влади», яка характерна для всіх владних структур на різних рівнях. Тобто на нижчих шаблях владних структур частка жінок стабільно перевищує 80 %, що є негативним моментом на шляху розбудови гендерно-паритетного суспільства.

У зв'язку з проголошенням Україною курсу на європейську інтеграцію гендерне питання набуває особливого значення в політичних процесах нашої країни. Сучасна державна політика України спрямована на досягнення рівності жінок і чоловіків у суспільстві, на подолання всіх форм дискримінації за ознакою статі, на створення необхідних соціальних і політичних передумов для найповнішої реалізації природних здібностей жінок і чоловіків у сфері трудового та особистого життя.

Україна серед майже 190 інших приєдналась до Цілей Розвитку Тисячоліття, визначивши для себе «забезпечення гендерної рівності» як важливу складову подальшого розвитку та один з пріоритетів державної політики.

Показники, які мають бути досягнуті до 2015 року, це:

- забезпечення гендерного співвідношення на рівні не менше 30 до 70 тисіч чи іншої статі у представницьких органах влади та на вищих шаблях виконавчої влади;
- скорочення наполовину розриву у доходах жінок і чоловіків.

*****

ДЕЯКІ ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Рівень економічної безпеки визначається станом національної фінансової системи, спроможністю економіки задовольняти стратегічні інтереси країни в сировині, технологіях, товарах і послугах, забезпечувати достатній рівень обороноздатності, відтворенням трудових і інтелектуальних ресурсів, що забезпечують, як мінімум, недопущення відставання від середньосвітових темпів розвитку, забезпеченням прийнятного для населення прожиткового мінімуму. Україна світовим економічним співтовариством сприймається як країна-банкрот. Такий імідж створюють цифри українського бюджету і валового національного продукту. Для економічної безпеки України на сьогодні серйознішою проблемою є totale падіння показників економічного розвитку за останні десять років.

Нагальність зміцнення системи фінансової безпеки в Україні обумовлюється існуючими недоліками у фінансово-економічній сфері, а саме:

1) розладом фінансів держави, місцевого самоврядування та приватних підприємницьких структур, що, зокрема, проявляється в недосконалоості міжбюджетних відносин та дефіциті бюджетів усіх рівнів;

2) втратами внутрішньої та зовнішньої платоспроможності, яка загрожує банкрутством;

3) послабленням контролю у сфері розрахунків між економічними агентами;

4) загостренням кризи платіжної системи;

5) нерозвиненістю фондового ринку;

6) домінуванням негрошових відносин в економіці;

7) «втечею» національного капіталу за кордон;

8) втратою довіри населення до національної грошової одиниці, фінансових інституцій тощо.

Подальше зміцнення фінансової безпеки повинно базуватися, насамперед, на врахуванні похідної ролі фінансів у забезпеченні функціонування економіки. Навіть окремі дії всупереч цим принциповим положенням призводили і призводять до деструктивних наслідків, руйнують прагнення забезпечити захищеність економіки від внутрішніх і зовнішніх загроз. Практика господарювання останніх років свідчить про те, що внаслідок розриву між реальним і монетарним секторами економіки відбувається все інтенсивніший відтік коштів із виробничої сфери до фінансово-кредитної.

Особливе місце в системі забезпечення фінансової безпеки має загострення проблеми грошового обігу загалом і позабанківського зокрема. Неадекватність протидії тінізації грошово-кредитної сфери і позабанківського грошового обігу є одним із чинників платіжної кризи, гальмування можливостей переведення національного господарства на шлях стабілізації та забезпечення економічного зростання.

Діяльність державної влади, на жаль, характеризується й досі суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім врахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в Україні. Саме тому поряд з чітким вирішенням окремих проблем макроекономічного порядку спостерігається загострення проблем іншого, соціально-економічного ґатунку.

Отже, сьогодні як ніколи питання забезпечення економічної безпеки України надзвичайно важливими є аспекти фінансової політики держави, що є одним з найважливіших національних пріоритетів і вимагає посиленої уваги представників владних структур, громадських і політичних рухів, науковців, широких кіл громадськості.

*****

Корзунов Максим Васильович, курсант групи ІКМ-07-16 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри бухгалтерського обліку ННІ ПФКМ ХНУВС
Абеленцева О. В.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СКЛАДАННЯ ТА ПОДАННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Загальні вимоги до складання та подання податкової звітності в Україні подані в законі України «Про порядок погашення зобов'язань платниками податків перед бюджетами і державними цільовими фондами» від 21.12.2000 № 2181-ІІ, із змінами та доповненнями (далі – Закон № 2181).

Ключовим терміном є визначення податкової декларації. Згідно Закону № 2181 нею можна признати звітний податковий документ, що відповідає наступним критеріям:

- 1) форма податкової декларації повинна бути встановлена законодавством, тобто державними нормативно-правовими актами, включаючи накази ДПАУ та інших офіційних органів;
- 2) на підставі податкової декларації має відбутися нарахування та/або сплата податку, збору (обов'язкового платежу) до бюджету;
- 3) у податковій декларації платник зазначає узгоджене податкове зобов'язання.

Узгодженим вважається податкове зобов'язання, самостійно визначене платником податків у податковій декларації з дня її подання. Таке податкове зобов'язання не може бути оскаржене платником податків в адміністративному або судовому порядку.

Якщо у майбутніх податкових періодах (з урахуванням строків давності, визначених ст. 15 Закону № 2181, а саме: 1095 днів, наступних за останнім днем граничного строку подання податкової декларації, а у випадку, коли вона була надана пізніше, - за днем її фактичного подання) платник податків самостійно виявляє помилки у показниках раніше поданої податкової декларації, він має право надати уточнюючий розрахунок. Платник податків має право не подавати уточнюючий розрахунок, якщо уточнені показники знайшли відображення у податковій декларації за будь-який наступний період, протягом якого були самостійно виявлені помилки.

Платник податків самостійно нараховує суму податкових зобов'язань, яку відображає у податковій декларації, що подає до державних контролюючих органів. Згідно ст. 2 Закону № 2181 до них відносяться:

- 1) митні органи – стосовно ввізного та вивізного мита, акцизного збору, податку на додану вартість, інших податків і зборів (обов'язкових платежів), які відповідно до законів справляються при ввезенні (пересиланні) товарів і предметів на митну територію України або вивезенні (пересиланні) товарів і предметів з митної території України;

2) органи Пенсійного фонду України – стосовно збору на обов’язкове державне пенсійне страхування;

3) органи Фондів соціального страхування України – стосовно внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування, у межах компетенції цих органів, встановлених законом;

4) податкові органи – стосовно податків і зборів (обов’язкових платежів), які справляються до бюджетів та державних цільових фондів, крім зазначених вище.

Ніхто, крім вищезазначених органів, не має права перевіряти своєчасність, повноту нарахування та сплати податків і зборів (обов’язкових платежів).

Платник податків зобов’язаний самостійно сплатити суму податкового зобов’язання, зазначену ним у податковій декларації (незалежно від факту втрати або зіпсування поштового відправлення чи затримки його вручення), протягом строків, встановлених п. 5.3 ст. 5 Закону № 2181, а саме: протягом десяти календарних днів, наступних за останнім днем відповідного граничного строку для подання податкової декларації. У разі несплати суми податкового зобов’язання протягом граничних строків платник податків зобов’язаний сплатити штраф у наступних розмірах: у разі затримки до 30 календарних днів, що йдуть за останнім днем граничного терміну уплати узгодженої суми податкового зобов’язання, – у розмірі 5 % такої суми; у разі затримки від 31 до 90 календарних днів включно – 20 %; у разі затримки більш як на 90 календарних днів – 50 %.

А у випадку, коли в майбутньому платник податків самостійно виявляє помилки, одним із необхідних умов для не нарахування штрафів (окрім штрафу у розмірі 5 % від суми недоплати) є подача нової податкової декларації.

*****

Кремська Наталя Володимирівна, студент групи 741к ХЮІ ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки і фінансів ХЮІ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Миронов В. В.

ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Одним з пріоритетних напрямків державної політики повинна бути державна підтримка підприємства, малого і середнього бізнесу, фермерських господарств. Створення необхідних умов для становлення та подальшого розвитку підприємництва пов’язане рішенням питань не тільки економічного значення, а і соціального характеру, в тому числі створення додаткових робочих місць, формування нового соціального прошарку підприємців – власників, насичення ринку товарами, послугами, обмеження монополізму та ін.

Підприємницька діяльність не може розвиватися без певних економічних умов: вільних ринкових відносин.

Підприємництво передбачає повну економічну свободу, самостійність вибору таких напрямків застосування праці, які диктуються умовами ринку, попиту і пропозиції.

Підприємницька діяльність стає неможливою, коли державні органи директивно диктують підприємством, що виробляти, скільки, за якими цінами і як розподіляти отриманий прибуток. Вільний економічний вибір замінюється економічним примусом.

Тому головним моментом відродження підприємницької діяльності в нашому суспільстві є роздержавлення, особливо приватизація власності. В умовах

ринкового господарства кожна людина має право організовувати процес виробництва любого продукту, якщо у неї для цього є бажання і кошти. В такому господарстві вона знає де необхідні їй засоби і робочу силу.

На початковому етапі найбільш ефективне підприємництво буде розвиватися в галузях з швидкою оборотністю капіталу: в торгівлі, в суспільному харчуванні, сфері послуг.

Роздержавлення власності важливо здійснювати одночасно з мірами по демонополізації державної діяльності. Прагнення до монополії, до особливого положення характерне підприємництву. Монополіст диктує умови, прагне нав'язати свою волю іншим. Але ринок не дозволяє на довго закріплювати таке положення.

Оскільки створення підприємницької діяльності в нас приходить починати практично з нуля, то формування підприємців повинно пов'язуватися із підвищенням їх професіоналізму і компетентності.

Розвитку підприємства на Україні повинні сприяти законодавчі акти. Ряд таких актів наша держава вже прийняла. Але необхідно створювати надійні механізми їх реалізації, захисту з боку держави.

Допомога підприємництву повинна надаватися і місцевими Радами народних депутатів (виділення земельних ділянок, приміщень, матеріально-технічне постачання). Така допомога вигідна і місцевим органам, оскільки від стану розвитку підприємництва значною мірою залежатимуть доходи місцевого бюджету.

Звичайно, потрібна потужна державна система підтримки розвитку підприємництва.

*****

Крижановська Ірина Михайлівна, студент групи 741к, ХЮІ ХНУБС
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки і фінансів ХЮІ ХНУБС,
канд. екон. наук, доцент Миронов В. В.

АДМІНІСТРАТИВНО-КОМАНДНА СИСТЕМА – АНТИПОД ПІДПРИЄМНИЦТВА

Адміністративно-командна система управління в Україні, як і в цілому в колишньому СРСР, протягом усієї історії свого існування ставила непереборні перепони підприємництву. В умовах цієї системи держава монополізує фактично всю господарську діяльність. Практично всі підприємницькі функції були зосереджені в руках партійно-державної влади. При цьому заходи щодо централізації господарських рішень обґрунтовувалися такими «аргументами»:

а) орієнтацією на будівництво «державного соціалізму», в умовах якого державна власність уявлялася найбільш зрілою, соціалістичною формою власності;

б) логікою розвитку великого машинного виробництва. До певної межі воно об'єктивно вимагає посилення одержавлення, регламентації господарського життя, веде до стандартизації виробництва. Це явище тією чи іншою мірою проявилось фактично в усіх країнах, що стали на шлях індустріального розвитку. Розвинуті капіталістичні країни, наприклад, до «неоконсервативної хвилі» на межі 70–80-х років йшли аналогічним шляхом, щоправда, не доводили одержавлення до таких масштабів, як у колишньому СРСР. Тут же державна централізація досягла гігантських, абсурдних розмірів і закріпилася на багато років.

Концентрація державної влади у верхніх ешелонах організаційно-управлінської піраміди автоматично звузила майже до нуля цільне господарювання,

стримуючи пошук та ініціативу. Виробничі обов'язки рядових працівників полягали в добросовісній ретельності. Не думаючи виконавська дисципліна пропагандою розцінювалася як соціалістична добродійність.

Творчі починання в той час були, але вони здебільшого мали ідеологічний, формальний характер і виступали, як правило, у формі «соціалістичного змагання». Навіть думка про підприємницьке господарювання в будь-якій формі (сімейної ферми чи кооперативу, акціонерної компанії або оренди засобів виробництва, не говорячи вже про повний перехід останніх у власність трудового колективу) вважалася кривою. Ділові люди, починаючи з представників буржуазії і «спеців» і закінчуючи селянством, кустарями й винахідниками, ставали об'єктами політико-ідеологічного й економічного тиску і навіть фізичного знищення.

Все це призвело до занепаду господарської культури суспільства. Командно-адміністративна система породила не лише антипідприємницьку, а й антиінноваційну, бюрократичну, консервативну господарську культуру. Безперечний пріоритет загальнодержавного інтересу, низький престиж професійності й новаторства, заздрість і намагання рахувати «гроші в кишені сусіда», підозрілість до конкуренції, ринку, товарно-грошових регуляторів, жорстка залежність від політичної та ідеологічної стратегії і кон'юнктури – все це перешкоджало утвердженню підприємницьких цінностей.

У зв'язку з цим на часі постала дуже складна проблема психологічного й культурологічного характеру, а саме: подолання антипатії суспільства до підприємництва. Необхідно здійснити «стрибок» від «царства» антиінноваційної, консервативної в «царство» продуктивної, динамічної економічної культури. Інакше кажучи, треба перейти від принципу «ініціатива карається» до стародавнього принципу римського права «закон любить дійових».

*****

Кубанова Анна Михайлівна, студент групи ПЗдб 09-1 СФ Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Сапич В. І.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ

За рівнем суспільної безпеки і методами діяльності рейдерство перевершує всі інші види економічних злочинів, оскільки становить загрозу безпеці держави у першу чергу в економічній сфері. Будучи спрямованим на підлив економічних засад суспільства, рейдерство несе реальну небезпеку для конституційного ладу держави у цілому, підриває авторитет усіх гілок влади, у першу чергу судової.

В якості основних ознак рейдерства МВС називає силове захоплення спірних підприємств на користь тих чи інших власників. Хоча за такого визначення важко відрізнити застосування сили при рейдерському привласненні чужого майна (за відсутності інших ознак) від інших злочинів, вже передбачених КК України. Прокуратура України визначає рейдерство як злочинну діяльність організованих злочинних угруповань із привласненням чужого майна шляхом шахрайства і з використанням неправосудних судових рішень за співучасті корумпованих чиновників. Служба безпеки України кваліфікує рейдерство, як протиправне захоплення акціонерних товариств (у тому числі з державною часткою власності) сторонніми комерційними структурами через міноритарних акціонерів, які діють на їх користь. На думку фахівців цієї служби, реалізація протиправних схем заволодіння акціонерними товариствами, що супроводжу-

ється силовим захопленням адміністративних приміщень і зміною керівництва товариства, стає окремим видом економічних злочинів.

Зміни і доповнення діючого законодавства справили в цілому позитивний вплив на зниження кількості захоплень підприємств в результаті рейдерських атак. Однак, на жаль, вони не торкнулися кримінального законодавства, яке покликане охороняти притаманними йому методами власність, законні права та свободи громадян, а також інші соціальні цінності, а тому не вирішили кардинальну проблему боротьби із рейдерством в Україні.

Серед вчених, громадських діячів, суддів і працівників правоохоронних органів існують розбіжності у поглядах на те, чи потрібно вносити до Кримінального Кодексу України спеціальну норму, що передбачає кримінальну відповідальність за рейдерство.

Одні з них вважають, що боротися із силовим захопленням підприємств можливо і за чинним кримінальним законодавством і тому криміналізація рейдерства як окремого суспільно-небезпечного діяння шляхом встановлення відповідальності за його вчинення у спеціальній кримінально-правовій нормі не вбачається доцільним, оскільки це призведе до надмірності криміналізації і потребуватиме доведення суб'єктивних ознак, тобто умислу на протиправне захоплення підприємств.

Прихильники іншої позиції стверджують, що невирішеність проблеми протидії рейдерству в Україні обумовлюється тим, що в Кримінальному кодексі України відсутня норма, яка б чітко передбачала відповідальність за захоплення підприємств, а також тим, що на практиці майже неможливо провести розмежування між цивільно-правовими і кримінально-правовими відносинами в цій сфері, чим успішно користуються рейдери для ухилення від кримінальної відповідальності.

Проте, вивчення юридичних джерел свідчить про те, що в діючому кримінальному законодавстві відсутнє визначення поняття рейдерства, як і відсутнє комплексне дослідження цього суспільного явища. На мою думку, для ефективної протидії рейдерству необхідно дати науково обґрунтоване кримінально-правове визначення поняття «рейдерство», правильно визначити його місце в системі Особливої частини ККУ, а також виділити найбільш характерні ознаки цього суспільно-небезпечного явища, що дасть можливість відмежувати його від суміжних складів злочинів. При цьому, в ККУ необхідно вказати їх формулювання таким чином, щоб вони піддавались доказуванню.

*****

Мінько Анастасія Сергіївна, студент групи СФдср-09-І СФ Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: професор кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Пушкаренко П. І.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Головним національним інтересом є сталий розвиток економіки та добробут громадян України. Забезпечення національних інтересів та економічної безпеки – найважливіші функції держави, реалізація яких покликана посилювати наші позиції у міжнародному співтоваристві. Національна безпека України як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз – необхідна умова збереження та примноження духовних і матеріальних цінностей. Національна безпека суспільства визначається насамперед рівнем економічної безпеки.

Найгострішими проблемами сучасного забезпечення національної безпеки взагалі й економічної зокрема вважаються економічне зростання, зайнятість населення і кадрове забезпечення, фінансово-грошова стабільність, рівень і якість життя народу, стан соціального захисту населення, подолання бідності, значного соціального розшарування населення, здатність до розширеного економічного самовідтворення та ін. У цьому зв'язку звернемося до окремих найбільш пріоритетних завдань.

Першим макроекономічним показником стабільного і безпечного економічного розвитку країни є темпи економічного зростання. Саме вони відображають зміцнення економічної могутності країни, збільшення обсягів суспільного виробництва і розширення можливостей економіки повніше задовольняти потреби населення у товарах і послугах. За останні десять років темпи приросту ВВП коливалися від 2,7 % до 12,1 %. Але нинішня світова фінансово-економічна криза знову негативно вплинула на цей макроекономічний показник економічної безпеки. За офіційними даними у 2009 році ВВП зменшився на 15 %, індекс промислової продукції – на 27,9 %. Майже удвічі скоротилися інвестиції, обсяг експорту – на 37 %.

Загрозу стабільному, безпечному економічному розвитку останніми роками складає негативна тенденція до погіршення стану трудового потенціалу країни, що виявляється у погіршенні природної бази формування робочої сили, її де професіоналізації та декарваліфікації; невідповідності рівня заробітної плати її відтворювальній, стимулюючій і регулюючій функціям; зростанні масштабів безробіття; падінні ефективності використання праці. Згідно Держкомстату України, рівень безробіття економічно активного населення, обчислений за методологією МОП, у 1995 р. становив 5,6 % (з урахуванням прихованого – 40 %), у 2006 р. – 6,9 %, у 2009 р. людей віком 15–70 років – 8,6 %, а працездатного віку – 9,4 %. За різними оцінками, число українських міжнародних трудових мігрантів у пошуках гідного заробітку та умов праці досягає 5–9 млн. Таким чином, найбільш активна частина сукупної робочої сили не задіяна у продуктивному економічному потенціалі країни, що є досить небезпечною загрозою для країни.

Найважливішою складовою економічної безпеки країни є безпека людського розвитку. Для оцінки її стану (рівня) застосовується узагальнюючий інтегрований показник (індикатор) економічної безпеки – індекс людського розвитку (ІЛР). Він розроблений спеціалістами ООН і включає в себе 120 параметрів, що характеризують розмір ВВП на душу населення, рівень освіченості, тривалість життя населення, стан культури, духовності, демократії, екології тощо. Сьогодні Україна за ІЛР посідає 85-те місце у світі, а в 1994 р. – 45-те. Під час президентських виборів (січень 2010 р.) окремі кандидати у Президенти України декларували завдання протягом наступних п'яти років вивести країну за показником ІЛР до чільної тридцятки найсильніших світових держав. Прогнозними орієнтирами (індикаторами) соціально-економічного прогресу по підвищенню рівня економічної безпеки людського розвитку України можна запропонувати досягнення: середньої тривалості життя 85 років; повної високої грамотності населення, достатньої для створення наукомісткого інноваційного високотехнологічного виробництва; середньодушового доходу ВВП на рівні 40 тис. доларів.

*****

Маркова Олена Олегівна, студент групи 501 Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Сапич В. І.

ПОДАТКОВИЙ ТИСК ЯК ФАКТОР ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Поняття «податковий тиск» найбільш повно визначене А. Соколовською як ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих їх платників, які пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання. Рівень податкового навантаження в Україні оцінюється по-різному. Майже всі експерти, які займаються оцінкою інвестиційного клімату в Україні, вважають, що він є несприятливим, оскільки оподаткування реального сектора економіки надто обтяжливе. За існуючої системи оподаткування невідгдно здійснювати амортизацію та модернізацію основних засобів. Законодавчо встановлені норми амортизації дуже низькі, а при застосуванні понижуючого коефіцієнта взагалі унеможливають оновлення матеріально-технічної бази пробників, мовне застосування інституту реінвестування, системно-конфліктний, кумулятивний характер системи оподаткування України призводить до падіння рентабельності підприємств та зниження конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Загальний аналіз податкової політики держави свідчить, що головним принципом і напрямом діяльності відповідних державних структур протягом тривалого часу було безсистемне, ситуативне введення нових податків, що утворювало значне податкове навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності України на не єдина країна у світі, що стикається з проблемами тіньових капіталів і доходів. За оцінками ОЕСР, тінізація економіки у світі за останні п'ять років збільшувалася щороку на 6,2 %, тоді як загальне економічне зростання становило в середньому 3,5 %. Сьогодні РАТР (міждержавний орган метою якого є розробка стратегії по боротьбі з відмиванням нелегальних доходів) оцінює реальні обсяги тіньової економіки у високорозвинених країнах на рівні 17 % ВВП, у країнах, що розвиваються, – 40 % ВВП, у країнах з перехідною економікою – понад 20 % ВВП. За висновками зарубіжних експертів, Україна належить до країн із найбільш тінізованою економікою. Рівень її тінізації, за їх розрахунками, становить близько 50 %. Для порівняння: серед країн колишнього СРСР найвищий рівень тінізації мали Грузія – 63 % ВВП та Азербайджан – 59 %, Росія – 41 %. За оцінкою Державного комітету статистики України, рівень «тіньової» діяльності, врахованої у складі ВВП України, становить близько 30 %. Вітчизняними фахівцями рівень тіньової економіки в Україні оцінюється у діапазоні 40–50 % ВВП.

Результатом високого податкового тиску є приховування доходів і ухилення від сплати податків, яке стало масовим явищем в Україні. За результатами органів податкової служби у 2007 р. виявлено несплату до бюджету 2,5 млрд грн., через високий податковий тиск. Наслідком цього стає недоотримання державою частини податкових надходжень та намагання компенсувати це за рахунок введення нових податків та зборів. Однак збільшення податкового навантаження призводить до банкрутства платників податків або значної вірогідності їх відходу до тіньової економіки. Покращення податкового клімату неможливо без вирішення наступних проблем: як нормативне визначення поняття «податкового тиску», усунення протиправних діянь працівників контролюючих органів, а також впровадження в дію Податкового кодексу.

Проведений аналіз свідчить про необхідність реалізації наступних заходів:

мінімізувати негативний вплив надмірного податкового тиску на розвиток економіки, а також підвищити прозорість в податковому адмініструванні; визначитися з перспективними і найбільш цільними соціально-економічного розвитку, сформувати сучасну систему стратегічного, довготривалого, середньо термінового і поточного планування; навести елементарний порядок у державному обліку підприємств та організацій; запровадити єдину комп'ютеризовану систему державної реєстрації та ведення державного реєстру суб'єктів господарювання.

*****

Падалка Людмила Олександрівна, студент групи ФНдб-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: викладач кафедри фінансів і кредиту ННІ ПЕС ХНУВС Нагай І. Г.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ДЕФИЦИТУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Бюджетний дефіцит є перевищенням державних видатків над державними доходами, яке може бути спричинене факторами як економічного так і геополітичного характеру. Можливими джерелами покриття бюджетного дефіциту є додаткова грошова емісія, а також державні внутрішні та зовнішні позики. Виникнення додаткових державних зобов'язань збільшує небезпечну залежність країни від небажаного впливу інших держав та міжнародних фінансових організацій. Саме тому, варто зауважити, що небезпеку для економіки представляє не сам дефіцит, а його природа та джерела фінансування.

Світовий досвід свідчить про те, що величина бюджетного дефіциту не повинна перевищувати 5 % ВВП. Бюджетний дефіцит до 3 % ВВП виконує активну функцію в економіці: фінансові ресурси використовуються не на поточне споживання, а в якості додаткового джерела фінансування пріоритетних інвестиційних програм. Тобто, дефіцит є цілком природним економічним явищем, рівень якого необхідно ретельно контролювати. Так, свідомий дефіцит, обумовлений характером фінансової політики держави, сприяє поступовому зростанню ВВП та оздоровленню економіки в цілому, тоді як дефіцит вимушений свідчить про недостатність фінансових ресурсів та низький рівень ВВП.

В Україні у 1992–1997 рр. існував надвисокий дефіцитний державний бюджет. Вимушений дефіцит був одним з визначальних факторів гіперінфляції та накопичення боргових зобов'язань. Економічний підйом 1999–2005 рр. супроводжувався прийняттям фактично бездефіцитних бюджетів, що стало одним з визначальних факторів послаблення боргової залежності держави і стабілізації гривні. Криза 2008 року зробила питання бюджетного дефіциту знову актуальним для нашої країни.

Основними причинами виникнення державного дефіциту є обмежена можливість держави мобілізувати доходи, неминучість дотацій, обмежена база оподаткування, неправильні орієнтири фінансово-економічної політики. Однією з найбільш істотних причин дефіциту бюджету в Україні є розвив господарсько-економічних зв'язків країн, що входять до складу СНД; розпад фінансово-кредитної системи, зумовлений виходом із рубльової зони. До глибинних причин бюджетного дефіциту в Україні слід віднести спад виробництва і зростання витрат на виготовлення продукції, а також не виважена політика витрат у відношенні до державних доходів. До причин боргової кризи сьогодення в Україні можна віднести недосконалість нормативно-правової бази, відсутність чіткої стратегії управління державним боргом, неузгодженість фіскальної та монетарної політики.

Для зміни негативної тенденції необхідно запроваджувати раціональну податкову політику, яка базується на зниженні податкового тиску і поєднанні фіскальної і стимулюючої функцій податків. Необхідним кроком є підвищення ролі перспективного бюджетного планування, створення ефективних довгострокових інвестиційних програм розвитку народного господарства. В умовах жорсткої фінансової кризи слід законодавчо повернутися до практики виваженого фінансування бюджетного дефіциту з боку Національного банку (а не зовнішніх позичок), що в наших реальних умовах є єдиною альтернативою. Важливо використати грошову емісію найбільш ефективним шляхом – для збільшення ринкового попиту. Треба не просто вливати гроші в економіку, а пропустити їх через бюджетний обіг – саме в цьому закладено очікування стимулюючого ефекту. Державні валютні ресурси необхідно ощадливо, однак сміливо використовувати для рефінансування фінансових установ, у виключних випадках – для вливання у їх статутні фонди із збереженням у власності держави. Однак для подальшого попередження бюджетного дефіциту, у тому числі в наслідок кризи, необхідно створити Національний Стабілізаційний Фонд, що буде запорукою стабільності.

*****

Платонов Сергій Геннадійович, студент групи ПЗдб-09-2 Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Сапич В. І.

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Нагальність зміцнення системи фінансової безпеки в Україні обумовлюється існуючими недоліками у фінансово-економічній сфері, а саме: розладом фінансів держави, місцевого самоврядування та приватних підприємницьких структур, що, зокрема, проявляється в недосконалості міжбюджетних відносин та дефіцитності бюджетів усіх рівнів; втратами внутрішньої та зовнішньої платоспроможності, яка загрожує банкрутством; послабленням контролю у сфері розрахунків між економічними агентами; загостренням кризи платіжної системи; нерозвиненістю фондового ринку; домінуванням негрошових відносин в економіці; «втечею» національного капіталу за кордон; втратою довіри населення до національної грошової одиниці, фінансових інституцій тощо. Однією з найсуттєвіших загроз фінансовій безпеці є істотна виснаженість ключових джерел фінансових ресурсів – прибутку суб'єктів господарювання, доходів бюджетів усіх рівнів, амортизаційних відрахувань, ресурсів цільових фондів та ін. Практика господарювання останніх років свідчить про те, що внаслідок розриву між реальним і монетарним секторами економіки відбувається все інтенсивніший відтік коштів із виробничої сфери до фінансово-кредитної.

В організаційному аспекті дедалі важливішою запорукою дотримання економічної безпеки України стає узгодженість взаємодії державного, комунального та приватного сегментів фінансової сфери національного господарства та забезпечення керованості кожного з них. Іншою істотною передумовою фінансової безпеки є узгодженість взаємодії бюджетних, зокрема фіскальних та інвестиційних компонентів фінансової сфери, з такими складовими монетарного сектора економіки, як грошово-валютний, кредитний та фондовий ринок, страхова діяльність тощо.

Відтак досягнення позитивного впливу фінансового сектора на реальну економіку мусить передбачати пріоритетне спрямування фінансових потоків у розвиток тих галузей, які, по-перше, забезпечують економічне зростання за

рахунок переважаючого використання відтворюваних ресурсів та наукоємних процесів, а по-друге, спроможні реалізувати сукупність притаманних економіці України об'єктивних конкурентних переваг.

Особливе місце в системі забезпечення фінансової безпеки має загострення проблеми грошового обігу загалом і позабанківського зокрема. Неадекватність протидії тінізації грошово-кредитної сфери і позабанківського грошового обігу є одним із чинників платіжної кризи, гальмування можливостей переведення національного господарства на шлях стабілізації та забезпечення економічного зростання.

Таким чином, економічну безпеку маємо розглядати як стан національної економіки країни, за якого забезпечуються захист національних інтересів, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави в цілому. Виходячи з викладеного, зростає необхідність ужиття комплексу заходів, спрямованих на усунення недоліків в управлінні грошовою сферою і забезпечення протидії і тінізації та криміналізації грошового обігу. Потребує нагального розв'язання проблема недостатності грошової маси в легальному обороті з одночасним її скороченням у тіньовому обігу. Актуальним завданням подальшого розвитку грошового обігу в Україні залишається необхідність подолання його доларизації. Це стане можливим лише завдяки набуттю національною грошовою одиницею – гривнею – властивостей бути не лише високоліквідним засобом платежу, а й надійним засобом заощадження грошей та їх захисту від знецінення. Розв'язання названих проблем повинно супроводжуватися спрямуванням зусиль фіскальних та інших центральних органів у бік пом'якшення податкового тиску на суб'єктів господарської діяльності.

*****

Римаренко Людмила Вікторівна, курсант групи ІКМ-07-15 ХНУВС
Науковий керівник: начальник кафедри економічної безпеки ННІ ПФКМ
ХНУВС, канд. техн. наук, доцент Петрова І. А.

ПРОБЛЕМИ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Зміни, пов'язані з розвитком ринкової економіки, торкаються всіх сфер життєдіяльності суспільства та, зокрема, впливають на сферу банківського кредитування населення. При цьому створення ефективного механізму надання кредиту фізичним особам потребує виявлення проблем ринку споживчого кредитування та запропонування нових методів для їх подолання. Неможливо переоцінити важливість ролі банків у покращенні рівня життя населення країни.

Однією з причин покращення ситуації в країні, на мою думку, є формування та розвиток ринку кредитування приватних осіб. Споживчий кредит – кредит, який надається в національній чи іноземній валюті фізичним особам (резидентам України) на придбання споживчих товарів та послуг і який повинен бути повернений, згідно з умовами кредитного договору.

Окрім забезпечення соціальних потреб населення, споживчий кредит відіграє значну роль у формуванні платоспроможного попиту населення, який, у свою чергу, впливає на розвиток економіки країни, полегшуючи процес реалізації продукції, прискорюючи отримання прибутку і доходів державного бюджету.

В Україні до споживчих позик відносять будь-які види позик, що надаються

ся населенню, зокрема кредити на придбання товарів народного споживання, іпотечні позики, кредити на купівлю транспортних засобів, позики на невідкладні потреби та інші.

Відсутність законодавчого забезпечення, невідповідність норм чинного законодавства щодо вимогам сьогодення зумовлює зростання злочинів у сфері банківського кредитування. Підвищену кримінальну активність в цій сфері визначають також і інші фактори:

- існування значної кількості дрібних банків;
- відсутність чіткого механізму взаємодії комерційних банків з НБУ, органами державного контролю та нагляду, правоохоронними органами;
- низька ефективність внутрібанківського документального контролю за проведенням окремих операцій.

Потрібно також виділити те, що українські банки надають кредити під досить високий відсоток (наприклад, у Франції річна ставка відсотків по кредитах на житло складає 8 %, а в нашій країні – 12 %). Нині застосовуються три основних методи кредитування: цільова позика, кредитна лінія і овердрафт.

Я пропоную таку державну програму удосконалення системи банківського кредитування фізичних осіб, яка охопила б нормативно – правові і економічні напрями функціонування кредиту в економіці:

1. Поліпшити регулятивну базу, зокрема закони, які захищають права кредиторів.

2. Перелік методичної документації, що запропоновано Національним банком України для організації кредитування банку, не повний. Цей перелік доцільно доповнити: положеннями про порядок встановлення і перегляду лімітів; методикою оцінювання кредитного ризику та управління ним; вказівками про порядок прийняття рішень щодо надання кредитів, методами управління проблемними кредитами.

3. В Україні залишається менш розвиненим ринок кредиту на отримання освіти. Основна ідея полягає в розриві замкнутого кола: відсутність необхідної освіти – низький зарібок – відсутність засобів на освіту.

4. Знизити відсотки на споживчі кредити та розширити його доступ для ширшого кола клієнтів. Процентні ставки банків за кредитами можна зменшити, якщо клієнт приносить банку значні доходи за валютними операціями, акредитивами, гарантіями тощо.

5. Необхідно здійснити адаптацію міжнародного досвіду кредитування до української банківської практики, звернувши особливу увагу на розвиток кредитних ліній, овердрафтів, контокоренту.

*****

Рок Ю. В., студент 4 курсу ХЮІ ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри економіки і фінансів ХЮІ ХНУВС,
канд. пед. наук Кузьменко Ю. В.

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки. Дуже багато завдань, що стоять перед системою безпеки підприємства, не можуть бути виконані самостійно, без рішень, прийнятих на більш вищому системному рівні і, насамперед,

на державному. У той же час служба безпеки конкретного підприємства залежить й від активності протидії служб безпеки конкурентних підприємств, від роботи їх розвідувальних підрозділів, які створюються і функціонують на основі прийнятих у країні законодавчих актів, наявності і можливостей придбання засобів захисту, рівня підготовки і кваліфікації кадрів і т. д.

Формування системи безпеки і, насамперед, створення її органів (суб'єктів) залежить від розмірів підприємства, його економічних, фінансових, виробничо-технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних і інших можливостей.

Саме тому такими важливими у даному питанні є наступні аспекти:

по-перше, система безпеки підприємницької діяльності не може бути шаблонною. Вона унікальна на кожному підприємстві, тому що залежить від рівня розвитку і структури виробничого потенціалу, ефективності його використання і спрямованості виробничої діяльності, кваліфікації кадрів, виробничої дисципліни, від стану навколишнього середовища, виробничих зв'язків підприємства, конкурентного середовища, ризикованості виробництва і т. ін.;

по-друге, система безпеки підприємницької діяльності є самостійною, відособленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць. Але її відособленість є відносною, тому що система безпеки підприємницької діяльності це складний елемент безпеки більш високого рівня: міста, регіону, країни;

по-третє, система безпеки підприємницької діяльності є комплексною. Вона покликана забезпечити безпеку економічну, науково-технічну, кадрову, інтелектуальну, екологічну, інформаційну, фізичну, пожежну і т. д. Тому до її складу повинні входити відповідні елементи, органи, сили і засоби.

Загальновизнано, що регулювання економіки державою в більшій чи меншій мірі має місце у всіх країнах з ринковою економікою. Державне регулювання підприємницької діяльності носить характер прямого і непрямого впливу.

Непряме регулювання управлінням підприємницькою діяльністю формує систему мотивації, створює стимулюючі умови для діяльності суб'єктів ринкових відносин і виступає в таких формах, як податкова система, цінова і фінансово-кредитна політика, державне замовлення. Державне регулювання підприємницької діяльності, незалежно від форми власності підприємства на засоби виробництва, здійснюється за допомогою правових, економічних і соціальних заходів.

До прямого державного регулювання належить розробка державою нормативних актів, положень, заходів, що безпосередньо впливають на діяльність суб'єктів ринкових відносин. У рамках прямого державного регулювання основним інструментом регулювання економічних умов діяльності підприємств є прийняття законів і документів законодавчого характеру. Особливо важливими для підприємств є законодавчі і нормативні акти з питань оподаткування, інвестиційної діяльності, організаційно-правових форм діяльності.

*****

Романова Карина Анатоліївна, курсант групи ІКМ-06-15 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри фінансів і кредиту ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Ткаченко С. О.

АНТИКРИЗОВА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку національної економіки характеризується наявністю значного числа чинників, які негативно впливають на функціонування дер-

жави та підприємства. До них, окрім глобальної економічної кризи, варто віднести низьку інвестиційну активність та нестабільність податкового та регуляторного законодавства. Дія цих чинників призводить до значних витрат і збитків і, як наслідок, втрати країною інвестиційної привабливості.

За роки незалежності в економіку України залучено трохи більше, ніж 20 млрд доларів США прямих іноземних інвестицій, тоді як потрібно не менше, ніж 40 млрд доларів. Разом з тим, за підрахунками Міністерства економіки України, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки становить 140–200 млрд доларів, а щорічна потреба в інвестиціях сягне щонайменше 100–150 млрд доларів.

Важливу роль в організації інвестиційної діяльності належить державі. Аналіз світової практики інвестиційних процесів дає можливість виділити два типи державної інвестиційної політики – пасивну (держава застосовує методи переважно правового та економічного характеру, обмежуючи безпосереднє адміністративне втручання в інвестиційні процеси до мінімуму) та активну (держава широко застосовує всі види методів і сама стає інвестором).

Розробка інвестиційної стратегії є спеціальним дослідженням із типовими процедурами, приблизний перелік яких може визначатись відповідним логічним ланцюгом: «аналіз соціально-економічного стану – аналіз зовнішнього середовища – добір стратегічних програм – оцінка фінансових джерел інвестування – обґрунтування розподілу інвестицій – забезпечення безпеки інвестиційної діяльності держави». Отже, інвестиційна стратегія являє систему вибраних довгострокових цілей і засобів їх досягнення, що реалізуються в інвестиційній політиці держави.

Найсуттєвішим чинником інвестиційної державної політики є наявність фінансових ресурсів. Це перша умова формування інвестиційних планів і водночас основне обмеження. Як показує аналіз чинників і тенденцій розвитку промисловості України, вітчизняна економіка позбавлена інвестиційних і реноваційних можливостей для ефективного оновлення основних фондів. За таких умов необхідною є реалізація заходів підтримки інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу промислових підприємств.

Отже, інвестиції є основою перебудови сектору матеріального виробництва, а тому держава повинна застосовувати весь комплекс економічних, правових та адміністративних засобів для подолання негативних структурних тенденцій.

Держава за допомогою впровадження передових і ресурсозберігаючих технологій і ефективних видів обладнання в різних галузях промисловості буде стабілізувати економічну ситуацію загалом, забезпечуючи інвестиційний шлях розвитку, де важливого значення набувають капітальні вкладення в реконструкцію, технічне переоснащення і розширення діючих підприємств.

*****

Соколов Артур Анатолійович, курсант групи ІКМ-06-15 ХНУВС

Науковий керівник: в. о. начальника кафедри фінансів і кредиту ННІ ПФКМ ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Прокопенко В. Ю.

МЕТОДИКА ВИКРИТТЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ

Одним з найважливіших елементів економіки України є податкова система, яка виступає як механізм здійснення функції перерозподілу доходів. Податкова система – це сукупність податків, зборів, інших платежів до бюджету і

державних цільових фондів, платників податків та органів, що здійснюють контроль за правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю сплати їх у встановленому законом порядку. Головним фінансовим джерелом держави в сучасних умовах є податки, які сплачуються суб'єктами підприємницької діяльності. Податки виступають найбільш важливим і впливовим інструментом регулювання економічних відносин та інтересів держави, підприємств і громадян.

Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, тобто злочини, передбачені ст. 212 Кримінального кодексу України, є суспільно небезпечними діяннями, оскільки їх вчиненням порушується встановлений законодавством порядок оподаткування юридичних і фізичних осіб, що тягне за собою зменшення дохідної частини державного та місцевих бюджетів, яка формується за рахунок надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Одним із основних джерел дохідної частини державного бюджету України є податок на додану вартість, який по своїй економічній суті є податком з частини новоствореної вартості, а як відомо, зазначену вартість створює тільки праця людини. У зв'язку з недосконалістю законодавства про ПДВ, існування інституту відшкодування ПДВ з бюджету, саме зазначений вид податку є найбільш привабливим для ділків «тіньової» економіки та інших кримінальних посягань. Останнім часом набуло розповсюдження застосування суб'єктами підприємницької діяльності фіктивних експортних угод з метою безпідставного або завищеного відшкодування податку на додану вартість з державного бюджету. Спостерігається стала тенденція до зниження ефективності справляння податку на додану вартість. Зростає заборгованість зі сплати цього податку та заборгованість Державного бюджету України з відшкодування сум податку. Збільшується кількість випадків ухилення від сплати податку на додану вартість, зокрема шляхом здійснення так званих псевдоекспортних операцій, завищення митної вартості товарів (робіт, послуг), які експортуються, що призводить до штучного утворення або завищення сум податкового кредиту і, як наслідок, до незаконного одержання з Державного бюджету України відшкодування сум податку на додану вартість.

Механізм працює наступним чином. Реальний суб'єкт підприємницької діяльності, використовуючи в якості постачальників і споживачів ТМЦ «фіктивні» і «транзитні» підприємства, здійснює коригування вартості ТМЦ таким чином, щоб ціна придбання перевищувала ціну реалізації. В результаті цього СПД претендує на відшкодування ПДВ в сумі, яка дорівнює різниці податкового кредиту, отриманого від придбання ТМЦ і податкових зобов'язань, що сформувалися під час їх реалізації. Збитки, що сформувалися, СПД компенсує шляхом передачі по номіналу та одержання з дисконтною ставкою власних векселів на адресу «фіктивних» підприємств або підприємств, які не є платниками податку на прибуток.

З метою виявлення фіктивних експортерів економічний аналіз доцільно розпочинати з поступового вивчення всіх документів, які пов'язані із здійсненням зовнішньо-економічної діяльності та відшкодуванням у зв'язку з цим ПВД.

Також в ДПІ вивчаються акти тематичних перевірок підприємства-експортера, копії запитів та відповідей з приводу виконання угод, на які посилається підприємство-експортер, висновки про суми відшкодованих сум ПДВ та журнали їх реєстрації, щомісячні декларації про донарахування ПДВ та звіти про фінансові результати господарської діяльності (по формі 2).

Зібрана таким чином інформація дасть змогу вже на даному етапі виявити ознаки можливих протиправних дій СПД, шляхом порівняння даних ДПА і Держказначейства.

*****

Станіславська Євгенія Володимирівна, курсант групи ІКМ-07-16 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

ННІ ПФКМ ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Фурса В. А.

ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ЗБОРУ ДОКАЗІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДИТУ

Для того, щоб одержати аудиторські докази в залежності від змісту об'єктів аудиту й умов їхнього дослідження, використовують загальнонаукові та спеціальні прийоми документального та фактичного контролю.

Зміст документів аудитор перевіряє суцільним чи вибірковим способом.

Для одержання аудиторських доказів застосовуються наступні прийоми:

- зустрічна перевірка документальних даних. Ця перевірка дозволяє знайти випадки крадіжок, що вyalюються шляхом виправлення даних в окремих документах, складання нових, підроблених документів, і заміни ними дійсних, не-правильного відображення на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій чи невідображення їх у бухгалтерському обліку;

- взаємний контроль. Зіставлення окремих документів шляхом вивчення і зіставлення окремих реквізитів, що повторюються в ряді документів і відображають взаємозалежні операції;

- при наявності в аудитора сигналів про крадіжку товарно-матеріальних цінностей чи коштів, невиявленої проведеними на підприємстві інвентаризаціями, застосовується прийом хронологічної перевірки, тобто перевірки руху зазначених цінностей. Це дозволяє виявити невраховані товарно-матеріальні цінності, наявні цінності (оприбуткування яких не підтверджено документами), відпустка цінностей, не зафіксованих у документах тощо.

У Законі України «Про аудиторську діяльність» зазначено, що аудитор має право особисто перевіряти наявність майна, коштів, цінностей, а також рекомендувати керівництву суб'єкта господарювання про проведення контрольних оглядів, вимірів виконаних робіт, визначення якості продукції.

Як показує практика, перевагу аудитори надають документальному контролю.

Формальна перевірка дає можливість переконатися в заповненні всіх реквізитів документів, що забезпечують його юридичну чинність.

Арифметичний контроль підтверджує правильність кількісних та вартісних показників, що містяться в документах.

По змісту. Перевірка зв'язана з оцінкою законності й істотності господарських операцій.

Аналіз. Основна ідея в тім, що відхилення від очікуваних чи відомих взаємозв'язків між показниками звітності, зміна тенденції показників може бути результатом помилки.

На найбільш високому рівні логічного осмислення взаємозв'язку між фактами, показниками, документами базується зустрічна перевірка, оскільки за її допомогою можуть бути виявлені помилки й обман.

Аналітичні процедури. Це аналіз і оцінка отриманої аудитором інформації, дослідження найважливіших фінансових і економічних показників економічно-

го суб'єкта, що перевіряється, з метою виявлення незвичайних і невірно записаних у бухгалтерському обліку фактів господарської діяльності, а також з'ясування причин помилок і перекручувань.

По багатьом об'єктам аудитор повинен встановити їх реальний стан. Це досягається під час проведення аудиту за допомогою прийомів фактичного контролю, до яких відносяться: інвентаризація, контрольне обмірювання, експертна оцінка, обстеження на місці, контрольний запуск сировини і основних матеріалів у виробництво, перевірка якості сировини й матеріалів, тощо.

Отже, аудиторські докази збирають для підтвердження логічної тези про достовірність (реальність) даних фінансової звітності та обліку. Для отримання цих доказів можна використовувати різні прийоми аудиторського контролю. Належну увагу аудитор повинен приділяти перевірці правильності підрахунків в облікових регістрах і переносу їхніх підсумкових даних у регістр синтетичного обліку – Головну книгу, тому що на основі наявної в ній інформації складається фінансова звітність. Отримані у процесі аудиту докази систематизуються і на їхній основі відповідно до затверджених розділів програми розробляються пропозиції, спрямовані на усунення виявлених відхилень. Аудитор установлює терміни і порядок внесення виправлень у дані бухгалтерського обліку і звітності. Переконавшись у виконанні його пропозицій, аудитор складає звіт про результати аудиторської перевірки і висновок про правильність ведення бухгалтерського обліку і вірогідності даних фінансової звітності. Усі первинні документи і облікові записи мають складатися згідно з вимогами встановленого законодавства України.

*****

Стегній Андрій Миколайович, студент групи СФ-дср-07-02 Сумської філії ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук, доцент Сапич В. І.

РЕФІНАНСУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Фактично всі спроби оздоровлення банківської системи зводяться до використання двох механізмів: рефінансування проблемних банків та їх рекапіталізації. Саме це відбувається в Україні. Схема рефінансування, яка була застосована Національним Банком України (НБУ) в період фінансової кризи, містила в собі надто багато ризиків, які в значній мірі обумовили високий рівень девальвації української гривні.

Рефінансування – це повторне фінансування з метою погашення існуючих боргів. Позичальник при рефінансуванні вирішує наступні завдання :

- отримання нового кредиту на більш вигідних умовах, що дає змогу позичальнику зменшувати свої витрати;
- отримання нової позики для продовження терміну кредитування.

Рефінансування комерційних банків НБУ, то воно полягає у короткостроковому кредитуванні для підтримки їх ліквідності, але за умови наявної платоспроможності – ліквідні активи більші за пасиви. Нагальна потреба у рефінансуванні виникла насамперед тому, що значна кількість банківських установ втратила ліквідність. З 1 вересня 2007 року до 1 вересня 2008 року приріст депозитів в українських банках становив 104 млрд гривень, тоді як кредити зросли вдвічі до 203 млрд гривень. Через брак дешевих ресурсів на внутрішньому ринку,

банки скористалися значними зовнішніми позиками для покриття цієї різниці. Зовнішні запозичення були середньостроковими, на два-три роки, а внутрішні переважно короткостроковими – до року, то кредити в основному видавалися середньо- і довгострокові. Отже, неправильна політика банківського менеджменту за відсутності належного контролю з боку НБУ заклала підвалини сучасної кризи.

Рефінансування, яке розпочав НБУ, було насправді спрямоване на підтримку ліквідності банків. У жовтні–грудні 2008 року вони повинні були повернути близько 900 млн доларів. Більшість банківів сподівалися на продовження діючих угод з іноземними фінансовим установами. Значна кількість таких угод була пролонгована. Водночас, не маючи жодних обмежень, НБУ проводив політику «вибіркового» рефінансування. У листопаді 2008 року Нацбанком в якості рефінансування було виділено 40 млрд гривень для 110 банків, і це при тому, що надлишкова ліквідність установ без урахування обов’язкових резервів становила 15,7 млрд гривень. В цілому за вересень 2008 – березень 2009 рр. НБУ здійснив рефінансування на 145,9 млрд грн. середньозважена процентна ставка за операціями рефінансування НБУ за цей період зросла до 18,2 %, збільшившись на 1,9 %. НБУ почав використовувати кошти, спрямовані на рефінансування, не на підтримку ліквідності, а на підтримку платоспроможності.

Для стабілізації банківської системи України необхідно впровадити системні зміни у рефінансування комерційних банків. До головних з них слід віднести:

- надання рефінансування під надійне забезпечення в основному на короткостроковий період;
- недопущення використання коштів рефінансування на рекапіталізацію неплатоспроможних і проблемних банків;
- надання стабілізаційних кредитів проблемним банкам лише за виняткових обставин;
- поліпшення банківської ліквідності через рефінансування на основі вдосконалення ринку державних цінних паперів шляхом посилення їх інвестиційно-інноваційної спрямованості;
- вдосконалення порядку прийняття забезпечення та визначення величини знижки вартості застави.

*****

Стойко Павло Борисович, курсант групи ІКМ-05-16 ХНУВС

Науковий керівник: старший викладач кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
ННІ ПФКМ ХНУВС Ворфоломєєва О. М.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ ВИПУСКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Обсяг випуску і реалізації продукції є взаємозалежними показниками. В умовах обмежених виробничих можливостей і необмеженому попиті на перше місце висувається об’єм виробництва продукції.

Але у міру насичення ринку і посилення конкуренції не виробництво визначає обсяг продажів, а навпаки, можливий об’єм продажів є основою розробки виробничої програми. Підприємству слід виготовляти тільки ті товари, і в такому обсязі, які воно може реально реалізувати і отримати дохід.

Темпи зростання об'єму виробництва і реалізації продукції, підвищення її якості безпосередньо впливають на величину витрат, прибуток і рентабельність підприємства. Тому аналіз даних показників має важливе значення. Його основні завдання:

- оцінка ступеня виконання плану і динаміки виробництва і реалізації продукції;
- визначення впливу чинників на зміну величини цих показників;
- виявлення внутрішньогосподарчих резервів збільшення випуску і реалізації продукції;
- розробка заходів щодо освоєння виявлених резервів.

Джерелами інформації для аналізу виробництва і реалізації продукції служать: бізнес-план підприємства, оперативні плани-графіки, «Квартальна звітність промислового підприємства про випуск окремих видів продукції в асортименті»; «Термінова звітність промислового підприємства по продукції»; форма № 2 «Звіт про фінансові результати», відомість «Рух готових виробів, їх відвантаження і реалізація».

Важливе значення для оцінки виконання виробничої програми мають і натуральні показники об'ємів виробництва. Їх використовують при аналізі об'ємів виробництва по окремих видах однорідної продукції.

Оперативний аналіз випуску продукції здійснюється на основі розрахунку, в якому відбиваються планові і фактичні відомості про випуск продукції за об'ємом, асортименту, якості за день наростаючим підсумком з початку місяця, а також відхилення від плану. Для забезпечення задоволення потреб населення необхідно, щоб підприємство виконувало план не тільки за загальним обсягом продукції, але і по асортименту (номенклатурі). Особливо важливе значення для підприємства має виконання контрактів на постачання товарів для державних потреб. Це гарантує підприємству збут продукції, своєчасну її оплату, пільги по податках, кредитах, тощо.

Оцінка виконання плану по асортименту може проводитися:

- за способом найменшого відсотка;
- по питомій вазі в загальному переліку найменувань виробів, по яких є виконання плану випуску продукції ;
- за допомогою середнього відсотка, який розраховується шляхом ділення загального фактичного випуску продукції в межах плану на загальний плановий випуск продукції (продукція, виготовлена понад плану або не передбачена планом, не зараховується у виконання плану по асортименту).

Причини недовиконання плану по асортименту можуть бути як зовнішні так і внутрішні. Тому на етапі формування виробничої програми і укладення договорів доцільно визначити економічні наслідки зміни умов договорів, а так само вплив відхилень нормативів від витрат, що фактично мали місце на підприємстві, на загальну суму прибутку, який планується отримати до кінця аналізованого періоду. Таке завдання вирішується за допомогою аналізу чинника виробничої програми в розрізі окремих договорів на постачання продукції з урахуванням технологічних особливостей випуску того або іншого виду продукції і динаміки фактичного рівня витрат по окремих виробках.

*****

Теліженко Олександр Сергійович, студент групи СФ-дср-07-1
Сумської філії ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
Сумської філії ХНУВС, канд. екон. наук Байдала В. В.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ – ВИМОГА ЧАСУ

На сьогоднішній день Україна має одну з найнесприятливіших для бізнесу податкових систем у світі і посідає одне з останніх місць у рейтингу податкових систем Всесвітнього банку. Це перешкоджає залученню прямих іноземних інвестицій, підриває конкурентоспроможність українських компаній і сприяє збереженню вкрай високої частки тіньового сектора економіки, що досягає за різними оцінками 50 % ВВП.

Сучасна податкова система України зберігає низку суттєвих недоліків, які є системними. По-перше, витрати платників на виконання вимог податкового законодавства є надмірно високими. По-друге, відсутність стабільного регулювання оподаткування, а діюча нормативно-правова база непрозора та заплутана. По-третє, багаторазове оподаткування (оподатковуються дохід, додана вартість, справляються акцизний збір, обов'язкові відрахування до спеціальних фондів), високі ставки деяких податків, переважно фіскальний характер податкової системи створюють несприятливі умови для підприємництва та стримують економічну активність. Тому є надзвичайно актуальним завданням вирішення питань, які потребують наукових досліджень, розробка принципів кодифікації податкового законодавства і прийняття Податкового кодексу, удосконалення податкового механізму.

Проблематикою даного питання займалися такі українські вчені: Т. І. Єфименко, О. Я. Мельник, О. В. Музиченко, В. І. Ревун та ін. Аргументи прихильників податкової реформи під час кризи ґрунтуються на тезі, що зрозуміла й передбачувана податкова система – одна із найважливіших складових ділового клімату країни, що надалі відіграватиме визначальну роль у залученні необхідних для виходу із кризи ресурсів. Зокрема, розробка й ухвалення податкового кодексу, з одного боку, знижує надмірний тягар податкового адміністрування з підприємств, вивільняючи їхні ресурси, з іншого боку, зменшує корупцію та тіньову економіку, сприяючи збільшенню надходжень до державного бюджету. Все це надзвичайно важливо в умовах економічного спаду й дефіциту бюджету. Україна тим часом відносно проведення будь-яких масштабних реформ зайняла вичікувальну позицію. Хоча, на думку багатьох експертів, це очікування вже занадто затяглося.

Нашу думку, час проведення реформи в Україні вже настав, і вимагають вирішення наступні першочергові завдання: ухвалення податкового кодексу, що інтегрує розрізнені нормативні акти податкового права в єдине зрозуміле джерело податкового регулювання, а також усуне суперечливі й неоднозначні норми; скорочення кількості платежів і зборів; удосконалювання адміністрування оподаткування; відновлення балансу прав платників податків і податкових органів, зменшуючи, таким чином, можливості для зловживань; перехід на електронну форму звітності; спрощення обліку податку на прибуток із підприємств шляхом зближення принципів податкового та бухгалтерського обліку; впровадження податку на нерухомість. Таким чином, ми вважаємо, податкова реформа має створити такі умови, за яких ухвалення рішення не залежатиме від окремої

людини.

За статистикою, сьогодні в судах знаходяться три десятки тисяч справ з питань оподаткування, рішення у яких приймають у 30–40 %. Чи треба говорити, яка величезна кількість державних служб відволікається через те, що немає автоматичних процедур, пов'язаних з адмініструванням податків? Можна дискутувати про те, якою повинна бути реформа, але необхідність її проведення незаперечна.

*****

Усік Яна Володимирівна, студент групи ФНдб-09-1 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри фінансів і кредиту ННІ ПЕС ХНУВС

Махота А. В.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

На сучасному етапі розвитку економіки України особливої уваги потребують питання підвищення фінансової безпеки національної економіки під негативним впливом кризових явищ. Криза є об'єктивним явищем, що супроводжує функціонування та розвиток будь-якої системи. Даний факт пояснюється наявністю в будь-якій системі як керованих так і некерованих процесів і чим більшою буде присутність других, тим більш схильною до кризових патологій є система. Розглядаючи кризові явища на прикладі економіки України, слід зазначити, що ринковий її тип по своїй суті передбачає превалювання саморегульованих процесів, як то кон'юнктурні трансформації ринку, самостійність суб'єктів господарювання у здійсненні господарської діяльності, послаблення ролі держави у формування валового внутрішнього продукту тощо. Враховуючи особливості ринкового типу економіки України, питання антикризового управління набувають особливої актуальності, основою яких є вивчення сутності та класифікації кризових явищ.

Дослідженням сутності, природи виникнення та видів кризових явищ на різних рівнях ієрархії управління займалась низка вітчизняних та закордонних вчених, як то Е. Альтман, Г. Александров, В. Баринов, В. Вівер, Л. Бляхман, С. Вагрич, О. Василенко, А. Грязнова, П. Дойль, Г. Іванов, А. Ковальов, Ж. Конан, Е. Коротков, Є. Мізіковський, Є. Мінаєв, В. Панагушин, Р. Попов, Н. Родіонова, Р. Таффлер, Е. Уткін, Р. Хіт та ін., та, незважаючи на кількість і різноаспектність досліджень даної проблематики, в сучасній економічній літературі не існує загальноприйнятого визначення та класифікації кризових явищ.

В загальному розумінні кризу характеризують наявність різних проблемних факторів у функціонуванні системи від простих перешкод до її повного знищення; як природний момент у послідовності функціонування або розвитку системи. Одним з найбільш повним та змістовним є наступне визначення економічної сутності кризових явищ: «криза являє собою ситуативну характеристику функціонування будь-якого суб'єкта, що є наслідком невизначеності в його зовнішньому та внутрішньому середовищі».

Як показує практика господарювання в сучасних умовах ринкової економіки кризові явища мають всеохоплюючий характер, початкові їх прояви у будь-якій сфері суспільного життя за рахунок тісного взаємозв'язку елементів систем швидко розповсюджуються на всі інші його галузі, прикладом чого є фінансова криза 2008–2009 рр. Розуміння типології криз полегшує диференціацію та пошук ефективних інструментів боротьби з ними. В сучасній економічній літературі іс-

нує ряд підходів до класифікації кризових явищ, основні з них наведено в табл. 1.
Таблиця 1

Підходи авторів до класифікації кризових явищ

№ п/п	Літературне джерело	Класифікаційна ознака	Види кризових явищ
1.	Василенко В. О., Галушко О. І.	За масштабами прояву	<ul style="list-style-type: none"> • глобальні • локальні
2.	Василенко В. О.	За проблематикою	<ul style="list-style-type: none"> • макрокризи • мікрোকризи
3.	Василенко В. О.	За структурою відносин у соціально-економічній системі	<ul style="list-style-type: none"> • економічні • соціальні • організаційні • психологічні • технологічні
4.	Василенко В. О.	За причинами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • природні • суспільні • екологічні
5.	Василенко В. О.	За стихійністю прояву	<ul style="list-style-type: none"> • передбачуваними (закономірними) • несподіваними (випадковими)
6.	Василенко В. О.	За можливістю ідентифікації	<ul style="list-style-type: none"> • явні • латентні (приховані)
7.	Василенко В. О.	За глибиною прояву	<ul style="list-style-type: none"> • глибокі • легкі
8.	Василенко В. О.	За тривалістю протікання	<ul style="list-style-type: none"> • затяжні • короточасні
9.	Галушко О. І.	З позиції стратегічного аналізу	<ul style="list-style-type: none"> • криза росту • криза стагнації • криза занепаду
10.	Галушко О. І.	З позиції стадії життєвого циклу	<ul style="list-style-type: none"> • криза заснування • криза зростання • криза старіння
11.	Галушко О. І.	З точки зору походження чинників	<ul style="list-style-type: none"> • екзогенні • ендогенні
12.	Галушко О. І.	З точки зору агрегованого стану	<ul style="list-style-type: none"> • потенційні • латентні • гострі переборювані • гострі переборюючі

Як видно з табл. 1, перелік видів кризових явищ є досить широким та багатогранним. Кожен з наведених видів криз має власну природу походження, інструменти управління та заходи щодо локалізації та усунення наслідків кризи.

Визначення економічної сутності та класифікації кризових явищ в сучасних умовах господарювання обумовлено необхідністю пошуку ефективних інструментів та методів управління ними, попередження їх негативного впливу, локалізації та усунення наслідків. Дослідження наведених вище видів криз дозволить поглибити розуміння кризового явища як процесу, його закономірностей та тенденцій розгортання.

*****

Феєр Алла Юрївна, студент групи 741к ХЮІ ХНУВС
Науковий керівник: завідувач кафедри економіки і фінансів ХЮІ ХНУВС,
канд. екон. наук, доцент Миронов В. В.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ: СПОСОБИ ПОКРАЩЕННЯ СИТУАЦІЇ

Для подолання тіньового сектору держава має якнайшвидше створити умови для розвитку підприємництва (особливо малого та середнього бізнесу), усунення обмежень щодо нього. Іншим важливим напрямком є стимулювання виробничої діяльності, відновлення і забезпечення ефективного функціонування виробничого потенціалу на основі національних і зарубіжних інвестиційних ресурсів. Серед довгострокових завдань щодо обмеження тіньового сектору економіки слід відмітити розробку цілісної системи державних, регіональних і галузевих програм, дія яких спиратиметься на безумовне виконання Законів України.

На даному етапі ринкових перетворень необхідно вжити заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату для запровадження механізму залучення внутрішніх і іноземних інвестицій під довгострокові проекти на основі встановлення для них податкових пільг, страхування інвестиційних ресурсів і надання державних гарантій. Преференції мають надаватися виробничим підприємницьким структурам (всіх форм власності). Доцільним є створення спеціального податкового суду для розгляду спорів, пов'язаних з порушенням суб'єктами підприємницької діяльності податкового законодавства та перевищенням посадових функцій податковими органами.

Поступового зменшення вимагає чисельність державних структур, що здійснюють контроль за розвитком підприємництва, для недопущення дублювання деяких контрольних функцій. Необхідно чітко визначити і законодавчо затвердити функції державних структур, для попередження незаконних дій як з боку цих структур в цілому, та і їх окремих працівників. Повинна бути забезпечена прозорість і відкритість діяльності державних органів регулювання економіки, для чого необхідно встановити персональну відповідальність за перевищення повноважень, посадових зловживань і бюрократичних зволікань.

Для детінізації економіки необхідно забезпечити особисту фінансову відповідальність керівників і головних бухгалтерів державних і недержавних підприємств за незаконне, нецільове і неефективне використання коштів. Посилення вимагає фінансовий контроль за діяльністю структур, де існує висока ймовірність фінансово-економічних шахрайств. Необхідно зазначити, що тіньова економіка в Україні стосується всіх сфер господарської діяльності і має різноманітні форми прояву, що досягли загрозливих масштабів. Питання оцінки обсягів тіньової економіки є актуальним і досить складним. За приблизними оцінками експертів, рівень тінізації господарської діяльності в окремих регіонах України досягає 60–65 %, що значно перевищує аналогічні показники розвинених країн світу.

Тіньова економіка чинить загалом деструктивний вплив на національне господарство, сповільнюючи надходження коштів до бюджету і погіршуючи інвестиційну привабливість вітчизняної економіки. Вирішення проблеми можливе лише за узгодження дій державного керівництва і підприємницького сектору. Основних заходів щодо детінізації економіки варто вжити у нормативно-

правовій площині. Законодавчого врегулювання вимагають умови легалізації тіньових капіталів (з урахуванням етичної і правової сторони проблеми) та вигідного інвестування їх у розвиток економіки. Шляхом підвищення рівня підприємницької культури та кваліфікованості державних управлінських і правоохоронних органів, що здійснюють нагляд за економікою, можна досягти ефективного соціального партнерства в інтересах вітчизняної економіки.

*****

Яценко Ольга Анатоліївна, курсант групи ІКМ-06-16 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри економічної безпеки ННІ ПФКМ ХНУВС,
канд. екон. наук Гончарова В. О.

ЗНАЧЕННЯ СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ ЗА СТАТТЮ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Існуюча демографічна ситуація в Україні негативно позначається на стані економічної безпеки, оскільки головним чинником економічного потенціалу держави є людські ресурси, від нормального розвитку яких великою мірою залежить ефективність національної економіки. Порушення розвитку робочої сили здатне завдати значних збитків національній економіці.

Проблеми демографічної безпеки вже неодноразово фіксувалися як українськими фахівцями, так і російськими спеціалістами. Сьогодні запропоновані заходи щодо проведення ефективної демографічної політики України несуть загальний характер.

У межах цієї доповіді хочеться на основі аналізу складу населення за статтю, основних демографічних показників співвідношення статей, тобто індикаторів економічної безпеки, визначити та відокремити проблеми населення в аспекті економічної безпеки.

Стать є однією з найважливіших вроджених ознак людини. Вона однозначно визначає її роль у відтворенні населення, сімейний і соціальний статус.

Нормальне відтворення населення в умовах планування моногамного шлюбу вимагає рівноваги чоловіків і жінок у населенні. Особливо це важливо у працездатному віці. Порушення балансу ускладнює укладання шлюбів, збільшує ризик розлучень, призводить до появи неповних сімей. Баланс або дисбаланс за ознакою статі має велике значення в організації суспільного виробництва, управлінні господарством.

Для характеристики складу населення за статтю у статистиці використовують такі узагальнюючі показники:

1. Абсолютна чисельність чоловіків і жінок – є основним показником при розрахунках балансу трудових ресурсів, балансу споживання тощо.
2. Розподіл чоловіків і жінок за віком – у абсолютному та відносному вираженні (%).
3. Співвідношення чоловіків і жінок у середньому в населенні та за віковими групами (на 1000 жінок припадає чоловіків).

Деякі показники співвідношення статей мають особливе значення як для подальших розрахунків багатьох статистичних показників, так і для оцінки демографічного здоров'я суспільства. Коефіцієнт демографічного здоров'я відображає ситуацію усереднено. Для повноти характеристики середні дані слід

доповнювати, вивчити регіональну та соціальну варіацію.

Вік, у якому настає рівновага, з розвитком людства зсувається в бік старості. В розвинутих країнах світу, що мають й інші демографічні показники на найкращому рівні, вік балансування перевищує 50 років (Нідерланди, Норвегія, Швеція, Данія, Ірландія), а в більшості країн Європи він коливається в інтервалі 44–49 років.

Диспропорція за статтю – дуже небажане явище. Економічна, демографічна та інші види державної політики повинні спиратися на дані, що характеризують пропорції населення за статтю, і всіляко сприяти досягненню необхідного балансу, причому не «в середньому», а в конкретних регіонах, селах, містах, у всіх вікових групах. Тобто співвідношення чоловіків і жінок у конкретній місцевості повинно бути об'єктом не тільки демографічної, але й економічної політики держави.

*****

Алексеева Аліна Юрївна, студент групи ЗІдср-08-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри соціології ННІ ПЕС ХНУВС,
канд. філос. наук, доцент Решетняк С. Б.

СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ УСПІШНОСТІ СТУДЕНТА ВНЗ

Студентська молодь є майбутньою інтелектуальною, політико-економічною елітою країни, важливим об'єктом та суб'єктом соціальних перетворень. І тому підготовка кваліфікованих, професійно компетентних і успішних студентів є найважливішим завданням сучасної української вищої школи.

Успіх є складним, багатомірним, суперечливим явищем. З одного боку, успіх суб'єктивний, співвідноситься з особистими критеріями успіху – неуспіху. З іншого – об'єктивний, що обумовлено соціальними стереотипами успішності. Існує безліч трактувань поняття «успіх». Наприклад, а великому тлумачному словнику В. М. Ушакова успіх визначається як вдача в задуманій справі, вдале досягнення поставленої мети. В науковому обігу під успіхом часто розуміють стан душі людини, переборювання себе, особистісний зріст.

Розуміння успіху серед студентів завжди починається з особистої ідентифікації себе як успішної людини. Сьогодні поняття успіху, успішності досить розпливчає для більшості студентів. Для одних – це отримання бажаної роботи, частіше не за спеціальністю, що негативно відображається на навчанні. Для інших – це реалізація себе в освітній сфері. І ті, і інші часом досягають однакових успіхів у подальшому житті. На наш погляд, визначення успішності студента за рейтингом у навчанні є досить суб'єктивною оцінкою, але на даному етапі все одно залишається головною. Тому правомірно успіх студентів, перш за все, пов'язувати з академічною успішністю, яка виражається в високому рівні знань з багатьох предметів, творчому підході до навчання і вимірюється оцінками, різноманітними рейтингами і балами.

Також слід визнати, що можливо оцінювати студента як успішну людину і за іншими критеріями: застосування практичних навичок у житті, різноманітні досягнення поза навчальним закладом, комунікабельність.

Аналіз академічної успішності студентів можна проводити за трьома групами факторів, що обумовлюють її рівень:

1) фактори, що визначають навчальну діяльність студентів (рівень доузівської підготовки, рівень відвідуваності занять, рівень поточної успішності, мотивація до здобування вищої освіти);

2) фактори, що забезпечують навчальну діяльність студентів (рівень забезпеченості літературою, рівень забезпеченості навчально-методичними розробками, рівень викладання лекцій, практичних, семінарських, умови для самостійної роботи, умови для навчання);

3) фактори, що впливають на навчальну діяльність студентів (матеріальне положення студента, місце мешкання, організація харчування, моральний клімат в групі, на курсі, участь в НДРС).

Крім цих факторів, необхідно враховувати ще й фактори соціалізації (відносини з батьками, їх професійний і освітній статус, освіченість педагога, ото-

чуюче середовище) та особових особливостей (упевненість в собі, ініціатива в соціальних контактах, емоційна врівноваженість, висока задоволеність працею, яскраво виражена мотивація досягнення успіхів). На наш погляд, головним серед них є освіченість і професіоналізм викладачів, які оцінюють успіхи студентів у навчанні та їх творчі здібності. На жаль, викладачі достатньо часто йдуть на необгрунтовані поступки студентам і упереджено оцінюють їх успішність.

Системне вивчення і якісна оцінка впливу різноманітних факторів на успішність студентів сприятимуть модернізації вищої освіти, створенню ефективної системи управління навчальною діяльністю майбутніх фахівців.

*****

Безчастна Юлія Юрївна, курсант групи ППТ-06-5 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри прикладної психології ННІ ПМСІТ ХНУВС,
канд. психол. наук, доцент Жданова І. В.

ПРОФЕСІЙНА МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Сьогодні дуже актуальною є проблема удосконалення професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ в контексті змін, що відбуваються у суспільному розвитку. Процес становлення спеціаліста залежить не тільки від того, що людина може робити в межах конкретної професії, тобто від ступеню сформованості її знань, досвіду та професійних здібностей, але й від того, що вона бажає та повинна робити.

Усвідомленість вибору професії, процесу навчання та самої діяльності пов'язана з тим, якого особистісного сенсу набувають для людини професійні цілі, зміст діяльності, вимоги професійного та етичного характеру. Крім того, сам процес становлення особистості як спеціаліста теж залежить від професійної мотивації. Виявлення та розвиток професійної мотивації дозволяє забезпечити скоріше становлення спеціаліста, керівника, організатора, підвищити ефективність професійної підготовки працівників та ін.

Більшість науковців відмічає що, ефективність діяльності працівника ОВС залежить як від різноманітних об'єктивних факторів (організаційних, соціально-психологічних та ін.), так і від суб'єктивних (стійкої мотивації до обраної професії та наявності комплексу здібностей до неї). Тільки сполучення цих двох взаємопов'язаних груп факторів забезпечує успішну професійну діяльність.

Таким чином, дослідження професійної мотивації та її розвитку є необхідним як для більш повного теоретичного вивчення даної проблеми, так і для вирішення практичних питань професійного відбору та формування мотиваційної сфери особистості спеціаліста.

Нами було проведено дослідження особливостей професійної мотивації працівників ОВС. В ньому взяли участь 74 працівники органів внутрішніх справ у віці від 23 до 38 років. Для дослідження нами було використано анкету вивчення професійної мотивації кандидатів на службу в органи внутрішніх справ А. П. Москаленка та методику вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфіра в модифікації А. Реана.

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

Вибір професії працівниками ОВС відбувається насамперед за адекватними та ситуаційними мотивами. Працівники з адекватним типом мотивації відрізняються активністю, цілеспрямованістю, помірним прагненням до лідерства.

Професійні мотиви є адекватними змісту та цілям професії, тобто спрямовані на боротьбу із злочинністю, захист законних прав та інтересів громадян. Мотивація даного типу сприяє швидкій адаптації до професійної діяльності. Працівники з ситуаційними типом мотивації обрали професію під впливом дещо викривлених уявлень про зміст цієї професії, які в свою чергу формуються з книжок та фільмів про міліцію. Для них професія дає можливість носити форму, зустрічатися з незвичайними ситуаціями, повна пригод та романтики.

В професії правоохоронця для працівників ОВС домінуючими є такі мотиви як задоволення від самого процесу і результату роботи, можливість найбільш повної самореалізації саме у даній діяльності та потреба в досягненні соціального престижу і поваги з боку інших.

Отримані результати дозволяють більш диференційовано підходити до реалізації програм з психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ.

*****

Боброва Юлія Анатоліївна, курсант групи ППТ-07-5 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри загальної та педагогіки ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. психол. наук, доцент Харченко С. В.

ЕМОЦІЙНЕ ТА ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ У КУРСАНТІВ

Професійна деформація може виникнути внаслідок будь-якої діяльності, але особливо актуальним це для людей професій типу «людина–людина». У осіб, які працюють з людьми (робітників правоохоронних органів, юристів вчителів, психологів) досить часто виникає специфічний вид професійно-хронічного стану – «вигорання». Х. Дж. Фрейденберг використав цей термін для характеристики психологічного стану здорових людей, які перебувають в інтенсивному та тісному спілкуванні з суб'єктами своєї професійної діяльності. Б. Пельман і Е. Хартман виділяли три головних компоненти: емоційне і/або фізичне виснаження, деперсоналізація і знижена робоча продуктивність.

Передумовами виникнення вигорання в професії вчені вважають багатогдинний характер роботи, яка не оцінюється належним чином; вимога виняткової продуктивності; зміст роботи, який важко однозначно визначити; неадекватність характеру керівництва з боку начальства змісту роботи; надмірний рівень напруги й обсяг роботи, особливо при нереальних строках її виконання; монотонність роботи внаслідок занадто великої кількості повторень; вкладання в роботу більших особистісних ресурсів при недостатності визнання й позитивній оцінці; фізична знемога, недостатній відпочинок; робота без подальшого професійного вдосконалювання; конфлікти в міжособистісних відносинах; недостатня підтримка з боку колег; емоційна насиченість або когнітивна складність комунікацій тощо.

Професійна діяльність починається з етапу навчання та підготовки. У ВНЗ системи МВС учбово-службова діяльність курсантів має низку особливостей. В дослідженні було висунуто припущення, що у курсантів емоційне та/або професійне вигорання може виникнути вже на етапі підготовки у ВНЗ в межах учбово-службової діяльності. Метою проведеного емпіричного дослідження було аналіз рівню та структури синдрому емоційного вигорання курсантів на етапі підготовки до професійної діяльності в умовах виконання службових обов'язків та визначення шляхів його профілактики.

Дослідження проводилося в ХНУВС, в ньому прийняли участь 25 курсан-

тів 3-го курсу (15 дівчат та 10 юнаків).

В роботі використовувалися методики «Діагностика професійного «вигорання» (К. Маслач, І. Джексон, в адаптації Н. Е. Водоп'янової) та «Діагностика емоційного «вигорання» особистості» (В. В. Бойко, в адаптації Є. П. Ільїна). У 55 % курсантів було діагностовано емоційне вигорання. При цьому у 41,6 % курсантів емоційне виснаження в середньому ступені виявлено. У 12,5 % випробуваних діагностовано симптом деперсоналізації, але у високому ступені цей симптом не фіксувався. Редукцію особистісних досягнень в різному ступені виявлено у всіх випробуваних.

Незадоволеність собою, вибраною професією, конкретними обов'язками фіксувалася у 36 % випробуваних, почуття безвихідності, стан інтелектуально-емоційного затору, «загнаності в клітку» діагностується в 48 % випробуваних; спрощення, полегшення, скорочення обов'язків, котрі потребують емоційних затрат виявлено у 92 % учасників дослідження; реагування на ситуації без почуттів та емоцій, виключення емоцій із сфери професійної діяльності виявлено у 64 % випробуваних; втрата інтересу до людини як суб'єкта професійної діяльності виявлено у 56 % діагностованих.

Доцільною профілактикою емоційного та професійного вигорання є інформованість курсанта про процес емоційного вигорання. Необхідним є навчання курсантів методам зняття напруги, найбільш ефективним методом для цього, на наш погляд, є метод релаксації. Важливим є найраніше формування реалістичних очікувань у курсантів щодо професійної та навчально-службової діяльності. Необхідним є проведення з ними тренінгів самопізнання та планування кар'єри.

*****

Борідченко Людмила Олександрівна, студент групи Зідср-08-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри соціології ННІ ПЕС ХНУВС, канд. філос. наук, доцент Решетняк С. Б.

НАРКОМАНІЯ ТА ЇЇ ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ

Розповсюдження наркоманії в сучасній Україні є серйозною соціальною проблемою. Її актуальність обумовлена соціальними, економічними, психологічними та біологічними чинниками. По-перше, наркоманія давно набула ознак епідемії і відноситься до соціальних патологій суспільства. По-друге, вона порушує відтворення робітничої сили тому, що залежні від цієї хвороби – молоді люди з активним соціальним віком. По-третє, зростає смертність молодих людей по причині вживання наркотиків. По-четверте, споживання наркотичних сировин впливає на протиправну поведінку підлітків та молоді.

Сьогодні за даними МВС України офіційно існує біля 500 тис. наркоманів, з них 171,6 тис. вживають наркотики регулярно. Відомо, що біля 5 тис. наркозалежних не досягли 18 років. Найбільш розповсюджена наркоманія в Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Запорізькій областях, Автономній Республіці Крим та Києві. За думкою експертів, реальна кількість наркоманів може бути в декілька разів більше.

Наркоманія – це важка хвороба, яка дуже швидко розвивається. Дослідження показують, що середній вік початку прийому наркотиків – 13–15 років, а в деяких містах нашої країни ще менший – 9–13 років. Наркотики роблять людину наркозалежною, заручницею свого лиха, спотворюють особистість. Наркотична залежність ставить індивіда у становище, коли його утримують

родичі (а сам він розпродав хатнє майно), або наркоман вдається до злочинного промислу. Людина, яка вживає наркотики, втрачає моральні принципи, світогляд. Середня тривалість життя людини після початку регулярного прийому наркотиків становить 7 років. Наркомани рідко доживають до 30-річного віку.

Поширення наркоманії в Україні зумовило підвищення рівня самогубств. Україна увійшла в число країн з високим рівнем суїцидальної активності населення.

Результати соціологічного дослідження, проведеного в 2009 році інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременко при підтримці Дитячого фонду у 4 містах України (Києві, Одесі, Павлограді, Полтаві) свідчать про наступне. Серед 1610 опитаних осіб 808 вживають ін'єкційні наркотики, 476 вживають наркотики неін'єкційним шляхом, 326 взагалі не вживають. Середній вік ін'єкційних наркоманів складає 20 років. 14 % дітей у віці 15 років курили маріхуану.

За результатами соціологічних досліджень, переважна більшість молодих людей споживають наркотики для того, щоб задовольнити свою зацікавленість. Молодь «знайомиться» з наркотиками на дискотеках і вечірках, в компанії з друзями. Також серед мотивів споживання респонденти відмічають такі: бажання зняти напругу, реалізувати потребу в самоствердженні, «сховатись» від неприємностей, проблеми в особистому житті.

На жаль, розповсюдженню наркоманії в Україні сприяють і суспільні фактори. Серед них – недосконалість законодавчої бази, корумпованість влади, низький інституціональний рівень профілактики, відсутність належного державного фінансування не забезпечує лікування наркохворих, кризовий стан суспільства та його маргіналізація, низький рівень культури населення, безробіття. Все це змушує людину за допомогою наркотиків шукати «кращого життя», але це життя без майбутнього.

Таким чином, наркоманія є дуже небезпечним явищем, потребує детального розгляду з метою пошуку ефективних шляхів її профілактики.

*****

Воронова Аліна Петрівна, курсант групи ППТ-07-5 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри загальної та педагогіки ННІ ПМСІТ ХНУВС,
канд. психол. наук, доцент Харченко С. В.

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік традиційно вважається проблемним періодом у ході формування й розвитку особистості. Багато в чому це пов'язано з основним психічним новотвором цього вікового періоду – почуттям дорослості. Головне протиріччя цього віку криється між зрослим відчуттям самостійності підлітка та його психічними можливостями: підліткові необхідно робити самостійні вчинки, але не вистачає внутрішньої впевненості у своїй правоті, у своїй позиції, не завжди підліток готовий взяти на себе відповідальність за свої дії тощо.

Якщо підліткова криза вирішується невдало, то у суб'єкта може сформуватися девіантна поведінка, тобто система вчинків, які відхиляються від загальноприйнятої норми психічного здоров'я, права, культури або моралі.

Існують різні підходи до визначення девіантної поведінки. Соціологічний підхід визначає девіацію як відхилення від загальноприйнятих, усереднених стереотипів поведінки. Психологічний підхід розглядає девіацію як відхилення від природного для конкретної особи поведінки. В межах соціально-психологічного підходу вчені намагаються пояснити причини, що впливають на

появу девіантної поведінки.

Найчастіше виділяють дві форми девіантної поведінки:

- поведінка, що відхиляється від норм психічного здоров'я, та припускає наявність явної або прихованої патології (анорексія, булімія, дисморфоманія, депресія тощо);

- антисоціальна поведінка (алкоголізація, наркотизація, проституція, агресивна поведінка, суїцидальна поведінка тощо).

Досить часто девіантна поведінка в підлітковому віці сполучається з акцентуацією характеру. В групі девіантних підлітків найчастіше зустрічаються такі акцентуації характеру: екзальтовані, циклотимні, демонстративні, збудливі, застряючи, тривожні, емотивні, гіпертимні. При цьому серед соціально адаптованих підлітків загальна кількість акцентуацій характеру менше та зустрічаються тільки такі типи, як циклотимна, збудлива, екзальтована, тривожна та педантична.

Підлітки, у яких розлади поведінки проявлялися у втечах з дому, бродяжництві, алкогольних та сексуальних ексцесах, асоціальних вчинках, в основному акцентуовані за гіпертимним (63,3 %), емотивним (56,7 %), та екзальтованим (33,3 %) типом. Підлітки, у яких девіації поведінки проявлялися в основному суїцидальними спробами, акцентуовані більш різноманітно: емотивні (93,3 %), гіпертимні (56,7 %), екзальтовані (53,3 %), демонстративні (50,0 %), циклотимні (43,3 %). Це дає підставу вважати зроблені акти аутоагресії, незапланованими, під впливом несприятливих зовнішніх обставин.

Для розкриття природи й причини соціальних відхилень необхідно виходити з того, що вони, як і соціальні норми, є вираження відносин людей, що складається в суспільстві. Соціальна норма й соціальне відхилення – два полюси на одній і тій же осі соціально значимої поведінки суб'єкта та соціальних груп. Багато вчинків не підпадають під поняття норми й, разом з тим, не є відхиленнями від них тому, що лежать у сфері відносин, не регульованих конкретними нормами (наприклад, процес художньої або наукової творчості).

Відхилення від соціальних норм, незважаючи на велику розмаїтість, мають деякі загальні причини, що підтримують їх існування, сприяють росту й поширеності. По своїй суті вони зводяться до об'єктивних і суб'єктивних протиріч суспільного розвитку, які порушують взаємодію особистості із соціальним середовищем і ведуть до форм поведінки індивідів, які не погоджуються з існуючою нормативною системою.

*****

Гелуненко Наталія Юрївна, курсант групи ІПТ-07-4 ХНУВС

Науковий керівник: начальник кафедри соціології та соціальної роботи ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. соціол. наук Гузьман О. А.

СОЦІАЛЬНИЙ СТАТУС ВИКЛАДАЧА ВУЗУ СИСТЕМИ МВС ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Складні, багато в чому негативні соціально-економічні процеси сучасної української дійсності впливають на життя і умови діяльності викладацького складу вищих учбових закладів системи МВС. Між тим від результатів діяльності цього «загону» української інтелігенції, його інтелектуального пошуку і світовідчуття у великій мірі залежить історична доля України у наступному столітті. Тому, значну актуальність набуває дослідження соціокультурних умов діяльності, ціннісних орієнтацій викладачів вузу.

Під статусом викладача вузу системи МВС слід розуміти сукупність таких ролей як «викладач», «дослідник», «наставник молоді», «автор наукових праць», «спеціаліст зі своєї галузі знань», «військовослужбовець», «офіцер» тощо. І кожна роль у повному наборі вимагає особливої манери поведінки і спілкування з людьми, ці особливості формують імідж викладача, який є основою соціально-професійного статусу.

Головною ознакою соціально-професійного статусу викладача є професійна підготовка військового викладача. Дана підготовка як соціальна характеристика діяльності викладача вузу системи МВС представляє собою процес його самореалізації як суб'єкта освітньої системи вузу, яка на основі використання змісту і засобів цієї підготовки забезпечує отримання сукупності результатів педагогічної діяльності.

На формування соціально-професійного статусу викладача вузу системи МВС впливає комплекс соціальних, професіональних, матеріальних і психологічних факторів. Соціальний статус викладачів в теперішній час обумовлений групою факторів загального і специфічного характеру. За останнє десятиліття в українському соціумі відбувалася зміна базових ціннісно-орієнтаційних компонентів суспільної свідомості. Показник соціального статусу професії став визначатися за рівнем матеріального забезпечення її представників. Одним із основних показників, які характеризують соціально-професійний статус викладача системи МВС, являється оцінка ступеня своєї самореалізації в професійній діяльності і відповідний до неї індивідуально-усвідомлюваний рівень визнання своїх досягнень і кар'єрного просування.

Професійний статус викладача носить специфічний характер: викладач виступає як начальник для всіх, котрі навчаються, маючи при цьому, як правило, звання офіцера; військовозобов'язаний викладач дотримується вимог військової присяги; діяльність викладача прямо пов'язана із службовою діяльністю курсантів і суворо регламентована військовим статутом, наказами, інструкціями і настановами; професійна діяльність викладача може бути пов'язана з відрядженням в «гарячі» точки для придбання бойового досвіду, так звані місії.

Отже, на теперішній час статус викладачів вузу системи МВС значно змінився за останні десятиліття з точки зору позиції в рамках соціальної системи суспільства, і с точки зору падіння престижу самої професії, поваги до неї, що відмічають самі викладачі за даними соціологічних досліджень. У зв'язку з цим при формуванні освітньої політики слід приділяти увагу відпрацюванню заходів з підвищення статусу викладачів вищої школи, реалізація яких буде сприяти підвищенню рівня вищої професіональної освіти випускників для підрозділів міліції.

*****

Гончаров Сергій Олександрович, курсант групи ІПТ-07-4 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри соціології та соціальної роботи ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. соціол. наук, доцент Ляшенко Н. О.

ПРИЧИНИ ТА НЕБЕЗПЕКА ВЖИВАННЯ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

Мат (матірщина, матірня мова) – різновид ненормативної лексики в російській й інших слов'янських мовах. Згідно з кодексом про адміністративні правопорушення, публічне вживання ненормативної лексики може розцінюватися як дрібне хуліганство, що карається штрафом або адміністративним арештом. Од-

нак останнім часом вживання цих слів різко збільшилося у всіх соціальних групах суспільства та все менше публічно засуджується, стає «звичним явищем» у сучасній літературі та на телебаченні. Ненормативна лексика є соціальним фактом (по визначенню Дюркгейма), вона присутня у всіх культурах і має функціональне призначення. Неоднозначність в оцінках розповсюдження цього явища потребує розгляду його функцій. Фахівці називають різні функції вживання нецензурної лексики, а саме: підвищення емоційності спілкування, забезпечення більшої лаконічності та гостроти; розрядка, зняття психологічної напруги, виплеск негативної енергії; образа, приниження опонента, спосіб домінування; демонстрація розкутості, незалежності мовця; демонстрація зневажливого відношення до системи заборон; демонстрація приналежності мовця до «своїх», особливої неформальної групи; як слова-зв'язки, слова-паразити.

Але треба стримувати розповсюдження використання нецензурної лексики, бо це веде до зниження культурного рівня населення. Нецензурна мова принижує гідність людини, її вживання підкреслює низький рівень культури мовлення, зростає рівень агресивності в суспільстві.

Ненормативну лексику, у свою чергу, ділять на: інвективну та обценну. Поняття «інвектива» визначається як «різкий виступ проти кого-небудь, чого-небудь, образливе мовлення». В основі інвективного спілкування лежить прагнення понизити соціальний статус адресата або рівень його самооцінки, нанести моральну шкоду. У другу чергу, через образу може переслідуватися практична мета – добитися зміни поведінки адресата». Інвективну лексику відносять до «лексики, що характеризує відношення мовця до предмета мовлення» тобто його оцінку цього предмета. Обценна лексика (від лат. *obscene* – непристойний, розпусний, аморальний) – сегмент бранної лексики різних мов, що включає найгрубіші (похабне, непристойно мерзотні, нестерпно огидні, вульгарні) лайливі вираження, що часто виражають спонтанну мовну реакцію на несподівану (звичайно неприємну) ситуацію.

Останнім часом ці два види ненормативної лексики усе ширше вживаються в повсякденному побутовому і професійному спілкуванні. Це пов'язано з такими факторами як: зниженням рівня загальної освіти населення; зростанню рівня агресивності суспільства; наявністю ненормативної лексики в ЗМІ завдяки зменшенню цензури. Найпоширеніше вживання ненормативної лексики в чоловічих колективах, у тому числі й в міліції. Це пов'язано з рядом причин: безпосереднім спілкуванням з представниками агресивного кримінального середовища; прагненням підкреслити свої маскулинні якості; демонстрацією влади щодо порушника закону; прагненням виплеснути агресію, пов'язану з важкою роботою, ризиком та ненормованим робочим днем.

Використання ненормативної лексики усього лише один з аспектів спілкування. Деякі дослідники вважають, що якщо саме цей стиль спілкування прийнятий у співтоваристві або групі осіб нічим не заподіює дискомфорту членам співтовариства/групи, то значить у цьому стилі спілкування немає нічого дурного. Але з часом це може стати звичкою та розповсюдитись за межі групи, при включенні до групи нових членів вони повинні спілкуватися, не звертаючи увагу на образливий характер висловлень, цей стиль спілкування підвищує загальний рівень агресії. Ненормативна лексика була та буде, але обмеження щодо її використання слід починати з себе.

*****

ДЕВІАНТНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність дослідження. Проблема материнства останнім часом набуває усе більш вираженого полідисциплінарного характеру, стає значущим предметом дослідження і в гуманітарних науках. Демографічні тенденції набувають тривожного характеру: смертність перевищує народжуваність, відбувається природний спад населення, погіршується здоров'я людей репродуктивного віку, родовий травматизм є однією з головних причин дитячої інвалідності. Відсутність у більшості людей соціально-економічних підстав, що гарантують прийнятний рівень матеріального благополуччя сім'ї і виховання дитини, також не сприяє дітородінню. Проблема посилює і той факт, що вказані негативні прояви здійснюються на тлі зміни сімейних стереотипів і цінностей, трансформації традиційних стереотипів репродуктивної поведінки, зміни патернів сімейних стосунків. На готовності до материнства позначаються і більш пізній вік тих, що одружується, установки на зменшення кількості дітей в сім'ї, кар'єрні спрямування жінок («дитина або кар'єра»).

Девіантне материнство нині є однією з найбільш гострих областей дослідження в психології як в практичному, так і в теоретичному аспекті. Сюди включаються проблеми, пов'язані не лише з матерями, що відмовляються від своїх дітей і проявляють по відношенню до них відкрити зневагу і насильство, але і проблеми порушення материнсько-дитячих стосунків які служать причинами зниження емоційного благополуччя дитини і відхилень в її оптимальному психічному розвитку в дитячому, ранньому і дошкільному віках.

Вчені припускають, що ці зміни пов'язані з емоційним станом жінки, яка переживає різку розбіжність між реальною і «ідеальною» дитиною, про яку вона мріяла під час вагітності. При цьому вона вважає, що реальна дитина обдурила її надії та стала джерелом примусу і страждання.

Несприятливий для майбутнього материнства перебіг вагітності, а також особливості поведінки жінок, що визначають наступну відмову від дитини, аналізуються в роботах В. І. Брутмана, М. С. Радіоновою, А. Я. Варги та ін.

D. Pines пропонує пояснення, чому для деяких жінок вагітність завершується відмовою від дитини або іншими формами материнської поведінки, що відхиляється. Вона об'єднує в єдиний комплекс такі риси, як інфантилізм, підвищену потребу в любові, пов'язану з почуттям знедоленості увагою і турботою в дитинстві, сексуальну нерозбірливість, егоцентризм. У фантазіях такі жінки самі – діти, тому у них немає бажання вагітніти. Якщо навіть вони цього і хочуть, то їм важко оточити дитину турботою і любов'ю, тому що їм самим здається, що вони недостатньо отримали цю любов. У них можуть проявитися сильні садистські риси спрямовані на їх сексуальних партнерів, і якщо вони стануть матерями, це позначається на їх званні до дитини і на їх агресивних проявах до неї, особливо до хлопчика.

В цілому можна відмітити наступні характеристики жінки з порушеною готовністю до материнства: емоційна і психологічна незрілість, низька толерантність до стресів, неготовність до браку через емоційну нестійкість, егоцентризм, прагнення до незалежності, переживання почуття несправедливості і

недоліку любові, недозволеність дитячих і пубертатних конфліктів, мати характеризується нею як агресивна, директивна і холодна, вона або не знає про вагітність дочки або заперечує її.

Негативна ситуація зростання рівня девіантного материнства посилюється такими явищами як ріст кількості ранніх шлюбів, абортів, розпад сімей, незадовільний стан здоров'я немовлят, а також процесами деградації родинного способу життя, зниження цінності сім'ї, ріст сімейного насилля.

Необхідність вивчення означеної проблеми обумовлена негативними особливостями демографічної ситуації в нашій країні і потребою в дослідженні готовності до материнства як психологічного явища.

*****

Дурненко Микола Сергійович, курсант групи ІПТ-06-4 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ІНІ ПМСІТ ХНУВС, канд. соціол. наук Мальцев В. В.

МЕТОД КАРТОГРАФУВАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЙОГО МОЖЛИВОСТІ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Високий рівень розвитку сучасної картографії веде до постійного розширення її інтересів. Продовжуючи удосконалювати методику і техніку картографування, розробляючи нові типи карт, картографи ставлять і вирішують нові проблеми. Одна з таких проблем – використання карт в наукових дослідженнях і у правоохоронній діяльності.

Картографічний метод дослідження володіє всіма властивостями наукового методу. Він має чітко обкреслений круг завдань, систему певних і взаємозв'язаних прийомів аналізу і перетворення картографічного зображення.

Традиційним і загальновідомим прийомом аналізу карт є їх опис; його мета полягає в тому, щоб виявити наявність на карті явищ, що вивчаються, особливої їх розміщення і взаємозв'язку. Опис – якісний спосіб аналізу картографічного зображення, але в нього можуть вводитися кількісні характеристики, прочитані по карті.

Основні принципи, яким повинне задовольняти науковий опис, що складається після карт є логічність, впорядкованість і послідовність опису; відбір і систематизація фактів; введення в опис елементів порівняння, аналогії, зіставлення з використанням кількісних показників; оцінка описуваних явищ або процесів з погляду конкретних завдань дослідження; чітке формулювання висновків і рекомендацій.

Крім опису, використовуються конкретніші прийоми такі як: графічні, графоаналітичні, прийоми математичного аналізу, математичної статистики, теорії інформації.

Період швидкого розвитку і вдосконалення методу почався порівняно недавно, але він вже багато разів довів свою надійність і ефективність. Розвиток методу йде по декількох напрямках. Головні перспективи пов'язані з прогресом комплексного тематичного картографування із створенням карт і атласів нового типу, зокрема – спеціально призначених для проведення по ним наукових досліджень.

Широкі можливості методу картографування викликають великий інтерес при вивченні багатьох питань у сфері правоохоронної діяльності, зокрема вивчення злочинності.

Ідея картографування злочинності народилася на початку 19 ст. у Франції. Перші карти злочинності створили Адріано Балбі та Андре-Мішелем Гуєррі у 1829 р. Використовуючи дані кримінальної статистики 1825 та 1827 років, та інформацію з останніх переписів сморід розробили карти злочинів проти власності, проти особи та карти рівня освіти. Порівнюючи отримані тематичні карти, дослідники виявили, що у південно-східній частині Франції, яка має більш високий рівень освіти, спостерігається більш високий рівень злочинів проти власності та відносно низький рівень злочинів проти особи. Якщо результати, які відносяться до географічних варіацій рівня освіти не викликали великого здивування, то інші зв'язки збудили великий інтерес громадськості.

Проведена Е. Берджессом на підставі переписів 1930-х і 1934-х рр. класифікація районів Чикаго та створення ним кримінальної карти цього міста дало значний внесок до розвитку кримінології. Вчені було виділено 75 «природних зон» і більше 3 тисяч локальних співтовариств, які мають свою криміногенну специфіку.

Можна виділити декілька наступних напрямків застосування цього методу: наукове забезпечення правоохоронної діяльності; управління поліцейськими формуваннями; реалізація заходів, спрямованих на профілактику правопорушень; криміналістика та розслідування злочинів; налагодження зв'язків з місцевими громадами.

*****

Загоруйко Олена Володимирівна, студент групи ПСмд-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри загальної та прикладної психології і педагогіки
ННІ ПЕС ХНУВС, канд. мед. наук Штриголь Д. В.

ДИНАМІКА КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ В ВНЗ

Проблема професійного становлення особистості майбутнього працівника ОВС сьогодні стає особливо значущою в умовах трансформації суспільства, що обумовлює необхідність ретельного та всебічного дослідження цілої низки психологічних факторів успішності в професійній діяльності. Надзвичайно актуальним в наш час є дослідження факторів, що дозволяють людині зберегти доброзичливі відносини, уникати загострення проблем, і підтримувати партнерські відносини в повсякденному житті та професійній діяльності. Саме тому, вважається актуальним звернути увагу на формування та розвиток толерантності курсантів під час навчання у ВНЗ МВС України. Поняття «толерантність» виражає здатність встановити і зберегти спільність з людьми, що відрізняються від нас в якомусь відношенні. Значущість толерантності особистості під час професійного становлення майбутніх правоохоронців можна розглядати з двох сторін. З одного боку, толерантність допомагає особистості швидко та успішно адаптуватися в соціальній групі, професійному колективі, суспільстві загалом. З іншого боку, толерантність, як особистісна риса, формує свідомість та світогляд майбутнього працівника ОВС.

Мета даного дослідження – вивчити та проаналізувати динаміку комунікативної толерантності курсантів за 4 роки навчання у вузі.

Для досягнення мети була використана методика діагностики загальної комунікативної толерантності (В. В. Бойко). Статистичний аналіз проводився за допомогою критерію Стюдента і кореляційного аналізу Пірсона.

У дослідженні взяли участь 24 курсантів 1 курсу та 26 курсантів 4 курсу (ННІ підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання).

Результати дослідження. Перш за все, хотілося б відзначити, що в обох групах по всім шкалам методики середні показники не перевищували 6 балів (при максимальному числі балів – 15), що свідчить про високий розвиток толерантних установок особистості, що виявляються в спілкуванні.

Нами не було встановлено істотних відмінностей груп як по загальній комунікативній толерантності, так і по більшості шкал. У обох групах найбільш високі показники (а отже найменша толерантність) отримані за шкалами «Категоричність або консерватизм в оцінці інших» і «Неприйняття і нерозуміння індивідуальності іншої людини», а найменші – за шкалою «Використання себе як еталон при оцінці поведінки і образу думок інших людей».

У той же час виявлені і істотні відмінності.

Показник курсантів 1 курсу за шкалою, що тестує невміння пристосовуватися до характеру, звичок і бажань інших людей був значно вище ($5,17 \pm 0,37$), ніж у курсантів 4 курсу ($3,50 \pm 0,53$), $p < 0,01$. Це свідчить про підвищення ситуативної толерантності курсантів в процесі навчання.

Кореляційний аналіз показав посилення взаємозв'язку показників окремих шкал комунікативної толерантності – в групі першокурсників 32 статистично значимі кореляції, у групі четвертокурсників – 42. Так, якщо в групі курсантів 1 курсу показник «Неприйняття індивідуальності іншої людини» статистично значимо позитивно корелює лише з показником шкали «Прагнення переробити, переохотити партнерів», то в четвертокурсників – з шістьма з восьми шкал методики.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. І для першокурсників, і для четвертокурсників характерний високий розвиток толерантних установок особистості, що виявляються в спілкуванні. Найменша толерантність стосується категоричності в оцінці інших і прийняття та розуміння індивідуальності іншої людини.

2. У процесі навчання підвищується ситуативна толерантність курсантів, терпиме відношення до характеру, звичок і бажань інших людей.

3. У процесі навчання збільшується кількість внутрішніх кореляцій комунікативної толерантності, що може свідчити про вирівнювання її окремих компонентів.

*****

Ісакова Лілія Валеріївна, студент групи СОдср-06-1 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри соціології ННІ ПЕС ХНУВС Саппа Г.-М. М.

ДИНАМІКА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ

Динаміку ціннісних орієнтацій ми уявляємо як послідовну і інтенсивну зміну цього явища суспільної свідомості під впливом соціально-економічного, політичного і культурного середовища.

Дослідження ціннісних орієнтацій в соціології привертало увагу багатьох авторів. Про це писали ще Ф. Знанецький і У. Томас, Г. Спенсер, М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс. Вивчають цю проблему й сучасні науковці, зокрема О. Ручка, М. Титма, О. Здравомислов, В. Оссовський, І. Мигович, О. Балакірева та ін.

Ціннісні орієнтації – це соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні, естетичні, гносеологічні, онтологічні та/або ідеологічні засади оціночних

суджень суб'єкта про оточуючу дійсність, ті чи інші її сторони, сфери, об'єкти, які утворюють змістову сторону спрямованості особистості. Це явище динамічне, оскільки кожне нове покоління засвоює цінності попереднього крізь призму власного сприйняття, додаючи власні цінності. Звичайно, процес зміни ціннісних орієнтацій безпосередньо пов'язаний із змінами в економічному, культурному, політичному та інших сферах життя суспільства певної країни.

Якщо порівняти ціннісні орієнтації молоді 1960–1980-х років з цінностями, характерними для молодого покоління 1990–2000-х років, то можна зробити такі **висновки**: на сталих позиціях залишилися сім'я та робота, але відбуваються зміни в системі цінностей щодо роботи. Тобто, певним чином змінюється значення цінності роботи, зростають вимоги до рівня оплати праці, можливостей професійної кар'єри, самореалізації; набули важливої значущості коло друзів та вільний час, хобі, вечірки та відвідування кафе; певним чином зростає інтерес до політичного життя, хоча і політична, і громадська активність залишаються на досить низькому рівні; відбувається відчуження молоді від національної культури, незнання і небажання знати історію батьківщини, її мистецтво, літературу.

Як бачимо, що в Україні наявна тенденція до посилення егоїстичних мотивів у молодіжному середовищі, морального релятивізму, відчутна перевага матеріальних мотивів. Тривожною тенденцією є усунення на другий план колективістських цінностей (допомога іншим людям, сприяння розвитку суспільства тощо).

Отже, про трансформацію в системі цінностей, пов'язану зі змінами в суспільстві, свідчить те, що для більшості молоді стійким «базисом» існування тепер може бути тільки особисте життя й індивідуалістські цінності. Ці молоді люди хоча і відносять на останнє місце цінність суспільно-корисної праці, політичної активності, але зберігають моральні підвалини, що регулюють особисте і сімейне життя. Але є й частина молоді, яка взагалі лишилась без морального і соціального фундаменту свого життя і ні в що не вірить. Її ідеал – комфорт, добробут, задоволення будь-якою ціною. В умовах соціально-економічної кризи ця частина молоді може розглядатися як «втрачене покоління». Але це – наслідок прийняття ціннісних орієнтацій, продиктованих реаліями нашого життя). Тому доцільним є сьогодні подальше вивчення ціннісних орієнтацій, а саме духовних, для створення нових підходів у рамках державної політики виховання молоді, введення новачків на державному ринку праці тощо. Усе це сприятиме розв'язанню багатьох молодіжних проблем сьогодні та проблем нашого суспільства в майбутньому, тому що життєві цінності молоді «сьогодення» визначатимуть спосіб життя «завтра».

*****

Карлашова Валерія Сергіївна, студент групи ПСмд-09-1 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри загальної та прикладної психології і педагогіки
ННІ ПЕС ХНУВС, канд. мед. наук Штриголь Д. В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО КЛІМАТУ СІМ'Ї Й СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ І СТУДЕНТІВ

Початок навчання у ВУЗі – складний період в житті будь-якої людини. Першокурснику важливіше всього бути прийнятим однолітками, почувати себе потрібним групі, мати в ній певний престиж і авторитет. Саме в цей період доречно говорити про соціально-психологічну адаптацію, бо вона має дуже важливе значення.

Адаптація – процес активного пристосування індивіда до умов нового середовища, при послідовному досягненні результатів: у суспільстві, колективі, сім'ї й стосовно себе. Її головною особливістю є засвоєння норм, традицій, групової культури, входження в рольову структуру групи.

Проблема адаптації студентів першокурсників пов'язана зі зміною колективу, новим графіком навчання. На відміну від студентів, процес адаптації курсантів-першокурсників ускладнюється зміною всієї системи життєдіяльності. Це і новий режим навчання, і казармове перебування, і інша система вимог. Одним із складних соціально-психологічних чинників в процесі адаптації – це дотримання «правил гуртожитку», це і встановлення взаємин між собою і командуючим складом, і прийняття нового статусу – захисника вітчизни, і несення відповідальності за всю команду.

Головною й необхідною умовою розвитку дитини як людської істоти, формування його внутрішнього життя є оточуючі його близькі люди, насамперед батьки. З перших місяців дитина усвідомлює себе через відносини з батьками, і цей процес триває протягом всього його життя. У зв'язку із цим, розгляд сім'ї в якості однієї з найважливіших детермінант соціально-психологічної адаптації курсантів і студентів 1 курсу навчання, здобуває особливу значимість.

Об'єктом дослідження є соціально-психологічна адаптація. Предметом – взаємозв'язок соціального клімату сім'ї і соціально-психологічної адаптації курсантів і студентів 1 курсу навчання.

Ціль роботи – з'ясувати взаємозв'язок соціального клімату сім'ї й соціально-психологічної адаптації курсантів і студентів 1 курсу навчання.

Проаналізувавши отримані результати, можна зробити висновок, що соціально-психологічна адаптація взаємозалежна із соціальним кліматом сім'ї, і цей взаємозв'язок відрізняється у курсантів і студентів.

Успішній адаптації курсантів і студентів сприяє високий рівень активності членів родини в соціальній, інтелектуальній, культурній й політичній сферах діяльності. Для високого рівня соціально-психологічної адаптації студентів необхідна увага батьків, заохочення його самостійності. В родині піклувалися один про одного, приймали участь в активних видах спорту. Важливо, щоб у сім'ї віталася його незалежності, він міг відкрито виражати свої почуття, відкрито діяти. Дуже важливо щоб в родині шанували етичні цінності та положення. На відміну від студентів для успішної адаптації курсантів важливо коли дозволяють відкрито діяти, виражати свої почуття, в родині панує дружня атмосфера. Коли в родині проговорюються правила, норми, кожний у родині несе відповідальність за свої вчинки.

Отримані результати можна використовувати для виявлення групи ризику в плані несприятливої соціально-психологічної адаптації. Це курсанти та студенти, що виросли в родинях з низьким рівнем активності в соціальній, інтелектуальній, культурній й політичній сферах діяльності. Студенти із сімей де не піклувались один про одного, не заохочувалось самостійність та не поважались етичні цінності. Курсанти з низьким ступенем стійкості правил, контролю в родині, у родинях де пригнічують відкрите вираження своїх почуттів, і де нешановливо ставляться один до одного.

*****

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

Актуальність проблеми вивчення різних моделей державної молодіжної політики зумовлена, з одного боку, активізацією наукового пошуку в межах досліджуваної проблеми, а з іншого – невизначеністю орієнтирів подальшого впровадження українською державою окресленого напрямку її діяльності.

Державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України.

Аналіз літератури з цієї проблеми дозволяє зробити висновки, що її наукова розробка проводилась достатньо широко. Дослідження процесу становлення молодіжної політики та досвід інших країн відображено у роботах В. Андрущенко, М. Головатого, М. Перепелиці тощо.

Значною мірою, відмінність у моделях і практиці здійснення державної молодіжної політики зумовлюється характером соціальної політики в конкретній країні. Серед різноманіття моделей соціальної політики доцільно виокремити дві: соціально-демократичну та ліберальну.

Соціально-демократична модель досить мало вимог ставить до людини (особистості) в реалізації життєвих планів і програм, ґрунтується на так званих патерналістських засадах опіки про всіх, переважно апелює до держави, від якої очікують підтримки й турботи. Така модель, власне, й існувала в колишньому СРСР.

Ліберальна модель є протилежною соціально-демократичній, бо створює максимальні можливості для самореалізації людини. Ідеться про так звані рівні шанси й можливості та соціальну підтримку тих, хто без сторонньої допомоги, зокрема й з боку держави, неспроможний вирішити власні питання й проблеми.

Найбільш відомими у світі є три моделі: шведська, модель США, модель Німеччини. Проаналізуємо їх та спробуємо визначити переваги та недоліки кожної, з метою формування уявлення про найбільш придатні для української молодіжної політики принципи і засади.

Шведська модель передбачає значне втручання держави у відносини суспільства та молоді. Вплив держави на вирішення молодіжних проблем найперше здійснюється через фінансування та створення мережі державних чи державою фінансованих, спеціалізованих закладів, а також через фінансову підтримку молодіжних організацій.

Модель США визначає, що держава бере на себе обов'язки, причому обмежені, вживати заходів стосовно соціально незахищених і «неблагополучних» категорій молоді, але й у цьому випадку державою регулюються лише окремі аспекти соціального становища таких молодих людей.

Модель Німеччини передбачає при наявності потужної законодавчої бази помірне втручання держави в життя і справи молоді та надання державної допомоги тим молодим людям, кому вона вкрай необхідна, а також залучає широкий загал молоді до вирішення власних проблем.

Своєрідність здійснення державної молодіжної політики країн з розвинутою демократією визначається тим, що молодь, її громадські об'єднання одно-

часно є як об'єктом, так і суб'єктом її здійснення. Тому, враховуючи світовий досвід, орієнтирами для реалізації державної молодіжної політики в Україні, на нашу думку, мають стати: відхід від патерналізму; нові підходи до аналізу проблем, інтересів та здібностей молоді; сприйняття молоді як партнера в соціальних, економічних та політичних процесах; активна та безпосередня участь молодих громадян через представництво громадських організацій у розробці та здійсненні цієї політики; підтримка молодіжних ініціатив державними структурами.

*****

Логвинова Вікторія Леонідівна, студент групи ПСЗб-09 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри загальної та педагогіки ННІ ПМСІТ ХНУВС,
канд. психол. наук, доцент Харченко С. В.

ВИВЧЕННЯ РИС ХАРАКТЕРУ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА УСПІШНІСТЬ АДАПТАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ У ВНЗ СИСТЕМИ МВС

Психологічну адаптацію – це процес установалення оптимальної відповідності особистості та середовища в ході здійснення нею діяльності, яка дозволяє задовольняти актуальні потреби й реалізовувати значимі цілі (при збереженні психічного й фізичного здоров'я), забезпечуючи в той же час відповідність психічної діяльності людини, її поведінки вимогам середовища.

Ситуація адаптації до нового освітнього простору породжує коло специфічних проблем: знаходження власної ніші в новому колективі, необхідність зміни звичного режиму функціонування, зміни пов'язані з перебудовою емоційних відчуттів у рамках нового статусу, придбанням нових ролей. На першому році навчання у курсантів часто виникає ціла низка труднощів, обумовлених особистісними особливостями, невідповідністю уявлень першокурсників реальним умовам навчання й служби, високими навчальними й дисциплінарними вимогами.

Метою дослідження було вивчення особливості взаємозв'язку успішності адаптації та рис характеру курсантів-першокурсників ВНЗ системи МВС.

Вивчення впливу виразності рис характеру на успішність соціально-психологічної адаптації першокурсників до умов навчання показало наступне.

Виразність рис гіпертичного типу характеру пов'язана достовірним ($p = 0,01$) позитивним кореляційним зв'язком з такими, інтегральними показниками соціально-психологічної адаптації як адаптивність, прийняття себе, прийняття інших та достовірним ($p = 0,01$) негативним кореляційним зв'язком з такими параметрами соціально-психологічної дезадаптації як дезадаптивність, неприйняття інших, емоційний дискомфорт, зовнішній контроль, ескапізм та відомість та такими симптомами дистресу як соматизація, міжособистісна сенситивність, депресія, тривожність та ворожість.

Риси збудливого типу характеру пов'язані достовірним негативним ($p = 0,05$) кореляційним зв'язком з такими показниками соціально-психологічної адаптації як адаптивність, прийняття себе, емоційний комфорт.

Виразність рис тривожного типу характеру пов'язана достовірним негативним кореляційним зв'язком з такими показниками соціально-психологічної адаптації як адаптивність ($p = 0,01$), прийняття себе ($p = 0,05$).

Риси циклотимного типу характеру пов'язані достовірним негативним ($p = 0,01$) кореляційним зв'язком з такими інтегральними показниками соціально-психологічної адаптації як адаптивність, прийняття себе, прийняття інших, емоційний комфорт та достовірно позитивним з такими симптомами

дістресу як соматизація ($p = 0,01$), міжособистісна сенситивність ($p = 0,01$), тривожність ($p = 0,01$) та ворожість ($p = 0,05$).

Виразність рис демонстративного типу характеру пов'язана достовірним позитивним кореляційним зв'язком з такими інтегральними показниками соціально-психологічної адаптації як адаптивність ($p = 0,05$), прийняття себе ($p = 0,05$), прийняття інших ($p = 0,01$) та достовірно негативним з такими симптомами дістресу як соматизація ($p = 0,01$), міжособистісна сенситивність ($p = 0,01$), тривожність ($p = 0,05$) та ворожість ($p = 0,05$).

Риси екзальтованого типу характеру пов'язана статистичне достовірним негативним кореляційним зв'язком з такими інтегральними показниками соціально-психологічної адаптації як адаптивність ($p = 0,05$), прийняття себе ($p = 0,01$), прийняття інших ($p = 0,05$), емоційний комфорт ($p = 0,05$).

Таким чином, результати дослідження показали, що найбільш легко процес соціально-психологічної адаптації відбувається у осіб з вираженими гіпертичними та демонстративними рисами характеру, а найменш успішно у випробуваних з вираженими рисами збудливого, тривожного, циклотічного та екзальтованого типів характеру.

*****

Пилипенко Неллі Володимирівна, студент групи ПСмд-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри загальної та прикладної психології
та педагогіки ННІ ПЕС ХНУВС, канд. психол. наук Ченіга Л. П.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК БІОГРАФІЧНИХ КРИЗ І ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРІОД ДОРОСЛОСТІ

У наш час професія мільйонера є доволі складною та емоційно насиченою, різноманітністю соціальних ситуацій, в яких доводиться діяти працівникам, обумовлюють потребу до їх психологічної готовності та підготовки.

Міліцейська діяльність характеризується екстремальністю, пов'язаною з наявністю різних труднощів та стрес-факторів. Підвищена відповідальність, невизначеність інформації, дефіцит часу, небезпека для здоров'я і психічне перевантаження супроводжують роботу мільйонера. Разом з цим на особистість мільйонера накладається переживання, на різних етапах свого життєвого шляху, біографічних криз, що може ускладнювати і загалом не просту ситуацію.

Біографічна криза – це феномен внутрішнього світу людини, яка проявляється в різних формах переживання непродуктивності свого життя та супроводжується порушеннями фізичного й психічного здоров'я людини.

Основними типами кризи є нереалізованість, безперспективність, спустошеність, які можуть проявлятися у різних сполученнях між собою та мають різний ступінь виразності.

Криза нереалізованості проявляється в тому, що життєва програма або дійсно не реалізована, або людина недооцінює свої досягнення і успіхи, або опиняється в чужому соціальному середовищі, де ці успіхи не цінуються.

Криза спустошеності проявляється коли немає зв'язку між досягнутим і майбутнім. Немає конкретних цілей, що залучають в майбутньому, не дивлячись на те, що людина усвідомлює у себе наявність до цього часу важливих значимих досягнень. Втома після штурму висот в професії або зміна соціальною, виробничою ситуації, життєвих обставин.

Криза безперспективності проявляється при відсутності виражених планів, проєктів. Майбутнє, як картина безнадійного застою або гарантованої нудьги.

Скрута в побудову нових життєвих програм, не бачить доріг самореалізації, самовдосконалення.

Тому важливо при підготовці міліціонерів, проінформувати їх про біографічні кризи та особистісні особливості, які обумовлюють їх появу, для того щоб вони враховували їх у подальшому житті та коректували.

Таким чином, метою нашої роботи є виявлення взаємозв'язку біографічних криз і особливостей особистості в період дорослості.

Об'єктом виступає особистість. Предмет нашої роботи – взаємозв'язок біографічних криз і особливостей особистості в період дорослості.

Грунтуючись на результатах нашої роботи можна зробити такі висновки.

Важливою складовою біографічних криз є індивідуально-психологічні особливості особистості.

Відчування нереалізованості своєї життєвої програми, недооцінки своїх життєвих позицій, досягнень та успіхів сприяє прояв замкненості, стриманості підлеглості та підозрливості по відношенню до оточуючого світу та у відносинах з людьми.

Переживанню відсутності зв'язку між досягнутим і майбутнім, та привабливих на майбутнє цілей, сприяє прояв людиною замкненості, підозрливості та емоційної нестійкості у відносинах із оточуючими.

Прояв людиною замкненості, стриманості та емоційної нестійкості сприяє відсутності виражених планів, проєктів. Людина відчуває втому в побудові нових життєвих програм, не бачить доріг самореалізації, самовдосконалення. Майбутнє виглядає як картина безнадійного застою.

Таким чином узагальнивши отримані результати, можна зробити висновок, що біографічні кризи взаємозалежні із особистісними особливостями та приводять до їх різних проявів в період дорослості.

*****

Пройдисвіт Тетяна Володимирівна, курсант групи ППТ-07-5 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри загальної та педагогіки ННІ ПМСІТ ХНУВС,
канд. психол. наук, доцент Харченко С. В.

ФОРМИ Й ТИПИ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКА ОВС В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Питання поведінки в конфліктних ситуаціях гостро постає в усіх сферах діяльності людини. Актуальним воно є й професійній діяльності працівників ОВС, як в будь-якій іншій системі «людина-людина».

Усвідомлення ситуації як конфліктної є своєрідним пусковим психологічним механізмом, який відсікає всі стратегії й форми поведінки, які не відповідають стану конфлікту, сторони здебільшого по-різному ставляться до неї, відповідно надають перевагу різним способам вирішення конфліктної ситуації. Проте, найважливіше при цьому виробити адекватні ситуації форми спільних дій щодо подолання конфлікту. Найпродуктивнішими серед них є:

1. Відхід від конфліктної ситуації. Усвідомивши ситуацію як конфліктну, оцінивши її ймовірні наслідки, один з опонентів може прийняти рішення про вихід із відносин, що склалися.

2. Переговори («торг»). Мета їх полягає в пошуку компромісів, коли одна або обидві сторони вдаються до переговорів, взаємних поступок.

За відкритої форми конфлікту кожна із сторін розцінює власні ресурси як значні, здатні до підсилення, зміцнення. Це дуже важливий аспект розвитку відносин, оскільки визначає рішення щодо взаємодії. Намагання досягти макси-

муму реалізуються з використанням таких способів дій:

- демонстрація посилення власних ресурсів;
- очікування, збереження попереднього стану;
- ризик;
- примус;
- зниження рангу опонента.

Розгляд конфліктної ситуації, як процесу різних типів взаємодії її учасників, дозволяє виділити наступні 5 стилів їх поведінки:

Конкуренція. Цей тип поведінки може бути ефективним, якщо людина наділена певною владою, переконана, що її рішення чи підхід є правильними, і володіє достатнім ресурсом, щоб наполягати на них. Вдаючись до такого типу поведінки, кожен із учасників конфлікту прагне перемоги, турбується лише про свої інтереси.

Уникання (втеча). Використовують цей тип поведінки, якщо проблема, на якій зійшлися інтереси сторін, не надто важлива, не вартує трати сил на її розв'язання; коли індивід відчуває свою неправоту, все більше переконується у перевагах аргументів чи владних повноважень свого опонента. Загалом, уникання, з одного боку, може бути «втечею» від проблеми та відповідальності, а з другого – цілком конструктивною реакцією на конфліктну ситуацію.

Пристосування. Індивід йде на поступки, погоджується з тим, на чому наполягає його опонент. Пристосування полягає в тому, що індивід діє разом зі своїм опонентом, пристає на його вимоги, пропозиції.

Співробітництво. Така поведінка спрямована на пошук рішення, яке б задовольняло інтереси всіх сторін. Тип співробітництва потребує значних зусиль, немало часу, вміння висловити свої потреби, вислухати протилежну сторону, вироблення альтернативних варіантів розв'язання проблеми.

Компроміс. Цей тип поведінки передбачає врегулювання проблеми шляхом взаємних поступок.

Працівник ОВС повинен вміти уникати конфліктів, а в разі їх виникнення – підбирати найбільш вдалу стратегію поведінки, komponувати їх, швидко переключатися з однієї форми на іншу адекватну ситуації, що склалася.

*****

Прокурор Світлана Дмитрівна, студент групи СОдср-08-1 ХНУВС

Науковий керівник: викладач кафедри соціології ННІ ПЕС ХНУВС Саппа Г.-М. М.

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ

Адаптація як соціальне явище являє собою процес включення особистості в нове для неї соціальне середовище, зокрема в колектив, становлення її діячем, активною функціонуючою частиною, об'єктом і суб'єктом відносин цього середовища, перетворення нового середовища найближчого оточення в засіб життєдіяльності. Основним способом адаптації є прийняття норм і цінностей нового соціального середовища (групи, колективу, організації, територіальній спільності), сформованих тут форм соціальної взаємодії, а також форм предметної діяльності (наприклад, способів професійного виконання робіт).

З метою виявлення проблем адаптації першокурсників до умов в ВНЗ та необхідних дій, які б сприяли пом'якшенню цих проблем, а також мотивів вступу в ВНЗ нами було проведене пілотажне соціологічне опитування серед студентів першого та другого курсу ННІ ПЕС ХНУВС (було опитано 100 студентів, з них 48 хлопців та 52 дівчини).

Результати опитування показали, що 5-ма найбільш вагомими мотивами

вступу до ВНЗ (з 16 запропонованих) респондентами були вказані: бажання отримати диплом про вищу освіту – 90 %; бажання забезпечити високий матеріальний прибуток у майбутньому – 59 %; бажання отримати престижну професію – 59 %; бажання добитися високого становища, статусу суспільстві – 44 %; бажання розширяти свій світогляд, стати освіченою людиною – 47 %.

Що ж стосується проблеми адаптації до навчання в ВНЗ, то на думку студентів основними проблемами з якими вони зустрічались були: необхідність виступати (захист контрольних та курсових робіт і т. ін.) перед великою аудиторією – 54 %; написання значних за об'ємом текстів – курсових, контрольних та самостійних робіт, рефератів – 48 %; незвична система навчання (кредитно-модульна система) – 36 %; навчання в умовах нестачі підручників та навчальних посібників – 35 %; необхідність вести конспекти – 31 %; незвичні відношення між студентами та викладачами, студентами та методистом – 30 %.

Ми запропонували студентам підказати, виходячи з їхнього особистого досвіду адаптаційної поведінки, які дії викладачів, методистів, керівництва інституту та й самих студентів могли б пом'якшити для першокурсників проблему «пристосування» до ВНЗ. У згрупованому виді їх найбільш конструктивні пропозиції виглядають таким чином.

Дії викладачів: відмінити вимогу написання рефератів не в друкованому вигляді; з розумінням відноситися до студентів; диктувати лекції повільніше, при цьому пояснювати ситуації на життєвих прикладах; бути більш терплячими.

Дії керівництва (методиста, директора інституту): впровадити різноманітні розважальні програми; частіше зустрічатися зі студентами; стимулювати інтерес до навчання; відмінити написання курсової роботи на першому курсі; не бути жорсткими зі студентами (краще ставитись методистам до студентів).

Дії студентів: регулярно відвідувати лекції, по можливості вести конспект, читати додаткову літературу, більше часу проводити в бібліотеці й т. п.; брати активну участь у всіх заходах університету; не конфліктувати з викладачами; спробувати відразу влитися в колектив, встановити дружні стосунки; більше спілкуватися з колегами-студентами.

Аналізуючи результати дослідження можна зробити висновки, що проблеми, з якими зіштовхнулися першокурсники, мали як об'єктивний характер – труднощі діяльності в нових умовах, так і суб'єктивний характер – незвична система діяльності та відносини в ній.

*****

Сікорська Ірина Ярославівна, курсант групи ППТ-07-4 ХНУВС

Науковий керівник: доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ІІНІ ПМСІТ ХНУВС, канд. соціол. наук Мальцев В. В.

ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ РІВНЯ ЗЛОЧИННОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Злочинність є головною соціальною проблемою всього людства. Злочини створюють злочинність, яка є небезпечною для суспільства. Під злочинністю слід розуміти відносно масове, історично мінливе соціальне явище, що має кримінально-правовий характер й складається із всієї сукупності злочинів, вчинених у певний період часу. Для вивчення злочинності необхідно, в-першу чергу, описати це явище, тобто дати структурно-кількісну характеристику за допомогою таких показників, як структура, динаміка, географія, характер злочинності. Основним показником розповсюдженості злочинності є її рівень.

Рівень злочинності – це її кількісна характеристика, вимірювана в абсолю-

тному вираженні сумою зроблених злочинів і їх учасників (винних осіб), а також у коефіцієнтах або індексах злочинності.

Основним джерелом отримання кримінологічної інформації є офіційна статистика, тобто статистичні звіти про стан злочинності на території України. Вона відображає планомірний та систематичний облік масових суспільних явищ спеціально уповноваженими установами. Отже, дані про злочинність отримують зі статистичної звітності відповідних правоохоронних органів. Проте загально-відомо, що кримінальна статистика не відбиває повністю справжнього стану злочинності, оскільки не всі злочини, що вчинені, а також особи, які їх вчинили, реєструються відповідними державними органами. Незареєстрована частина злочинності створює так звану латентну злочинність. В науковій літературі латентну, тобто приховану, злочинність визначають як частину всієї злочинності, інформація про яку не надійшла до органів, що реєструють злочини і злочинців.

Латентна злочинність – це сукупність злочинів, які не ввійшли у процесі аналізу злочинності до статистичних даних через відсутність до певного моменту інформації про них.

Реальний рівень латентної злочинності визначається кількістю злочинів, що залишилися поза сферою застосування кримінального закону, і кількістю злочинців, яких не було притягнуто до кримінальної відповідальності.

За офіційними даними в Україні спостерігаються наступні тенденції злочинності: у 2008 році всього було зареєстровано 174 тис. 243 злочини загальнокримінальної злочинності, показники злочинності на 2009 рік складають понад 168 тис. 452 злочини. Офіційні дані щодо стану рівня злочинності вказують на збільшення наступних видів злочинності: крадіжок, грабежів, незаконного обігу зброї та наркотиків, шахрайства, вбивств, тяжких тілесних ушкоджень. Такі види злочинів як бандитизм, створення злочинної організації, торгівля людьми, вимагання або незаконне викрадення людини зустрічаються значно рідше. Дані соціологічних досліджень, які проводилися в останні роки в Україні показують, що суб'єктивне сприйняття рівня злочинності у громадян в основному відповідає тенденціям і структурі злочинів, що подається офіційною статистикою; значний рівень латентної злочинності знаходить відповідне відображення і у рівні занепокоєння респондентів ступенем загрози стосовно цілої низки злочинних посягань; існує небажання з боку міліції реєструвати і розглядати факти корисливої злочинності, крадіжок, корупції, насильства в сім'ї, сексуального насильства. Таким чином, оскільки латентна злочинність залишається поза соціальним контролем офіційні показники злочинності не відображають дійсний рівень криміногенної ситуації в країні.

*****

Сікорська Тетяна Ярославівна, курсант групи ППТ-07-4 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри соціології та соціальної роботи
ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. соціол. наук Мальцев В. В.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ОВС

Гендерна соціологія охоплює велике коло проблем – осмислення соціальних аспектів статі і взаємовідносин між представниками різних статей, аналіз соціальних і культурних відмінностей у житті чоловіків і жінок, вплив гендерних аспектів на соціалізацію особистості на різних етапах її становлення та життєдіяльності, зміни статевих відносин в умовах соціальних трансформацій, виявлення та осмислення гендерної асиметрії тощо. У рамках однієї роботи немо-

жливо розкрити зазначене коло питань, тому ми торкнемося лише одного з них, а саме проблеми гендерного стереотипу.

Перш за все, слід наголосити, що гендерні стереотипи – це спрощені, стійкі, емоційно «забарвлені» уявлення про поведінку і риси характеру чоловіків або жінок. Спираючись на визначення, вчені виділяють три умовні групи гендерних стереотипів. Перша група стереотипів базується на відповідних уявленнях про психологічні риси та якості особистості чоловіків та жінок – стереотипи «maschile-feminnile». В основу виокремлення другої групи стереотипів покладені соціальні начала. Дана група стереотипів закріплює професійні ролі чоловіків і жінок. До третьої групи гендерних стереотипів вчені відносять стандартизовані уявлення, які пов'язані з відмінностями у змісті праці – жіночої та чоловічої. Усі три групи стереотипів тісно переплетені між собою, мають міцні позиції в суспільстві, а тому суттєво впливають на нього. При цьому вплив є прихованим і тому дуже важко піддається коригуванню. Такі стереотипи відрізняються різною життєстійкістю. Їх укоріненість у свідомості великої частини населення сприяє відтворенню стереотипів із покоління в покоління в процесі соціалізації.

Гендерні стереотипи мають великий резонанс і суттєво впливають як на життя суспільства. Існуюче в суспільстві явище професійної сегрегації, на наш погляд, є відображенням дії стереотипів про пріоритетів професійної діяльності саме для чоловіків. Асиметричне розташування жінок в професійній структурі суспільства призводить до нерівності в оплаті праці, дискримінації при наймі на роботу, нерівномірного розподілу чоловіків та жінок у різних галузях (горизонтальна сегрегація) та дискримінація щодо розподілу посад у рамках однієї професійної групи, так званої «скляної стелі».

Збільшення кількості жінок в поліції є світовою тенденцією і цілком логічним проявом в умовах реформування самої системи. Одним з найбільш провідних шляхів реформування органів внутрішніх справ сьогодні є підхід, що полягає у переході від мілітаризованої структури до сервісної служби, яка покликана обслуговувати громадськість.

Так, слід зазначити, що станом на початок 2009 року в органах внутрішніх справ працювало 49 574 жінок (21,6 % від загальної чисельності). Серед атестованих працівників цей показник є вдвічі меншим (11,9 % від загальної чисельності), а серед начальників управлінь міністерства внутрішніх справ України в областях жінок взагалі немає.

Можна припустити, що це є проявом упередженого ставлення чоловіків-керівників до жінок – вважається, що це не жіноча робота і жінка не впорається; побоюються, що жінка буде часто брати лікарняний по догляду за хворою дитиною або взагалі піде у декрет. Тому жінці важче і потрапити до колективу, і закріпитись у ньому. Жінок здебільшого беруть на посади, що потребують роботи з паперами або комп'ютером, а оперативно-слідча, аналітична робота залишається для жінок виключенням з правил. Серед факторів, що ускладнюють роботу жінок в органах внутрішніх справ, треба назвати проблеми, що виникають через необхідність поєднання служби з домашніми обов'язками.

Тому, впровадження гендерного паритету в міліції України потребує кропіткої системної роботи щодо вирішення усього комплексу проблем, який пов'язаний з працею жінок в силових структурах та не повинен обмежуватися лише декларуванням гендерної рівноправності на законодавчому рівні.

*****

ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

У житті людства існує ряд небезпечних явищ глобального характеру, які ставлять під загрозу саме існування людського виду як такого. Одним з цих явищ є тероризм. Ця проблема є доволі актуальною як зараз так і 100 років тому оскільки призводить до катастрофічних наслідків для суспільства. Розглядаючи цю проблему я хотів би акцентувати увагу на тероризмі саме як на соціальному явищі, оскільки в ЗМІ та в більшості наукових праць приділяється увага лише економічним, політичним, етнічним та іншим сторонам цього явища.

Спочатку дамо понятійне пояснення тероризму, терору, терористичного акту, оскільки ці поняття доволі часто трактують як одне й теж, хоча насправді це зовсім не так. Отже: **тероризм** – це метод впливу шляхом здійснення теракту задля досягнення певних цілей, за якого жертва теракту не є об'єктом даного методу впливу; **терор** – це метод впливу шляхом здійснення теракту (терактів) для досягнення певних цілей, за якого жертва теракту є об'єктом даного методу впливу; **терористичний акт** – це дія, що набуває різноманітних форм насильства (або загрози його застосування), відзначною особливістю яких є те, що об'єкт насильства не може стати суб'єктом в момент здійснення теракту. Тероризм з'являється, коли суспільство переживає глибоку кризу, у першу чергу – кризу ідеології і державно-правової системи. У такому суспільстві з'являються різноманітні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні – для яких стає сумнівною законність існуючої влади і всієї її системи керування. Якщо такі групи приходять до висновку, що не можуть домогтися своїх цілей законним шляхом, вони можуть спробувати досягти бажаного через насильство, тобто тероризм. При цьому моральним виправданням вбивств опозиція буде, зрозуміло, вважати скроні важливістю і чистоту своїх цілей. Англійський теролог Пол Вілкінсон виділяє 4 типи сучасних терористичних рухів: а) рухи націоналістичних, автономістських чи етнічних меншин; б) ідеологічні групи або таємні товариства, що прагнуть до різних форм «революційної справедливості або соціального визволення»; в) групи емігрантів або вигнанців з сепаратистськими або революційними прагненнями відносно своєї батьківщини; г) транснаціональні банди, що користуються підтримкою деяких країн і діють в ім'я «світової революції».

Протягом першої половини ХХ ст. тероризм був розчинений у кривавому хаосі революцій, громадянських і світових війн. Він став обов'язковим компонентом будь-якого соціально-політичного та воєнного протистояння. У своєму ж більш для нас знайомому вигляді тероризм знову виникає наприкінці 60-х. За даними журналу «International Security Review» в період з 1962 р. по 2007 р. було здійснено понад 24 000 терористичних актів в понад 50 країнах світу. Більше того, від цього часу терористичні організації набувають значного впливу і ваги в політиці окремих країн і цілих регіонів. Вони впливають майже на всі сфери суспільства захоплюючи в свою владу наркобізнес, торгівлю людьми та зброєю, керуючи тіньовою економікою, а також спричиняючи загострені конфлікти між державами, етнічними та соціальними групами. Найбільш відомими терористичними організаціями у світі є такі як: «RAF», «IRA», «Аль-Каїда», «Червоні бригади», «Сірі вовки», «Хамас» та інші.

Їхня діяльність ґрунтується на глибокому підпіллі, а методи боротьби задля досягнення своїх цілей перетинають всі можливі межі гуманізму. Їхня тактика, це знищення населення, яке не підтримує їх ідей, причому знищення ведеться з максимальною жорстокістю, ставлячи на меті максимальне залякування волі людей. Тому працівникам ОВС і суспільству в цілому обов'язково потрібно бути проінформованими про всі небезпеки цього явища, щоб ефективно та результативно вести проти нього боротьбу.

*****

Слюсаров Олексій Андрійович, студент групи ПСдср-06-1 ХНУВС
Науковий керівник: старший викладач кафедри загальної та прикладної психології і педагогіки ННІ ПМСІТ ХНУВС Анікеєнко М. І.

КУРІННЯ СЕРЕД ЖІНОК ЯК ФАКТОР ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

На сучасному етапі розвитку суспільства, розвитку соціуму і стереотипів поведінки в цьому соціумі, серед швидкозмінних умов існування, в швидкому і нескінченному потоці різноманітної інформації, ми стали забувати про актуальні проблеми нашого існування. Практично все життя будь-якого суспільства характеризується наявністю відхилень. Відхилення, або як вони називаються науковим терміном – девіації присутні в кожній соціальній системі. Тому уміння виявляти причини таких відхилень, знаходити дороги подолання їх негативних форм має бути властивим кожній сучасній людині. Визначення причин девіацій, їх форм і наслідків – важливий інструмент соціального контролю і управління суспільством. Проблему соціальних відхилень вивчають кримінологія, правова статистика, соціологія, психологія і інші науки.

У цій роботі ми спробували, зокрема, виділити окремі психологічні особливості жінок, що палять, та розглянути це під кутом схильності до девіантних проявів у поведінці.

Оскільки куріння є складним поведінковим актом, у виникненні і становленні якого беруть участь і соціально-психологічні, і індивідуально-особистісні характеристики, куріння широко вивчають лікарі, фізіологи, психологи, соціологи і педагоги як в нашій країні (А. А. Александров, В. Ю. Александрова, Ю. В. Аносова, В. Ф. Левшин, Е. В. Ольшанская, Д. И. Фельдштейн), так і за кордоном (Р. D. Vitoria, Н. De Vries, S. P. Kremers, M. R. Munafo, A. N. Mudde, M. Pais-Clemente, R. Peto). Таким чином, можна говорити про те, що паління розглядається як проблема не лише в медицині, а й в психології та соціології. Адже нікотинова залежність призводить не лише до фізіологічних змін в організмі людини, а й веде до змін в психіці та поведінці.

Предметом дослідження було визначено окремі психологічні особливості жінок, які палять. У дослідженні були застосовані «тест-опитувальник ЕРІ» (Г. Айзенк, адаптація А. Р. Шмельова), окремі складові тесту «Хто Я?» (М. Кун, Т. Макпартленд; модифікація Т. В. Румянцевой), а саме шкали, що відбивають особливості самооцінки та рефлексії особи, «Опитувальник SSS» (М. Zuckerman).

На основі нашого дослідження можна зробити наступні висновки.

Виявлено статистично вірогідне підвищення показників самооцінки та рефлексії у групі жінок, які не палять. Зафіксовано подібність показників нейротизму та екстраверсії у двох групах, що певною мірою протирічить наведеним у науко-

вій літературі даним. Жінки, котрі не палять, за шкалою TAS (пошук гострих вражень) мають вірогідно нижчий показник у порівнянні з аналогічним показником в групі досліджуваних, які палять. Таким чином, можна говорити про те, що жінки, котрі палять мають вірогідно сильніший потяг до пошуку нових вражень через поведінку. За шкалою BS, яка відповідає за непереносимість одноманітності, не визначені вірогідні відмінності, тобто представники обох груп демонструють подібність за цим показником, який в обох групах знаходиться на середньому рівні. За шкалою ES, яка відбиває рівень потреби у пошуку нових жінки-курці мають вірогідно нижчі показники, тобто вони є більш ригідними та прихильні традиційним поглядам і правилам. Жінки-курці за шкалою UA (неадаптивне прагнення до труднощів) мають вірогідно нижчий показник, тобто вони більш сензитивні, з низькою нервово-психічною стійкістю і великою вірогідністю «зривів».

Якщо взяти до уваги порівняно знижені самооцінку, здібність до рефлексії та підвищений потяг до гострих вражень цих досліджуваних, поєднання цих рис з більш консервативними поглядами на дійсність та більшою сенситивністю може створювати умови для виникнення внутрішньоособистісних конфліктів та формування різних типів аддикцій. Ми плануємо поглибити вивчення вибраної проблеми та продовжити дослідження з ширшого спектру психологічних особливостей жінок, котрі палять.

*****

Чуп Василь Іванович, курсант групи ППТ-06-5 ХНУВС

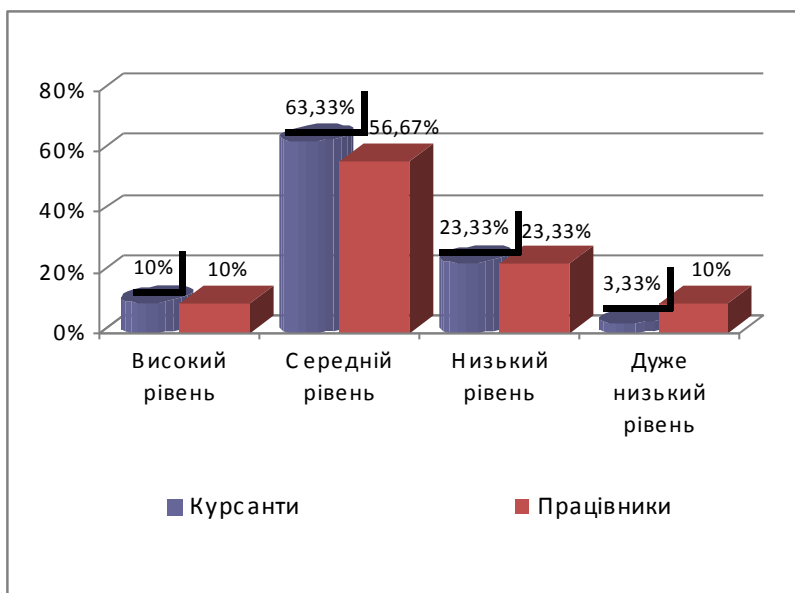
Науковий керівник: начальник кафедри загальної психології та педагогіки
ННІ ПМСІТ ХНУВС, канд. пед. наук, доцент Гіренко С. П.

КОНФЛІКТСТІЙКІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Як відомо, конфлікти і конфліктні ситуації – безпосередня та повсякденна реальність нашого життя. Періодично, незалежно від нашого бажання, кожен з нас стикається з різного роду конфліктами. Як себе поведсти в ситуації, що склалася? Чи необхідно наполягати на своїй точці зору або доцільніше поступитися, щоб завоювати вигідніші позиції, які можна буде з успіхом використовувати надалі? Відповісти на ці питання можна тоді, коли знаєш, що таке конфлікт. Дієвим психологічним механізмом протидії розгортанню конфліктів є конфліктостійкість особистості. Вона є специфічним проявом психологічної стійкості. В конфліктології під нею розуміється здатність людини оптимально організувати свою поведінку у важких ситуаціях соціальної взаємодії, безконфліктно вирішувати виниклі проблеми у відносинах з іншими людьми. Як вид психологічної стійкості конфліктостійкість має свою структуру, яка включає емоційний, волевий, пізнавальний, мотиваційний і психомоторний компоненти. Теоретичні та практичні проблеми конфліктології, конфліктної поведінки, а також конфліктостійкості працівників ОВС розглядаються в працях А. Я. Анцупова, А. І. Шипілова, О. М. Бандурки, В. А. Друзя, І. В. Ващенко, С. П. Гіренка, Н. В. Грішиної, С. М. Ємельянова, В. П. Шейнова, К. Томаса, Р. Киллмена та ін. Вивчення конфліктостійкості є доволі розробленою як іноземними так і вітчизняними психологами, але так як суспільство стрімко розвивається, змінюються соціальні погляди, принципи, традиції, то дослідження та аналіз конфліктостійкості має актуальне значення.

У своїй роботі ми ставили за мету вивчити психологічні аспекти конфліктостійкості працівників ОВС – курсантів ХНУВС (30 чоловік) та працівників практичних органів (30 чоловік).

Нами була використані методика: «Визначення рівня конфліктостійкості». Результати дослідження по всім методикам наведені в гістограмі 1. Ми бачимо що усі групи досліджуваних показали в більшості середній рівень конфліктостійкості. Він припускає грамотні дії і поведінку в конфліктних ситуаціях, оптимізацію взаємодії в конфлікті, недопущення втягування себе в ескалацію конфлікту, зосередження зусиль на конструктивних діях. Конфліктостійкість – необхідна характеристика особистості керівника, а як відомо більшість працівників ОВС і є керівниками, командирами тощо. Управлінською діяльністю також буде займатися практично кожен з випускників ХНУВС.

Гістограма 1. Показники конфліктостійкості курсантів ХНУВС і працівників практичних органів ОВС

На нашу думку, вивчення конфліктостійкості в ОВС на даний час має велике значення, особливо для психологічного відбору на службу. Адже кожен працівник міліції повинен бути стійким до конфліктів в будь якій конфліктній ситуації, а як відомо без них не обходиться не одне професійне завдання, особливо робота спеціальних підрозділів.

*****

Дунаєва Валерія Павлівна, курсант групи ІКМ-08-11
Науковий керівник: доцент кафедри філософії і політології ХНУВС,
канд. філос. наук Грищенко Н. В.

ТЕМА КОХАННЯ В НОВОЄВРОПЕЙСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

*Без кохання життя втрачає будь-який
зміст. Пройти відміряне життя і не
кохати – значить не жити взагалі.*

Е. Хопкінс

Майже усі письменники, художники, композитори, філософи, поети хоча б раз у своїй творчості зверталися до теми кохання, та незважаючи на це, кохання залишається актуальною темою для обговорення та міркування і все більше свіжих думок з'являється з приводу статусу закоханої людини та поняття кохання взагалі. Мене найбільш зацікавили роздуми на тему кохання великих мислителів доби Нового часу. За своїм характером ця епоха була раціоналістичною, орієнтованою на науку та силу Розуму. Та чи тільки методологічними пошуками переймалися філософи? Чи потрапляла в поле їх зору «ненаукова» тема кохання?

Звернення до філософської спадщини Френсіса Бекона дає підстави стверджувати, що він приділяв велику увагу «земному» коханню, виділяючи при цьому 2 ряди аргументів: за і проти. Він стверджував, що завдяки коханню людина знаходить саму себе, воно рятує від самотності; що велика пристрасть – це найкращий стан душі і без кохання людині все здається нудним. Та в той же час, – зазначав філософ – кохання приносить багато негараздів і робить людей одержимими лише однією думкою. В такому випадку кохання красиве лише на сцені, у вигляді комедії або трагедії.

Рене Декарт взагалі намагався піддати кохання науково-теоретичному аналізу. Серед великої кількості людських чуттів він виокремив лише шість: здивування, любов, ненависть, бажання, радість, печаль. Всі інші є тільки поєднанням основних. Але про кохання він говорив так: «Розрізняють два види кохання, із котрих один називається кохання – благобажання, який підбурює бажати добра тому, кого люблять, а інший – кохання-бажання, який викликає бажання володіти коханим предметом.» Взагалі Декарт запропонував виокремити три види любові – прив'язаність, дружба, благо – бажання. Ці види розрізняють не за предметом кохання, а за ступенем цінності, яку розуміє для себе людина в порівнянні з собою.

Іммануїл Кант вважав, що любов і повага є головними обов'язками людей. Він розрізняв «практичну» – до Бога, до ближнього, і «патологічну» любов – кохання, засноване на почуттях. Також він стверджував про існування поняття любові-обов'язку. В цьому випадку він пояснював, що любов ми розуміємо не як почуття і не як задоволення від досконалості іншої людини, а як дещо вище, що породжує благочинність. Також відомі міркування Канта з приводу поняття «дружба»: дружба – це союз двох людей, заснований на взаємній любові і повазі.

Роздумів про кохання багато і всі вони різні. Та на мою думку, закохавшись, кожна людина дає своє власне пояснення тому, що з нею відбувається. До такого почуття як кохання неможливо застосувати певний шаблон, це почуття є своєрідним, притаманним кожній особі окремо. Любові не варто боятися, не варто від неї відмовлятися, адже згідно відомому вислову, відмовляючись від кохання людина не тільки відмовляється від Бога, а ще й голосно кличе диявола.

*****

Турчин Артем Олегович, курсант групи ІГБ-09-1 ХНУВС
Науковий керівник: доцент кафедри філософії і політології ХНУВС,
канд. філос. наук Артеменко Я. І.

ГУМАНІСТИЧНІ ПРИНЦИПИ ІСЛАМСЬКОЇ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ

*Будь-яка точка зору буде точкою зору ...
меншості, якщо вона буде розповсюджувати
свою ідею за допомогою мечи...*

Томас Карлайл

Світові глобалізаційні процеси актуалізують проблему діалогу культур. Сьогодні роль активних учасників міжнародних політичних, економічних, духовних процесів починають відігравати й ті культурні світи, які традиційно вважалися «периферією» цивілізації. Важливим фактором повноцінної міжкультурної комунікації виступає руйнування стереотипів щодо незахідних, несередземноморських ціннісних систем і традицій. Одним з таких унікальних духовних світів, який потребує на розуміння і вдумливе дослідження, є культура ісламу.

Кількість мусульман в наші дні стрімко зростає (на землі 1152 млн мусульман сунітів і 170 млн мусульман-шиїтів). Сьогодні кожна шоста людина на планеті сповідує іслам. Причиною цього є не тільки високий коефіцієнт народжуваності в мусульманських сім'ях і традиція багатоженства. Напевно, відповідь – в системі мусульманських цінностей, які приваблюють людей з різною етнічною приналежністю, освітнім рівнем та соціальним статусом.

Всупереч стереотипам, що склалися століттями нетерпимості до всього історично інакшого, ісламська моральна проповідь містить важливі гуманістичні мотиви. Коран вчить високим духовним цінностям: повазі до старших, гідності (сура 25, аяти 27–29), милосерддю, терпимості до кривдників, справедливості: «Якщо піддасте їх карі, карайте їх так, як вони карали вас. Але якщо ви проявите терпимість, то так буде краще для милосердних» (сура 16, аяти 126–127).

Парадоксом ісламської ідеї є те, що Коран закликає до морального вибору, заперечуючи особисту свободу в широкому розумінні: стверджується, що Аллах ще до народження людини приготував їй долю, яку неможна змінити. Проте така позиція не відкидає свободи як свідомого ставлення особи до свого життя. Критерієм свободи тут є людський розум і воля, здатні осягнути своє призначення та слідувати йому (сура 97). Саме це розкриває екзистенціальний зміст релігійного почуття мусульманина. Свідоме прийняття коранічних істин дозволяє простій людині, слабкій в своєму буденному житті, відчути власну значимість і гідність.

Важливими принципами спілкування культур є толерантність та світоглядна терпимість. Ісламська духовна проповідь проголошує норми цивілізованого діалогу. В сурі «Ан-нахль», аят 125, читаємо: «Закликай на шлях господній

мудрістю і доброю настановою і з ними сперечайся найкращим способом. Воістину Господь твій краще знає тих, хто зійшов з його шляху і ... тих, хто йде прямим шляхом». Ці слова звучать для кожного мусульманина застереженням проти спокуси чинити суд над переконаннями іншого. Перевага аргументів «мудрості і доброти» над аргументами «меча» підтверджує й наступний вислів Корану: «І кроткі наслідують землю».

Ісламські цінності надихнули величну цивілізацію, котра своїми досягненнями збагатила всесвітню культуру. Правила цивілізованого співіснування вимагають бережного ставлення як до загальнозначущих цінностей, так і до переконань окремої особи. В умовах інтенсивних міжкультурних відносин сьогодні загострюється характер можливих конфліктів, що виникають на ґрунті політичних, національних або релігійних непорозумінь. Відчуття небезпеки для «свого світу» може дати волю вибухонебезпечному гніву та ненависті, підштовхуючи віруючих шукати в релігійних текстах виправдання жорстокої конфронтації. Отже, інтерпретація Корану в гуманістичному дусі – це однаковою мірою справа і віруючих-мусульман, і носіїв інших світоглядних позицій.

*****

**СЕКЦІЯ 1. Проблеми теорії та практики правоохоронної діяльності.
Історія правоохоронних органів. Конституційне право
України та зарубіжних країн. Історія державності
України. Історія вітчизняної та світової культури..... 3**

Адаменко А. О. Колізії в законодавстві та шляхи їх подолання	3
Бикова Є. С. Надзвичайні заходи поліції безпеки в справах російських поліцейстів XIX століття	4
Власенко Н. О. Злочини і покарання в мусульманському праві	5
Власійчук Х. М. Проблема законотворчості в Україні на сучасному етапі	6
Гринь Н. С. Шлюб і сім'я за мусульманським правом	8
Дощенко О. С. Співвідношення права і політики	9
Загуменний О. О. Істотні ознаки правопорушення	10
Кучков А. О. Джерела та основні риси права України-гетьманщини (середина XVII – перша половина XVIII століття)	11
Лєвшина О. В. Поняття тлумачення норм права	12
Пилипенко О. І. Актуальні питання застосування інституту імпідменту в Україні	13
Супрун Я. С. Процесуальне право за збіркою «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.	14
Терещенко Г. О. Правовий статус жінки в Україні за законодавством Російської імперії (кінець XVIII – початок XX століття)	16
Чорна А. І. Компетенція поліції зарубіжних країн у сфері туризму	17

**СЕКЦІЯ 2. Актуальні проблеми цивільного та трудового права
в контексті правоохоронної діяльності ОВС. Правові
основи підприємницької діяльності. Фінансове право.
Екологічне та аграрне право.....19**

Анохіна Ю. В. Деякі аспекти існування «цивільного шлюбу»	19
Гладкий О. М. Проблема реалізації повноважень рахункової палати по контролю за дотриманням бюджетного законодавства	20
Гулієв Е. В.-огли, Мунір А. А. Підстави розірвання та визнання біржових угод недійсними	21
Дабагян А. А. Міжнародна система охорони інтелектуальної власності	22
Довжик А. А. Колізії в спадковому праві	24
Засць В. О. Набуття права на земельну ділянку за набувальною давністю	25

Земськова К. А. Особливості створення та управління акціонерним товариством з одним акціонером	26
Кавка Р. М. Вдосконалення господарського законодавства	27
Колєсник Л. М. Поняття опціону.....	29
Литвиненко А. С. Правове регулювання та специфіка діяльності технологічних парків в Україні	30
Перепелиця Т. С. Особливості та наслідки вилучення транспортного засобу працівниками ОВС.....	31
Петросян Д. О. Щодо питання патенту на промисловий зразок.....	32
Полюк Т. Ю. Набуття права власності на торговельні марки.....	34
Приходько Р. В. Деякі проблеми укладення шлюбу з неповнолітніми особами.....	35
Прокопик І. О. Тягар утримання майна	36
Пророк Є. М. Охорона права на добре відомий знак	37
Роскошанська І. В. Значення та критерії класифікації інвесторів	39
Тарасенко А. І. Майнові правовідносини при конкубінаті	40
Чернова В. О. Загальна характеристика договору про управління активами корпоративним інвестиційним фондом при здійсненні спільного інвестування.....	41
СЕКЦІЯ 3. Адміністративне право та адміністративна діяльність ОВС. Організаційно-управлінське забезпечення діяльності ОВС	43
Дудко А. С. Аналіз заходів припинення адміністративних правопорушень.....	43
Калугіна Х. М. Ретроспективний аспект аналізу адміністративного примусу	44
Македонський О. В. Щодо необхідності вдосконалення діяльності органів державної влади України в галузі надання допомоги потерпілим від насильства в сім'ї	45
Сюсюкало В. В. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх в Україні.....	47
Тарасенко О. В. Деякі аспекти адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ.....	48
Тищенко А. Д. Напрямки удосконалення адміністративної діяльності ОВС щодо попередження насильства в сім'ї.....	49
Федорова А. С. Проблемні аспекти діяльності ОВС щодо здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі	50
Чумак В. В. Вдосконалення правового регулювання застосування міліцією адміністративно-правових засобів примусу	51

СЕКЦІЯ 4. Актуальні проблеми кримінального права та кримінології.....	53
Авагян Б. А. Вина у кримінальному праві зарубіжних країн.....	53
Бігун Ю. В. Спеціальні види необхідної оборони	54
Білик Т. М. Питання відповідальності за співучасть в умисному вбивстві матір'ю своєї новонародженої дитини	55
Бондар О. В. Проблеми кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини.....	56
Клеванська М. С. Деякі питання відповідальності за порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом	58
Ковалевська К. О. Щодо визначення поняття злочину в кримінальному законодавстві зарубіжних країн: порівняльна характеристика ...	59
Кордонська Д. С. Про законодавче забезпечення протидії корупції в Україні.....	61
Мачехін Є. О. Деякі питання щодо протидії «комп'ютерним» злочинам	62
Насіров Т. Т. огли. Юридична особа як суб'єкт злочину.....	63
Харківський О. С. Передумови звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим	64
Чупринін О. О. Деякі питання кримінальної відповідальності колекторів	65
СЕКЦІЯ 5. Актуальні проблеми кримінально-процесуального законодавства.....	67
Іванюк В. А. Деякі питання щодо реформування кримінально-процесуального законодавства України.....	67
Колінько Р. С. Проблеми розвитку процесуальної форми дізнання	68
Тороканець В. В. Кримінально-процесуальне доказування.....	69
Хомюк С. П. Недопустимість погіршення становища засудженого чи виправданого: принцип чи процесуальна гарантія кримінального процесу?.....	70
Чечин Д. В. Проблема визначення поняття доказування в кримінальному процесі.....	72
СЕКЦІЯ 6. Удосконалення діяльності ОВС щодо розкриття та розслідування злочинів	74
Веремієнко В. М. Криміналістична характеристика вбивств, вчинених шляхом отруєння	74
Гуль Н. С. Проблеми тактики огляду місця події при розслідуванні злочинів проти довкілля	75

Коваленко А. Ю. Питання ймовірності підроблення результатів судово-медичних молекулярно-генетичних експертиз	76
Курченко О. М. Недоліки загального характеру при розслідуванні вбивств на замовлення та напрямки їх усунення	77
Марченко І. Г. Ідентифікація особи за ознаками зовнішності	79
Недядько Я. І. Застосування поліграфа у слідчій діяльності	80
Носа М. Ю. Застосування гіпнозу в доказовій діяльності при допитах	81
Самойленко Ю. А. Спалені документи: криміналістичний аспект	82
Семенченко Я. В. Проблеми доказування шахрайства, вчиненого у сфері телевізійного мовлення	84
Тимофєєва О. В. Сучасні можливості судово-почеркознавчої експертизи	85
Тоня А. М. Психологічний контакт як елемент допиту підозрюваного (обвинуваченого)	86
Турчин А. С. Проблеми порушення кримінальної справи про хабарництво	87
Шарапова Н. В. Тактичні особливості допиту	88
СЕКЦІЯ 7. Правові й тактичні основи ОРД. Спецтехніка.	
Тактико-спеціальна підготовка	90
Ващенко Ю. В. Вплив рівня професійної підготовки правоохоронців на рівень довіри населення до них	90
Горда Т. С. Оперативно-розшукова характеристика квартирних крадіжок	91
Заборська Ю. С. Залучення осіб до конфіденційного співробітництва, вітчизняний та закордонний досвід	92
Івашинюта В. О. Актуальні проблеми приватної розшукової діяльності в Україні	93
Лесь О. О. Деякі аспекти розкриття крадіжок мобільних телефонів підрозділами карного розшуку	94
Лященко І. В. Характерні риси злочинців, які скоюють убивства з сексуальних мотивів	96
Семченко П. В. Причини травматизму в органах внутрішніх справ	97
Скляр О. С. Бойовий стрес як причина виникнення ПТСР у працівників ОВС	98
Скрипко С. М. Проблеми оперативно-розшукової діяльності у розкритті злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми або іншою незаконною угодою щодо передачі людини	99
Ткач К. Ю. Посттравматичний стресовий розлад - наслідок сильного стресу	100

Черкасов М. М. Вплив плавання на організм курсантів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України ..	102
Чernosбай Д. Г. Вплив ергономічних показників транспортних засобів на службово-бойову діяльність працівників міліції	103
Юревич Ю. І. Попередження наркоманії серед неповнолітніх у США. Зарубіжний досвід.....	104
СЕКЦІЯ 8. Інформаційні технології в діяльності ОВС.	
Створення засобів та комплексів технічного захисту інформації.....	106
Акуленко О. С. До питання вибору CMS при створенні WEB-сайту кінологічного центру.....	106
Блохіна Г. В. Розслідування кіберзлочинів: локальні проникнення	107
Духно А. В. WEB-сервіси тестування знань на базі мережі Інтернет ..	108
Кальченко В. В. Використання програм віддаленого адміністрування для несанкціонованого доступу до інформаційних систем	109
Кальченко М. В. Персоналізація користувачів WEB-додатків.....	110
Літвінов К. В. Спекл-структура лазерного проміну – опора для створення нових засобів і комплексів технічного захисту інформації.....	111
Левчук А. О. Етапи розслідування інцидентів порушення комп'ютерної безпеки	112
Лещишин М. В. Оцінювання професійного ризику працівників міліції.....	113
Литвиненко А. О. Захист інформації за допомогою міжмережевих екранів.....	114
Ліштван І. С. Боротьба з кіберзлочинністю.....	116
Масяк М. В. Скрита реклама правопорушень в інформаційній сфері ...	117
Новик С. В. Програмне та апаратне забезпечення розслідування інцидентів порушення інформаційної безпеки: мережні проникнення	118
Підмогильний О. П. Особливості витоку інформації з будівель державних адміністрацій віброакустичним каналом.....	119
Прокопенко М. Б. Аналіз відповідності критеріям захищеності інформаційно-довідкової системи обліку втрачених номерних матеріальних цінностей	120
Рубан Г. М. Перехоплення інформації з проводових ліній зв'язку – реальна багатовікова інформаційна загроза	121
Ткаченко М. О. Проблеми і перспективи сучасних бездротових мереж	122

Філатова Н. М. Аналіз способів та методів несанкціонованого доступу до інформації шляхом безпосереднього доступу по ЕОМ.....	123
Чехунова К. Б. Проблема профілактичного обліку неповнолітніх осіб	124
Шеремет А. В. Дослідження та пошук ефективних рішень боротьби з програмно-апаратними клавіатурними шпигунами	125
Шумських Є. С. Розробка автоматизованої системи оповіщення працівників міліції	126
СЕКЦІЯ 9. Економічна теорія. Проблеми економічного розвитку України та роль ОВС в забезпеченні їх вирішення	128
Агніщева А. О. Стан інвестиційної активності в Україні.....	128
Алексєєва Г. В. Напрямки підвищення ефективності діяльності підприємства	129
Бирук С. С. Макроекономічний стан України в сучасних умовах	130
Варцабюк І. Е. Інфляція. Причини виникнення і методи регулювання в Україні	131
Вашенко Ю. В. Механізм валютного регулювання в Україні.....	132
Гачик О. В. Проблеми інвестиційної діяльності в Україні.....	134
Гніденко А. В. Проблеми та перспективи розвитку політики ціноутворення в Україні.....	135
Головка А. М. Інтелектуальний капітал як основа економічного розвитку підприємства	136
Губіна С. В. Механізми забезпечення економічної безпеки України ..	138
Задорожний А. М. Основні чинники конкурентоздатності як джерела підвищення економічної безпеки вітчизняних підприємств.....	139
Коммунаров П. О. Правове регулювання форм власності – запорука розвитку малого і середнього бізнесу	140
Корнійченко Л. М. Управління дебіторською заборгованістю підприємств в аспекті економічної безпеки	141
Малишева К. Е. Методи забезпечення економічної безпеки банків ...	142
Матвєєва К. С. Психологічні аспекти активізації людського фактору виробництва в умовах ринкових трансформацій.....	143
Мошенська В. О. Легалізація капіталів, як фактор економічного розвитку	144
Носков В. В. Наркобізнес, як заборонений вид економічної діяльності	145
Олейніков В. Е. Ефективності трансакцій країн – учасників СОТ.....	146
Позднякова Г. О. Інвестиційна та інноваційна політика України.....	148
Почтовик Я. О. Економічна безпека країни	149

Самофал І. М. Організаційні принципи мережної організації: переваги та недоліки	150
Селівєрстова К. С. Проблеми формування середнього класу в Україні.....	151
Токма О. С. Вплив нової економіки на якість економічного зростання	152
Ульяненко А. В. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств як запорука економічної безпеки	153
Хмеленко Д. Ю. Посилення ролі Інтернету в економіці.....	154
Цибенко О. А. Управління кадровим потенціалом підприємств щодо забезпечення економічної безпеки	156
Шматкова К. Г. Особливості механізмів захисту громадянських прав в Європейському союзі.....	157
Яценко Т. В. Фінансова криза та шляхи її подолання	158
СЕКЦІЯ 10. Напрями забезпечення економічної безпеки України. Фінанси. Бухгалтерський облік та аудит.....	160
Бєлов Ю. О. Зайнятість населення як аспект економічного зростання держави	160
Бичек Л. О. Тіньові операції у сфері приватизації та акціонерного капіталу	161
Білобородова Д. І. Ринок цінних паперів України, проблеми та перспективи розвитку.....	162
Ведернікова Г. О. Застосування помірно прогресивного оподаткування доходів громадян як механізму їх перерозподілу між різними верствами населення	163
Володіна О. С. Проблеми малого бізнесу та напрямки їх подолання..	164
Гога М. П. Сучасний стан та проблеми розвитку кредитних спілок в Україні.....	166
Головач В. О. Концепція екологізації виробництва, як складова її економічної безпеки.....	167
Григоров В. В. Поняття відмивання грошей, отриманих злочинним шляхом.....	169
Дерменжи Р. О. Проблеми підзвіту в Україні.....	170
Дігтяр І. А. Питання гуманізації економічного життя та перспективи забезпечення стабільного економічного росту в Україні.....	171
Жежерун Р. О. Прояви хабарництва та корупції серед працівників податкової служби	173
Кирпиченко О. І. Вплив вікового складу населення на забезпечення економічної безпеки людини.....	174
Кисла Ю. М. Протидія торгівлі людьми в Україні.....	175

Кишук І. А. Основні проблеми розвитку вітчизняної промисловості .	176
Коломієць Г. М. Галузева тінізація економіки та шляхи її подолання	177
Колосар С. С. Гендерна рівність в сфері зайнятості населення як складова економічної безпеки.....	179
Компанієць А. В. Деякі фінансові аспекти економічної безпеки України	181
Корзунов М. В. Загальні положення про складання та подання податкової звітності.....	182
Кремська Н. В. Економічні основи розвитку підприємництва в Україні.....	183
Крижановська І. М. Адміністративно-командна система – антипод підприємництва	184
Кубанова А. М. Законодавче забезпечення протидії рейдерству.....	185
Мінько А. С. Актуальні проблеми економічної безпеки України	186
Маркова О. О. Податковий тиск як фактор тінізації економіки	188
Падалка Л. О. Причини виникнення бюджетного дефіциту та шляхи його подолання в Україні	189
Платонов С. Г. Фінансові аспекти економічної безпеки	190
Римаренко Л. В. Проблеми ринку споживчого кредитування та шляхи їх вирішення в Україні	191
Рок Ю. В. Вплив державного регулювання на економічну безпеку підприємницької діяльності	192
Романова К. А. Антикризова інвестиційна політика в Україні.....	193
Соколов А. А. Методика викриття правопорушень, пов'язаних з незаконним відшкодування ПДВ	194
Станіславська Є. В. Визначення методів збору доказів при проведенні аудиту.....	196
Стегній А. М. Рефінансування комерційних банків в умовах фінансової кризи	197
Стойко П. Б. Деякі аспекти аналізу та оцінки випуску готової продукції.....	198
Теліженко О. С. Вдосконалення податкового законодавства України – вимога часу.....	200
Усік Я. В. Економічна сутність та класифікація кризових явищ в сучасній економіці	201
Феєр А. Ю. Тіньова економіка в Україні: способи покращення ситуації	203
Яценко О. А. Значення складу населення за статтю щодо забезпечення економічної безпеки держави.....	204

СЕКЦІЯ 11. Соціально-психологічні проблеми діяльності ОВС ...	206
Алексеева А. Ю. Сутність та фактори успішності студента ВНЗ	206
Безчастна Ю. Ю. Професійна мотивація працівників органів внутрішніх справ	207
Боброва Ю. А. Емоційне та професійне вигорання у курсантів	208
Борідченко Л. О. Наркоманія та її поширення в Україні	209
Воронова А. П. Девіантна поведінка в підлітковому віці	210
Гелуненко Н. Ю. Соціальний статус викладача ВУЗу системи МВС як об'єкт соціологічного аналізу	211
Гончаров С. О. Причини та небезпека вживання ненормативної лексики.....	212
Дриль К. В. Девіантне материнство як психологічна проблема	214
Дурненко М. С. Метод картографування злочинності та його можливості в правоохоронній діяльності.....	215
Загоруйко О. В. Динаміка комунікативної толерантності курсантів у процесі навчання в ВНЗ	216
Ісакова Л. В. Динаміка ціннісних орієнтацій молоді	217
Карлашова В. С. Взаємозв'язок соціального клімату сім'ї й соціально-психологічної адаптації курсантів і студентів	218
Коваленко Ю. І. Моделі державної молодіжної політики	220
Логвинова В. Л. Вивчення рис характеру, які впливають на успішність адаптації курсантів до умов навчання у ВНЗ системи МВС.....	221
Пилипенко Н. В. Взаємозв'язок біографічних криз і особливостей особистості в період дорослості	222
Пройдисвіт Т. В. Форми й типи поведінки працівника ОВС в конфліктній ситуації	223
Прокурор С. Д. Проблеми адаптації студентів до навчання у ВНЗ.....	224
Сікорська І. Я. Проблема оцінки рівня злочинності в суспільстві.....	225
Сікорська Т. Я. Гендерні стереотипи в ОВС	226
Сидоренко Р. В. Тероризм як соціальне явище	228
Слюсаров О.А. Куріння серед жінок як фактор девіантної поведінки.....	229
Чуп В. І. Конфліктостійкість працівників ОВС	230
СЕКЦІЯ 12. Філософія. Політологія. Релігієзнавство	232
Дунаєва В. П. Тема кохання в новоєвропейській філософії	232
Турчин А. О. Гуманістичні принципи ісламської духовної культури	233

Наукове видання

**Актуальні проблеми
сучасної науки
і правоохоронної діяльності**

*Матеріали XVII науково-практичної конференції
курсантів та студентів*

(Харків, 14 травня 2010 р.)

Відповідальний за випуск А. Т. Комзюк
Комп'ютерне верстання П. О. Білоус

Формат 60x84/16. Ум.друк.арк. 14,23. Тираж 200 пр. Зам. № 6/21

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.